

การศึกษาลักษณะกระบวนการเปลี่ยนแปลงลักษณะพื้นที่ริมน้ำคลองบางลำพู

นางสาวศันสนีย์ ชูโชติถาวร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2555

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository(CUIR) are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

A MORPHOLOGICAL STUDY OF TRANSFORMATION PROCESS IN
THE WATERFRONT SPACE ALONG KLONG BANG LAMPHU

Miss Sansanee Chuchottaworn

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Architecture Program in Architecture

Department of Architecture

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2012

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การศึกษาลักษณะกระบวนการเปลี่ยนแปลงลักษณะ
พื้นที่ริมน้ำคลองบางลำพู

โดย

นางสาวศันสนีย์ ชูโชติถาวร

สาขาวิชา

สถาปัตยกรรม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารศิลป์

..... คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พงศ์ศักดิ์ วัฒนสินธุ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุวัฒนา ธาดานิติ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร. วันชัย มงคลประดิษฐ์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร. วาริษา วงศ์พยัต)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(อาจารย์ ดร. พีรธร แก้วลาย)

ศันสนีย์ ชูโชติถาวร : การศึกษาสัณฐานกระบวนการเปลี่ยนแปลงลักษณะพื้นที่ริมน้ำ
คลองบางลำพู. (A MORPHOLOGICAL STUDY OF TRANSFORMATION
PROCESS IN THE WATERFRONT SPACE ALONG KLONG BANG LAMPHU)

อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ผศ.ดร. เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร , 239 หน้า

คลองบางลำพูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุง ซึ่งมีความสำคัญในฐานะคลองสายประวัติศาสตร์ของกรุงรัตนโกสินทร์ โดยถูกขุดขึ้นในช่วงเวลาใกล้เคียงกับการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์และได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานโดยกรมศิลปากร จากเดิมที่คลองบางลำพูเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัยริมคลองและเป็นทางสัญจรหลักของชาวรัตนโกสินทร์มาตั้งแต่ครั้งสถาปนากรุงฯ ในเวลาต่อมาการสัญจรหลักได้เปลี่ยนจากการสัญจรทางน้ำไปเป็นการสัญจรทางบก ทำให้เครือข่ายการสัญจรทางน้ำเดิมลดลงเพราะถูกถมไปทำถนน อีกทั้งคลองที่ยังคงอยู่ถึงปัจจุบันก็ไม่ได้ถูกใช้งานเช่นเดิม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลต่อพัฒนาการพื้นที่ริมน้ำคลองบางลำพูในปัจจุบัน ทำให้พื้นที่ริมน้ำคลองบางลำพูมีความหลากหลายในแต่ละพื้นที่ แต่ลักษณะพื้นที่ริมน้ำสาธารณะที่เกิดขึ้นในปัจจุบันกลับไม่สามารถชี้ชัดได้ว่าจะมีการวางแผนเพื่อการพัฒนาความเป็นพื้นที่ริมน้ำสาธารณะออกนอกระบบในรูปแบบที่สัมพันธ์กันอย่างไรกลมกลืนกับลำคลองดังที่เห็นได้ในกรณีประเทศที่พัฒนาแล้ว

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิวัฒนาการของพื้นที่ริมน้ำบริเวณคลองบางลำพูตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยการจำแนกรูปแบบความสัมพันธ์ของพัฒนาการพื้นที่ริมน้ำกับองค์ประกอบเมืองต่างๆ ได้แก่ การสัญจรทางบก การสัญจรทางน้ำ และที่ดิน โดยใช้การอ้างอิงลักษณะพื้นที่ในอดีตจากแผนที่เก่าและรูปถ่ายเก่าเพื่อสร้างแผนที่การสัญจรและรูปตัดของพื้นที่ริมน้ำบริเวณคลองบางลำพูในอดีตและใช้ข้อมูลจากการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลทางกายภาพและแผนที่เพื่อสร้างแผนที่การสัญจรและรูปตัดของพื้นที่ริมน้ำในปัจจุบัน จากนั้นทำการวิเคราะห์เพื่อจำแนกรูปแบบพื้นที่ริมน้ำออกเป็นรูปแบบต่างๆ โดยการแทนค่าด้วยสัญลักษณ์ และรูปแบบที่ได้ไปหาปัจจัยที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงระหว่างพื้นที่ริมน้ำในอดีตและพื้นที่ริมน้ำในปัจจุบัน เพื่อดูการเปลี่ยนแปลงของสัณฐานพื้นที่ริมน้ำบริเวณคลองบางลำพู

จากการศึกษาพบว่าพื้นที่ริมน้ำในอดีตมีทั้งหมด 8 รูปแบบ และพื้นที่ริมน้ำในปัจจุบันมีทั้งหมด 10 รูปแบบ โดยพื้นที่ริมน้ำในอดีตมีรูปแบบการเปลี่ยนแปลงสู่พื้นที่ริมน้ำในปัจจุบัน 25 รูปแบบ และสามารถแบ่งช่วงเวลาพัฒนาการของพื้นที่ริมน้ำได้เป็น 4 ช่วง กล่าวคือช่วงที่ 1 ช่วงเวลาตั้งแต่ก่อตั้งกรุงรัตนโกสินทร์จนถึงช่วงก่อนจะมีการก่อสร้างตึ๊งเพื่อใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ ช่วงที่ 2 ช่วงเวลาที่กรุงเทพฯเริ่มพัฒนาความเป็นเมืองทำให้มีการสร้างตึ๊งเพื่อการใช้ประโยชน์สาธารณะและการพาณิชย์มากขึ้น ช่วงที่ 3 ช่วงที่กรุงเทพฯมีลักษณะใกล้เคียงกับปัจจุบัน พื้นที่ตึ๊งริมน้ำถูกก่อสร้างให้คงทนถาวรโดยผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ และช่วงที่ 4 เป็นช่วงหลังจากมีการสร้างตึ๊งริมน้ำถาวรที่มีรูปแบบใกล้เคียงกันโดยราชการ ทั้งนี้กล่าวได้ว่า พื้นที่ริมน้ำที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เป็นไปเพื่อการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคเพียงอย่างเดียว โดยไม่ได้มีพัฒนาการด้วยการวางแผนเพื่อใช้งานในลักษณะพื้นที่ริมน้ำสาธารณะออกนอกระบบ

ภาควิชา.....สถาปัตยกรรมศาสตร์..... ลายมือชื่อนิสิต.....
สาขาวิชา.....สถาปัตยกรรม..... ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....
ปีการศึกษา.....2555.....

5573365025 ## : MAJOR ARCHITECTURE

KEY WORDS : MORPHOLOGICAL STUDY / WATERFRONT SPACE / BANG LAMPHU

SANSANEE CHUCHOTTAWORN : A MORPHOLOGICAL STUDY OF TRANSFORMATION
PROCESS IN THE WATERFRONT SPACE ALONG KLONG BANG LAMPHU.

ADVISOR : Assist. Prof. Dr. TERDSAK TACHAKITKACHORN, 239 pp.

Klong Bang Lamphu (Bang Lamphu canal) is a part of Klong Rop Krung (the canal which runs through the central district of Bangkok), which was an important historic canal in the Rattanakosin era). Klong Bang Lamphu was dug during the establishment of Bangkok as the capital city. It was listed as a heritage site by the Fine Arts Department. Klong Bang Lamphu was a part of the Thai life along the river and an important transport route since Bangkok was established. After that, the main transport route changed from the river to the land. Therefore, the river networks were cut off and the land was filled in. At present, people do not travel through the canal anymore, which influenced the evolution of Klong Bang Lamphu. The public area around Klong Bang Lamphu has been exploited in many ways. However, unlike in some developed countries, the city planners lacked the ability to coordinate the public development of the land with the preservation of the canals.

The thesis studied the evolution of the public area around Klong Bang Lamphu, past and present. It investigated the relationships between the evolution of the public area, land transport routes, river transport routes, and city planning. The researcher studied the use of land from old maps and photos to draw a route map and a cross sectional map of Klong Bang Lamphu in the past. Also, the researcher drew a route map and a cross sectional map of Klong Bang Lamphu at present. Then, the use of land around Klong Bang Lamphu was divided into several categories and each was given a symbol to mark on the map. The researcher found several factors which helped to determine the course of the evolution of the Klong Bang Lamphu area.

The usage of the land around Klong Bang Lamphu in the past can be classified into eight types. However, at present, there are ten types of land use and there have been twenty-five transformations. The transformation can be divided into four periods. The first period was between the establishment of Rattanakosin Kingdom and the building of the river banks. The second period was from the forming of Bangkok to the rise of the use of river banks for public and economic development. The third period was during the early modern period of Bangkok when the river banks were reconstructed by the locals. The fourth period lasted during the building of the identical permanent river banks by the government. In sum, the area around Klong Bang Lamphu at present is used as public utility and has not been developed to be multi-purpose.

Department : Architecture..... Student's Signature.....
Field of Study : Architecture..... Advisor's Signature.....
Academic Year : 2011.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้เป็นผลมาจากผู้เกี่ยวข้องที่อนุเคราะห์ช่วยเหลือที่ดี อย่างยิ่ง ผู้วิจัยขอพระขอบคุณ ผศ. ดร. เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร ในฐานะอาจารย์ที่ปรึกษาที่ให้ คำปรึกษาและคำแนะนำในที่ดีโดยตลอดตั้งแต่เข้ามาศึกษาในคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขอขอบพระคุณ รศ. ดร. สุวัฒนา ธาดานิติ ในฐานะประธานกรรมการ สอบวิทยานิพนธ์ อ. ดร. วันชัย มงคลประดิษฐ์, อ. ดร. วาริษา วงศ์พยัต ในฐานะกรรมการสอบ วิทยานิพนธ์และอาจารย์ ที่ให้คำแนะนำและความรู้ รวมทั้ง อ. ดร. พีรธร แก้วลายกรรมการ ภายนอกมหาวิทยาลัยที่สละเวลาในการให้คำแนะนำและร่วมการสอบวิทยานิพนธ์ และ อ. ดร. วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนบริเวณบางลำพูและภาพถ่าย เก่าบริเวณคลองบางลำพู

ขอขอบพระคุณคุณชรรค์ชัย นพแก้ว อดีตเจ้าพนักงานกรุงเทพมหานครที่ให้สละเวลามา ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการก่อสร้างตึ่งในบริเวณคลองบางลำพู

ขอขอบพระคุณ พ่อ แม่ และ น้อง สำหรับผู้สนับสนุนการเรียนการสอนและความ ช่วยเหลือในการทำงานตลอดเรื่อยมา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญรูปภาพ	ด
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	2
1.3 ขอบเขตในการศึกษา	2
1.4 ระเบียบวิธีวิจัย	4
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	6
2.1 สรุปสาระจากการทบทวนวรรณกรรม	6
2.1.1 คลองบางลำพู และ เครือข่ายการสัญจรทางน้ำ	6
2.1.1.1 สมัยพระนครศรีอยุธยา : ช่วงเวลาก่อนการขุดคลองบางลำพู	6
2.1.1.2 สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น : การย้ายราชธานีและการขุดคลอง บางลำพู	7
2.1.1.2.1 การย้ายราชธานี	7
2.1.1.2.2 การขุดคลองบางลำพู	8
2.1.1.2.3 ตำแหน่งการขุดคลองบางลำพูมีผลมาจากแนว เครือข่ายคลองบางขุนพรหมเดิม	9
2.1.1.2.4 เส้นทางสัญจรทางน้ำอื่นๆ ในเวลาเดียวกับการ ขุดคลองบางลำพู	11

	หน้า
2.1.1.2.5 เส้นทาง การสัญจรทางน้ำอื่นๆ ภาย หลัง การขุดคลอง บางลำพู	12
2.1.1.3 สมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง : การเปลี่ยนแปลง ฐาน คลอง บางลำพู	12
2.1.1.3.1 คลองที่ขุดขึ้นและเครือข่ายการสัญจรทางน้ำในสมัย รัชกาลที่ 4	12
2.1.1.3.2 คลองที่ขุดขึ้นและเครือข่ายการสัญจรทางน้ำในสมัย รัชกาลที่ 5	13
2.1.1.3.3 คลองที่ขุดขึ้นและเครือข่ายการสัญจรทางน้ำในสมัย รัชกาลที่ 6	14
2.1.1.4 สมัยรัตนโกสินทร์ตอนปลาย ช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง : การเปลี่ยนแปลงการสัญจรทางน้ำไปเป็นการสัญจรทางบก	15
2.1.1.5 สมัยรัตนโกสินทร์ตอนปลาย : ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองถึง ปัจจุบัน	16
2.1.1.6 คุณภาพน้ำในคลองบางลำพู	17
2.1.2 การสัญจรทางบก	19
2.1.2.1 สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น : บทบาทการสัญจรทางบกและการ สร้างถนน	19
2.1.2.2 สมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง : การตัดถนนสายแรกและถนนสาย ต่างๆ	19
2.1.2.2.1 ถนนที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4	19
2.1.2.2.2 ถนนที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5	20
2.1.2.2.3 ถนนที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6	22
2.1.2.3 สมัยรัตนโกสินทร์ตอนปลายจนถึงปัจจุบัน : การเปลี่ยนแปลง การสัญจรทางน้ำไปเป็นการสัญจรทางบก	22
2.1.3 โฉนดที่ดิน	24

2.1.3.1 สมัยพระนครศรีอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น : ลักษณะของ เอกสารสำคัญที่ดินและกรรมสิทธิ์ในที่ดิน	24
2.1.3.2 สมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง : การเปลี่ยนแปลงลักษณะของ กรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดินซึ่งนำไปสู่การเกิดเอกสารโฉนดที่ดินฉบับ แรก	24
2.1.3.3 สมัยรัตนโกสินทร์ตอนปลาย ช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จนถึงปัจจุบัน	25
2.2 ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	27
2.2.1 การศึกษาที่อยู่อาศัยริมน้ำบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง	27
2.2.2 สามแพร่ง สามรูปแบบการแปรร่างของเมือง	31
2.2.3 การศึกษาเปรียบเทียบอาคารและพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา พ.ศ. 2475 และ พ.ศ. 2551	34
2.2.4 การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดิน	35
2.3 ประวัติและข้อมูลบางประการของพื้นที่ศึกษา และส่วนที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการ พื้นที่ริมน้ำในกรุงรัตนโกสินทร์	36
2.3.1 แผนที่ประวัติศาสตร์	36
2.3.2 แปลงที่ดิน ระวังที่ดิน	36
2.3.3 ภาพถ่ายเก่า	37
2.4 กระบวนการวิจัย	38
2.4.1 การศึกษาและสำรวจรวบรวมข้อมูลขั้นที่หนึ่ง	39
2.4.1.1 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	39
2.4.1.2 การรวบรวมและจำแนกชุดแผนที่	42
2.4.1.3 การรวบรวมเอกสารข้อมูลทางประวัติศาสตร์	42
2.4.1.4 การจัดทำแผนที่เพื่อการสำรวจภาคสนาม	43
2.4.2 การศึกษาและสำรวจรวบรวมข้อมูลขั้นที่สอง	48
2.4.2.1 การกำหนดพื้นที่ศึกษาในระดับรายละเอียด	48

	หน้า
2.4.2.2 การกำหนดเกณฑ์การสำรวจ	49
2.4.2.3 การนำเสนอผลการสำรวจตามเกณฑ์	50
2.4.3 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล	50
2.4.3.1 การวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ จากภาพรวมของพื้นที่ศึกษา	50
2.4.3.2 การสังเคราะห์ข้อมูลความสัมพันธ์ของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบพื้นที่ริมน้ำ	51
บทที่ 3 รายละเอียดผลการสำรวจ	52
3.1 ลักษณะบางประการของพื้นที่ริมน้ำคลองบางลำพูในอดีต (2450-2520)	
3.1.1 บริเวณพื้นที่ริมน้ำฝั่งกำแพงเมือง	67
3.1.1.1 พื้นที่ CW 1 ตั้งแต่แม่น้ำเจ้าพระยาถึงถนนสามเสน	67
3.1.1.2 พื้นที่ CW 2 ตั้งแต่ถนนสามเสนถึงตรอกบ้านพานถม	71
3.1.1.3 พื้นที่ CW 3 ตั้งแต่ตรอกบ้านพานถมถึงถนนประชาธิปไตย	75
3.1.1.4 พื้นที่ CW 4 ตั้งแต่ถนนประชาธิปไตยถึงถนนราชดำเนิน	79
3.1.2 บริเวณพื้นที่ริมน้ำฝั่งนอกกำแพงเมือง ตั้งแต่ถนนสามเสนถึงถนนวิสุทธิกษัตริย์	83
3.1.2.1 พื้นที่ OCW 1 ตั้งแต่แม่น้ำเจ้าพระยาถึงสะพานงูทิด	83
3.1.2.2 พื้นที่ OCW 2 ตั้งแต่สะพานงูทิดถึงทางเดินเดิมรอบวัดสังเวช	87
3.1.2.3 พื้นที่ OCW 3 ตั้งแต่ทางเดินเดิมรอบวัดสังเวชถึงถนนสามเสน ...	91
3.1.2.4 พื้นที่ OCW 4 ตั้งแต่ถนนสามเสนถึงตรอกบ้านพานถม	94
3.1.2.5 พื้นที่ OCW 5 ตั้งแต่ตรอกบ้านพานถมถึงซอยเกษมศรี	98
3.1.2.6 พื้นที่ OCW 6 ตั้งแต่ซอยเกษมศรีถึงถนนประชาธิปไตย	101
3.1.2.7 พื้นที่ OCW 7 ตั้งแต่ถนนประชาธิปไตยถึงถนนวัดปริณายก	104
3.1.2.8 พื้นที่ OCW 8 ตั้งแต่ถนนวัดปริณายกถึงถนนราชดำเนิน	108
3.2 ลักษณะบางประการของพื้นที่ริมน้ำคลองบางลำพูในปัจจุบัน (2520-2555)	112
3.2.1 บริเวณพื้นที่ริมน้ำฝั่งกำแพงเมือง	112

	หน้า
3.2.1.1 พื้นที่ CW 1 ตั้งแต่แม่น้ำเจ้าพระยาถึงถนนสามเสน	112
3.2.1.2 พื้นที่ CW 2 ตั้งแต่ถนนสามเสนถึงตรอกบ้านพานถม	115
3.2.1.3 พื้นที่ CW 3 ตั้งแต่ตรอกบ้านพานถมถึงถนนประชาธิปไตย	118
3.2.1.4 พื้นที่ CW 4 ตั้งแต่ถนนประชาธิปไตยถึงถนนราชดำเนิน	121
3.2.2 บริเวณพื้นที่ริมฝั่งนอกกำแพงเมือง ตั้งแต่ถนนสามเสนถึงถนนวิสุทธิ กษัตริย์	125
3.2.2.1 พื้นที่ OCW 1 ตั้งแต่แม่น้ำเจ้าพระยาถึงสะพานสงอุทิศ	125
3.2.2.2 พื้นที่ OCW 2 ตั้งแต่สะพานสงอุทิศถึงทางเดินเดิมรอบวัดสังเวช	129
3.2.2.3 พื้นที่ OCW 3 ตั้งแต่ทางเดินเดิมรอบวัดสังเวชถึงถนนสามเสน ...	132
3.2.2.4 พื้นที่ OCW 4 ตั้งแต่ถนนสามเสนถึงตรอกบ้านพานถม	135
3.2.2.5 พื้นที่ OCW 5 ตั้งแต่ตรอกบ้านพานถมถึงซอยเกษมศรี	139
3.2.2.6 พื้นที่ OCW 6 ตั้งแต่ซอยเกษมศรีถึงถนนประชาธิปไตย	142
3.2.2.7 พื้นที่ OCW 7 ตั้งแต่ถนนประชาธิปไตยถึงถนนวัดปริณายก	145
3.2.2.8 พื้นที่ OCW 8 ตั้งแต่ถนนวัดปริณายกถึงถนนราชดำเนิน	148
3.3 ข้อมูลประกอบอื่นๆ	150
3.3.1 ลักษณะของตลิ่งริมคลองบางลำพู	150
3.3.1.1 ตลิ่งตามธรรมชาติ	150
3.3.1.2 ตลิ่งถาวรที่สร้างโดยมนุษย์	152
บทที่ 4 บทวิเคราะห์	156
4.1 บทวิเคราะห์ลักษณะบางประการของพื้นที่ริมฝั่งคลองบางลำพูในอดีต (2450- 2520)	156
4.1.1 ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ	156
4.1.2 ภาพรวมเครือข่ายทางบก	158
4.1.3 ลักษณะของแปลงที่ดินและการเข้าถึง	162
4.1.4 ลักษณะของพื้นที่ริมฝั่ง	164

	หน้า
4.1.5 ประมวลลักษณะพื้นที่ริมน้ำ	165
4.2 บทวิเคราะห์ลักษณะบางประการของพื้นที่ริมน้ำคลองบางลำพูในปัจจุบัน (2520-2550)	166
4.2.1 ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ	166
4.2.2 ภาพรวมเครือข่ายทางบก.....	168
4.2.3 ลักษณะของแปลงที่ดินและการเข้าถึง	172
4.2.4 ลักษณะของพื้นที่ริมน้ำ	173
4.2.5 ประมวลลักษณะพื้นที่ริมน้ำในปัจจุบัน	174
4.3 บทวิเคราะห์เปรียบเทียบลักษณะบางประการของพื้นที่ริมน้ำคลองบางลำพูใน อดีตและปัจจุบัน	176
4.3.1 ความเปลี่ยนแปลงลักษณะเครือข่ายการสัญจรทางน้ำและทางบก	176
4.3.2 ความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ริมตลิ่ง	178
4.3.3 ความเปลี่ยนแปลงลักษณะการเข้าถึง	179
4.3.4 ประมวลลักษณะการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ริมน้ำจากอดีตสู่ปัจจุบัน	179
บทที่ 5 บทสรุป	188
5.1 ประเด็นข้อสังเกตจากบทวิเคราะห์	188
5.1.1 การแบ่งช่วงสมัยจากพัฒนาการของลักษณะพื้นที่ริมตลิ่ง	188
5.1.2 ลักษณะของพื้นที่ริมน้ำสัมพันธ์กับรูปแบบการเปลี่ยนแปลงเครือข่ายทาง น้ำสู่เครือข่ายทางบก	189
5.1.3 ลักษณะของพื้นที่ริมน้ำสัมพันธ์กับรูปแบบการเปลี่ยนแปลงจากการ พัฒนาที่ดิน	190
5.1.4 ปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อลักษณะพื้นที่ริมน้ำในปัจจุบัน	192
5.2 ลักษณะพื้นที่ริมน้ำคลองบางลำพูในอดีต	194
5.3 ลักษณะพื้นที่ริมน้ำคลองบางลำพูในปัจจุบัน	194
5.4 สรุปปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อลักษณะพื้นที่พื้นที่ริมน้ำในปัจจุบัน	195
5.5 สรุป	196

	หน้า
5.6 ข้อเสนอแนะ	198
ภาคผนวก	199
ภาคผนวก ก.เอกสารการสร้างเงื่อนไข ค.ส.ล.ที่คลองบางลำพู	200
รายการอ้างอิง	212

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1	ตารางสรุปบททวนวรรณกรรม..... 26
ตารางที่ 2.2	ตารางสรุปเนื้อหาระเบียบวิธีวิจัย..... 41
ตารางที่ 2.3	ตารางข้อมูลพิภคที่วัดได้จากการลงพื้นที่ ซึ่งนำไปใช้เชื่อมกับฐานข้อมูล สารสนเทศศันภูมิศาสตร์..... 47
ตารางที่ 3.1	ตารางแสดงข้อมูลของแผนที่ฉบับต่างๆ..... 52
ตารางที่ 3.2	ตารางแสดงการแบ่งพื้นที่ศึกษา..... 64
ตารางที่ 3.3	ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจร ทางน้ำ ปี พ.ศ. 2450 – 2511 พื้นที่ CW 1..... 68
ตารางที่ 3.4	ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจร ทางน้ำ ปี พ.ศ. 2450 – 2511 พื้นที่ CW 2..... 71
ตารางที่ 3.5	ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจร ทางน้ำ ปี พ.ศ. 2450 – 2511 พื้นที่ CW 3..... 75
ตารางที่ 3.6	ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจร ทางน้ำ ปี พ.ศ. 2450 – 2511 พื้นที่ CW 4..... 80
ตารางที่ 3.7	ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจร ทางน้ำ ปี พ.ศ. 2450 – 2511 พื้นที่ OCW 1..... 83
ตารางที่ 3.8	ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจร ทางน้ำ ปี พ.ศ. 2450 – 2511 พื้นที่ OCW 2..... 87
ตารางที่ 3.9	ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจร ทางน้ำ ปี พ.ศ. 2450 – 2511 พื้นที่ OCW 3..... 91
ตารางที่ 3.10	ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจร ทางน้ำ ปี พ.ศ. 2450 – 2511 พื้นที่ OCW 4..... 94
ตารางที่ 3.11	ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจร ทางน้ำ ปี พ.ศ. 2450 – 2511 พื้นที่ OCW 5..... 98
ตารางที่ 3.12	ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจร ทางน้ำ ปี พ.ศ. 2450 – 2511 พื้นที่ OCW 6..... 101

ตารางที่ 4.1	ตารางแสดงจุดเชื่อมต่อระหว่างเส้นทางต่างๆด้วยการสัญจรทางน้ำ.....	178
ตารางที่ 5.1	ตารางแสดงสภาพการเปลี่ยนแปลงของที่ดิน อาคาร และทางสัญจร.....	191
ตารางที่ 5.2	ตารางแสดงปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่ถมน้ำแยกตามพื้นที่.....	193
ตารางที่ 5.3	ตารางสรุปปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อพื้นที่ที่ถมน้ำ.....	195
ตารางที่ 5.4	ตารางสรุปการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่ถมน้ำบริเวณคลองบางพู.....	197

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 ภาพแสดงขอบเขตการวิจัย.....	3
ภาพที่ 2.1 ภาพแสดงตำแหน่งการขุดคลองลัดบางกอก.....	6
ภาพที่ 2.2 ภาพกรุงเทพฯก่อนการขุดคลองรอบกรุงฯ และ หลังการขุดคลองรอบกรุง	9
ภาพที่ 2.3 ภาพแสดงเครือข่ายคลองบางขุนพรหม.....	10
ภาพที่ 2.4 ภาพแสดงการขุดคลองรอบกรุงโดยหลบแนวชุมชนและวัดเดิม.....	11
ภาพที่ 2.5 ภาพแสดงแผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2475.....	15
ภาพที่ 2.6 ภาพเปรียบเทียบปริมาณของการสัญจรทางบกทางน้ำ บริเวณคลอง บางลำภู ปีพ.ศ. 2475 และปี พ.ศ.2511.....	16
ภาพที่ 2.7 ภาพแสดงการวิเคราะห์การแบ่งหน่วยลำน้ำของพื้นที่ริมน้ำ บริเวณลุ่ม แม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง.....	28
ภาพที่ 2.8 ภาพแสดงการวิเคราะห์รูปแบบการสร้างตลิ่งและเขื่อนของพื้นที่ริมน้ำ บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง.....	30
ภาพที่ 2.9 ภาพแสดงการแปลงข้อมูลแผนที่แยกตามองค์ประกอบเมืองตามปีต่างๆ...	32
ภาพที่ 2.10 ภาพแสดงการวิเคราะห์ องค์ประกอบเมือง.....	33
ภาพที่ 2.11 ภาพแสดงการวิเคราะห์ องค์ประกอบเมือง เปรียบเทียบระหว่าง ปีพ.ศ. 2475 และ ปีพ.ศ. 2551.....	34
ภาพที่ 2.12 ภาพแสดงการใช้ประโยชน์ที่ดิน.....	35
ภาพที่ 2.13 ผังระเบียบวิธีวิจัย.....	38
ภาพที่ 2.14 ภาพคลองบางลำภู สะพานด้านล่างในภาพคือสะพานรัตนสถาน ผังซ้าย คือตลาดทุเรียน ผังขวาคือตลาดนานา.....	42
ภาพที่ 2.15 ภาพสะพานไม้ข้ามคลองบางลำภู บริเวณป้อมมหากาฬ ถ่ายในช่วงที่ยังไม่ มีการสร้างถนนราชดำเนิน.....	42
ภาพที่ 2.16 ภาพแสดงโฉนดที่ดินฉบับเย็บรวมเล่ม กรมที่ดิน ปี พ.ศ. 2450 – 2550.....	43
ภาพที่ 2.17 ภาพแสดงการนำแผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2550 มาแยกชั้นองค์ประกอบ ข้อมูล.....	44

ภาพที่ 2.18	ภาพแสดงแผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2550 ซึ่งแยกชั้นองค์ประกอบข้อมูลแล้วนำมาทำการเลือกอาคารที่จะวัดค่าพิกัด เพื่อนำไปลงฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์.....	45
ภาพที่ 2.19	ภาพผู้ช่วยวิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลพิกัด นำไปใช้เชื่อมกับฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์.....	46
ภาพที่ 2.20	ภาพแสดงการซ้อนแผนที่ในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์.....	46
ภาพที่ 2.21	ภาพแผนที่แยกองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำเพื่อใช้ในการวิเคราะห์.....	48
ภาพที่ 2.22	ภาพแสดงการแบ่งพื้นที่ในแผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2550.....	49
ภาพที่ 2.23	ภาพแสดงการนำแผนที่แยกองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำและทางบกมาแปลงเป็นรูปตัด.....	50
ภาพที่ 3.1	ภาพแสดงสถานที่สำคัญต่างๆที่อยู่ภายในขอบเขตการศึกษา แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2450.....	53
ภาพที่ 3.2	ภาพแสดงสถานที่สำคัญต่างๆที่อยู่ภายในขอบเขตการศึกษา แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2475.....	54
ภาพที่ 3.3	ภาพแสดงสถานที่สำคัญต่างๆที่อยู่ภายในขอบเขตการศึกษา แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2511.....	55
ภาพที่ 3.4	ภาพแสดงสถานที่สำคัญต่างๆที่อยู่ภายในขอบเขตการศึกษา แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2550.....	56
ภาพที่ 3.5	แผนที่องค์ประกอบกายภาพ กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2450.....	57
ภาพที่ 3.6	แผนที่องค์ประกอบกายภาพ กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2475.....	58
ภาพที่ 3.7	แผนที่องค์ประกอบกายภาพ กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2511.....	59
ภาพที่ 3.8	แผนที่องค์ประกอบกายภาพ กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2550.....	60
ภาพที่ 3.9	แผนที่แยกองค์ประกอบกายภาพ แสดงการเข้าถึงและทางสัญจร กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2450.....	62
ภาพที่ 3.10	แผนที่แยกองค์ประกอบกายภาพ แสดงการเข้าถึงและทางสัญจร กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2550.....	63
ภาพที่ 3.11	รูปแสดงการแบ่งพื้นที่ในแผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2450.....	65

	หน้า
ภาพที่ 3.12	รูปแสดงการแบ่งพื้นที่ในแผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2475..... 65
ภาพที่ 3.13	รูปแสดงการแบ่งพื้นที่ในแผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2511..... 66
ภาพที่ 3.14	รูปแสดงการแบ่งพื้นที่ในแผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2550..... 66
ภาพที่ 3.15	ภาพแสดงแปลงที่ดิน ปีพ.ศ. 2450 ในพื้นที่ CW 1..... 69
ภาพที่ 3.16	ภาพแสดงพื้นที่ที่รมน้ำในอดีต พื้นที่ CW 1..... 70
ภาพที่ 3.17	ภาพแสดงพื้นที่ที่รมน้ำในอดีต พื้นที่ CW 1..... 70
ภาพที่ 3.18	ภาพแสดงแปลงที่ดิน ปีพ.ศ. 2450 ในพื้นที่ CW 2..... 73
ภาพที่ 3.19	ภาพแสดงพื้นที่ที่รมน้ำในอดีต พื้นที่ CW 2..... 74
ภาพที่ 3.20	ภาพแสดงพื้นที่ที่รมน้ำในอดีต พื้นที่ CW 2..... 74
ภาพที่ 3.21	ภาพแสดงแปลงที่ดิน ปีพ.ศ. 2450 ในพื้นที่ CW 3..... 77
ภาพที่ 3.22	ภาพแสดงพื้นที่ที่รมน้ำในอดีต พื้นที่ CW 3..... 77
ภาพที่ 3.23	ภาพแสดงพื้นที่ที่รมน้ำในอดีต พื้นที่ CW 3..... 78
ภาพที่ 3.24	ภาพแสดงแปลงที่ดิน ปีพ.ศ. 2450 ในพื้นที่ CW 4..... 81
ภาพที่ 3.25	ภาพแสดงพื้นที่ที่รมน้ำในอดีต พื้นที่ CW 4..... 82
ภาพที่ 3.26	ภาพแสดงพื้นที่ที่รมน้ำในอดีต พื้นที่ CW 4..... 82
ภาพที่ 3.27	ภาพแสดงแปลงที่ดิน ปีพ.ศ. 2450 ในพื้นที่ OCW 1..... 85
ภาพที่ 3.28	ภาพแสดงพื้นที่ที่รมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 1..... 85
ภาพที่ 3.29	ภาพแสดงแปลงที่ดิน ปีพ.ศ. 2450 ในพื้นที่ OCW 2..... 89
ภาพที่ 3.30	ภาพแสดงพื้นที่ที่รมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 2..... 90
ภาพที่ 3.31	ภาพแสดงแปลงที่ดิน ปีพ.ศ. 2450 ในพื้นที่ OCW 3..... 93
ภาพที่ 3.32	ภาพแสดงพื้นที่ที่รมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 3..... 93
ภาพที่ 3.33	ภาพแสดงแปลงที่ดิน ปีพ.ศ. 2450 ในพื้นที่ OCW 4..... 96
ภาพที่ 3.34	ภาพแสดงพื้นที่ที่รมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 4..... 96
ภาพที่ 3.35	ภาพแสดงพื้นที่ที่รมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 4..... 97
ภาพที่ 3.36	ภาพแสดงแปลงที่ดิน ปีพ.ศ. 2450 ในพื้นที่ OCW 5..... 100
ภาพที่ 3.37	ภาพแสดงพื้นที่ที่รมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 5..... 100

ภาพที่ 3.38	ภาพแสดงแปลงที่ดิน ปีพ.ศ. 2450 ในพื้นที่ OCW 6.....	103
ภาพที่ 3.39	ภาพแสดงพื้นที่ที่รมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 6.....	103
ภาพที่ 3.40	ภาพแสดงแปลงที่ดิน ปีพ.ศ. 2450 ในพื้นที่ OCW 7.....	106
ภาพที่ 3.41	ภาพแสดงพื้นที่ที่รมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 7.....	106
ภาพที่ 3.42	ภาพแสดงพื้นที่ที่รมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 7.....	107
ภาพที่ 3.43	ภาพแสดงพื้นที่ที่รมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 7.....	107
ภาพที่ 3.44	ภาพแสดงแปลงที่ดิน ปีพ.ศ. 2450 ในพื้นที่ OCW 8.....	110
ภาพที่ 3.45	ภาพแสดงพื้นที่ที่รมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 8.....	110
ภาพที่ 3.46	ภาพแสดงพื้นที่ที่รมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 8.....	111
ภาพที่ 3.47	ภาพแสดงแปลงที่ดิน แปลงมาจากแผนที่ UTM ปีพ.ศ. 2535 ในพื้นที่ CW 1.....	113
ภาพที่ 3.48	ภาพแสดงพื้นที่ที่รมน้ำในอดีต พื้นที่ CW 1.....	114
ภาพที่ 3.49	ภาพแสดงแปลงที่ดิน แปลงมาจากแผนที่ UTM ปีพ.ศ. 2535 ในพื้นที่ CW 2.....	116
ภาพที่ 3.50	ภาพแสดงพื้นที่ที่รมน้ำในอดีต พื้นที่ CW 2.....	117
ภาพที่ 3.51	ภาพแสดงแปลงที่ดิน แปลงมาจากแผนที่ UTM ปีพ.ศ. 2535 ในพื้นที่ CW 3.....	119
ภาพที่ 3.52	ภาพแสดงพื้นที่ที่รมน้ำในอดีต พื้นที่ CW 3.....	120
ภาพที่ 3.53	ภาพแสดงแปลงที่ดิน แปลงมาจากแผนที่ UTM ปีพ.ศ. 2535 ในพื้นที่ CW 4.....	122
ภาพที่ 3.54	ภาพแสดงพื้นที่ที่รมน้ำในอดีต พื้นที่ CW 4.....	123
ภาพที่ 3.55	ภาพแสดงพื้นที่ที่รมน้ำในอดีต พื้นที่ CW 4.....	124
ภาพที่ 3.56	ภาพแสดงแปลงที่ดิน แปลงมาจากแผนที่ UTM ปีพ.ศ. 2535 ในพื้นที่ OCW 1.....	126
ภาพที่ 3.57	ภาพแสดงพื้นที่ที่รมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 1.....	127
ภาพที่ 3.58	ภาพแสดงพื้นที่ที่รมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 1.....	127
ภาพที่ 3.59	ภาพแสดงพื้นที่ที่รมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 1.....	128

ภาพที่ 3.81	ภาพถ่ายเก่าบริเวณคลองบางลำภู.....	151
ภาพที่ 3.82	ภาพถ่ายเก่าบริเวณคลองบางลำภู.....	151
ภาพที่ 3.83	ภาพคลองบางลำภู สะพานด้านล่างในภาพคือสะพานรัตนสถาน ฝั่งซ้าย คือตลาดทุเรียน ฝั่งขวาคือตลาดนานา.....	152
ภาพที่ 3.84	ภาพถ่ายเก่าบริเวณคลองรอบกรุง.....	153
ภาพที่ 3.85	ภาพถ่ายเก่าบริเวณคลองหลอดวัดราชบพิธ.....	153
ภาพที่ 3.86	ภาพถ่ายตลิ่งบริเวณโรงพิมพ์คุรุสภา คลองบางลำภู.....	154
ภาพที่ 3.87	ภาพถ่ายตลิ่งบริเวณธนาคารไทยพาณิชย์ ถนนสามเสน คลองบางลำภู.....	154
ภาพที่ 3.88	ภาพถ่ายตลิ่งบริเวณคลองบางลำภู.....	155
ภาพที่ 3.89	ภาพถ่ายตลิ่งบริเวณคลองบางลำภู ซึ่งทางกรุงเทพมหานครได้ก่อสร้างทับ ตลิ่งเดิม.....	155
ภาพที่ 4.1	ภาพเปรียบเทียบปริมาณของการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ของ ปีพ.ศ. 2450 และปี พ.ศ.2475.....	177
ภาพที่ 4.2	ภาพเปรียบเทียบปริมาณของการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ของ ปีพ.ศ. 2511 และปี พ.ศ.2550.....	177
ภาพที่ 5.1	ภาพถ่ายเก่าบริเวณคลองบางลำภู ซึ่งทางกรุงเทพมหานครได้ก่อสร้างทับ ตลิ่งเดิม.....	189
ภาพที่ 5.2	รูปแผนที่ UTM 2535 แสดงแปลงที่ดินที่มีการแบ่งย่อยให้มีขนาดเล็กลง เมื่อเปรียบเทียบกับแผนที่ระวางที่ดิน ปีพ.ศ. 2450.....	190
ภาพที่ 5.3	รูปแผนที่ UTM 2535 แสดงแปลงที่ดินนำมาทำการวิเคราะห์ความ เปลี่ยนแปลง.....	191
ภาพที่ ก.1	ภาพแสดงเอกสารการสร้างเขื่อน ค.ส.ล. ที่คลองบางลำพู.....	201
ภาพที่ ก.2	ภาพแสดงเอกสารการสร้างเขื่อน ค.ส.ล. ที่คลองบางลำพู.....	202
ภาพที่ ก.3	ภาพแสดงเอกสารการสร้างเขื่อน ค.ส.ล. ที่คลองบางลำพู.....	203
ภาพที่ ก.4	ภาพแสดงเอกสารการสร้างเขื่อน ค.ส.ล. ที่คลองบางลำพู.....	204
ภาพที่ ก.5	ภาพแสดงเอกสารการสร้างเขื่อน ค.ส.ล. ที่คลองบางลำพู.....	205
ภาพที่ ก.6	ภาพแสดงเอกสารการสร้างเขื่อน ค.ส.ล. ที่คลองบางลำพู.....	206
ภาพที่ ก.7	ภาพแสดงเอกสารการสร้างเขื่อน ค.ส.ล. ที่คลองบางลำพู.....	207

	หน้า
ภาพที่ ก.8 ภาพแสดงเอกสารการสร้างเงื่อนไข ค.ส.ล. ที่คลองบางลำพู.....	208
ภาพที่ ก.9 ภาพแสดงเอกสารการสร้างเงื่อนไข ค.ส.ล. ที่คลองบางลำพู.....	209
ภาพที่ ก.10 ภาพแสดงเอกสารการสร้างเงื่อนไข ค.ส.ล. ที่คลองบางลำพู.....	210
ภาพที่ ก.11 ภาพแสดงเอกสารการสร้างเงื่อนไข ค.ส.ล. ที่คลองบางลำพู.....	211

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คลองบางลำภู เป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุง ซึ่งมีความสำคัญในฐานะคลองสายประวัติศาสตร์ของกรุงรัตนโกสินทร์ คลองบางลำภูถูกขุดขึ้นในช่วงเวลาใกล้เคียงกับการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ และได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานโดยกรมศิลปากรในเวลาต่อมา น้ำในลำคลองเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัยริมคลอง และเป็นทางสัญจรหลักของชาวรัตนโกสินทร์มาตั้งแต่ครั้งสถาปนากรุง

คลองบางลำภูแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานริมน้ำในเมืองอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวเป็นที่ตั้งของชุมชน วัด และวังต่างๆ มาตั้งแต่ครั้งอดีต กล่าวคือ คลองบางลำภูนั้นเกิดจากการขุดคลองเลียบบชุมชนชาวสวนบางกอกก่อนจะมีการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ โดยขุดคลองบางลำภูขนานไปกับคลองบางขุนพรหมเดิมและหลีกเลี่ยงการขุดคลองผ่านใจกลางชุมชนชาวสวนเดิม แต่ขุดเลียบบไปกับชุมชนและวัดต่างๆ ด้วยเหตุนี้ทำให้รูปแบบการตั้งถิ่นฐานเดิมไม่ถูกทำลายไป โดยรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเดิมนั้น เริ่มตั้งแต่ก่อนการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ ในอดีตชาวชุมชนในบริเวณนี้ประกอบอาชีพทำสวน และได้มีการยกร่องสวนและขุดลำประโดง เพื่อเชื่อมทางสัญจรและนำน้ำจากคลองสายหลักเข้าสู่พื้นที่สวนของตน ซึ่งรูปแบบการขุดคูคลองและลำประโดงนั้นเป็นตัวกำหนดรูปแบบของการวางผังและอาคารต่างๆ รวมถึงเป็นเส้นแบ่งแนวที่ดินและยังสะท้อนให้เห็นตำแหน่งและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานเดิมมาจนถึงปัจจุบัน โดยกระบวนการการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของคลองบางลำภูนี้ถูกบันทึกเป็นหลักฐานผ่านโฉนดที่ดินและแผนที่เก่าฉบับต่างๆ ตั้งแต่แผนที่กรุงเทพฯปี พ.ศ. 2450 จนถึงแผนที่กรุงเทพฯฉบับปัจจุบัน ทำให้เราสามารถมองเห็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงการตั้งถิ่นฐานเดิมตั้งแต่อดีตสู่ปัจจุบันได้โดยผ่านหลักฐานทางประวัติศาสตร์ต่างๆ

คลองบางลำภูมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่สาธารณะเชิงนิเวศริมน้ำ เนื่องจากมีการพัฒนาระบบบำบัดน้ำเสียในโครงการโรงควบคุมคุณภาพน้ำรัตนโกสินทร์ และรณรงค์การใช้บ่อดักไขมันจากอาคารบ้านเรือนเดิมที่ปล่อยน้ำเสียทิ้งลงสู่คลองโดยตรง ทำให้น้ำในขอบเขตตั้งแต่ปากแม่น้ำคลองบางลำภูบริเวณหน้าวัดสังเวชมาจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ น้ำเริ่มมีความน่าเสียด

น้อยลง ทำให้สิ่งมีชีวิตสามารถมาอาศัยอยู่ได้อีกครั้ง ชาวชุมชนเริ่มมีกิจกรรมการอนุรักษ์พันธุ์ปลาในเขตคลองบางลำภู เพื่อเป็นการรักษาระบบนิเวศน์ใหม่ที่เกิดขึ้น

ดังนั้นการศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงฐานริมคลองบางลำภูจากอดีตสู่ปัจจุบันจะทำให้เข้าใจลักษณะการตั้งถิ่นฐานริมคลองบางลำภู เพื่อนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาพื้นที่ริมคลองสาธารณะในกรุงเทพฯต่อไป

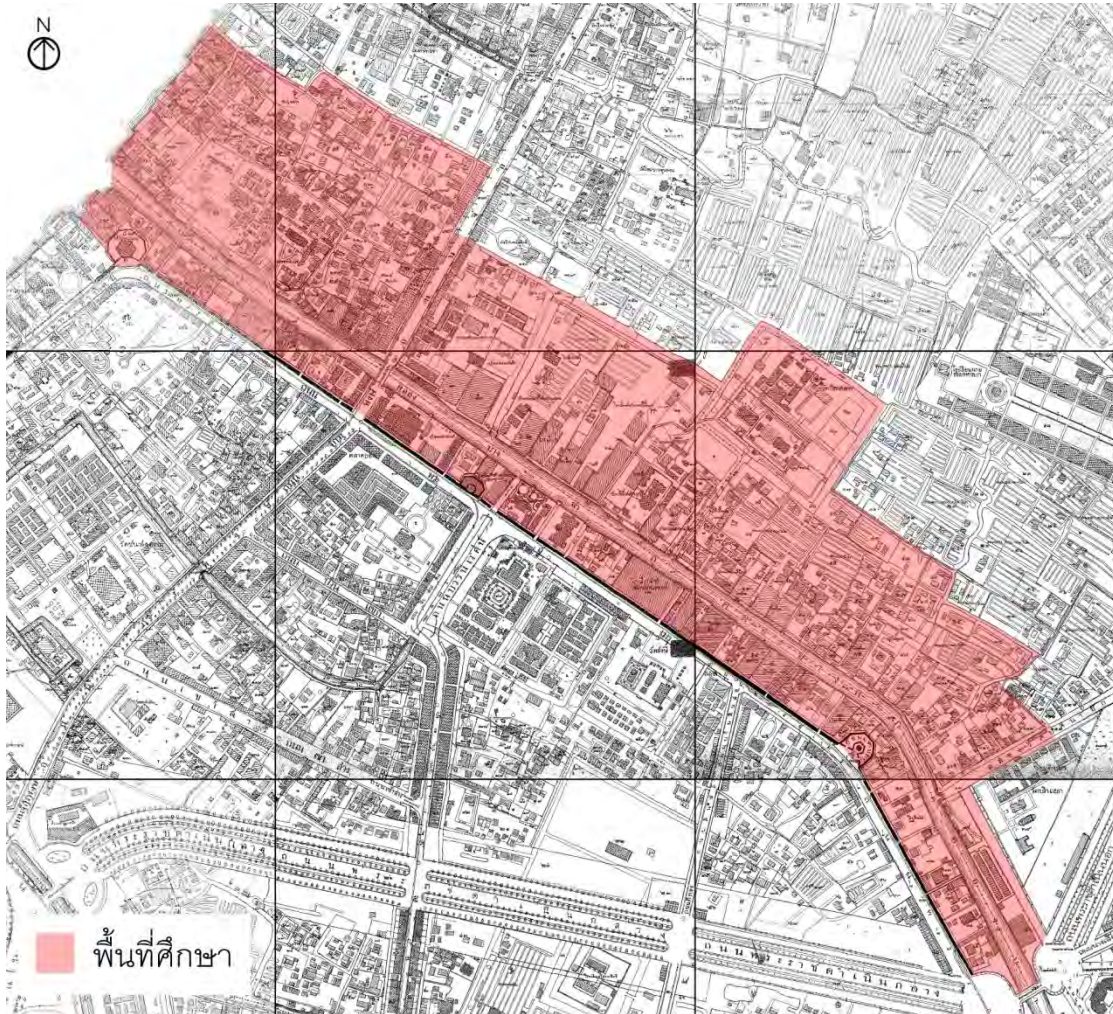
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1.2.1 เพื่ออธิบายวิวัฒนาการพื้นที่ริมน้ำในคลองประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์จากอดีตสู่ปัจจุบัน
- 1.2.2 เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงเครือข่ายการสัญจรและวิวัฒนาการของการพัฒนาที่ดิน
- 1.2.3 เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ริมน้ำและการเข้าถึงสิ่งปลูกสร้างบริเวณที่ดินริมน้ำ

1.3 ขอบเขตในการศึกษา

1.3.1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

แปลงที่ดินริมคลองบางลำภู (ตั้งแต่บริเวณปากคลองติดแม่น้ำเจ้าพระยาจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ) ในฝั่งกำแพงพระนครตั้งแต่ริมคลองจนถึงกำแพงพระนคร ฝั่งนอกกำแพงพระนครตั้งแต่ริมคลองจนถึงแนวคลองรอบวัดตรีศเทพ และคลองรอบวัดสังเวช

ภาพที่ 1.1 ภาพแสดงขอบเขตการวิจัย (ที่มา : ผู้วิจัย)

1.3.2 ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาการเปลี่ยนแปลงสัณฐานขององค์ประกอบเมืองจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ด้วยเอกสารดังต่อไปนี้

- โฉนดที่ดินตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2444 – 2555 จากโฉนดที่ดินฉบับเย็บรวมเล่ม
- แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2450
- แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2475
- แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2511
- แผนที่โฉนดที่ดินกรุงเทพฯ (ยูทีเอ็ม) ปี พ.ศ. 2535
- แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2550

ศึกษาลักษณะทางกายภาพบริเวณพื้นที่สาธารณะริมคลอง ด้วยการศึกษาดูเฉพาะ
กระบวนการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบเมืองทั้ง 3 ได้แก่ ทางสัญจร อาคาร และที่ดิน

1.4 ระเบียบวิธีวิจัย

1.4.1 ค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องทางประวัติศาสตร์ จาก หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น
องค์ประกอบทางกายภาพกรุงรัตนโกสินทร์ บ้านเรือนในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 - รัชกาลที่ 7
แม่น้ำลำคลองสายประวัติศาสตร์

1.4.2 ค้นคว้าเอกสาร การถือครองที่ดิน รูปแปลงที่ดินตามลำดับช่วงเวลา จากโฉนดที่ดินและ
กรรมสิทธิ์ที่ดิน ด้วยโฉนดที่ดินตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2444 – 2555 จากโฉนดที่ดินฉบับเบ็บบรวมเล่มและ
แผนที่โฉนดที่ดินกรุงเทพฯ (ยูทีเอ็ม) ปี พ.ศ. 2535 เพื่อหาการเปลี่ยนแปลงของรูปแปลงที่ดิน

1.4.3 ค้นคว้าลักษณะการเปลี่ยนแปลงของอาคารและทางสัญจรทางบกและทางน้ำโดยใช้
แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2450 แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2475 แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2511 แผนที่
กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2550 และหนังสือองค์ประกอบทางกายภาพกรุงรัตนโกสินทร์

1.4.4 การสำรวจและเก็บข้อมูลตามกระบวนการต่อไปนี้

1.4.4.1 นำแผนที่โฉนดที่ดินกรุงเทพฯ (ยูทีเอ็ม) ปี พ.ศ. 2535 มาเปรียบเทียบกับปี แผนที่
ปีพ.ศ. 2450 และโฉนดที่ดินตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2444 – 2555 จากโฉนดที่ดินฉบับเบ็บบรวมเล่ม เพื่อ
หาความเปลี่ยนแปลงรูปแปลงที่ดิน

1.4.4.2 ทำการเขียนและแก้ไขโฉนดที่ดินปี พ.ศ. 2450 เพิ่มเติม โดยอ้างอิงขนาดและพิกัด
จากแผนที่โฉนดที่ดินกรุงเทพฯ (ยูทีเอ็ม) ปี พ.ศ. 2535

1.4.4.3 ทำการเขียนอาคาร การสัญจรทางบกและทางน้ำเพิ่มเติมลงไปในโฉนดที่ดิน ปี
พ.ศ. 2450 ที่เขียนขึ้นโดยอ้างอิงอาคารจากแผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2450 และอ้างอิงขนาด
ทางสัญจรทางน้ำและทางบกจาก แผนที่ปี พ.ศ. 2511

1.4.4.4 ใช้แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2475 ปีพ.ศ. 2511 และ ปี พ.ศ. 2550 มาเขียนอาคาร
การสัญจรทางบกและทางน้ำ

1.4.4.5 เขียนแผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2511 โดยอ้างอิงขนาดอาคารมาจาก แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2550

1.4.5 แสดงรูปแปลงที่ดินทุกแปลงในขอบเขตการศึกษา จากแผนที่กรุงเทพฯ พ.ศ. 2450 และแผนที่โฉนดที่ดินกรุงเทพฯ (ยูทีเอ็ม) ปี พ.ศ. 2535

1.4.6 แสดงอาคารและทางสัญจรทางบกและทางน้ำโดยใช้ แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2450 แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2475 แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2511 แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2550

1.4.7 แสดงรูปตัดพื้นที่ริมคลอง ปี พ.ศ. 2450 ปี พ.ศ. 2475 ปี พ.ศ. 2511 ปี พ.ศ. 2550 เพื่อดูความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

1.4.8 วิเคราะห์ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบกายภาพเมืองทั้งสาม ได้แก่ ที่ดิน อาคาร ทางสัญจรทางน้ำและทางบก

1.4.9 สรุป

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ก่อให้เกิดความเข้าใจในลักษณะพื้นที่ การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดิน และการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะริมคลองบางลำภู

1.5.2 สามารถใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับนำไปพัฒนาการออกแบบพื้นที่ริมคลองสาธารณะในกรุงเทพฯได้ต่อไป

บทที่ 2

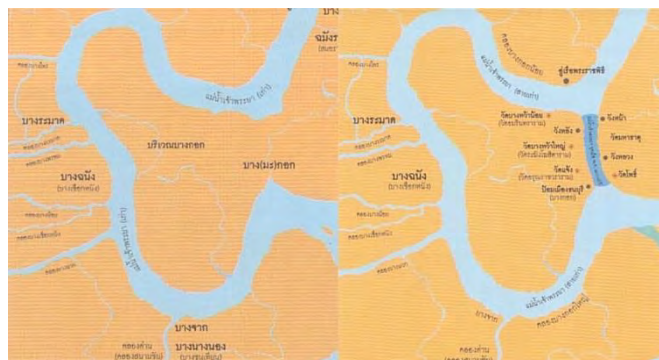
ทบทวนวรรณกรรม

2.1 สรุปสาระจากการทบทวนวรรณกรรม

2.1.1 คลองบางลำภู และ เครือข่ายการสัญจรทางน้ำ

2.1.1.1 สมัยพระนครศรีอยุธยา : ช่วงเวลาก่อนการขุดคลองบางลำภู

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา พื้นที่บริเวณบางกอกเป็นแผ่นดินผืนเดียวกัน โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยาในสมัยนั้น จะไหลผ่านในแนวคลองบางกอกน้อยและคลองบางกอกใหญ่ หากแต่ลักษณะของแม่น้ำเจ้าพระยามีสภาพคดเคี้ยวมาก กษัตริย์หลายพระองค์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงโปรดเกล้าฯให้มีการขุดคลองลัดขึ้นหลายจุด เพื่อประโยชน์ต่างๆทั้งในด้านการคมนาคม การค้าและการปกครอง การขุดคลองลัดในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างนั้นเริ่มตั้งแต่สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เรื่อยมาจนกระทั่งในสมัยของสมเด็จพระไชยราชาธิราช ได้มีการโปรดเกล้าฯให้ขุดคลองลัดบางกอกขึ้น โดยขุดลัดบริเวณคลองบางกอกน้อยถึงคลองบางกอกใหญ่ การขุดคลองลัดบริเวณดังกล่าวส่งผลให้สายน้ำเปลี่ยนทิศทาง กล่าวคือทำให้แม่น้ำเจ้าพระยามีขนาดเล็กลงและในขณะเดียวกันคลองลัดบางกอกกลับมีขนาดกว้างขึ้นเรื่อยๆ และกลายเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาดังที่เห็นในปัจจุบัน¹

ภาพที่ 2.1 ภาพแสดงตำแหน่งการขุดคลองลัดบางกอก (ที่มา : สุจิตต์ วงษ์เทศ, กรุงเทพฯ มาจากไหน?, พิมพ์ครั้งที่ 1(กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ดรีม แคชเชอร์, 2555) หน้า 22 และ 33)

¹ ม.ร.ว. ใฉ่ฉ่อง สักดีศรี และคณะ, องค์ประกอบทางกายภาพกรุงรัตนโกสินทร์, พิมพ์ครั้งที่ 1(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), หน้า 12.

จากการขุดคลองลัดบางกอกส่งผลให้ บางกอก พื้นที่บริเวณบางกอก เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ พื้นที่ถูกแบ่งเป็น 2 ฝั่ง โดยฝั่งตะวันตกได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญมีชื่อว่า“เมืองธนบุรีศรีมหาสมุทร” ส่วนฝั่งตะวันออกได้รับการสถาปนาเป็นกรุงรัตนโกสินทร์ในเวลาต่อมา

2.1.1.2 สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น : การย้ายราชธานีและการขุดคลองบางลำภู

2.1.1.2.1 การย้ายราชธานี

หลังจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติแล้ว พระราชภารกิจแรกที่ทรงกระทำคือการย้ายราชธานีจากฝั่งตะวันตกมายังฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา² เนื่องด้วยเหตุผลหลัก 3 ประการ ประการที่หนึ่งได้แก่ เรื่องของยุทธศาสตร์ เนื่องจากกรุงธนบุรีมีลักษณะเป็นเมืองอกแตก กล่าวคือมีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านกลางเมือง ทำให้ยากแก่การป้องกันเมืองเมื่อมีข้าศึกยกทัพมาประชิดพระนคร ประกอบกับทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยานั้นมีแม่น้ำโอบล้อมถึง 3 ด้าน ทำให้ง่ายต่อการป้องกันข้าศึกมากกว่า ประการที่สอง เนื่องจากฝั่งธนบุรีเป็นฝั่งคู้้งน้ำ ตลิ่งฝั่งธนบุรีจึงพังทลายเร็วกว่าฝั่งกรุงเทพฯซึ่งเป็นฝั่งท้องน้ำ และประการที่สาม คือฝั่งกรุงธนบุรีมีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น และมีวัดชานาบทพระราชวังอยู่ทั้ง 2 ด้าน ทำให้ยากต่อการขยายพื้นที่พระราชวังในโอกาส หากแต่ฝั่งตะวันออกกลับมีการอยู่อาศัยอย่างเบาบาง มีเพียงชุมชนชาวจีนอาศัยอยู่ด้วยเหตุนี้ในปี พ.ศ. 2325 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจึงโปรดเกล้าฯให้มีพระราชพิธียกเสาหลักเมือง และสร้างพระราชวังหลวงขึ้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาในบริเวณชุมชนชาวจีน โดยพระองค์ทรงโปรดให้ชุมชนชาวจีนย้ายไปอยู่บริเวณคลองวัดสามปลื้มหรือลำเพ็ญในปัจจุบัน และเริ่มการก่อสร้างพระนครในปี พ.ศ. 2526 เป็นต้นมา

² ม.ร.ว. แฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี และคณะ, องค์ประกอบทางกายภาพกรุงรัตนโกสินทร์, พิมพ์ครั้งที่ 1(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), หน้า 18.

2.1.1.2.2 การขุดคลองบางลำภู

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกนั้น การป้องกันเมืองจากข้าศึกมีความสำคัญสูงสุด พระองค์จึงโปรดเกล้าฯให้มีการรื้อซากป้อมบางกอกและกำแพงเมืองครั้งกรุงธนบุรีลง เพื่อขยายกำแพงและคูพระนครใหม่ให้กว้างออกไป คูพระนครใหม่นี้โปรดเกล้าฯ ให้เกณฑ์แรงงานเขมรหนึ่งหมื่นคนเพื่อขุดคูพระนครใหม่ขนานไปกับคูพระนครเดิม โดยมีความยาว 85 เส้น 13 วา กว้าง 10วา ลึก 5 ศอก และได้รับพระราชทานนามว่า “คลองรอบกรุง”³

ในปีเดียวกันนั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกยังโปรดเกล้าฯให้ทำการขุดคูระบายน้ำทางสัญจรทางน้ำเพิ่มอีก ได้แก่ คลองหลอดทั้ง 2 สายและคลองมหานาคเพื่อเชื่อมคลองคูเมืองเดิมกับคลองรอบกรุง นอกจากนี้ยังมีการโปรดเกล้าฯให้ก่อสร้างกำแพงพระนครขึ้นตามแนวคลองรอบกรุง และแนวแม่น้ำเจ้าพระยา โดยกำแพงพระนครมีความสูงประมาณ 7 ศอก (3.60 เมตร) หนาประมาณ 5 ศอก (2.70 เมตร) พร้อมสร้างป้อมปราการเรียงรายตามกำแพงเป็นระยะๆ ห่างกันป้อมละประมาณ 10 เส้น (ประมาณ 0.5 กิโลเมตร) รวมทั้งสิ้น 14 ป้อม⁴

³ ม.ร.ว. แฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี และคณะ, องค์ประกอบทางกายภาพกรุงรัตนโกสินทร์, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), หน้า 19.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

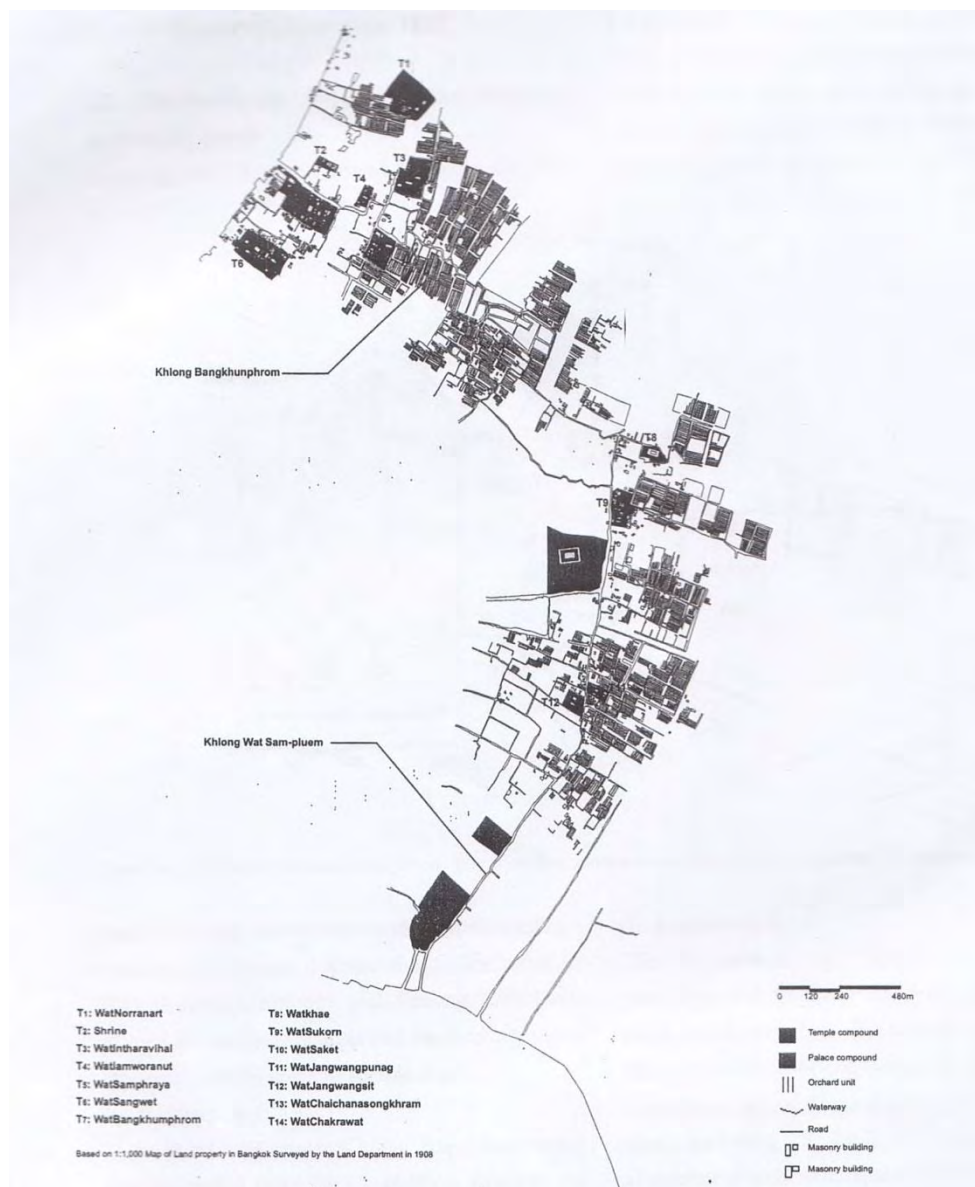

ภาพที่ 2.2 ภาพกรุงเทพฯก่อนการขุดคลองรอบกรุงฯ และ หลังการขุดคลองรอบกรุง

(ที่มา : ม.ร.ว. แฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี และคณะ, องค์ประกอบทางกายภาพกรุงรัตนโกสินทร์, พิมพ์ครั้งที่ 1(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), หน้า 17 และ 25)

2.1.1.2.2 ตำแหน่งการขุดคลองบางลำภูมีผลมาจากแนวเครือข่ายคลองบางขุนพรหมเดิม

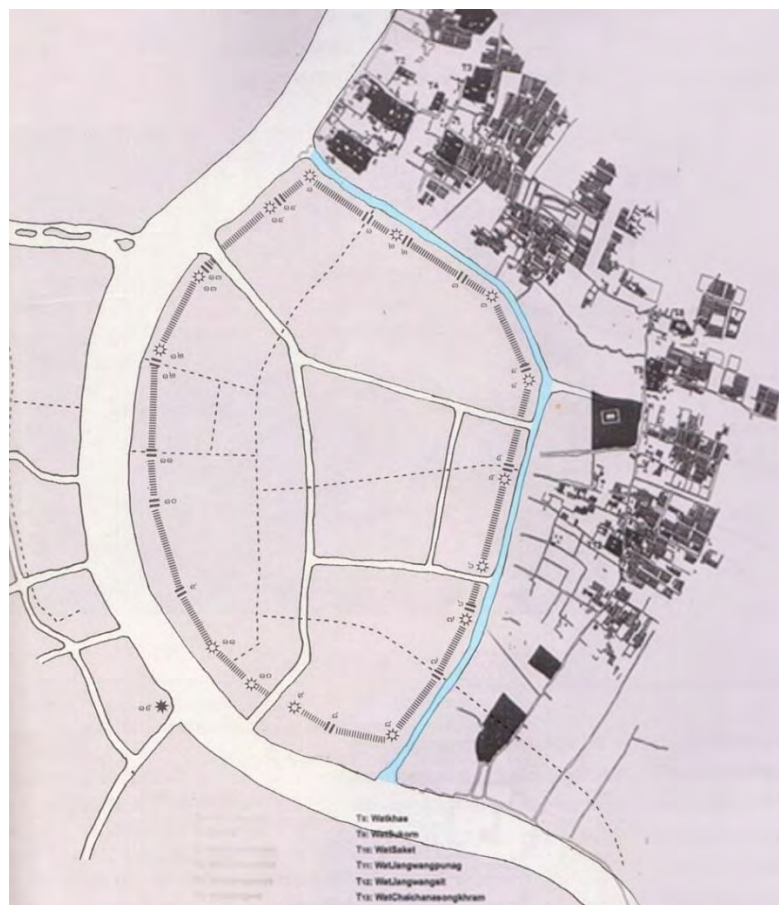
นอกจากนี้ตำแหน่งการขุดคลองรอบกรุงมีความเป็นไปได้ที่เกิดจากการขุดคลองขนานกับแนวเครือข่ายคลองบางขุนพรหมซึ่งในอดีตที่เชื่อมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาผ่านหน้าวัดสามพระยา วัดใหม่อมตรส ไปจนถึงข้างวัดจักรวรรดิ

ภาพที่ 2.3 ภาพแสดงเครือข่ายคลองบางขุนพรหม (ที่มา : TerdsakTechakitkachorn), "Reinterpreting Bangkok Morphology through Historical Map – From orchard settlement to the palace city", *Journal of Southeast Asian Architecture* Department of Architecture National University of Singapore 2007, 10 : หน้า 6.)

เครือข่ายคลองบางขุนพรหมเดิมปรากฏวัดโบราณตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยากระจายอยู่โดยรอบ วัดเหล่านี้ไม่ได้สร้างอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา แต่สร้างลึกเข้าไปในแผ่นดิน และมีชุมชนตั้งอยู่ใกล้กับวัดอย่างหนาแน่น ชุมชนดังกล่าวประกอบอาชีพหลักคือการทำสวนผลไม้ โดยมีการขุดคลองและลำกระโดงเข้าไปยังที่ดินของตน เพื่อนำน้ำไปใช้ในการทำสวน ลำกระโดงดังกล่าวถูกขุดเชื่อมกัน กลายเป็นเครือข่ายการสัญจรทางน้ำขนาดใหญ่ที่สำคัญ เรียกว่าเครือข่ายคลองบางขุนพรหม ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ว่า การที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกไม่ทำการขุด

คลองรอบกรุงจากคลองบางขุนพรหมเดิม เนื่องจากมีทั้งวัดและชุมชนตั้งอยู่อย่างหนาแน่น หากจะทำการขยายคลองในอนาคตจะทำให้ไม่สามารถขยายคลองได้ ด้วยเหตุนี้พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจึงโปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองรอบกรุงขึ้นโดยหลบแนววัดและชุมชนเดิมในสมัยอยุธยา เห็นได้ว่าการตั้งถิ่นฐานบริเวณเครือข่ายคลองบางขุนพรหมของชุมชนเดิมมีผลต่อตำแหน่งและรูปแบบของการขุดคลองอย่างมาก

ภาพที่ 2.4 ภาพแสดงการขุดคลองรอบกรุงโดยหลบแนวชุมชนและวัดเดิม (ที่มา : ผู้วิจัย)

2.1.1.2.4 เส้นทางการสัญจรทางน้ำอื่นๆ ในช่วงเวลาเดียวกับการขุดคลองบางลำภู

ในปี พ.ศ. 2326 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้โปรดเกล้าฯ ให้มีการขุดคลองอื่นๆ นอกจากคลองบางลำภูอีก 3 คลอง ได้แก่ คลองหลอดวัดราชนันทดาและคลองหลอดวัดราชบพิธิ และคลองมหานาค โดยได้แก่ คลองหลอดวัดราชนันทดาและคลองหลอดวัดราชบพิธิ เชื่อมคลองคูเมืองเดิมกับคลองรอบกรุง เพื่อประโยชน์ในทาง

ยุทธศาสตร์และการคมนาคม⁵ ส่วนคลองมหานาค เริ่มขุดที่บริเวณคลองรอบกรุงบริเวณข้างวัดสระเกศจนสุดเขตคลองที่วัดบรมนิวาส โดยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมีพระราชประสงค์ให้เป็นสถานที่ประชุมเล่นเพลงเรือและสักวาในฤดูน้ำตามประเพณีเดิมครั้งกรุงศรีอยุธยา⁶

2.1.1.2.5 เส้นทางสัญจรทางน้ำอื่นๆภายหลังการขุดคลองบางลำภู

ภายหลังการขุดคลองมหานาคในรัชกาลที่ 1 จนถึงรัชกาลที่ 3 ไม่ปรากฏว่ามีการขุดคลองสายสำคัญอื่นๆเพิ่มเติมในเขตกรุงรัตนโกสินทร์อีกเลย พบเพียงการขุดลอกซ่อมคลองและขุดคลองใหม่เท่านั้น⁷

2.1.1.3 สมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง : การเปลี่ยนแปลงฐานคลองบางลำภู

2.1.1.3.1 คลองที่ขุดขึ้นและเครือข่ายการสัญจรทางน้ำในสมัยรัชกาลที่ 4

หลังจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ. 2394 ได้โปรดเกล้าฯให้มีการขุดคลองขึ้น 2 สาย ได้แก่ คลองผดุงกรุงเกษมและคลองถนนตรง สำหรับการขุดคลองผดุงกรุงเกษมนั้น มีสาเหตุมาจากในช่วงเวลานั้นจำนวนประชากรในพระนครเพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก จึงโปรดเกล้าฯให้มีการขยายขอบเขตพระนครออกไป โดยการขยายพระนครในครั้งนี้ ทรงโปรดให้มีการขุดคลองผดุงกรุงเกษมขึ้นในแนวขนานกับคลองรอบกรุง ทำให้ขอบเขตของพระนครขยายตัวเพิ่มขึ้นอีกประมาณ 1 เท่าตัว พื้นที่ที่เพิ่มมาระหว่างคลองรอบกรุงกับคลองผดุงกรุงเกษมราษฎรสามารถเข้าไปจับจองทำสวนทำนาได้ แม้ว่าคลองผดุงกรุงเกษมนี้จะมีจุดประสงค์เพื่อขยายพระนครเป็นหลัก แต่ก็มีการใช้ประโยชน์เพื่อการคมนาคมและการชลประทานด้วย ซึ่งต่าง

⁵ ม.ว.ว. แนน้อย ศักดิ์ศรี และคณะ, องค์ประกอบทางกายภาพกรุงรัตนโกสินทร์, พิมพ์ครั้งที่ 1(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534) , หน้า 110.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 110.

⁷ ร.ศ. ปิยนาด บุญนาค, คลองในกรุงเทพฯ : ความเป็นมา การเปลี่ยนแปลง ผลกระทบต่อกรุงเทพฯในรอบ 200 ปี (พ.ศ. 2325 -2525), พิมพ์ครั้งที่ 1(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525) , หน้า 30 - 33.

กับคลองถนนตรงที่มีจุดประสงค์หลักเพื่อการคมนาคมเพียงอย่างเดียว⁸ จะเห็นได้ว่าคลองนับเป็นระบบสาธัญูปโภคและทางสัญจรที่สำคัญใน สมัยรัชกาลที่ 4

แม้ว่าจะมีการขุดคลองผดุงกรุงเกษมเพื่อขยายขอบเขตของพระนครออกไป แต่ราษฎรส่วนใหญ่ยังคงสร้างบ้านเรือนอย่างหนาแน่น บริเวณริมกำแพงพระนคร ส่วนพื้นที่ที่ตั้งแต่นอกกำแพงพระนคร คือบริเวณ ตั้งแต่คลองรอบกรุงไปจนถึงคลองผดุงกรุงเกษมนั้นถือว่าเป็นเขตนอกเมือง จึงมีราษฎรมาปลูกสร้างบ้านเรือนกันเบาบาง⁹ จึงเป็นเหตุให้พื้นที่บริเวณนี้ยังมีลักษณะเป็นร่องสวนและลำกระโดงปรากฏอยู่

2.1.1.3.2 คลองที่ขุดขึ้นและเครือข่ายการสัญจรทางน้ำในสมัยรัชกาลที่ 5

ในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้นเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา สาธารณูปโภคหลายอย่างเพื่อให้ประเทศไทยคู่ทันสมัยทัดเทียมกับนานาประเทศ พระองค์ทรงให้ความสำคัญกับการขุดคลองมาก ทรงเห็นว่าในปีหนึ่งควรจะให้มีการขุดขึ้นสักสายหนึ่ง จะทำให้บ้านเมืองเจริญ ถึงจะออกพระราชทรัพย์ปีละพันชั่ง สองพันชั่งก็ไม่ทรงเสียดาย¹⁰ ทำให้ในช่วงรัชกาลนี้มีการขุดคลองใหม่ขึ้นจำนวนมาก ทั้งคลองที่รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้ขุดขึ้นด้วยพระองค์เอง ได้แก่ ขุดคลองสวัสดิเปรมประชากร คลองนครเนื่องเขต คลองทวีวัฒนา คลองประเวศบุรีรมย์และคลองแยกอีก 4 คลอง รวมถึงคลองที่เอกชนขุดขึ้นโดยขอพระบรมราชานุญาตในการขุด ได้แก่ คลองรังสิต คลองอุดมชลจร คลองเจริญ เป็นต้น คลองต่างๆที่ขุดขึ้นในสมัยในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้น ส่วนใหญ่มีจุดประสงค์เพื่อเปิดพื้นที่ใหม่ นอกเขตกรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อใช้สำหรับการอยู่อาศัย การเกษตร และรองรับการเจริญเติบโตของประเทศที่เป็นไปอย่างก้าวกระโดด

⁸ ม.ว.ว. แนน้อย ศักดิ์ศรี และคณะ, องค์ประกอบทางกายภาพกรุงรัตนโกสินทร์, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), หน้า 252.

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 203.

¹⁰ ร.ศ. ปิยนาด บุนนาค, คลองในกรุงเทพฯ : ความเป็นมา การเปลี่ยนแปลง ผลกระทบต่อกรุงเทพฯ ในรอบ 200 ปี (พ.ศ. 2325 -2525), พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 65.

นอกจากชุดคลองต่างๆเป็นจำนวนมากแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังโปรดเกล้าฯให้มีการขุดลอกคลองให้ลึกและกว้างขึ้นอีกด้วย เนื่องจากคลองมีความตื้นเขิน เช่น คลองศาลเจ้าใหม่ (คลองสำเพ็ง) ที่ขุดซ่อมเมื่อ พ.ศ. 2440 และคลองตรอกเต้า ที่ขุดซ่อมเมื่อปี พ.ศ. 2452¹¹

นอกจากนี้รัชกาลที่ 5 ยังทรงโปรดเกล้าฯให้มีการปรับปรุงกฎหมายต่างๆ ทำให้มีการร่างกฎหมายฉบับใหม่ๆขึ้นเช่น พระราชบัญญัติว่าด้วยธรรมเนียมคลอง ซึ่งบัญญัติขึ้นในปี พ.ศ. 2413 มีใจความด้วยเรื่องเกี่ยวกับการรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของคลองต่างๆในกรุงเทพฯและหัวเมืองใกล้เคียง เช่น การห้ามทิ้งขยะมูลฝอยลงในลำคลอง การจอดเรือแพให้เป็นระเบียบ เรื่องการห้ามตั้งบ้านเรือนอยู่ริมคลองที่ผ่าน “ทะเลเข้าไปในกำแพงพระนคร” เรื่องการจราจรในลำคลอง เรื่องการรักษาที่ริมคลองให้สะอาดเรียบร้อย เรื่องห้ามการปลูกสร้างบ้านโรงเรือน และเรื่องต้นไม้ลำเข้าไปในลำคลอง เป็นต้น ความสนพระราชหฤทัยในการขุดและดูแลสภาพคลองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสะท้อนให้เห็นอย่างเด่นชัดถึงตัวบทบาทและความสำคัญของคลองที่ยังปรากฏความสำคัญอยู่ แม้ว่า จะเริ่มมีการสร้างถนนแล้วก็ตาม¹²

2.1.1.3.3 คลองที่ขุดขึ้นและเครือข่ายการสัญจรทางน้ำในสมัยรัชกาลที่ 6

ในสมัยรัชกาลที่ 6 ไม่ปรากฏว่ามีการขุดคลองสายสำคัญขึ้นในเขตพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ โดยปรากฏเพียงการประกาศอนุรักษ์คูคลองต่างๆโดยเฉพาะคลองที่มีความสำคัญประวัติศาสตร์ เช่นคลองคูเมืองเดิมและคลองรอบกรุง¹³ การขุดลอกคูคลองที่เน้นเฉพาะคลองในฝั่งธนบุรี ส่วนคลองในกรุงรัตนโกสินทร์นั้นมีการขุดลอกน้อย ก่อให้เกิดปัญหาที่มีผู้

¹¹ ร.ศ. ปิยนาค บุนนาค, คลองในกรุงเทพฯ : ความเป็นมา การเปลี่ยนแปลง ผลกระทบต่อกรุงเทพฯในรอบ 200 ปี (พ.ศ. 2325 -2525), พิมพ์ครั้งที่ 1(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525) , หน้า 99-102.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 63.

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 124.

มาอาศัยริมคลองเป็นจำนวนจุนจุกล้าพื้นที่ริมคลองและปัญหาหน้าน้ำเสียตามมา ทำให้ในปี พ.ศ. 2459 จึงมีประกาศไม่ให้อุดแพะในบริเวณคลองสำคัญๆ ได้แก่ คลองมหานาค คลองบางลำภู คลองสะพานหัน และคลองผดุงกรุงเกษม ทำให้เรือนแพริมน้ำในปัจจุบันมีจำนวนลดลง

2.1.1.4 สมัยรัตนโกสินทร์ตอนปลาย ช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง : การเปลี่ยนแปลงการสัญจรทางน้ำไปเป็นการสัญจรทางบก

ตั้งแต่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ปรากฏว่ามี การขุดคลองขึ้นในเขตพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์อีกเลย¹⁴ การสัญจรเดิมที่ใช้ทางน้ำเป็นหลักก็เปลี่ยนไปเป็นการสัญจรทางบกแทนเนื่องจากการเข้ามาของรถยนต์ รถไฟฟ้า และรถราง ส่งผลให้ ความสำคัญของคูคลองเริ่มลดลง แม้ว่าในแผนที่กรุงเทพฯ ปีพ.ศ. 2475 จะปรากฏว่าคลองต่างๆ ยังมีจำนวนเท่าเดิม แต่คลองเหล่านี้ไม่ได้รับการดูแลรักษา ทำให้น้ำเน่าเสียและตื้นเขินลงในเวลาต่อมา

ภาพที่ 2.5 ภาพแสดงแผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2475 (ที่มา : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ส.ก.ว.))

ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 เรื่อยมาจนกระทั่ง ปี พ.ศ. 2481 จอมพล ป. พิบูลสงครามเข้ารับตำแหน่ง

¹⁴ ร.ศ. ปิยนาด บุนนาค, คลองในกรุงเทพฯ : ความเป็นมา การเปลี่ยนแปลง ผลกระทบต่อกรุงเทพฯ ในรอบ 200 ปี (พ.ศ. 2325 -2525), พิมพ์ครั้งที่ 1(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525) , หน้า 130.

นายกรัฐมนตรีคนที่ 3 ของประเทศไทยได้ออกประกาศให้มีการปรับปรุงระเบียบประเพณีต่างๆในบ้านเมือง โดยเน้นไปที่การส่งเสริมการค้าทางชีวิตของประชาชน เช่น มีการประกาศให้เลิกการขายของหาบเร่รักษาความสะอาดในสถานที่ราชการ และการปรับปรุงความสะอาดในเทศบาล เป็นต้น แต่เรื่องสำคัญที่ทำให้เกิดผลกระทบอย่างมากต่อการสัญจรทางน้ำในกรุงรัตนโกสินทร์คือการออกประกาศจับเรือที่จอดตามริมคลอง โดยประกาศลงวันที่ 4 ม.ค. ปี พ.ศ. 2480 ความว่า “ให้จับพวกจอดเรือในคลองกรุงเทพฯ ให้เสร็จสิ้นภายในเดือนมีนาคม 2486 คือทำในที่ชุมชน ในเขตเทศบาลทั่วอาณาจักร ส่วนพวกเรือลอยนั้นพุ่งเล็งในกรุงเทพฯ ส่วนแห่งอื่นให้พิจารณาตามควร”¹⁵ ส่งผลให้ชาวเรือที่ยังคงใช้ชีวิตอยู่บนเรือในคลองต่างๆในบริเวณกรุงเทพฯมีจำนวนลดลง

2.1.1.5 สมัยรัตนโกสินทร์ตอนปลาย : ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองถึงปัจจุบัน

ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงในปี พ.ศ. 2488 การสัญจรภายในกรุงเทพฯได้เปลี่ยนไปเป็นการสัญจรทางบกเกือบทั้งหมด หากแต่โครงข่ายการสัญจรทางบกที่เกิดขึ้นเกิดจากการถมคลองที่มีอยู่เดิมและสร้างเป็นถนนขึ้นมาใหม่เพื่อหลีกเลี่ยงการเวนคืนที่ดิน ให้เส้นทางสามารถตัดเข้าสู่ใจกลางชุมชน และผลของการกระทำดังกล่าว ทำให้โครงข่ายการสัญจรเดิมที่มีลักษณะเป็นเครือข่ายน้ำที่เชื่อมโยงกันทั้งหมดกลายเป็นโครงข่ายถนนกับโครงข่ายน้ำสลับกันแทน เนื่องจากเครือข่ายถนนดังกล่าวไม่ได้สร้างขึ้นตามแนวคลองเดิมได้ตลอด แต่กลับสร้างขึ้นเป็นช่วงๆเท่านั้น จะเห็นได้จากรูปด้านล่าง

ภาพที่ 2.6 ภาพเปรียบเทียบปริมาณของการสัญจรทางบกและทางน้ำ ระหว่าง ปีพ.ศ. 2475 และปี พ.ศ.2511 (ที่มา : ผู้วิจัย)

¹⁵ อนันต์ พิบูลสงคราม, จอมพล ป. พิบูลสงคราม เล่ม 3, พิมพ์ครั้งที่ 1(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มนตรี, 2518), หน้า211.

จากการเปรียบเทียบระหว่างภาพทั้ง 2 จะเห็นได้ว่าเส้นการสัญจรทางน้ำระหว่างปี พ.ศ. 2475 และ ปี พ.ศ. 2511 นี้แสดงให้เห็นว่าเครือข่ายคลองเดิมที่เคยมีอยู่ในปี พ.ศ. 2475 ได้หายไปจนเกือบหมด เหลือเพียงคลองสายหลักเช่น คลองบางลำภูเท่านั้น การตัดถนนเป็นช่วงๆ ทำให้เครือข่ายการสัญจรในกรุงเทพฯ ขาดความเชื่อมโยง

นอกจากนี้ในช่วงปี พ.ศ. 2520 รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ฝ่ายบริหารและการคลัง ได้ออกประกาศให้ชาวเรือที่อาศัยอยู่ตามคลองต่างๆ เคลื่อนย้ายออกจากพื้นที่ภายในวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2520 หากชาวเรือยังฝ่าฝืน กรุงเทพมหานครจะร่วมมือกับกรมเจ้าท่า นำเจ้าหน้าที่ตำรวจมาลากจูงเรือออกไปจากคลอง¹⁶ ทำให้ชาวเรือที่ยังเหลืออยู่ในกรุงเทพมหานครต้องย้ายเรือออกไปจนหมด แม้ว่าในภายหลังชาวเรือจะขอออกมาผ่อนผันเรื่องการย้ายเรือออกจากคลองว่าให้ย้ายออกเฉพาะคลองที่ทำการขุดลอกแล้ว แต่ในเวลาต่อมา นายชลอ ธรรมศิริ ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในขณะนั้นได้ออกประกาศให้เรือต่างๆ ที่จอดอยู่ในคลองรอบนอกของกรุงเทพฯ ย้ายออกไปให้หมดภายใน 7 วัน ทำให้การใช้เรือที่ยังคงเหลือในกรุงเทพฯ หมดไป จากเหตุการณ์ข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าการสัญจรทางน้ำได้หมดความสำคัญไปในช่วงเวลานี้

2.1.1.6 คุณภาพน้ำในคลองบางลำภู

ในอดีต กรุงเทพมหานครมีคูคลองสำหรับรองรับน้ำอยู่เป็นจำนวนมาก และสิ่งโสโครกมีจำนวนน้อยจึงสามารถที่จะทำลายได้โดยธรรมชาติ พื้นที่ในสมัยก่อนที่เป็นที่ว่างก็มีพืชน้ำที่ดูดซับน้ำโสโครกได้¹⁷ หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานครได้มีการขยายตัวและเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว จึงได้มีการสร้างอาคารและที่อยู่อาศัยใหม่ที่เรียกว่าตึกแถว ต่อมาเมื่อความต้องการในด้านที่อยู่อาศัยมีมากขึ้น จึงได้มีหมู่บ้านจัดสรรทั้งที่เป็นของรัฐบาลและของเอกชนขึ้น และคนเริ่มรู้จักการทำส้วมซึม แต่ยังไม่ได้ศึกษาอย่างเพียงพอ และเจ้าของ

¹⁶ สัมฤทธิ์ มีวงศ์อุโฆษ, ปฏิทิน ชาวและเหตุการณ์ในประเทศไทยรอบ 10 ปี พ.ศ.2519 ถึง พ.ศ.2528, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: สยามบรรณ, 2533), หน้า296.

¹⁷ ร.ศ. ปิยนาด บุนนาค, คลองในกรุงเทพฯ : ความเป็นมา การเปลี่ยนแปลง ผลกระทบต่อกรุงเทพฯ ในรอบ 200 ปี (พ.ศ. 2325 -2525), พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525) , หน้า 149.

อาคารส่วนใหญ่วางท่อน้ำโสโครกรวมกับท่อน้ำทิ้งปล่อยให้ระบายลงท่อข้างถนน จึงทำให้น้ำโสโครกเพิ่มปริมาณไหลลงคูคลองมากขึ้น ทำให้คลองมีลักษณะเป็นที่เก็บสิ่งโสโครก ส่งกลิ่นเหม็นและเป็นบ่อเกิดของเชื้อโรค¹⁸

ในช่วงปี พ.ศ. 2534 - 2540 คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีโครงการติดตามตรวจสอบสภาวะแวดล้อมทางน้ำในคลองบางลำภู-โอง่าง กรุงเทพมหานคร ซึ่งโครงการดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของโครงการการเรียนการสอนเพื่อเสริมประสบการณ์ โดยให้นิสิตทำการวิจัยเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสภาพน้ำในคลองบางลำภู และทำเป็นรายงานผลการวิจัย ได้ผลว่าคลองบางลำภูมีปริมาณออกซิเจนละลายที่น้อยมาก และมีค่าบีโอดี (BOD) สูงมากเนื่องจากรับภาระสารอินทรีย์มากเกินไปจนขีดจำกัดอีกทั้งยังมีสารตะกั่วปะปน แสดงให้เห็นถึงความน่าเสียของคลองบางลำภู¹⁹ ซึ่งในปี พ.ศ. 2541 คุณภาพน้ำในคลองบางลำภูมีสารพิษปะปนมากจนไม่เหมาะสมจะนำไปใช้อุปโภคบริโภค

ภายหลังจากการก่อสร้างโรงควบคุมคุณภาพน้ำรัตนโกสินทร์ที่ตรอกบ้านพานถมริมคลองบางลำภูและเปิดดำเนินการในปี พ.ศ. 2543 ร่วมกับการรณรงค์ให้ผู้อยู่อาศัยริมคลองบางลำภูช่วยกันติดตั้งบ่อดักไขมันในอาคารเพื่อเป็นการช่วยบำบัดน้ำใช้จากอาคารก่อนปล่อยลงสู่คลองบางลำภู ทำให้คุณภาพน้ำในคลองบางลำภูดีขึ้นตามลำดับ จนสัตว์น้ำสามารถอาศัยอยู่ได้ และมีการทำโครงการอนุรักษ์พันธุ์ปลาในคลองบางลำภู เพื่อเป็นการรักษาระบบนิเวศน์ใหม่ที่เกิดขึ้น

อย่างไรก็ตามเฉพาะคุณภาพน้ำบริเวณคลองบางลำภูช่วงตั้งแต่ปากแม่น้ำเจ้าพระยาริมวัดสังเวชถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศเท่านั้นที่มีคุณภาพดีขึ้น บริเวณอื่นๆ เช่น บริเวณคลองโอง่าง สภาพน้ำยังมีความน่าเสียอยู่ เนื่องจากการปิดประตูระบายน้ำทำให้น้ำไม่ไหลออกไปยังแม่น้ำเจ้าพระยาจนเกิดการกักขังและทำให้น้ำเน่าเสียในที่สุด

¹⁸ ร.ศ. ปิยนาด บุนนาค, คลองในกรุงเทพฯ : ความเป็นมา การเปลี่ยนแปลง ผลกระทบต่อกรุงเทพฯ ในรอบ 200 ปี (พ.ศ. 2325 -2525), พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525) , หน้า 150.

¹⁹ วาสนา เอื้อวงศ์สัจจะ และมลประภา รอดเจริญ, “โครงการติดตามตรวจสอบสภาวะแวดล้อมทางน้ำในคลองบางลำภู-โอง่าง กรุงเทพมหานคร ปีพ.ศ. 2541”, หน้า 52.

2.1.2 การสัญจรทางบก

2.1.2.1 สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น : บทบาทการสัญจรทางบกและการสร้างถนน

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้นยังคงใช้การสัญจรทางน้ำเป็นหลัก แต่ก็ปรากฏหลักฐานการใช้เส้นทางสัญจรทางบกอยู่พอสมควร โดยลักษณะถนนในสมัยนี้มีสภาพเป็นทางเดินแคบๆ เช่นเดียวกับในสมัยกรุงศรีอยุธยาและสมัยกรุงธนบุรี กล่าวคือ เป็นถนนดินหรือถนนถมทรายแล้วใช้อิฐเรียงตะแคงหรือวางแบนราบลงให้กว้างพอที่จะคนเดินสวนกันได้²⁰ โดยถนนส่วนใหญ่ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจะสร้างในบริเวณพระราชวังก่อน จากนั้นจึงขยายออกไปด้านนอก ถนนหรือทางเดินซึ่งมีมาแต่ระยะตั้งกรุงรัตนโกสินทร์จนถึงสิ้นรัชกาลที่ 3 อาจแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ ถนนภายในพระบรมมหาราชวัง ถนนล้อมรอบภายนอกพระบรมมหาราชวัง และถนนซึ่งทอดจากพระบรมมหาราชวังออกไปในทิศทางต่างๆ²¹ ซึ่งถนนและทางเดินเหล่านี้ นอกจากใช้สำหรับสัญจรไปมาแล้ว ยังรวมถึงการใช้ยวดยานต่างๆ เช่น เกวียน และราชมรถอีกด้วย

2.1.2.2 สมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง : การตัดถนนสายแรกและถนนสายต่างๆ

2.1.2.2.1 ถนนที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4

ในสมัยรัชกาลที่ 4 มีการตัดถนนสายแรกขึ้น โดยสาเหตุที่ทำให้การตัดถนนนั้นเนื่องจากมีชาวต่างประเทศเข้ามาตั้งกงสุลและอาศัยอยู่บริเวณตั้งแต่ได้ปากคลองผดุงกรุงเกษมลงไป ซึ่งการมาของชาวต่างประเทศนี้เองเป็นเหตุให้ต้องตัดถนนเพิ่มขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกในการคมนาคมและขนส่งให้กับชาวต่างชาติ และนับเป็นความจำเป็นทางด้านการเมืองด้วยที่จะต้องเอาใจชาวต่างประเทศเหล่านั้นเพื่อมิให้เกิดสาเหตุของความขัดแย้งอันอาจจะนำไปสู่การตกเป็นอาณานิคมของมหาอำนาจในยุโรป²² โดยถนนสองสายแรกที่ทำการตัดคือ ถนนตรง เริ่ม

²⁰ นิจ หิฎฐีระนันท์ และคณะ, "บทคัดย่องานวิจัยเรื่อง ถนน : วิวัฒนาการในรอบ 200 ปี", เอกสารในการสัมมนาทางวิชาการในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบรอบ 200 ปี "การเปลี่ยนแปลงของกรุงเทพฯในรอบ 200 ปี" เสนอที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 21 - 22 มิถุนายน 2525, หน้า 8.

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 6.

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 17.

จากหน้าสถานีรถไฟหัวลำโพงไปสิ้นสุดที่คลองเตย ปัจจุบันเรียกว่าถนนพระรามที่ 4 และ ถนนเจริญกรุง (ตอนนอก) เริ่มต้นที่คลองรอบกรุงตรงประตูสามยอดออกไปทางด้านทิศตะวันออกถึงถนนตรง และตัดแยกจากถนนตรงที่เหนือวัดสามจีนไปถึงคลองผดุงกรุงเกษมและต่อเนื่องไปจนถึงดาวคะนอง ปัจจุบันเรียกว่า ถนนตก²³ ถนนทั้งสองเส้นนี้เกิดขึ้นมาจากการที่ชาวต่างชาติทำเรื่องขอให้มีการตัดถนนในปี พ.ศ. 2404 ซึ่งถือเป็นถนนที่ตัดตามมาตรฐานตะวันตกสายแรก ต่อมา ในปีพ.ศ. 2405 รัชกาลที่ 4 จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีการก่อสร้างถนนใหม่จากทำพระบรมมหาราชวังไปเชื่อมกับถนนเจริญกรุงเดิมที่สร้างไว้แล้ว กลายเป็นถนนเจริญกรุงตอนนอก นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2406 รัชกาลที่ 4 ยังมีการโปรดเกล้าฯ ให้สร้างถนนอื่นๆตามมาตรฐานถนนตะวันตกเพิ่มเติม ได้แก่ ถนนบำรุงเมือง ถนนเฟื่องนคร ถนนคอกวัว และถนนบ้านตะนาว เพื่อความสะดวกในการสัญจรในเขตพระนคร

2.1.2.2.2 ถนนที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสาธารณูปโภคหลายอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตัดถนน โดยเริ่มจากการตัดถนนบริเวณที่อยู่ใกล้กับพระบรมมหาราชวังและบริเวณภายในกำแพงเมืองก่อน โดยยึดจากแนวทางสัญจรเดิมเป็นหลัก และบางแห่งก็เกิดจากการยุบพื้นที่วังสร้างเป็นถนน โดยในการตัดถนนต่างๆ รัชกาลที่ 5 จะทรงพิจารณาจากปริมาณของผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ และสภาพเศรษฐกิจในพื้นที่ เพื่อให้สะดวกในการคมนาคมและถูกสุขลักษณะ และหากถนนแนวใดจะต้องรื้อบ้านน้อยหลังก็จะทรงอนุญาตให้สร้าง²⁴

²³ ม.ร.ว. แฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี และคณะ, องค์ประกอบทางกายภาพกรุงรัตนโกสินทร์, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534) , หน้า 270.

²⁴ นิจ หิญาธิระนันท์ และคณะ, “บทคัดย่องานวิจัยเรื่อง ถนน : วิวัฒนาการในรอบ 200 ปี”, เอกสารในการสัมมนาทางวิชาการในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบรอบ 200 ปี “การเปลี่ยนแปลงของกรุงเทพฯในรอบ 200 ปี” เสนอที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 21 – 22 มิถุนายน 2525, หน้า 23.

สำหรับถนนที่มีผลต่อการสัญจรในพื้นที่ริมคลองบางลำภูได้แก่ ถนนสามเสน และถนนราชดำเนิน ถนนทั้งสองสายเริ่มทำการก่อสร้างหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับจาก ประพาสยุโรปในปี พ.ศ. 2440 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการสร้างวังสวนดุสิต ขึ้น โดยให้ซื้อที่นาและสวนในช่วงระหว่างคลองผดุงกรุงเกษมกับคลอง สามเสนเพื่อก่อสร้างเป็นพระราชวังสวนดุสิต เพื่อใช้ในการเสด็จประพาส พักแรม และการก่อสร้างพระราชวังสวนดุสิตแห่งนี้ก็ทำให้เกิดการ ก่อสร้างถนนตามมาหลายเส้นเพื่อเชื่อมระหว่างพระบรมมหาราชวังและ พระราชวังดุสิตเพื่อความสะดวกในการเดินทาง โดยถนนสามเสนเป็น ถนนเส้นแรกที่ก่อสร้างขึ้น²⁵ และถูกใช้เป็นเส้นทางเสด็จจาก พระบรมมหาราชวังไปยังพระราชวังสวนดุสิต แต่ในเวลาต่อมาทรงดำริว่า ถนนสามเสนนั้นตัดเข้าไปด้านหลังของวังฝ่ายใน เป็นการไม่สมควร จึง โปรดเกล้าฯ ให้สร้างถนนราชดำเนินขึ้น ในปี พ.ศ. 2442 เพื่อใช้ในการ เสด็จระหว่างพระราชวังทั้งสองแทนถนนสามเสน โดยก่อสร้างตามแบบ ถนน Champs Elysee ในกรุงปารีส การตัดถนนแล้วเสร็จและเปิดใช้ อย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2446

แม้ว่าในช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวนี้ จะมีการสร้างถนนเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก แต่การคมนาคม หลักยังใช้ทางน้ำอยู่ ดังความในนิพนธ์ของสมเด็จพระยาตำราธิราชนุ ภาพว่า “การไปมาในกรุงเทพฯ สมัยนั้น ถนนหนทางยังมีน้อย รถก็มีแต่ ของหลวง ยังใช้เรือกันทั้งนั้น”²⁶ แสดงว่าราษฎรทั่วไปเดินทางติดต่อโดย ใช้เรือเป็นพาหนะ จะมีเฉพาะแต่ขุนนางและเจ้านายในสมัยนั้นเท่านั้นที่ ใช้การสัญจรทางบก

2.1.2.2.3 ถนนที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6

²⁵ ม.ร.ว. ฝรั่งน้อย ศักดิ์ศรี และคณะ, องค์ประกอบทางกายภาพกรุงรัตนโกสินทร์, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534) , หน้า 442.

²⁶ นิ.จ. หิญาธิระนันท์ และคณะ, “บทคัดย่องานวิจัยเรื่อง ถนน : วิวัฒนาการในรอบ 200 ปี”, เอกสารในการสัมมนาทาง วิชาการในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบรอบ 200 ปี “การเปลี่ยนแปลงของกรุงเทพฯในรอบ 200 ปี” เสนอที่จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 21 – 22 มิถุนายน 2525, หน้า 24.

ในสมัยรัชกาลที่ 6 ไม่ปรากฏว่ามีการตัดถนนสายใดเพิ่มแต่เป็นที่เข้าใจว่ามีการปรับปรุงเส้นทางที่มีอยู่เดิม นอกจากการสัญจรด้วยรถยนต์แล้ว ในสมัยรัชกาลที่ 6 นี้เริ่มมีการใช้การสัญจรทางบกด้วยพาหนะต่างๆมากขึ้น กล่าวคือ ในสมัยนี้มีรถยนต์ รถรับจ้างต่างๆ ตลอดจนรถไฟฟ้า และรถราง เพิ่มจำนวนขึ้นกว่าสมัยรัชกาลที่ 5 จนทำให้การสัญจรทางน้ำลดความสำคัญลง²⁷

ในช่วงรัชกาลนี้ขอบเขตของกรุงเทพมหานครได้ขยายออกไปกว้างกว่าเดิม โดยทางทิศเหนือขยายไปจนถึงวังพญาไท ทิศใต้ถึงเขตพระนครและทิศตะวันออกถึงจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กำแพงพระนครที่มีอยู่เดิมไม่มีความจำเป็นในการป้องกันข้าศึกศัตรูอีกต่อไป กำแพงเมืองจึงกลายเป็นสิ่งกีดขวางความเจริญของเมือง จึงมีการรื้อกำแพงเมืองออกเป็นจำนวนมาก²⁸

2.1.2.3 สมัยรัตนโกสินทร์ตอนปลายจนถึงปัจจุบัน : การเปลี่ยนแปลงการสัญจรทางน้ำไปเป็นการสัญจรทางบก

ในสมัยรัชกาลที่ 7 ถนนที่สร้างขึ้นส่วนมากเป็นถนนทางฝั่งธนบุรีที่สร้างขึ้นรับสะพานพุทธยอดฟ้าและถนนที่สร้างขึ้นเพื่อลดปัญหาการจราจรบนท้องถนนที่เกิดขึ้นในรัชกาลก่อนๆ ประกอบกับการแก้ปัญหาการระบายน้ำในถนนสายต่างๆ โดยมากมักจะเป็นถนนขนาดเล็กเชื่อมวงจรระหว่างถนนขนาดใหญ่ หรือที่เป็นถนนที่ตัดลัดเพื่อความคล่องตัวในการคมนาคม²⁹ โดยถนนที่มีผลโดยตรงกับเครือข่ายการสัญจรทางบกบริเวณชุมชนในพื้นที่ริมคลองบางลำภูได้แก่ ถนนวิสุทธิกษัตริย์ โดยเริ่มออกพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการจัดซื้อที่ดินและอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นเพื่อตัดถนนวิสุทธิกษัตริย์ เมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2471

²⁷ ม.ร.ว. แฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี และคณะ, องค์ประกอบทางกายภาพกรุงรัตนโกสินทร์, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534) , หน้า 452.

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 454.

²⁹ นิจ หิญาธิระนันท์ และคณะ, "บทคัดย่องานวิจัยเรื่อง ถนน : วิวัฒนาการในรอบ 200 ปี", เอกสารในการสัมมนาทางวิชาการในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบรอบ 200 ปี "การเปลี่ยนแปลงของกรุงเทพฯในรอบ 200 ปี" เสนอที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 21 – 22 มิถุนายน 2525, หน้า 35.

โดยทำการก่อสร้างต่อจากถนนวิสุทธิกษัตริย์เดิมที่ได้สร้างแล้วในสมัยรัชกาลที่ 5 เชื่อมกับถนนราชดำเนินนอก

ในสมัยของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีการตัดถนนจำนวนมาก โดยเน้นที่การสร้างทางเชื่อมต่อกรุงเทพฯ กับจังหวัดต่างๆ เพื่อเตรียมการสำหรับการย้ายกองบัญชาการทหารบกไปลพบุรี และเตรียมสำหรับการทำสงครามต่อต้านญี่ปุ่น โดยเห็นได้จากคำสั่งนายกรัฐมนตรีจากสมุดคำสั่งรายวัน ประจำปี พ.ศ. 2484 เรื่องสร้างทาง ลงวันที่ 31 ต.ค. พ.ศ. 2584 ความว่า “เมื่อได้พิจารณาเหตุการณ์โดยทั่วไปแล้ว ข้าพเจ้าใคร่แสดงความประสงค์ในการสร้างถนนให้เป็นแนวดวน”³⁰ ซึ่งในคำสั่งนายกรัฐมนตรีดังกล่าว ได้สั่งให้สร้างถนนเชื่อมหัวเมืองต่างๆ เป็นจำนวนมาก ทำให้การสัญจรทางบกขยายตัวจากบริเวณกรุงเทพฯ และปริมณฑลออกไปยังจังหวัดอื่นๆ ด้วย การสร้างถนนเป็นจำนวนมากตั้งแต่ช่วงรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามจนกระทั่งปัจจุบัน ทำให้ขอบเขตของกรุงเทพฯ ขยายกว้างออกไปมากขึ้น

นอกจากถนนทั้งหมดที่ได้กล่าวมาแล้ว ถนนที่มีผลต่อเครือข่ายทางสัญจรในพื้นที่บริเวณคลองบางลำภูซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าก่อสร้างเมื่อใด ได้แก่ ถนนประชาธิปไตย โดยเชื่อมระหว่างถนนวิสุทธิกษัตริย์ผ่านหน้าวัดตรีทศเทพไปถึงถนนพระสุเมรุ ถนนสามพระยา เชื่อมจากถนนสามเสนกับริมแม่น้ำเจ้าพระยา ตรอกบ้านพานถมเชื่อมถนนสามเสนกับสะพานข้ามคลองบางลำภู และซอยข้างวัดตรีทศเทพ ตรอกบ้านหล่อ เชื่อมคลองบางลำภูกับซอยข้างวัดตรีทศเทพและถนนวัดปริณายก ซอยเกษมศรีเชื่อมคลองบางลำภูกับซอยข้างวัดตรีทศเทพ และซอยต่างๆ ที่แยกออกมาจากถนนสามเสน แต่จากการสำรวจพบว่าถนนทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นมีปรากฏครั้งแรกในแผนที่ กรุงเทพฯ ปีพ.ศ. 2511 คาดว่าช่วงเวลาการสร้างถนนเหล่านี้จะอยู่ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2475 – 2511

³⁰ อนันต์ พิบูลสงคราม, จอมพล ป. พิบูลสงคราม เล่ม 4, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์กรุงเทพฯ, 2517),

2.1.3 โฉนดที่ดิน

2.1.3.1 สมัยพระนครศรีอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น : ลักษณะของเอกสารสำคัญที่ดินและกรรมสิทธิ์ในที่ดิน

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้นยังคงรูปแบบการออกเอกสารสำคัญที่ดิน เช่นเดียวกับสมัยอยุธยา กล่าวคือ ไม่มีการออกโฉนดที่ดินที่ชัดเจนและเป็นระบบเดียวกัน ในสมัยนั้นยังใช้ระบบกฎหมายตราสามดวงอยู่ โดยมีเนื้อหาหลักๆสำคัญ ดังนี้

1. ที่ดินทั่วราชอาณาจักร เป็นของพระมหากษัตริย์
2. ห้ามซื้อขายที่ดิน ราษฎร ได้รับสิทธิเพียงครอบครองที่ดินเท่านั้น โดยยอมให้มีผู้รับช่วงสิทธิครอบครอง เช่นเดียวกับกรรมสิทธิ์ แต่ผิดกันตรงที่ซื้อขายไม่ได้
3. ผู้ครอบครองที่ดินถ้าทอดทิ้งที่ดินของตนไป ก็จะอนุญาตให้ผู้อื่นครอบครองแทนได้³¹

หนังสือสำคัญในยุคนี้ยังเป็นเช่นเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา กล่าวคือ ไม่ได้แสดงกรรมสิทธิ์ เพราะกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้นเป็นของพระมหากษัตริย์ แต่แสดงเพียงว่าราษฎรคนใดมีสิทธิเข้าใช้ที่ดินดังกล่าว อีกทั้งยังมีปัญหาการฟ้องร้องบ่อยครั้งเนื่องจากหนังสือกรรมสิทธิ์ที่ดินนั้นไม่มีรูปแบบที่ดินบันทึกอยู่ มีเพียงขนาดของที่ดิน ทำให้หลักฐานไม่แน่ชัดว่าบริเวณดังกล่าวเป็นที่ดินของผู้ใด อีกทั้งการจัดเก็บเอกสารยังไม่เป็นระบบ ทำให้มีการออกเอกสารสำคัญซ้ำซ้อนทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการเข้าครอบครองที่ดินตามมาจำนวนมาก

2.1.3.2 สมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง : การเปลี่ยนแปลงลักษณะของกรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดินซึ่งนำไปสู่การเกิดเอกสารโฉนดที่ดินฉบับแรก

ในสมัยรัชกาลที่ 4 มีชาวต่างชาติเข้ามาในประเทศไทยมากมาย และมีการเห็นสัญญาเช่าจริงทำให้ชาติตะวันตกสามารถตั้งกงสุลในประเทศไทยได้ ส่งผลให้มีราษฎรต่างชาติสามารถเข้าครอบครองที่ดินในบริเวณคลองผดุงกรุงเกษม และเริ่มมีการซื้อขายเอกสารสำคัญที่ดิน จากระษฎร ทำให้ที่ดินเริ่ม

³¹ ชัย เรืองศิลป์, ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2353-2453. ด้านเศรษฐกิจ, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, 2522), หน้า 65.

กลายเป็นทรัพย์สินที่มีราคา แต่การออกหนังสือสำคัญที่ดินในสมัยรัชกาลที่ 4 นั้น ยังไม่เป็นไปในระเบียบเดียวกัน กล่าวคือ รัฐบาลจะออกให้ครั้งละปี เมื่อข้าหลวง ออกประเมินนา เพื่อเก็บภาษี แต่การออกตรวจไม่ได้ทั่วถึง จึงให้ใบเหยียบย่ำ โดยกำหนดท้องที่มีอายุเพียง 1 ปี เมื่อหนังสือสำคัญหมดอายุ ทำให้ราษฎรขาด หลักฐานในการอ้างสิทธิที่ดินของตน³² และยังไม่มีการจัดระบบทะเบียนเก็บข้อมูล ทำให้มีเอกสารสูญหาย และมีการออกเอกสารซ้ำซ้อน ทำให้เกิดข้อพิพาทที่ดิน เป็นจำนวนมาก ดังนั้นในปี พ.ศ. 2444 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีการประกาศออกโฉนดที่ดินมณฑลกรุงเก่า ร.ศ. 120 (พ.ศ.2444) โดยมีกรมพระยาดำรงราชานุภาพเป็นผู้ร่างกฎหมายโฉนดที่ดินและประกาศออก โฉนดในวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2444 ถือว่าเป็นสถานที่ที่ออกโฉนดที่ดินแบบ ใหม่เป็นแห่งแรกของประเทศไทย³³

2.1.3.3 สมัยรัตนโกสินทร์ตอนปลาย ช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึง ปัจจุบัน

ในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองปี พ.ศ. 2475 มีการเปลี่ยน กรรมสิทธิ์ผู้ถือครองที่ดินจำนวนมาก เนื่องจากที่ดินกลายเป็นทรัพย์สินที่มี ราคา ทำให้เกิดการซื้อขายที่ดินขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในสมัยปลาย รัชกาลที่ 8 ถึง 9 พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินมากที่สุด โดยเป็น ช่วงเวลาหลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้มีการลงทุนและเกิดธุรกรรม เป็นจำนวนมาก รวมทั้งมีกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2496 ซึ่งถือว่าเป็นต้นแบบของ กฎหมายที่ดินที่ใช้มาจนถึงปัจจุบัน³⁴

³² นิธิ ลิศนันท, การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินในกรุงเทพฯ : กรณีศึกษาบริเวณถนนบำรุงเมือง สำราญราษฎร์ เสาศิงข่า, (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2552), หน้า 31.

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 34.

³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 211.

องค์ประกอบเมือง	ช่วงเวลา									
	กรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรี	กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น			กรุงรัตนโกสินทร์ตอนกลาง			กรุงรัตนโกสินทร์ตอนปลาย		
		รัชกาลที่ 1	รัชกาลที่ 2	รัชกาลที่ 3	รัชกาลที่ 4	รัชกาลที่ 5	รัชกาลที่ 6	รัชกาลที่ 7	รัชกาลที่ 8	รัชกาลที่ 9
การสัญจรทางน้ำ	สมัยกรุงศรีอยุธยา ชุดอยุธยา ชุดแม่น้ำเจ้าพระยา	ชุดคลองรอบกรุง	ชุดคลองกะช่องคลองต่างๆที่มีอยู่เดิม ไม่มีการชุดคลองในเขตกรุงรัตนโกสินทร์		ชุดคลองถนนตรง และคลองผดุงกรุงเกษม เพื่อขยายขอบเขตกรุงรัตนโกสินทร์	ชุดคลองกะช่องคลองต่างๆที่มีอยู่เดิม ไม่มีการชุดคลองในเขตกรุงรัตนโกสินทร์				
	สมัยกรุงธนบุรี ชุดคลองคูเมืองเดิม	ชุดคลองหลอด วัดราชนาคดา คลองหลอดวัดราชบพิตร คลองมหานาค								คลองหลายสายเริ่มถูกถมไปเป็นถนน
การสัญจรทางบก	ถนนในยุคนี้เป็นถนนแคบๆให้คนพอดีนสวนกันได้ ทำจากอิฐเรียงตามตั้ง			เกิดถนนตามมาตรฐานตะวันตก	เริ่มมีการสร้างถนนสายต่างๆตามมาตรฐานตะวันตกในกรุงรัตนโกสินทร์	ไม่มีการสร้างถนนเพิ่ม	มีการสร้างถนนใหม่ๆมากมาย	ปรากฏหลักฐานว่ามีการถมคลองจำนวนมากเพื่อไปทำเป็นถนน		
	สร้างถนนรอบพระราชวัง ปัจจุบัน คือ ถนนพระสุเมรุ			สร้างถนนเจริญกรุง ถนนตรง	สร้างถนนสามเสน และถนนราชดำเนิน	สร้างถนนวิสุทธิกษัตริย์	จอมพล ป. พิบูลสงครามมีนโยบายให้สร้างเครือข่ายทางสัญจรทางบกเชื่อมกรุงเทพฯกับจังหวัดต่างๆ			
ที่ดิน	กรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของพระมหากษัตริย์ ราษฎรมีสิทธิเพียงครอบครอง			กรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นของประชาชน						
	สนธิสัญญาเบาว์ริงทำให้ต่างชาติเข้ามาซื้อขายสิทธิในการครอบครองที่ดินจากราษฎรไทย			เกิดโฉนดที่ดินขึ้นใน ปีพ.ศ. 2444 ทำให้ประชาชนสามารถมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินของตนได้						

ตารางที่ 2.1 ตารางสรุปบทพจนานุกรม (ที่มา : ผู้วิจัย)

2.2 ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 การศึกษาที่อยู่อาศัยริมน้ำบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง

ก. การแบ่งหน่วยลำน้ำ

โครงสร้างเครือข่ายลำน้ำบริเวณคลองบางกอกน้อยมีลักษณะแตกแขนง เป็นเครือข่ายทางสัญจรและสามารถแบ่งหน่วยของลำน้ำ โดยใช้เกณฑ์ขนาดทางกายภาพ ประเภท การใช้ประโยชน์และจำนวนเรือที่สัญจร ได้ดังนี้

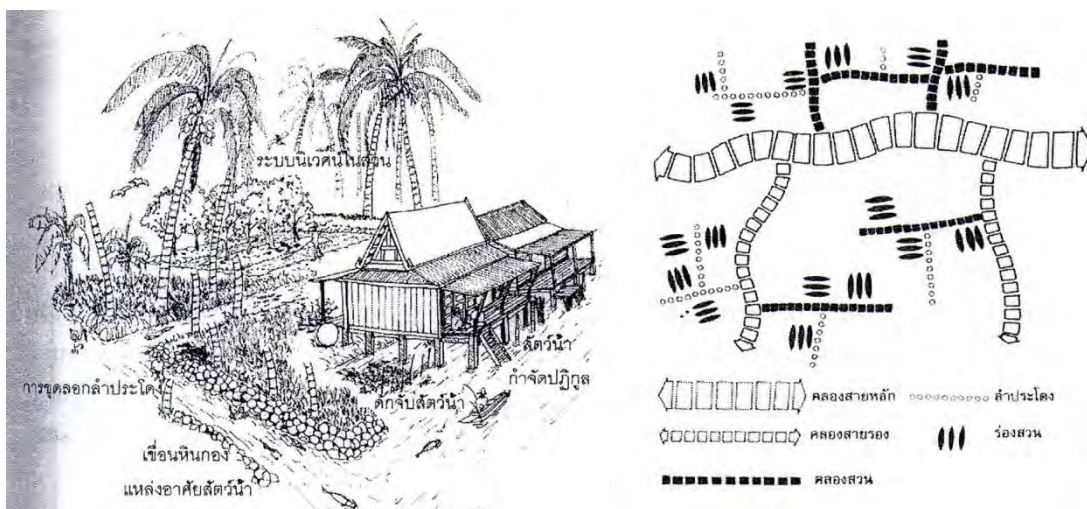
คลองสายหลัก เป็นลำน้ำขนาดใหญ่ที่สุดซึ่งแยกออกมาจากแม่น้ำที่มีขนาดใหญ่ มีความกว้างและความลึกมากพอให้เรือโดยสารขนาดใหญ่แล่นผ่านได้ เป็นเส้นทางสายหลักของเรือโดยสารแบบเรือหางยาว และมีปริมาณเรือสัญจรมากที่สุด

คลองสายรอง เป็นลำน้ำที่เชื่อมระหว่างคลองสายหลักอื่นๆ มีความกว้างและความลึกน้อยกว่าคลองสายหลัก ประเภทของเรือที่สัญจรก็จะมีขนาดเล็กกว่า เช่น เรือโดยสารสองตอน หรือเรือพาย

คลองสวน เป็นลำน้ำที่แยกออกมาจากลำน้ำสายรองหรือลำน้ำสายหลัก ซึ่งมีลักษณะเป็นปลายตัน ใช้ส่งน้ำ ขนถ่ายสินค้า และใช้เพื่อการสัญจรเข้าสู่พื้นที่สวน มีความกว้างและความลึกน้อยกว่าคลองสายรอง การสัญจรเป็นในลักษณะเป็นส่วนตัวเฉพาะเจ้าของสวน

ลำประโดง ลำน้ำปลายตันหน่วยสุดท้ายในการส่งผ่านน้ำเพื่อการเกษตรในเครือข่ายลำน้ำทั้งหมด เชื่อมมีความกว้างและความลึกน้อยกว่าคลองสวน

ร่องสวน เป็นพื้นที่สำหรับกักเก็บน้ำในสวน

ภาพที่ 2.7 ภาพแสดงการวิเคราะห์การแบ่งหน่วยลำน้ำของพื้นที่ริมน้ำ บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง

(ที่มา : เกิดศักดิ์ เตชะภิษขจร, “การศึกษาที่อยู่อาศัยริมน้ำบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง,” สารศาสตร์สถาปัตยกรรม 2542, 2 (2542): หน้า 242.)

ข. รูปแบบตลิ่งหรือเขื่อน

ตลิ่งหรือเขื่อนนั้นเป็นองค์ประกอบหลักซึ่งบ่งบอกแนวเขตของลำน้ำ ในอดีตพื้นที่ทั้งหมดมีลักษณะเป็นตลิ่งดิน อาจเกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือเกิดจากการที่ชาวบ้านที่อยู่อาศัยในบริเวณนั้นเป็นผู้ทำการถมให้ตลิ่งสูงขึ้น ต่อมาคลองเริ่มตื้นเขินเนื่องจากปราศจากการดูแลขุดลอกมาเป็นเวลานาน ทำให้ชาวบ้านที่อยู่อาศัยในพื้นที่ที่มีความจำเป็นจะต้องแก้ปัญหาด้วยการทำตลิ่งขึ้นเอง โดยมีลักษณะต่างๆกันดังนี้

ตลิ่งไม้ เป็นตลิ่งที่สร้างขึ้นจากการทำกำแพงไม้ด้านหน้าตลิ่งเดิม เพื่อกันคลื่นเข้าซัดทำลายตลิ่งดินเดิม ป้องกันไม่ให้ตลิ่งดินเดิมทรุด ตลิ่งแบบนี้ก่อสร้างโดยเว้นระยะจากตลิ่งเดิม ทำให้สัตว์น้ำในบริเวณนี้ยังสามารถใช้พื้นที่น้ำตื้นบริเวณริมตลิ่งได้

ตลิ่งหินกอง เป็นตลิ่งที่สร้างขึ้นจากการนำหินมากองรวมกันด้านตลิ่งเดิม เพื่อกันคลื่นเข้าซัดทำลายตลิ่งดินเดิม ป้องกันไม่ให้ตลิ่งดินเดิมทรุด ตลิ่งแบบนี้ก่อสร้างโดยเว้นระยะจากตลิ่งเดิม ทำให้สัตว์น้ำในบริเวณนี้ยังสามารถใช้พื้นที่น้ำตื้นบริเวณริมตลิ่งได้

ตลิ่งหินกองเทคอนกรีต เป็นตลิ่งที่สร้างขึ้นจากการนำหินมากองรวมกัน ด้านตลิ่งเดิมและทำการเทคอนกรีตเปิดผิวซ้ำเพื่อความแข็งแรง เพื่อกันคลื่นเข้า ชัดทำลายตลิ่งดินเดิมและเป็นการย้ำแนวเขตที่ดินของตน แต่ตลิ่งแบบนี้จะทำให้เกิดผลเสียต่อระบบนิเวศน์

ตลิ่งคอนกรีต เป็นตลิ่งที่สร้างขึ้นจากการหล่อคอนกรีตขนาดใหญ่กั้น ระหว่างแนวตลิ่งเดิมกับแม่น้ำ เพื่อกันคลื่นเข้าชัดทำลายตลิ่งดินเดิมและเป็นการ ย้ำแนวเขตที่ดินของตน แต่ตลิ่งแบบนี้จะทำให้เกิดผลเสียต่อระบบนิเวศน์

โครงสร้างเขื่อน	รูปพื้น	รูปด้านตัด	ผลที่ได้รับ	ที่ตั้ง
ไม้			<ul style="list-style-type: none"> - กันคลื่นซัดตลิ่ง - กันตลิ่งทรุด - ระบบนิเวศน์ 	ริมลำน้ำสายรอง บริเวณสวน
หินกอง A			<ul style="list-style-type: none"> - กันคลื่นซัดตลิ่ง - กันตลิ่งทรุด - ระบบนิเวศน์ 	ริมลำน้ำสายหลัก-รอง บริเวณที่บ้านและสวน
หินกอง B			<ul style="list-style-type: none"> - กันคลื่นซัด - ระบบนิเวศน์ 	ริมลำน้ำสายหลัก-รอง บริเวณที่บ้าน
หินกองเท คอนกรีต			<ul style="list-style-type: none"> - กันคลื่นซัด - ย้าแนวเขต 	ริมลำน้ำสายหลัก-รอง บริเวณที่บ้าน
คอนกรีต A			<ul style="list-style-type: none"> - กันคลื่นซัด - กันน้ำท่วม - ย้าแนวเขต 	ริมลำน้ำสายหลัก-รอง บริเวณที่บ้าน
คอนกรีต B			<ul style="list-style-type: none"> - กันคลื่นซัด - ย้าแนวเขต 	ริมลำน้ำสายหลัก-รอง บริเวณที่บ้านและสวน
คอนกรีต C			<ul style="list-style-type: none"> - กันตลิ่งทรุด - ย้าแนวเขต - เพิ่มพื้นที่ 	ริมลำน้ำสายหลัก-รอง บริเวณที่บ้านและวัด

ภาพที่ 2.8 ภาพแสดงการวิเคราะห์รูปแบบการสร้างตลิ่งและเขื่อนของพื้นที่ริมน้ำ บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง

(ที่มา : เกิดศักดิ์ เตชะกิจจจร, "การศึกษาที่อยู่อาศัยริมน้ำบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง," วิศวกรรมศาสตร์ 2542, 2

(2542): หน้า 246.)

2.2.2 สามแพร่ง สามรูปแบบการแปรร่างของเมือง

ก. การวิเคราะห์องค์ประกอบเมือง

งานวิจัยชิ้นนี้นำเสนอเรื่องผลการวิเคราะห์การแปรร่างเมืองของกรุงเทพฯ โดยพิจารณาจากสัณฐานเมืองบนพื้นฐานของการเปรียบเทียบสภาพของเมือง จากองค์ประกอบที่สำคัญ 3 อย่าง ได้แก่ ทางสัญจร อาคาร และแปลงที่ดินโดยการวิเคราะห์ที่มีทั้งในระดับภาพรวม และวิเคราะห์เฉพาะบริเวณและเฉพาะกลุ่มอาคาร

จากการวิจัยพบว่า การแปรร่างเมืองของพื้นที่สามแพร่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทดังนี้

รูปแบบที่ 1 แบบกลุ่มอาคารล้อมรอบพื้นที่ว่าง เกิดมาจากการที่ดินเดิม ซึ่งเป็นที่ดินขนาดใหญ่ถูกเปลี่ยนมาเป็นอาคารแถวล้อมรอบพื้นที่สาธารณะ การแปรร่างลักษณะนี้ เป็นต้นแบบของการวางผังในประเทศไทยที่นำรูปแบบมาจากตะวันตก โดยรูปแบบนี้เห็นได้ชัดจากกรณีแพร่งภูธร

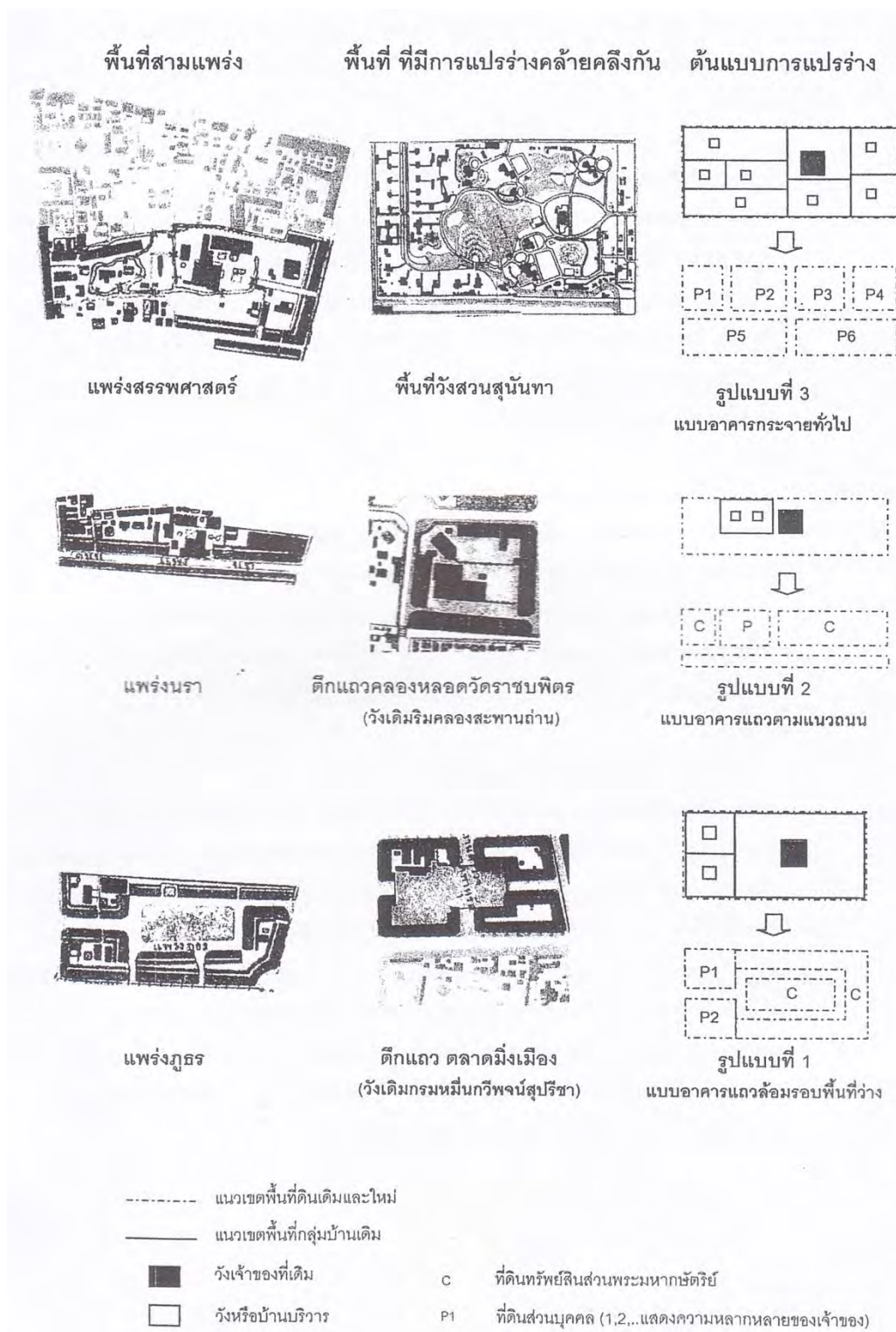
รูปแบบที่ 2 แบบอาคารตามแนวถนน เกิดมาจากการพัฒนาที่ดินเดิมให้เป็นย่านการค้า โดยสร้างอาคารแถวขึ้นตามแนวถนน ค่าเช่าของผู้อยู่อาศัยในตึกแถวด้านหน้าเป็นรายได้ให้กับเจ้าของที่ดินซึ่งอาศัยอยู่ด้านหลัง การแปรร่างเมืองลักษณะนี้เป็นการต้นแบบแปรร่างเมืองของตึกแถวในกรุงเทพฯ โดยรูปแบบนี้เห็นได้ชัดจากกรณีแพร่งนรา

รูปแบบที่ 3 แบบอาคารกระจายทั่วไป เกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่ดินขนาดใหญ่ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มอาคารต่างๆ มาเป็นที่ดินแปลงย่อยที่มีผู้ถือครองต่างกัน โดยการสร้างกลุ่มอาคารใหม่ขึ้นในที่ดินเดิมและทำการตัดถนนจากแนวที่ดิน ทางเดิน หรือทางน้ำภายในที่ดิน การแปรร่างแบบนี้สามารถพบเห็นได้ทั่วไปจากการแบ่งแยกที่ดินผืนใหญ่มาเป็นที่ดินผืนเล็กหลายผืน โดยรูปแบบนี้เห็นได้ชัดจากกรณีแพร่งสรรพศาสตร์

ภาพที่ 2.9 ภาพแสดงการแปลงข้อมูลแผนที่แยกตามองค์ประกอบเมืองตามปีต่างๆ

(ที่มา : บัณฑิต จุลาสัย, เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร และวิมลรัตน์ อิศระธรรมนุญ. "สามแห่ง สามรูปแบบการแปรร่างเมือง," สาระศาสตร์. 2546,6 (2546): หน้า 47 และ 48.)

ภาพที่ 2.10 ภาพแสดงการวิเคราะห์ องค์ประกอบเมือง

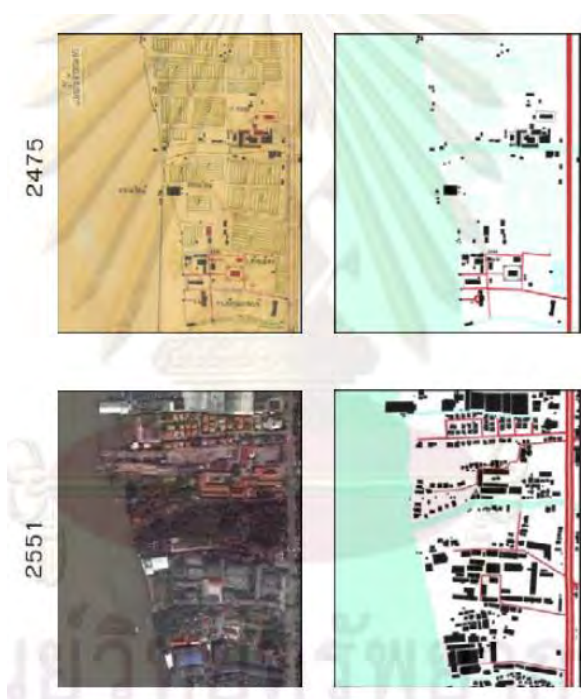
(ที่มา : บัณฑิต จุลาลัย, เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร และวิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ. "สามแพ่ง สามรูปแบบการแปรร่างเมือง," สาระศาสตร์. 2546,6 (2546): หน้า 50.)

2.2.3 การศึกษาเปรียบเทียบอาคารและพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา พ.ศ. 2475 และ พ.ศ. 2551

ก. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางกายภาพริมน้ำ

การวิจัยนี้แสดงการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ การสัญจรทางบก การสัญจรทางน้ำและอาคาร โดยการแยกชั้นองค์ประกอบกายภาพเพื่อทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ โดยการเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงระหว่าง ปีพ.ศ. 2475 และ 2551

จากการวิจัยพบว่า อาคารซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับทางสัญจรทางน้ำในปี พ.ศ. 2475 มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ประโยชน์จากทางสัญจรทางน้ำ ลำเลียงสินค้า อุปโภคบริโภคและทำการเกษตรกรรม แต่ในปีพ.ศ.2551 อาคารตั้งอยู่ใกล้กับทางสัญจรทางน้ำเพื่อระบายน้ำเสียจากอาคารบ้านเรือนต่างๆ และการเข้าถึงอาคารต่างๆ เปลี่ยนไปเป็นการใช้ถนนแทน

ภาพที่ 2.11 ภาพแสดงการวิเคราะห์ องค์ประกอบเมือง เปรียบเทียบระหว่าง ปีพ.ศ. 2475 และ ปีพ.ศ. 2551

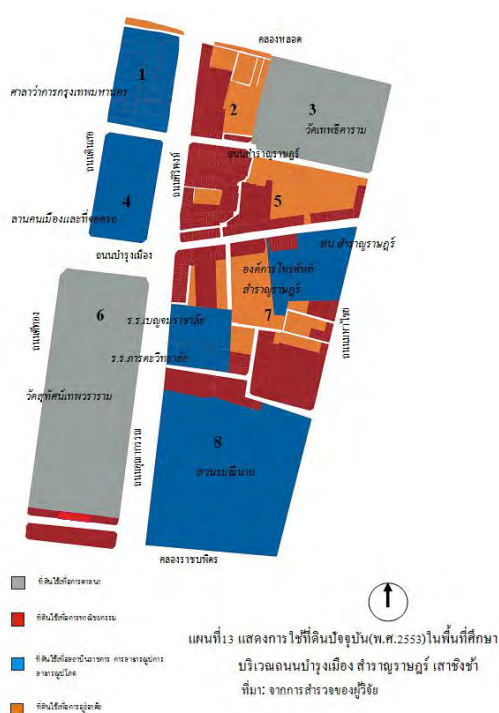
(ที่มา : ชัชวาลย์ อินทสมิต. การศึกษาเปรียบเทียบอาคารและพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา พ.ศ. 2475 และ พ.ศ. 2551 บริเวณปากคลองบางซื่อ จังหวัดนนทบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทชั้นปริญญาตรี สาขาวิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2552), หน้า 24.)

2.2.4 การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดิน

ก. การเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบที่ดิน

งานวิจัยชิ้นนี้นำเสนอเรื่องผลการวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบที่ดิน โดยพิจารณาจากรูปแปลงที่ดินจากโฉนดที่ดิน ปีพ.ศ.2450 จากโฉนดที่ดินฉบับเบ็บบรวมเล่ม ปี พ.ศ. 2450 – 2550 และ แผนที่ระวางที่ดิน UTM 2535 เพื่อหาความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น โดยพิจารณาจากองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ ดังนี้ ผู้ถือครองที่ดิน ค่าตอบแทนการถือครองที่ดิน และรูปแบบที่ดิน

จากการวิจัยพบว่าการเปลี่ยนแปลงรูปแบบที่ดินจากแปลงแม่ คือ การเปลี่ยนแปลงใหญ่แล้วแบ่งแยกเป็นแปลงเล็ก และการเปลี่ยนจากแปลงเล็กแล้วรวมเป็นแปลงใหญ่ ซึ่งพบว่าช่วงรัชกาลที่ 8 - 9 มีการเปลี่ยนแปลงการถือที่ดินมากที่สุด เพราะเป็นช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้มีการลงทุนและเกิดธุรกิจรวมที่ดินเป็นจำนวนมาก

ภาพที่ 2.12 ภาพแสดงการใช้ประโยชน์ที่ดิน

(ที่มา : นิธิ ลิศนันท์, การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินในกรุงเทพฯ : กรณีศึกษาบริเวณถนนบำรุงเมือง ตำราอยุธยา เสาชิงช้า, (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2552), หน้า

2.3 ประวัติและข้อมูลบางประการของพื้นที่ศึกษา และส่วนที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการพื้นที่ริมน้ำใน กรุงรัตนโกสินทร์

2.3.1 แผนที่ประวัติศาสตร์

ก. แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2450 แผนที่ฉบับนี้เป็นแผนที่ซึ่งถูกเขียนขึ้นในสมัย
รัชกาลที่ 5 โดยช่างชาวต่างประเทศ ในแผนที่ดังกล่าวบอกตำแหน่งการสัญจรทางบก การ
สัญจรทางน้ำ ระบายที่ดิน อาคารและการใช้ประโยชน์อาคาร

ข. แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2475 แผนที่ฉบับนี้เป็นแผนที่ซึ่งถูกเขียนขึ้นในสมัย
รัชกาลที่ 7 โดยกรมแผนที่ทหาร ซึ่งทำการสำรวจรังวัดในปี พ.ศ. 2464 ถึง 2469 ในแผนที่
ดังกล่าวบอกตำแหน่งการสัญจรทางบก การสัญจรทางน้ำ อาคารและการใช้ประโยชน์
อาคาร

ค. แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2511แผนที่ฉบับนี้เป็นแผนที่ซึ่งถูกเขียนขึ้นในสมัย
รัชกาลที่ 9 โดยกรมแผนที่ทหาร ในแผนที่ดังกล่าวบอกตำแหน่งการสัญจรทางบก การ
สัญจรทางน้ำ อาคารและการใช้ประโยชน์อาคาร

ง. แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2550 แผนที่ฉบับนี้เป็นแผนที่ซึ่งถูกเขียนขึ้นในสมัย
รัชกาลที่ 9 โดยห้องวิจัยแผนที่ประวัติศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย ในแผนที่ดังกล่าวบอกตำแหน่งการสัญจรทางบก การสัญจรทางน้ำ และ
อาคาร

2.3.2 แปลงที่ดิน ระบายที่ดิน

ก. โฉนดที่ดินฉบับเบ็บบรวมเล่ม กรมที่ดิน ปี พ.ศ. 2450 – 2550 โฉนดที่ดินฉบับ
ดังกล่าวเป็นโฉนดซึ่งถูกบันทึกและเก็บรักษาไว้ที่กรมที่ดินพระนครมาตั้งแต่วัฒนกาลที่ 5 มี
บันทึกการเปลี่ยนแปลงการถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน วิธีการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ รูปแปลงที่ดิน
และบัญชีรายชื่อเจ้าของที่ดิน

ข. แผนที่ระบายที่ดิน UTM ปี พ.ศ. 2535 กรมที่ดินใช้ระบบ GPS เพื่อค้นหาพิกัด
บนพื้นดินและใช้ระบบคอมพิวเตอร์ที่สำนักงานที่ดินเป็นฐานข้อมูล และทำแผนที่ระบาย
ที่ดิน โดยแผนที่ UTM นี้ให้ข้อมูล ระบายที่ดิน รูปแปลงที่ดินและบัญชีรายชื่อเจ้าของที่ดิน

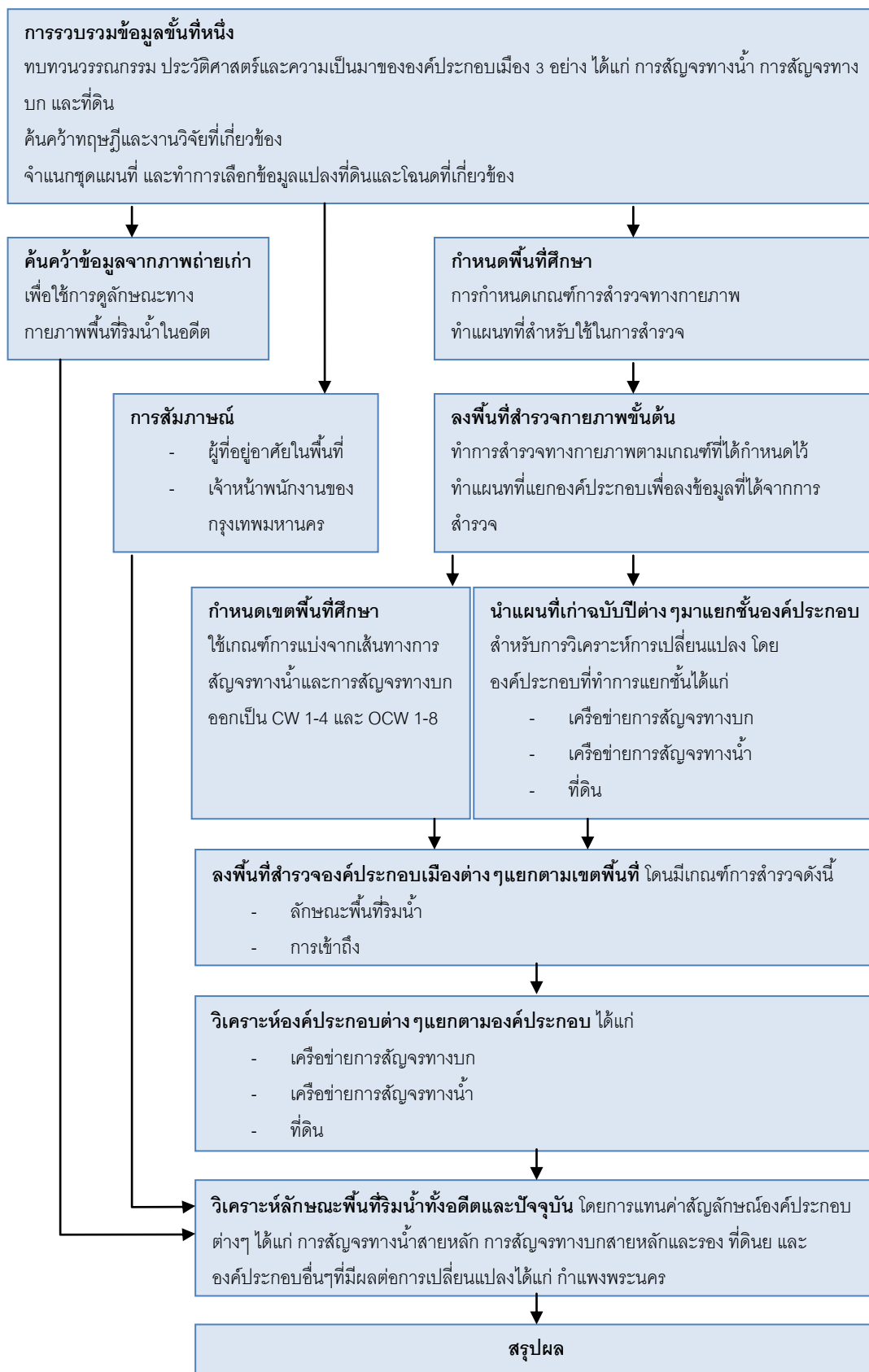
2.3.3 ภาพถ่ายเก่า

ก. ภาพถ่ายเก่าแสดงสภาพตลิ่งริมคลองบางลำภู ได้แก่ภาพถ่ายเก่าในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2475 บริเวณคลองบางลำภูแสดงสภาพตลิ่งคลองบางลำภูในอดีต ใช้ในการอ้างอิงลักษณะของพื้นที่ริมน้ำ วัสดุและรูปแบบของตลิ่งริมคลองบางลำภู

ข. ภาพถ่ายเก่าในบริเวณคลองรอบกรุง ได้แก่ภาพถ่ายเก่าบริเวณคลองรอบกรุง ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2475ซึ่งไม่ใช่บริเวณคลองบางลำภู แต่ใช้ในการอ้างอิงลักษณะของพื้นที่ริมน้ำ วัสดุและรูปแบบของตลิ่งริมคลองบางลำภู

ค. ภาพถ่ายเก่าในบริเวณสะพานผ่านฟ้าลีลาศ ได้แก่ ช่วงที่ยังไม่มีการสร้างสะพานผ่านฟ้าลีลาศเพื่อใช้ในการอ้างอิงลักษณะพื้นที่ริมน้ำในบริเวณคลองบางลำภู

2.4 กระบวนการวิจัย

ภาพที่ 2.13 ผังระเบียบวิธีวิจัย (ที่มา : ผู้วิจัย)

2.4.1 การศึกษาและสำรวจรวบรวมข้อมูลชั้นที่หนึ่ง

2.4.1.1 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยสืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ องค์ประกอบเมืองทั้ง 3 ได้แก่ การสัญจรทางบก การสัญจรทางน้ำ และที่ดิน แบ่ง การศึกษาเอกสารในการศึกษาเป็น 2 ส่วน ได้แก่

ก) ความเป็นมา

1. องค์ประกอบรัตนโกสินทร์

ศึกษาความเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบกายภาพ เมืองในกรุงรัตนโกสินทร์ตั้งแต่ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2325 จนถึง ปัจจุบัน โดยเน้นไปที่ความเปลี่ยนแปลงและความสัมพันธ์ของ องค์ประกอบเมือง ได้แก่ ทางสัญจรทางบก ทางสัญจรทางน้ำ และอาคาร

2. คลอง : วิวัฒนาการในรอบ 200 ปี

ศึกษาความเปลี่ยนแปลงของเครือข่ายการสัญจรทางน้ำ ทั้งหมดที่เกิดขึ้นตั้งแต่ก่อตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ในปี พ.ศ. 2325 จนถึงปัจจุบัน เพื่อดูความเปลี่ยนแปลงของเครือข่ายการสัญจร ทางน้ำทั้งในภาพรวม และในลักษณะเฉพาะพื้นที่ต่างๆ โดยเน้น เฉพาะเครือข่ายการสัญจรทางน้ำที่อยู่ในบริเวณพื้นที่ศึกษา

3. ถนน : ความเป็นมา การเปลี่ยนแปลง ผลกระทบต่อกรุงเทพฯ ในรอบ 200 ปี (พ.ศ. 2325 -2525)

ศึกษาความเปลี่ยนแปลงของเครือข่ายการสัญจรทางบก ทั้งหมดที่เกิดขึ้นตั้งแต่ก่อตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ในปี พ.ศ. 2325 จนถึงปัจจุบัน เพื่อดูความเปลี่ยนแปลงของเครือข่ายการสัญจร ทางบกทั้งในภาพรวม และในลักษณะเฉพาะพื้นที่ต่างๆ โดยเน้น เฉพาะเครือข่ายการสัญจรทางบกที่อยู่ในบริเวณพื้นที่ศึกษา

4. วิวัฒนาการการถือครองที่ดิน

ศึกษาความเปลี่ยนแปลงของกรรมสิทธิ์ที่ดิน กฎหมาย
ที่ดิน และเอกสารสำคัญเพื่อความสัมพันธ์และความ
เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและมีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา

ข) ระเบียบวิธี

ศึกษาระเบียบวิธีวิจัยจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การศึกษาที่อยู่อาศัยริมแม่น้ำบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา
ตอนล่าง

อ้างอิงวิธีการแบ่งหน่วยลุ่มน้ำและวิธีการทำรูปตัดพื้นที่
ริมน้ำเพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์

2. สามแพร่ง : สามรูปแบบการแปรร่างของเมือง

อ้างอิงวิธีการทำแผนที่แยกองค์ประกอบเมืองและการ
วิเคราะห์เปรียบเทียบ

3. การศึกษาเปรียบเทียบอาคารและพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา
พ.ศ. 2475 และ พ.ศ. 2551

อ้างอิงวิธีการทำแผนที่แยกองค์ประกอบเมืองและการ
วิเคราะห์เปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ
และพื้นที่ริมน้ำ

4. การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดิน

อ้างอิงวิธีการวิเคราะห์รูปแปลงที่ดิน การถือครองที่ดิน
และกรรมสิทธิ์ที่ดิน

งานวิจัย	ผู้วิจัย	ทฤษฎี	ย่อเนื้อหา
การศึกษาที่อยู่อาศัยริมน้ำบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง	ผศ. ดร. เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร	การแบ่งหน่วยลำน้ำ	แบ่งขนาดลำน้ำโดยใช้เกณฑ์ขนาดทางกายภาพประเภท การะใช้ประโยชน์และจำนวนเรือที่สัญจร
		รูปแบบตลิ่งหรือเขื่อน	แบ่งรูปแบบตลิ่งจากลักษณะและวัสดุที่ใช้ก่อสร้าง
สามแพรงสามรูปแบบการแปรร่างของเมือง	ศ. ดร. บัณฑิตจุลาสัย ผศ. ดร. เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร อ. ดร. วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ	การวิเคราะห์องค์ประกอบเมือง	การวิเคราะห์การแปรร่างเมืองของกรุงเทพฯ โดยพิจารณาจากสัณฐานเมืองบนพื้นฐานของการเปรียบเทียบสภาพของเมืองจากองค์ประกอบที่สำคัญ 3 อย่าง ได้แก่ ทางสัญจร อาคาร และแปลงที่ดินโดยการวิเคราะห์ที่มีทั้งในระดับภาพรวม และวิเคราะห์เฉพาะบริเวณและเฉพาะกลุ่มอาคาร
การศึกษาเปรียบเทียบอาคารและพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา พ.ศ. 2475 และ พ.ศ. 2551	ชัชวาลย์ อินทสมิต	การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางกายภาพริมน้ำ	การวิจัยนี้แสดงการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ การสัญจรทางบก การสัญจรทางน้ำและอาคาร โดยการแยกชั้นองค์ประกอบกายภาพเพื่อทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ โดยทำการเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงระหว่าง ปีพ.ศ. 2475 และ 2551 โดยใช้ข้อมูลจากแผนที่
การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดิน	นิธิ ลิศนันท์	การเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงของรูปแปลงที่ดิน	งานวิจัยชิ้นนี้นำเสนอเรื่องผลการวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของรูปแปลงที่ดิน โดยพิจารณาจากรูปแปลงที่ดินจากโฉนดที่ดิน ปีพ.ศ.2450 จากโฉนดที่ดินฉบับเย็บรวมเล่ม ปี พ.ศ. 2450 – 2550 และแผนที่ระวางที่ดิน UTM 2535 เพื่อหาความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น โดยพิจารณาจากองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการดังนี้ ผู้ถือครองที่ดิน ค่าตอบแทนการถือครองที่ดิน และรูปแปลงที่ดิน

ตารางที่ 2.2 ตารางสรุปเนื้อหาระเบียบวิธีวิจัย (ที่มา : ผู้วิจัย)

2.4.1.2 การรวบรวมและจำแนกชุดแผนที่

ใช้แผนที่กรุงเทพฯ ปีพ.ศ. 2450 – 2550 เพื่อดูความเปลี่ยนแปลง
องค์ประกอบเมืองทั้ง 3 โดยมีเกณฑ์ในการเลือกแผนที่ดังนี้

- ก. แผนที่ที่แสดงองค์ประกอบกายภาพ ครบทั้ง 3 อย่าง ได้แก่ การสัญจร
ทางน้ำ การสัญจรทางบก และอาคาร
- ข. องค์ประกอบต่างๆที่แสดงในแผนที่มีความละเอียดในระดับ 1 : 1000
- ค. แผนที่ยังอยู่วนสภาพสมบูรณ์เพื่อนำมาแยกชั้นองค์ประกอบเพื่อทำการ
วิเคราะห์ได้

2.4.1.3 การรวบรวมเอกสารข้อมูลทางประวัติศาสตร์

ทำการรวบรวมข้อมูลทางกายภาพพื้นที่ริมน้ำในอดีต

ก. ภาพถ่ายเก่า

1. รวบรวมจากหนังสือและงานวิจัยต่างๆ
2. รวบรวมจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ภาพที่ 2.14 ภาพคลองบางลำภู สะพานด้านล่างในภาพคือสะพาน
รัตนสถาน ฝั่งซ้ายคือตลาดทุเรียน ฝั่งขวาคือตลาดนานา

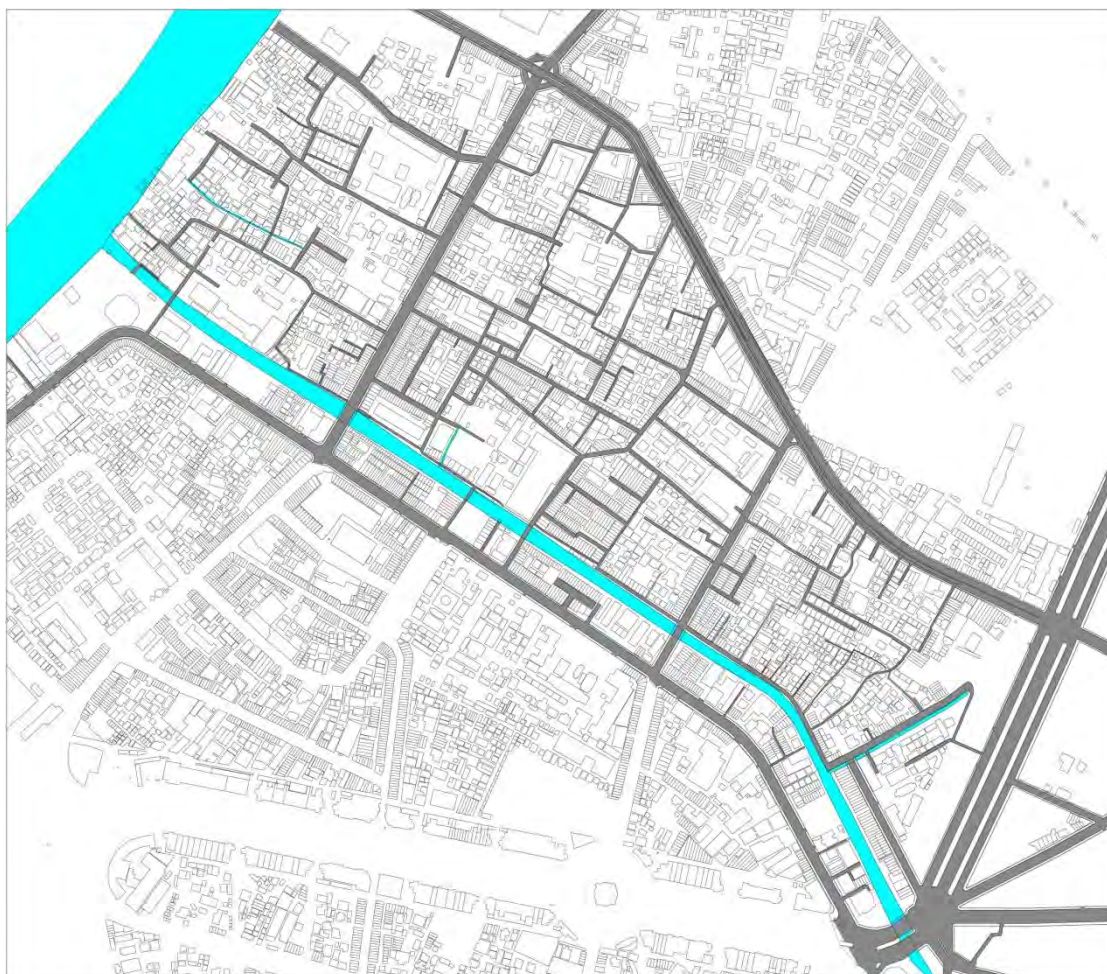
(ที่มา : มุลินนิเด็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์. “วันวานที่ย่านบางลำพู”.

[ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: [http://www.lek-](http://www.lek-prapai.org/watch.php?id=742)

prapai.org/watch.php?id=742 2555. สืบค้น 22 สิงหาคม 2555.)

ภาพที่ 2.15 ภาพสะพานไม้ข้ามคลองบางลำภู
บริเวณป้อมมหากาฬ ถ่ายในช่วงที่ยังไม่มีการสร้าง
ถนนราชดำเนิน

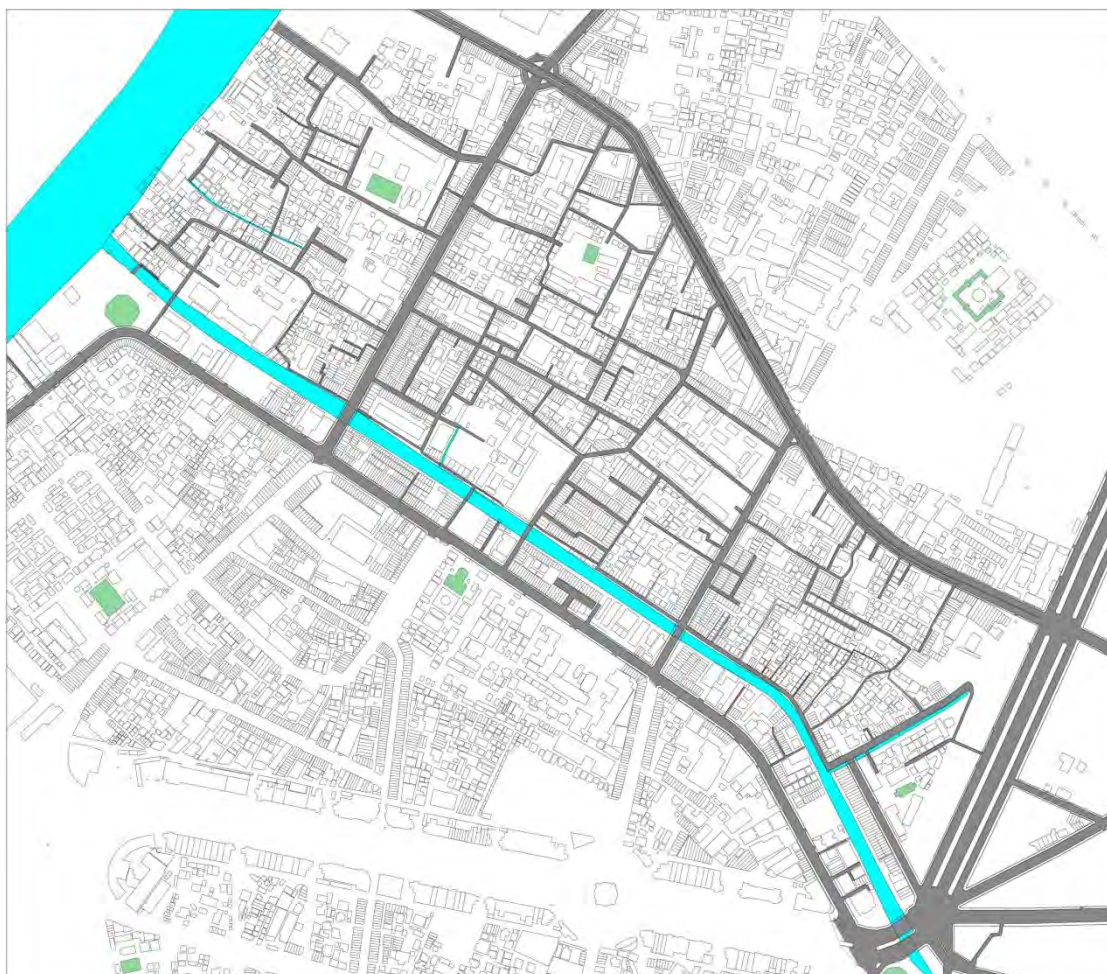
(ที่มา : เอนก นาวิกมูล, ถนนสายอดีต เล่ม 1, พิมพ์
ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: สายธาร, 2547), หน้า 48.)

ภาพที่ 2.17 ภาพแสดงการนำแผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2550 มาแยกชั้นองค์ประกอบข้อมูล (ที่มา : ผู้วิจัย)

ข. กำหนดอาคารที่จะทำการวัดค่าพิกัดเพื่อนำไปลงฐานข้อมูล
สารสนเทศภูมิศาสตร์ โดยมีเกณฑ์ในการกำหนดอาคารที่ใช้วัดดังนี้

1. อาคารที่ถูกก่อสร้างมาตั้งแต่ก่อน ปี พ.ศ. 2450
2. อาคารที่ปรากฏในแผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2450, ปี พ.ศ. 2475, ปี พ.ศ. 2511 และ ปี พ.ศ. 2550
3. อาคารที่ทำการวัดต้องไม่ถูกต้องเดิมฐานอาคารหรือรูปแบบอาคารให้รูปแบบเปลี่ยนแปลงไปของเดิมที่ทำการก่อสร้างไว้ในปี พ.ศ. 2450

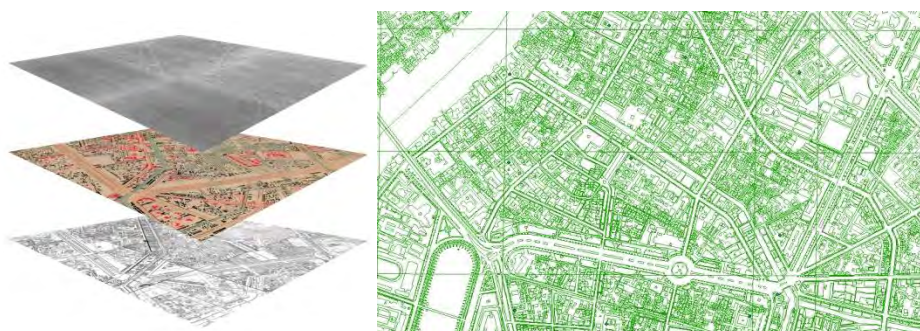
ภาพที่ 2.18 ภาพแสดงแผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2550 ซึ่งแยกชั้นองค์ประกอบข้อมูลแล้ว นำมาทำการเลือกอาคารที่จะวัดค่าพิกัด เพื่อนำไปลงฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ (ที่มา : ผู้วิจัย)

ค. ทำการลงพื้นที่เพื่อวัดค่าพิกัดเพื่อนำไปลงฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ โดยวัดที่บริเวณฐานของอาคารที่ได้กำหนดไว้ และกำหนดมุมอาคารที่จะทำการวัด และถ่ายรูปเพื่อยืนยันตำแหน่ง เพื่อเพิ่มความแม่นยำในการเก็บข้อมูลซ้ำในครั้งที่สอง

ภาพที่ 2.19 ภาพผู้ช่วยวิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลพิกัด นำไปใช้เชื่อมกับฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ (ที่มา : ผู้วิจัย)

ง. ทำการลงข้อมูลในระบบภูมิศาสตร์สารสนเทศเพื่อซ้อนแผนที่จากปีต่างๆ เมื่อได้ข้อมูลพิกัดอาคารต่างๆมาแล้ว นำข้อมูลที่ได้จากการวัดซ้ำ มาหาค่าเฉลี่ยและนำไปลงข้อมูลในฐานข้อมูลของระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ กจากนั้นทำการซ้อนแผนที่ เพื่อดึงพิกัดของแผนที่กรุงเทพฯชุดต่างๆให้มีพิกัดตรงกัน

ภาพที่ 2.20 ภาพแสดงการซ้อนแผนที่ในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (ที่มา : ผู้วิจัย)

ตำแหน่ง	N			E		
	องศา	ลิปดา	ฟิลิปดา	องศา	ลิปดา	ฟิลิปดา
วัดมหารณพาราม	13	47	16.8	100	29	56.8
ป้อมมหากาฬ	13	45	20.8	100	30	19.7
โหนกราสาท	13	45	17.9	100	30	16
วัดปรีณายก	13	45	28.7	100	30	20
วัดบวรนิเวศน์	13	45	38.9	100	30	0.1
ป้อมพระสุเมรุ	13	45	50.2	100	29	43.9
วัดชนะสงคราม	13	45	38.4	100	29	43.8
วัดสามพระยา	13	45	56.675	100	29	57.2
วัดใหม่บางขุนพรหม	13	45	52.4	100	30	7.4
วัดมกุฏกษัตริยาราม	13	45	50.4	100	30	22.6

ตารางที่ 2.3 ตารางข้อมูลพิกัดที่วัดได้จากการลงพื้นที่ ซึ่งนำไปใช้เชื่อมกับฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ (ที่มา : ผู้วิจัย)

จ. ทำการแยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก เพื่อนำไปวิเคราะห์

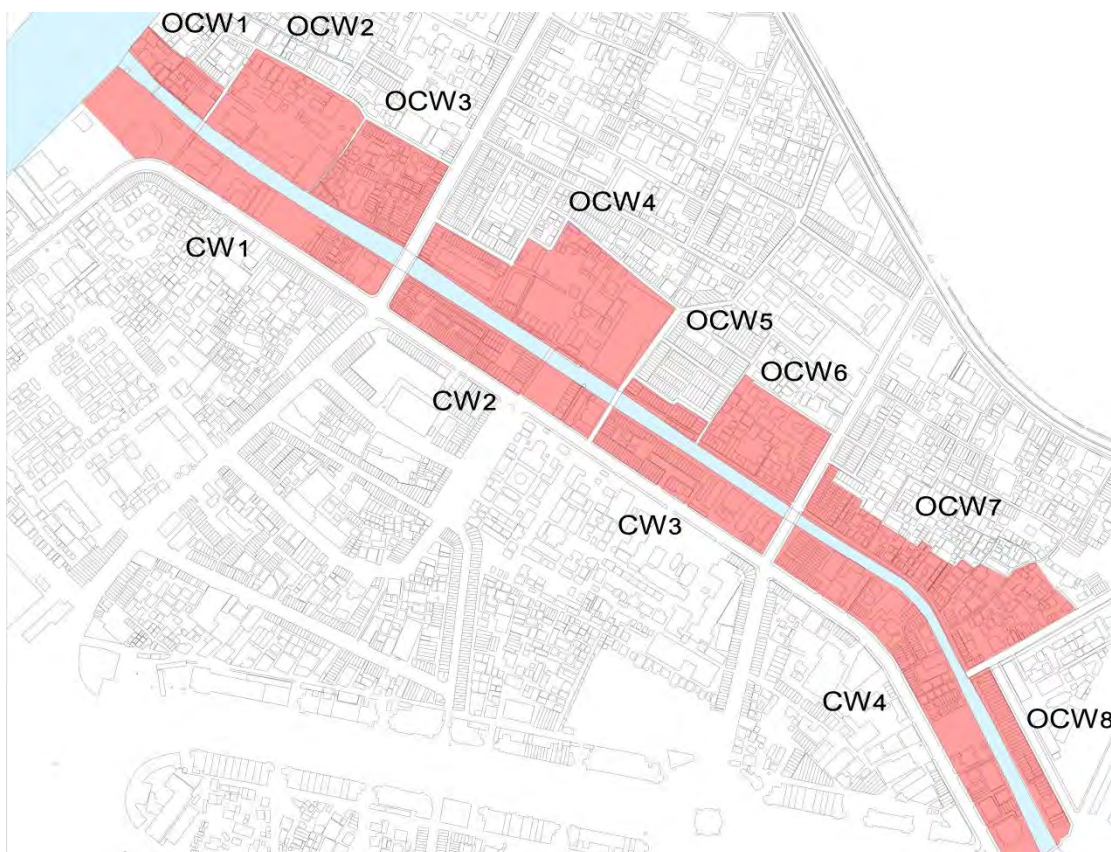
ภาพที่ 2.21 ภาพแผนที่แยกองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ (ที่มา : ผู้วิจัย)

2.4.2 การศึกษาและสำรวจรวบรวมข้อมูลขั้นที่สอง

2.4.2.1 การกำหนดพื้นที่ศึกษาในระดับรายละเอียด

กำหนดพื้นที่ที่จะทำการศึกษาโดยแยกพื้นที่ออกตามลักษณะกายภาพดังนี้

- ก. แบ่งพื้นที่ออกเป็นพื้นที่ริมน้ำฝั่งกำแพงพระนคร แทนค่าด้วย CW และบริเวณพื้นที่ริมน้ำฝั่งนอกกำแพงเมือง ตั้งแต่ถนนสามเสนถึงถนนวิสุทธิกษัตริย์ แทนค่าด้วย OCW
- ข. แบ่งพื้นที่ทั้งสองส่วนออกตามลักษณะทางกายภาพและช่วงการสัญจรทางบกหลัก โดยพื้นที่ริมน้ำฝั่งกำแพงพระนคร แบ่งออกได้เป็น 4 พื้นที่ และพื้นที่ริมน้ำฝั่งนอกกำแพงเมือง ตั้งแต่ถนนสามเสนถึงถนนวิสุทธิกษัตริย์แบ่งออกได้เป็น 8 พื้นที่

ภาพที่ 2.22 ภาพแสดงการแบ่งพื้นที่ในแผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2550 (ที่มา : ผู้วิจัย)

2.4.2.2 การกำหนดเกณฑ์การสำรวจ

1. การวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ จากภาพรวมของพื้นที่ศึกษา

ก. ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ วิเคราะห์หน่วยลำน้ำแยกตามลักษณะการใช้งาน ความกว้าง ความลึก

ข. ภาพรวมเครือข่ายทางบก วิเคราะห์หน่วยการสัญจรทางบกแยกตามลักษณะการใช้งาน ความกว้าง ความลึก และการเข้าถึง

ค. แปลงที่ดินและการเข้าถึง วิเคราะห์ลักษณะแปลงที่ดิน ขนาด และการเข้าถึง

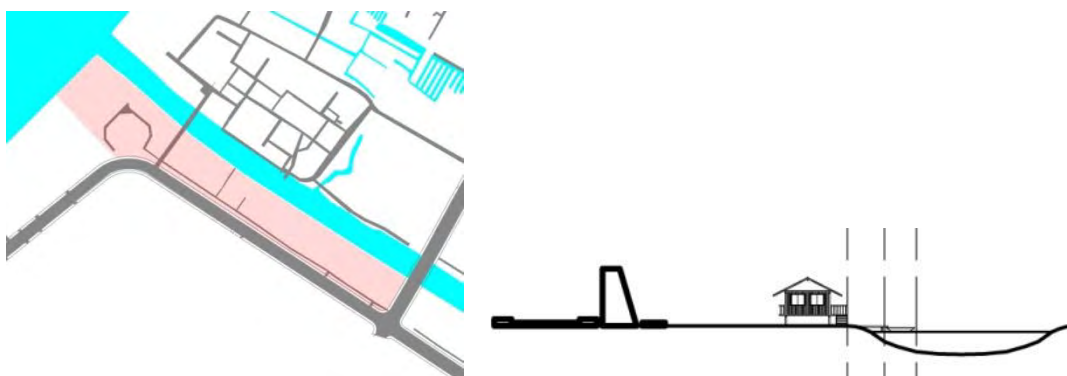
ง. ลักษณะพื้นที่ที่ถมน้ำ นำรูปตัดมาวิเคราะห์รูปแบบพื้นที่ที่ถมน้ำที่เกิดขึ้นในพื้นที่บริเวณนั้น จากนั้นนำมาแสดงผลแยกแยกตามรูปแบบต่างๆ

2. การเข้าถึง ลงพื้นที่สำรวจการเข้าถึงอาคารในปัจจุบันเพื่อดูว่าปัจจุบันเข้าถึงอาคารต่างๆในพื้นที่โดยใช้การสัญจรใดเป็นหลัก และสิ่งปลูกสร้างแต่ ละหลังในพื้นที่บริเวณนี้เข้าออกอย่างไร

3. ลักษณะตลิ่งริมน้ำ ลงพื้นที่สำรวจลักษณะตลิ่งริมน้ำแบบต่างๆใน ปัจจุบันและหาข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะพื้นที่ริมน้ำในอดีต ได้แก่ เอกสาร เกี่ยวกับการก่อสร้างตลิ่งของกรุงเทพมหานคร และ ภาพถ่ายเก่า

2.4.2.3 การนำเสนอผลการสำรวจตามเกณฑ์

นำเสนอผลการสำรวจด้วยการแสดงรูปตัดพื้นที่ริมน้ำแยกตามแบบต่างๆ โดยสิ่งที่แสดงในรูปตัดมีดังนี้ การสัญจรทางน้ำ การสัญจรทางบก สิ่งปลูกสร้าง และการเข้าถึง

ภาพที่ 2.23 ภาพแสดงการนำแผนที่แยกองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำและทางบกมาแปลงเป็นรูปตัด (ที่มา : ผู้วิจัย)

2.4.3 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

2.4.3.1 การวิเคราะห์บางประการของพื้นที่ริมน้ำ จากภาพรวมของพื้นที่ศึกษา

- ก. พื้นที่ริมน้ำในอดีต โดยทำการวิเคราะห์ลักษณะพื้นที่ริมน้ำในอดีตด้วยการแทนค่าองค์ประกอบเมืองต่างๆในรูปแบบของสัญลักษณ์
- ข. พื้นที่ริมน้ำในปัจจุบัน โดยทำการวิเคราะห์ลักษณะพื้นที่ริมน้ำในอดีตด้วยการแทนค่าองค์ประกอบเมืองต่างๆในรูปแบบของสัญลักษณ์

ค. การเปรียบเทียบพื้นที่ที่รึมน้ำระหว่างอดีตและปัจจุบัน โดยนำสัญลักษณ์พื้นที่ที่รึมน้ำที่แทนค่าแล้วมาเปรียบเทียบเพื่อหาความเปลี่ยนแปลงและปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบพื้นที่ที่รึมน้ำจากอดีตมาสู่ปัจจุบัน

2.4.3.2 การสังเคราะห์ข้อมูลความสัมพันธ์ของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบพื้นที่ที่รึมน้ำ

ก. การวิเคราะห์ลักษณะของพื้นที่ที่รึมน้ำ จากการทำรูปตัดของพื้นที่ที่รึมน้ำแยกตามพื้นที่บริเวณต่างๆ

ข. ประมวลลักษณะพื้นที่ที่รึมน้ำ ทำการพิจารณาลักษณะพื้นที่ที่รึมน้ำโดยใช้เกณฑ์สัญลักษณ์แทนค่าดังความหมายต่อไปนี้

W หมายถึง การสัญจรทางน้ำ

R หมายถึง การสัญจรทางบกขนาดใหญ่ ได้แก่ ถนน

r หมายถึง การสัญจรทางบกขนาดเล็ก ได้แก่ ทางเดินเท้า

B หมายถึง ที่ดินขนาดใหญ่

b หมายถึง ที่ดินขนาดเล็ก

___ หมายถึง ตั้งอยู่ติดกัน และสามารถใช้ในการสัญจรได้

..... หมายถึง ตั้งอยู่ติดกัน แต่ไม่สามารถใช้ในการสัญจรได้

) หมายถึง กำแพงพระนคร

การสังเคราะห์ข้อมูลประกอบอื่นๆ เพื่อสรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง สรุปสาเหตุ และวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อการเกิดของพื้นที่ที่รึมน้ำคลองบางลำภู

บทที่ 3

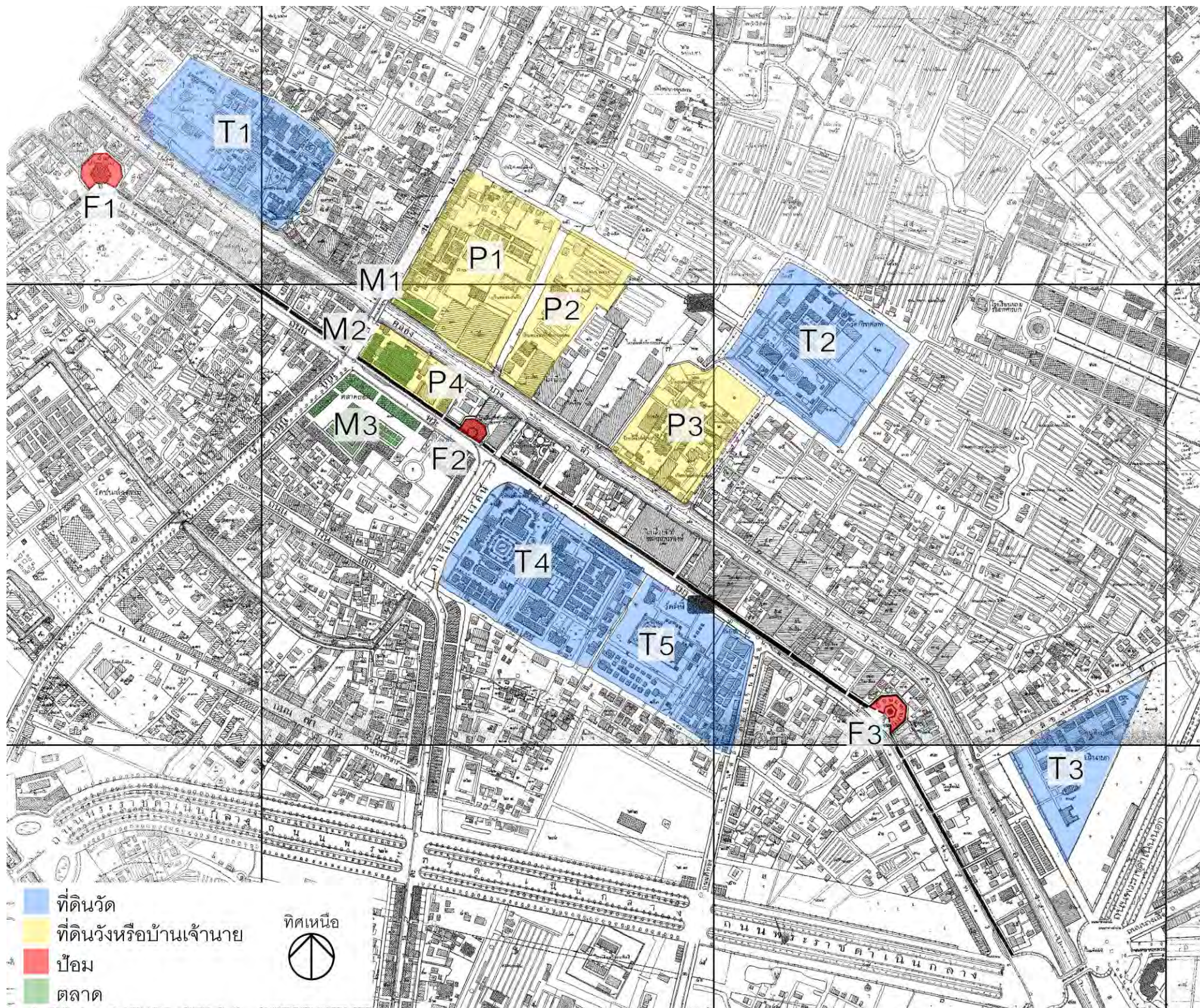
รายละเอียดผลการสำรวจ

จากการสำรวจแผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2450 - 2550 พบว่า แผนที่กรุงเทพฯแต่ละชุดมีความละเอียดของข้อมูลแตกต่างกัน โดยสามารถเห็นได้จากตารางต่อไปนี้

แผนที่ กรุงเทพฯ	การ สัญจร ทางน้ำ	การ สัญจร ทางบก	วัด	วังหรือ บ้านของ เชื้อพระ วงศ์	สถานที่ ราชการ	โรงเรียน	สถานที่ สำคัญ อื่นๆ
ปี พ.ศ. 2450	/	/	/	/	/	/	/
ปี พ.ศ. 2475	/	/	/		/	/	
ปี พ.ศ. 2511	/	/	/		/	/	/
ปี พ.ศ. 2550	/	/	/		/	/	

ตารางที่ 3.1 ตารางแสดงข้อมูลของแผนที่ฉบับต่างๆ (ที่มา : ผู้วิจัย)

เมื่อทำการรวบรวมข้อมูลจากแผนที่และเอกสารทางประวัติศาสตร์ต่างๆ พบว่าแผนที่กรุงเทพฯแต่ละฉบับมีสถานที่สำคัญ ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงพื้นที่ศึกษา ดังที่แสดงในภาพต่อไปนี้

สถานที่สำคัญต่างๆที่อยู่ภายในขอบเขตการศึกษา
แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2450

ที่ดินวัด

T1 วัดสังเวชวิศยาราม
T2 วัดตรีศกเทพ
T3 วัดปรินายก
T4 วัดบวรนิเวศน์
T5 วัดรังษี

ที่ดินวังหรือบ้านเจ้านาย

P1 วังกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาศเดิม ในปี พ.ศ. 2450 พบเป็นอาคารวังกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาศและบ้านหม่อมเจ้าเจ๊ก
P2 บ้านหม่อมเจ้าไชยงามถนอมในปี พ.ศ. 2450 พบเป็นอาคารวังพระองค์เจ้าวงกฎ บ้านหม่อมเจ้าไทรงาม บ้านหม่อมเจ้าปิยะ และบ้านหม่อมเจ้าพิศเสถียร
P3 วังกรมหมื่นวิศนุทธนารนิภาธรเดิม
P4 บ้านเจ้าจอมมารตาแส

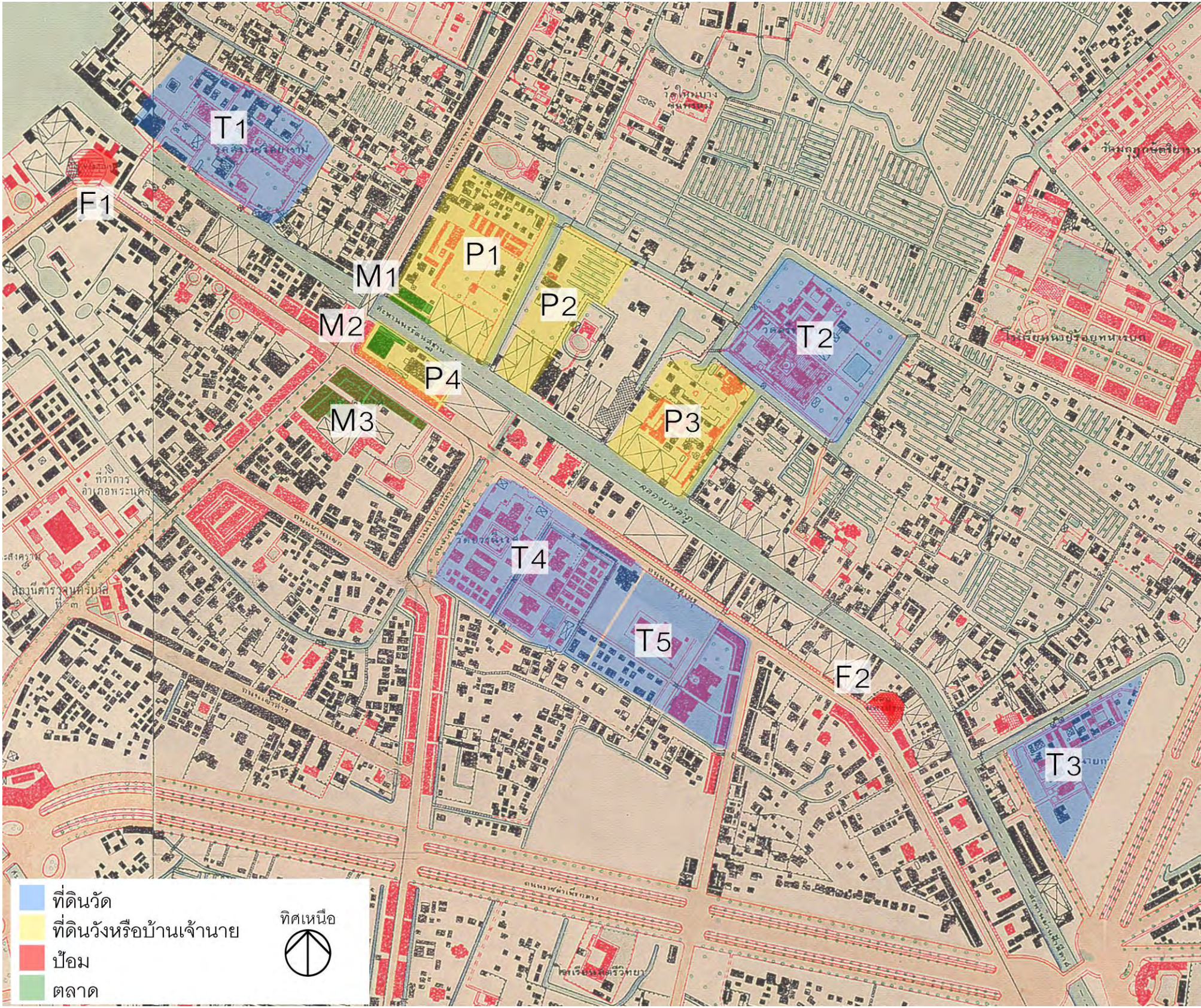
บ่อม

F1 บ่อมพระสุเมรุ
F2 บ่อมยุคนธร
F3 บ่อมมหาปราบ

ตลาด

M1 ตลาดทุเรียน
M2 ตลาดนานา
M3 ตลาดยอด

ภาพที่ 3.1 ภาพแสดงสถานที่สำคัญต่างๆที่อยู่ภายในขอบเขตการศึกษา แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2450 (ที่มา : ผู้วิจัย)

สถานที่สำคัญต่างๆที่อยู่ภายในขอบเขตการศึกษา
แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2475

ที่ดินวัด

T1 วัดสังเวชวิศยาราม
T2 วัดตรีศกเทพ
T3 วัดปรินายก
T4 วัดบวรนิเวศน์
T5 วัดรังษี

ที่ดินวังหรือบ้านเจ้านาย

P1 วังกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาสเดิม ในปี พ.ศ. 2450 พบเป็นอาคารวังกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาสและบ้านหม่อมเจ้าเจ๊ก
P2 บ้านหม่อมเจ้าไชยงามถนอมในปี พ.ศ. 2450 พบเป็นอาคารวังพระองค์เจ้าวงกฎ บ้านหม่อมเจ้าไทรงาม บ้านหม่อมเจ้าปิยะ และบ้านหม่อมเจ้าพิศเสถียร
P3 วังกรมหมื่นวิศนุภากรนิภาธรเดิม
P4 บ้านเจ้าจอมมารดาเส

ป้อม

F1 ป้อมพระสุเมรุ
F2 ป้อมมหาปราบ

ตลาด

M1 ตลาดทุเรียน
M2 ตลาดนานา
M3 ตลาดยอด

ภาพที่ 3.2 ภาพแสดงสถานที่สำคัญต่างๆที่อยู่ภายในขอบเขตการศึกษา แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2475 (ที่มา : ผู้วิจัย)

สถานที่สำคัญต่างๆที่อยู่ในขอบเขตการศึกษา
แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2511

ที่ดินวัด

T1 วัดสังเวชวิศยาราม
 T2 วัดตรีศกเทพ
 T3 วัดปรินายก
 T4 วัดบวรนิเวศน์
 T5 วัดรังษี

ที่ดินวังหรือบ้านเจ้านาย

ในแผนที่ปี พ.ศ. 2511 ไม่ปรากฏอาคารที่เป็นวังเดิมหลงเหลืออยู่

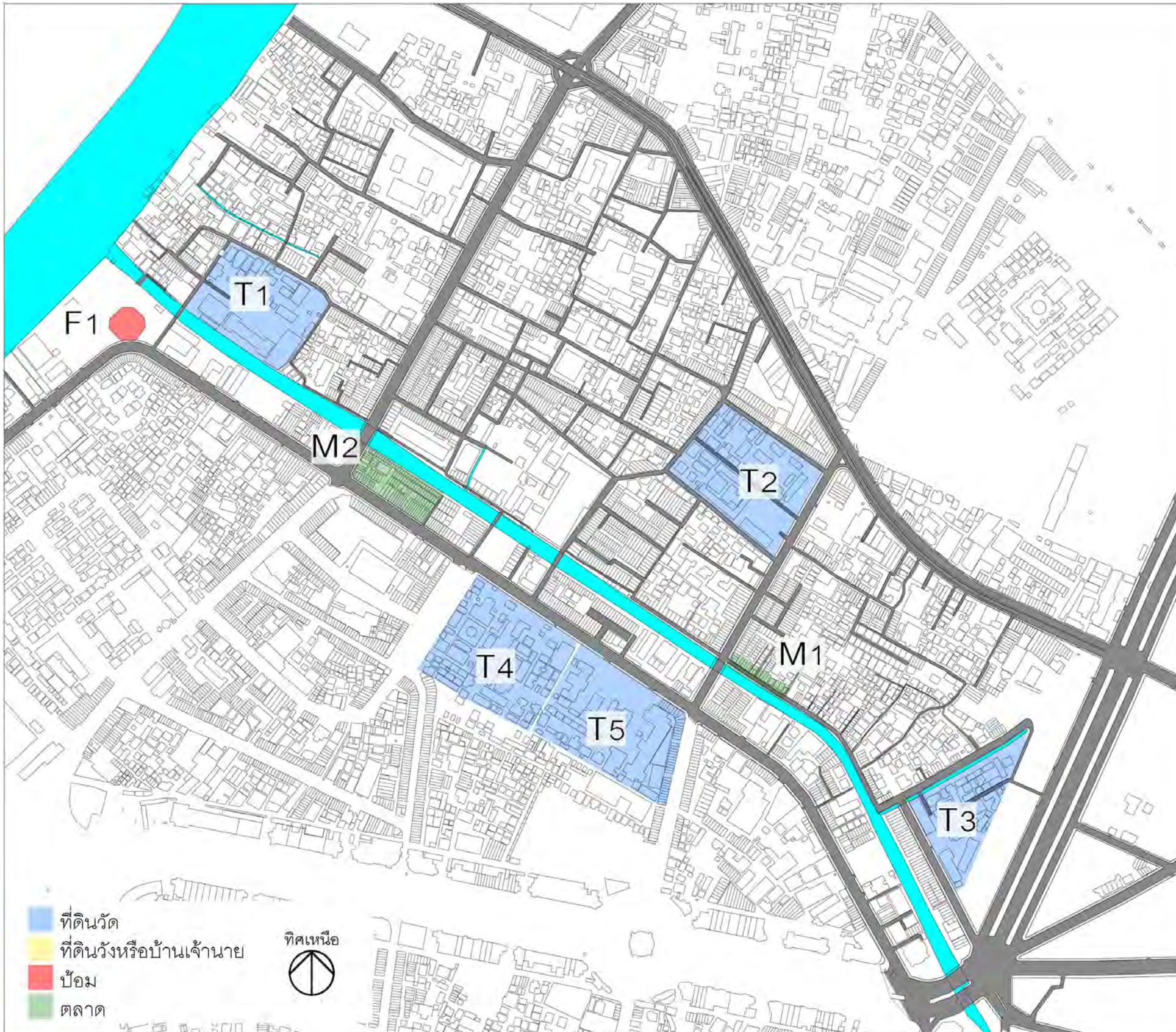
ป้อม

F1 ป้อมพระสุเมรุ

ตลาด

M1 ตลาดวันชาติ
 M2 ตลาดนานา
 M3 ตลาดยอด

ภาพที่ 3.3 ภาพแสดงสถานที่สำคัญต่างๆที่อยู่ในขอบเขตการศึกษา แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2511 (ที่มา : ผู้วิจัย)

สถานที่สำคัญต่างๆที่อยู่ภายในขอบเขตการศึกษา
แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2550

ที่ดินวัด

T1 วัดสังเวชวิศยาราม
T2 วัดตรีศกเทพ
T3 วัดปรินายก
T4 วัดบวรนิเวศน์
T5 วัดรังษี

ที่ดินวังหรือบ้านเจ้านาย

ในแผนที่ปี พ.ศ. 2550 ไม่ปรากฏอาคารที่เป็นวังเดิมหลงเหลืออยู่

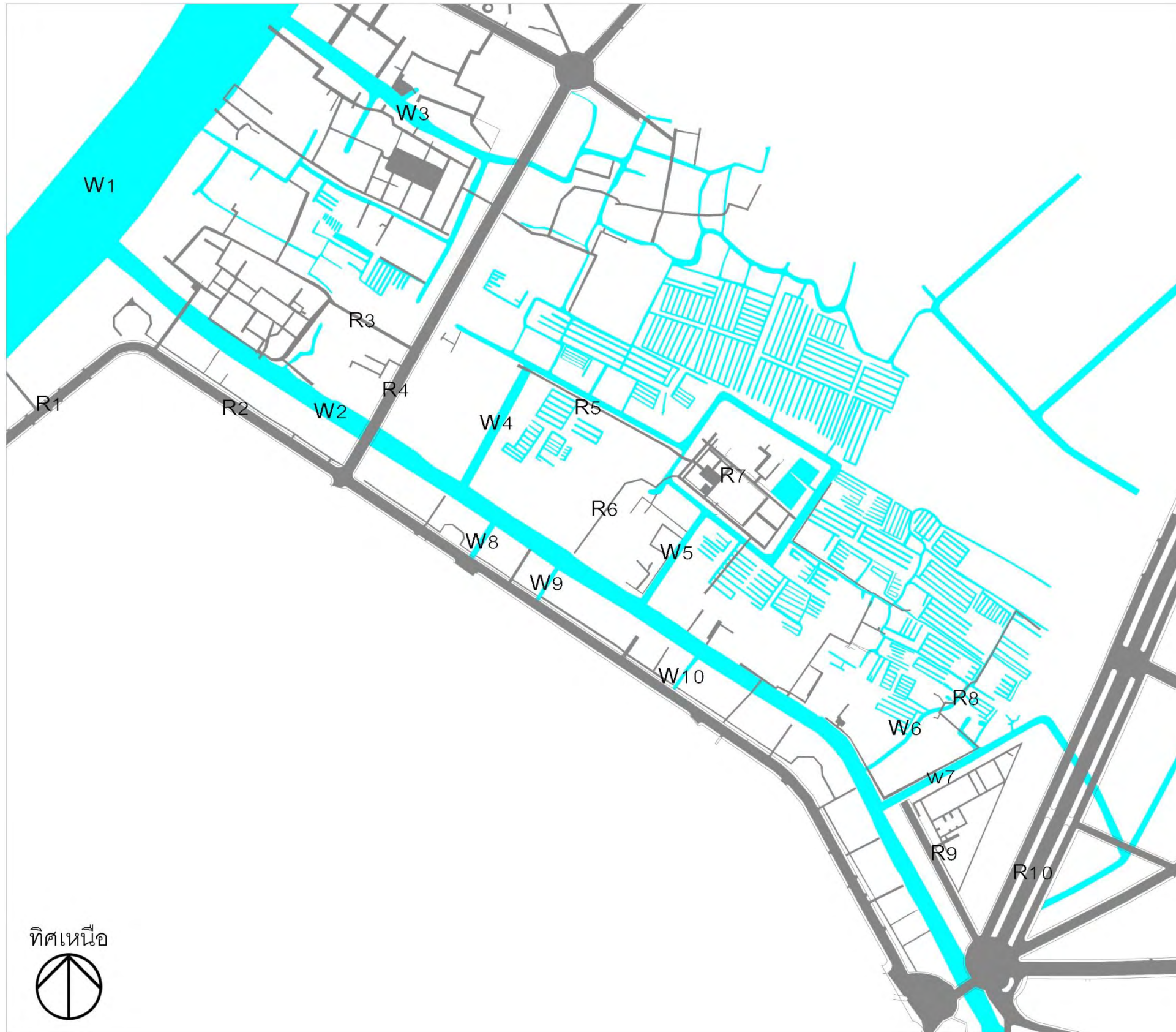
ป้อม

F1 ป้อมพระสุเมรุ

ตลาด

M1 ตลาดวันชาติ
M2 ตลาดนานา

ภาพที่ 3.4 ภาพแสดงสถานที่สำคัญต่างๆที่อยู่ภายในขอบเขตการศึกษา แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2550 (ที่มา : ผู้วิจัย)

แผนที่องค์ประกอบกายภาพ กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2450

การสัญจรทางน้ำ

W1	แม่น้ำเจ้าพระยา
W2	คลองบางลำพู
W3	คลองบางขุนพรหม
W4	คลองข้างบ้านหม่อมเจ้าเจ๊ก
W5	คลองวัดตรีศเทพ
W6	คลองบ้านหล่อ
W7	คลองวัดปรีนายก
W8	คูน้ำวัดบวรนิเวศน์
W9	คูน้ำวัดบวรนิเวศน์
W10	คูน้ำวัดรังษี

การสัญจรทางบก

R1	ถนนพระอาทิตย์
R2	ถนนพระสุเมรุ
R3	ทางเดินวัดสังเวช
R4	ถนนสามเสน
R5	ทางเดินจากถนนสามเสนเข้าวัดตรีศเทพ
R6	ตรอกบ้านพานถม
R7	ทางเดินรอบวัดตรีศเทพ
R8	ตรอกบ้านหล่อ
R9	ถนนหน้าวัดปรีนายก
R10	ถนนราชดำเนิน

ภาพที่ 3.5 แผนที่องค์ประกอบกายภาพ กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2450 (ที่มา : ผู้วิจัย)

แผนที่องค์ประกอบกายภาพ กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2475

การสัญจรทางน้ำ

W1	แม่น้ำเจ้าพระยา
W2	คลองบางลำพู
W3	คลองบางขุนพรหม
W4	คลองข้างบ้านหม่อมเจ้าเจ๊ก
W5	คลองวัดตรีทศเทพ
W6	คลองบ้านหล่อ
W7	คลองวัดปรีณายก
W8	คูน้ำวัดบวรนิเวศน์
W9	คูน้ำวัดบวรนิเวศน์
W10	คูน้ำวัดรังษี

การสัญจรทางบก

R1	ถนนพระอาทิตย์
R2	ถนนพระสุเมรุ
R3	ทางเดินวัดสังเวช
R4	ถนนสามเสน
R5	ทางเดินจากถนนสามเสนเข้าวัดตรีทศเทพ
R6	ตรอกบ้านพานถม
R7	ทางเดินรอบวัดตรีทศเทพ
R8	ตรอกบ้านหล่อ
R9	ถนนหน้าวัดปรีณายก
R10	ถนนราชดำเนิน

ภาพที่ 3.6 แผนที่องค์ประกอบกายภาพ กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2475 (ที่มา : ผู้วิจัย)

แผนที่องค์ประกอบกายภาพ กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2511

การสัญจรทางน้ำ

W1 แม่น้ำเจ้าพระยา

W2 คลองบางลำพู

W5 คลองวัดตรีศูทเทพ

W7 คลองวัดปรีนายก

W10 คูน้ำวัดรังษี

การสัญจรทางบก

R1 ถนนพระอาทิตย์

R2 ถนนพระสุเมรุ

R3 ทางเดินวัดสังเวช

R4 ถนนสามเสน

R5 ทางเดินจากถนนสามเสนเข้าวัดตรีศูทเทพ

R6 ตรอกบ้านพานถม

R7 ทางเดินรอบวัดตรีศูทเทพ

R8 ตรอกบ้านหล่อ

R9 ถนนหน้าวัดปรีนายก

R10 ถนนราชดำเนิน

R11 ซอยลำพู 2

R12 ถนนเข้าโรงเรียนสุขสงวน

R13 ตรอกบ้านพานถม

R14 ถนนประชาธิปไตย

ภาพที่ 3.7 แผนที่องค์ประกอบกายภาพ กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2511 (ที่มา : ผู้วิจัย)

แผนที่องค์ประกอบกายภาพ กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2550

การสัญจรทางน้ำ

W1 แม่น้ำเจ้าพระยา

W2 คลองบางลำพู

W5 คลองวัดตรีทศเทพ

W7 คลองวัดปรีณายก

การสัญจรทางบก

R1 ถนนพระอาทิตย์

R2 ถนนพระสุเมรุ

R3 ทางเดินวัดสังเวช

R4 ถนนสามเสน

R5 ทางเดินจากถนนสามเสนเข้าวัดตรีทศเทพ

R6 ตรอกบ้านพานถม

R7 ทางเดินรอบวัดตรีทศเทพ

R8 ตรอกบ้านหล่อ

R9 ถนนหน้าวัดปรีณายก

R10 ถนนราชดำเนิน

R11 ซอยลำพู 2

R12 ถนนเข้าโรงเรียนสุขสงวน

R13 ตรอกบ้านพานถม

R14 ถนนประชาธิปไตย

ภาพที่ 3.8 แผนที่องค์ประกอบกายภาพ กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2550 (ที่มา : ผู้วิจัย)

การเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อทำแผนที่แสดงการเข้าถึงสิ่งปลูกสร้างบริเวณแปลงที่ดินของพื้นที่รมน้ำบริเวณคลองบางลำพูจะทำแยกเป็น 2 ช่วงเวลาตามแผนที่กรุงเทพฯได้แก่

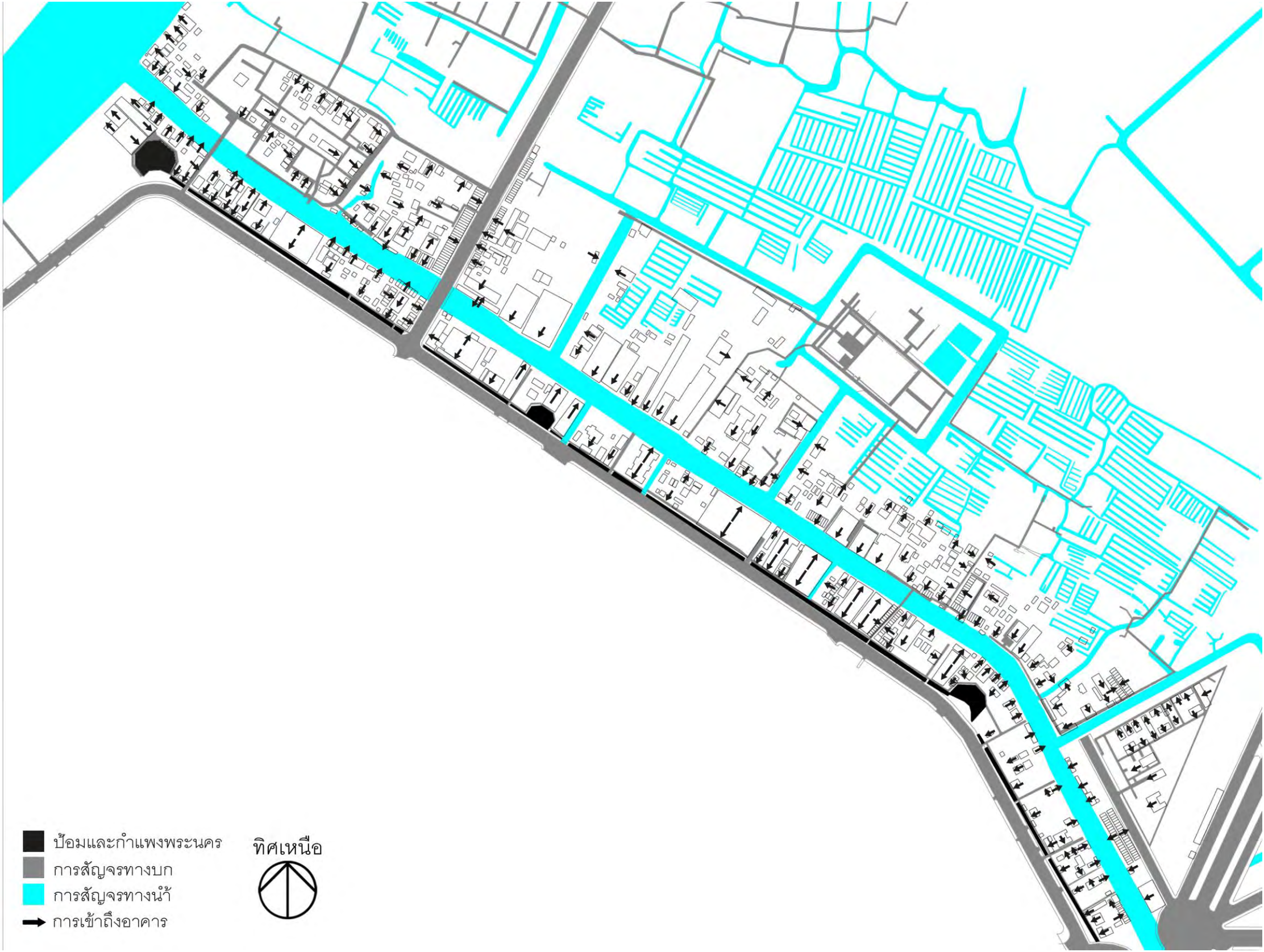
1. แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2450

โดยเก็บข้อมูลจากภาพถ่ายเก่าและแผนที่ดิน

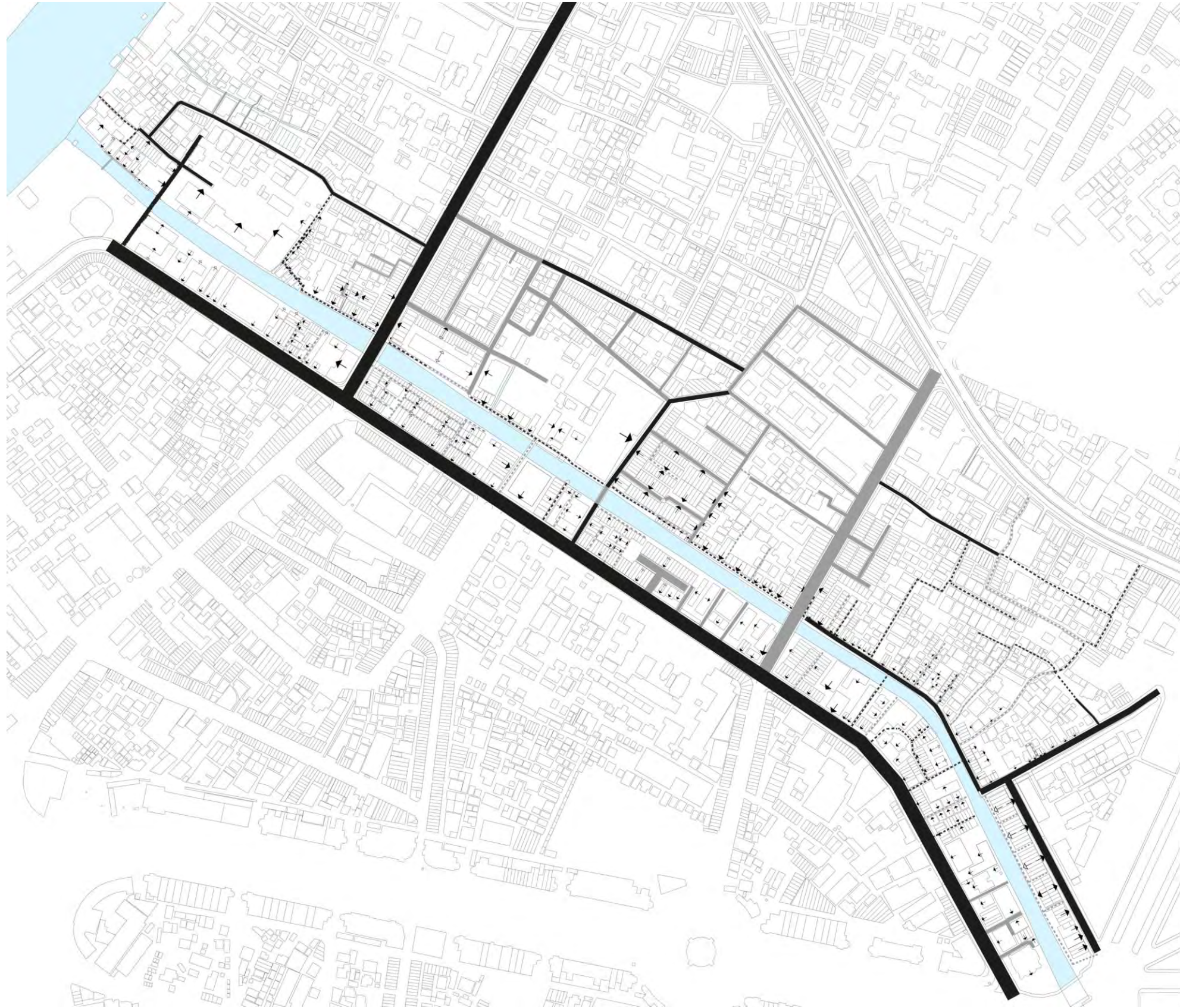
2. แผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2550

โดยเก็บข้อมูลจากการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลทางกายภาพ

การเข้าถึงสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่รมน้ำบริเวณคลองบางลำพูจะแสดงในภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 3.9 แผนที่แยกองค์ประกอบกายภาพ แสดงการเข้าถึงและทางสัญจร กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2450 (ที่มา : ผู้วิจัย)

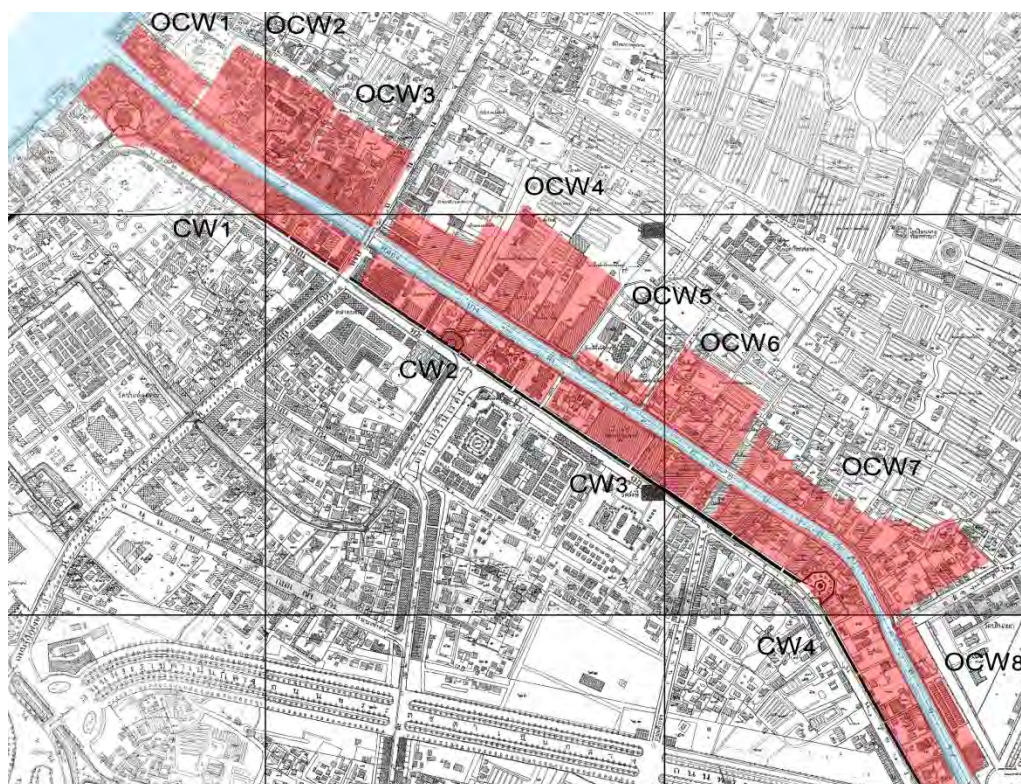
- ถนนสายหลักที่มีอยู่เดิม
- ถนนสายรองที่มีอยู่เดิม
- ทางเดินที่มีอยู่เดิม
- ถนนสายหลักที่สร้างขึ้นใหม่
- ถนนสายรองที่สร้างขึ้นใหม่
- ทางเดินที่สร้างขึ้นใหม่

ภาพที่ 3.10 แผนที่แยกองค์ประกอบกายภาพ แสดงการเข้าถึงและทางสัญจร กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2550 (ที่มา : ผู้วิจัย)

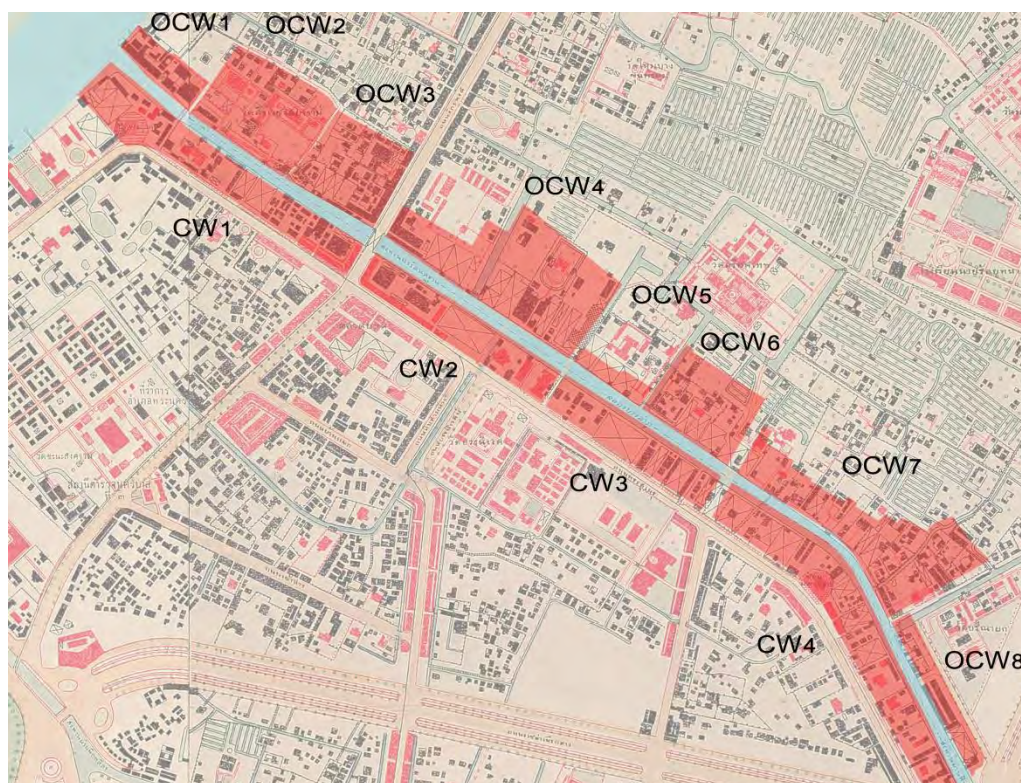
วิทยานิพนธ์ชิ้นนี้จะแสดงผลการสำรวจแยกตามพื้นที่ต่างๆในบริเวณริมคลองบางลำภู โดยเกณฑ์การพิจารณาแบ่งแต่ละพื้นที่ออกจากกัน ใช้ทางสัญจรหลักที่ปรากฏในแผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2550 เป็นแนวแบ่งพื้นที่แต่ละส่วนออกจากกัน โดยแบ่งพื้นที่หลักออกเป็น 2 ฝั่ง ด้วยเส้นทางการสัญจรทางน้ำสายหลัก คือ คลองบางลำภู ได้แก่ ฝั่งกำแพงพระนคร แทนสัญลักษณ์ด้วย I และฝั่งนอกกำแพงพระนคร ตั้งแต่ริมคลองบางลำภูถึงถนนวิสุทธิกษัตริย์ แทนสัญลักษณ์ด้วย O และทำการแบ่งพื้นที่เป็นส่วนย่อยในแต่ละฝั่งด้วยเส้นทางการสัญจรทางบก ดังตารางต่อไปนี้

พื้นที่	สัญลักษณ์	แนวการแบ่งพื้นที่	
		เริ่มจาก	ไปถึง
ฝั่งกำแพงพระนคร	CW 1	แม่น้ำเจ้าพระยา	ถนนสามเสน
	CW 2	ถนนสามเสน	ตรอกบ้านพานถม
	CW 3	ตรอกบ้านพานถม	ถนนประชาธิปไตย
	CW 4	ถนนประชาธิปไตย	ถนนราชดำเนิน
ฝั่งนอกกำแพงพระนคร ตั้งแต่ริมคลองบางลำภูถึงถนนวิสุทธิกษัตริย์	OCW 1	แม่น้ำเจ้าพระยา	สะพานฮงอุทิศ
	OCW 2	สะพานฮงอุทิศ	ทางเดินเดิมรอบวัดสังเวช
	OCW 3	ทางเดินเดิมรอบวัดสังเวช	ถนนสามเสน
	OCW 4	ถนนสามเสน	ตรอกบ้านพานถม
	OCW 5	ตรอกบ้านพานถม	ซอยเกษมศรี
	OCW 6	ซอยเกษมศรี	ถนนประชาธิปไตย
	OCW 7	ถนนประชาธิปไตย	ถนนวัดปริณายก
	OCW 8	ถนนวัดปริณายก	ถนนราชดำเนิน

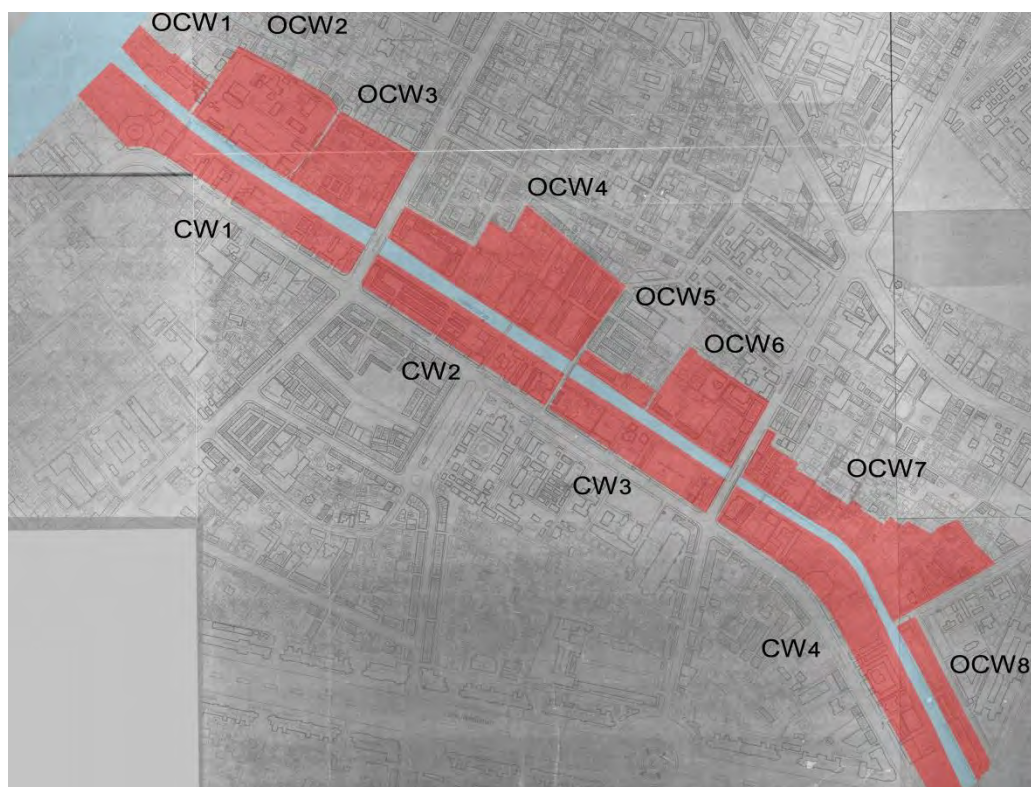
ตารางที่ 3.2 ตารางแสดงการแบ่งพื้นที่ศึกษา (ที่มา : ผู้วิจัย)

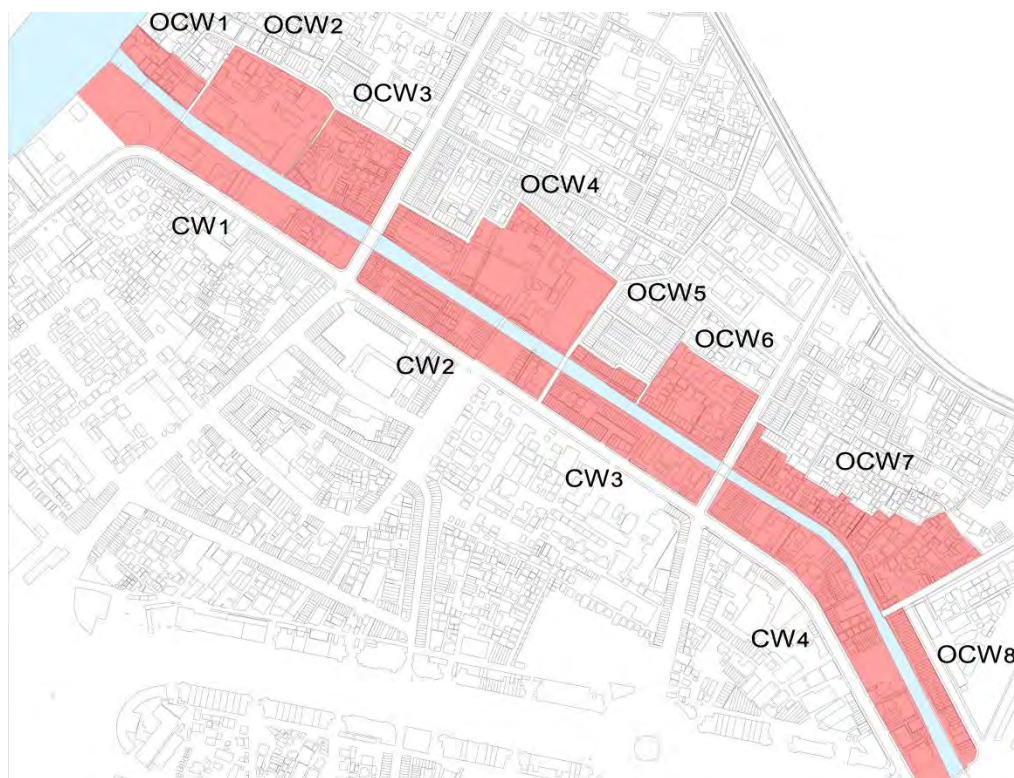
ภาพที่ 3.11 รูปแสดงการแบ่งพื้นที่ในแผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2450 (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 3.12 รูปแสดงการแบ่งพื้นที่ในแผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2475 (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 3.13 รูปแสดงการแบ่งพื้นที่ในแผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2511 (ที่มา : ผู้วิจัย)

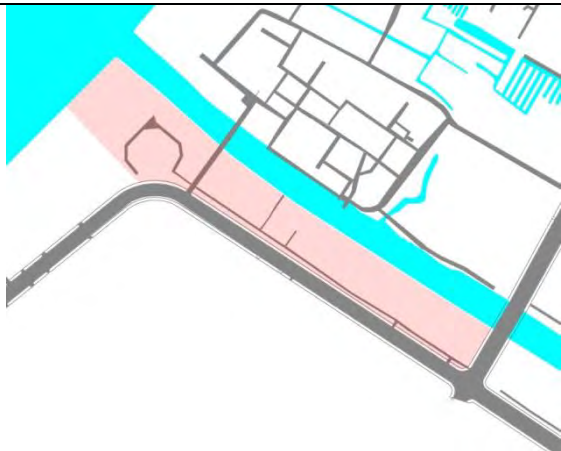

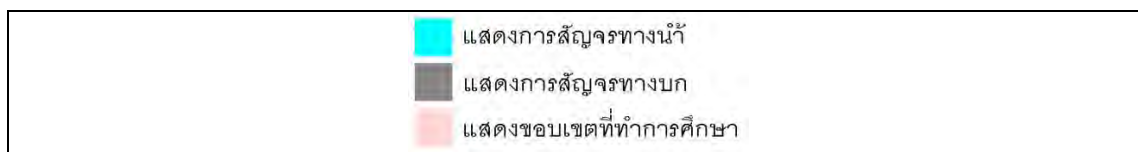
ภาพที่ 3.14 รูปแสดงการแบ่งพื้นที่ในแผนที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2550 (ที่มา : ผู้วิจัย)

3.1 ลักษณะบางประการของพื้นที่ริมน้ำคลองบางลำภูในอดีต (2450-2520)

3.1.1 บริเวณพื้นที่ริมน้ำฝั่งกำแพงเมือง

3.1.1.1 พื้นที่ CW 1 ตั้งแต่แม่น้ำเจ้าพระยาถึงถนนสามเสน

แผนที่	รายละเอียด
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ CW 1</p> <p>ปี พ.ศ. 2450</p>
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ CW 1</p> <p>ปี พ.ศ. 2475</p>
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ CW 1</p> <p>ปี พ.ศ. 2511</p>

ตารางที่ 3.3 ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ปี พ.ศ. 2450 – 2511 พื้นที่ CW 1
(ที่มา : ผู้วิจัย)

(ก) ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ

- ลำน้ำสายหลัก

แม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งทอดตัวในแนวเหนือใต้ และ คลองบางลำภู ซึ่งทอดตัวตั้งแต่น้ำป้อมพระสุเมรุตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนานกับถนนพระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ คลองบางลำภูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุงซึ่งเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างบริเวณวัดสังเวชกับวัดจักรวรรดิ

- ลำน้ำสายรอง

ไม่มีลำน้ำสายรองที่แยกมาจากคลองบางลำภูในพื้นที่บริเวณนี้

(ข) ภาพรวมเครือข่ายทางบก

- การสัญจรทางบกสายหลัก

ถนนพระสุเมรุ เป็นถนนซึ่งทอดตัวในแนวตะวันออก-ตะวันตก เริ่มตั้งแต่ป้อมพระสุเมรุเลียบแนวกำแพงพระนครด้านในมาถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ และถนนสามเสนซึ่งวางตัวในแนวเหนือใต้ขนานกับแม่น้ำเจ้าพระยาเชื่อมกับถนนพระสุเมรุตั้งแต่บริเวณถนนจักรพงษ์ไปถึงพระราชวังดุสิต

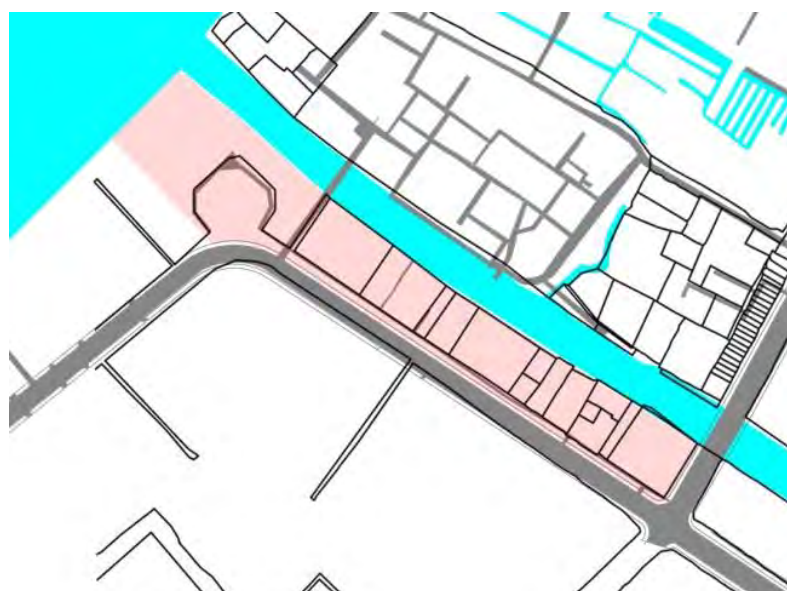
- การสัญจรทางบกสายรอง

ในปี พ.ศ. 2450 มีทางเดินสาธารณะเป็นทางเดินเลียบกำแพงพระนครเริ่มตั้งแต่หน้าไปสุดที่ถนนสามเสน และมีทางเดินแยกออกทางเดินเลียบกำแพง บริเวณใกล้กับป้อมพระสุเมรุตรง

เข้าไปด้านในถึงสะพานหงอกทิศที่ใช้ข้ามคลองบางลำภูบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยา นอกเหนือจากนี้เป็นทางเดินในที่ดินส่วนบุคคล ใช้เพื่อเข้าออกที่ดินและไปถึงท่าหน้าบริเวณตลิ่งริมคลองบางลำภู

ปี พ.ศ. 2475 หลังจากกำแพงพระนครถูกรื้อลงไปในสมัยรัชกาลที่ 6 ทำให้ทางเดินสัญจรด้านหน้ากำแพงและไม่มีควมจำเป็นอีกต่อไป ทางเดินนั้นจึงยกเลิกไป และไปใช้ทางท่าริมถนนสามเสนแทน และไม่มีกการตัดถนนหรือทางเดินเข้าไปยังพื้นที่ริมคลองเพิ่มเติมจากในอดีต จนถึงปี พ.ศ. 2511

(ค) ลักษณะของแปลงที่ดิน

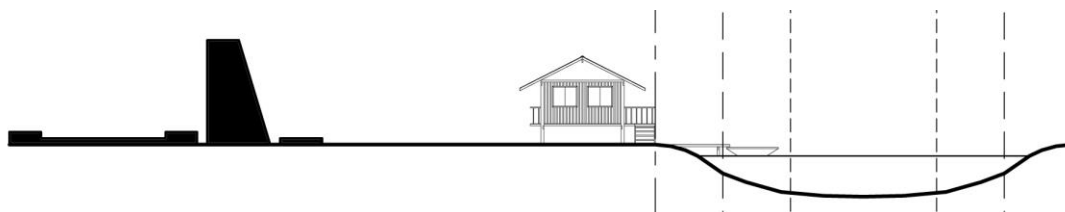
ภาพที่ 3.15 ภาพแสดงแปลงที่ดิน ปีพ.ศ. 2450 ในพื้นที่ CW 1 (ที่มา : ผู้วิจัย)

แปลงที่ดินขนาดใหญ่ สามารถเข้าออกได้ 2 ทาง กล่าวคือ แปลงที่ดินสามารถใช้ทางการสัญจรทางบกผ่านถนนพระสุเมรุ และทางการสัญจรทางน้ำหลักผ่านคลองบางลำภู ได้แก่ ที่ดินโรงเลื่อยหน้าป้อมพระสุเมรุ บ้านขุนนางที่อยู่ติดกัน ที่ดินตลาดติดกับถนนสามเสน และที่ดินโรงเลื่อยทั้งหมดในพื้นที่

แปลงที่ดินขนาดเล็ก สามารถเข้าออกได้ทางเดียว กล่าวคือ แปลงที่ดินทางการสัญจรทางบกผ่านถนนพระสุเมรุสำหรับแปลงที่ดินที่อยู่ติดถนน หรือ ทางการสัญจรทางน้ำหลักผ่านคลองบางลำภู สำหรับแปลงที่ดินที่อยู่ติดคลอง ได้แก่ ที่ดินบ้านริมถนนพระสุเมรุและที่ดินบ้านริมคลองบางลำภู

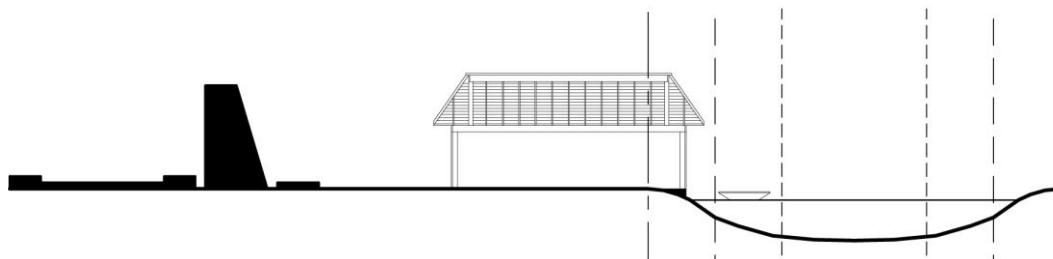
(ง) ลักษณะของพื้นที่ริมน้ำ

พื้นที่ริมน้ำในบริเวณนี้มี 2 รูปแบบ ได้แก่

ภาพที่ 3.16 ภาพแสดงพื้นที่ริมน้ำในอดีต พื้นที่ CW 1 (ที่มา : ผู้วิจัย)

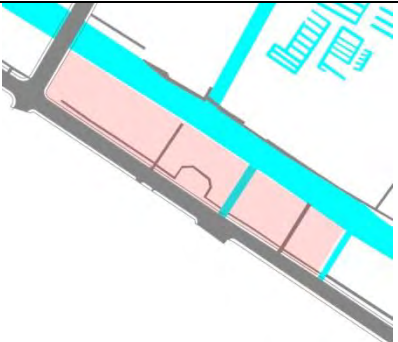
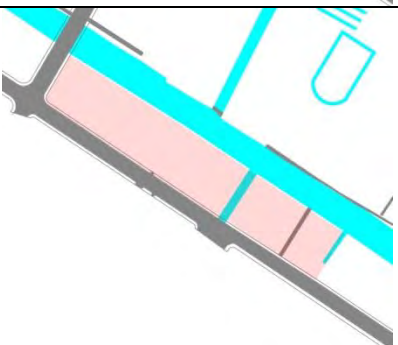

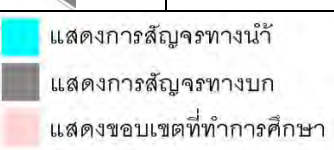
รูปแบบที่ 1 บ้านริมน้ำด้านหน้ากำแพงพระนคร เป็นรูปแบบพื้นที่ริมน้ำแบบเข้าออก โดยตรงผ่านท่อน้ำของบ้านแต่ละหลังและมีทางเดินส่วนบุคคลเข้าออกด้านหลังสิ่งปลูกสร้างด้านนอกกำแพงเมือง การใช้พื้นที่ริมน้ำมีลักษณะเป็นส่วนตัวเฉพาะเจ้าของที่ดิน ได้แก่พื้นที่ริมน้ำหน้าป้อมพระสุเมรุ พื้นที่ริมน้ำข้างสะพานสงอุทิศ และพื้นที่ริมน้ำข้างสะพานนรรัตน์สถาน

ภาพที่ 3.17 ภาพแสดงพื้นที่ริมน้ำในอดีต พื้นที่ CW 1 (ที่มา : ผู้วิจัย)

รูปแบบที่ 2 โรงเลื่อยด้านหน้ากำแพงพระนคร เป็นรูปแบบพื้นที่ริมน้ำที่มีโรงเลื่อยขนาดใหญ่ตั้งอยู่ติดกับพื้นที่ริมน้ำ มีการทำตลิ่งให้เป็นตลิ่งถาวรเพื่อรองรับการใช้งาน สามารถเข้าออกโดยตรงผ่านท่อน้ำของโรงเลื่อยแต่ละหลังและมีทางเดินส่วนบุคคลเข้าออกด้านหลังสิ่งปลูกสร้างด้านนอกกำแพงเมือง การใช้พื้นที่ริมน้ำมีลักษณะเป็นส่วนตัวเฉพาะเจ้าของที่ดิน ได้แก่พื้นที่ริมน้ำตรงข้ามวัดสังเวช

3.1.1.2 พื้นที่ CW 2 ตั้งแต่ถนนสามเสนถึงตรอกบ้านพานถม

แผนที่	รายละเอียด
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ CW 2</p> <p>ปี พ.ศ. 2450</p>
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ CW 2</p> <p>ปี พ.ศ. 2475</p>
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ CW 2</p> <p>ปี พ.ศ. 2511</p>
<p> </p> <p> ■ แสดงการสัญจรทางน้ำ ■ แสดงการสัญจรทางบก ■ แสดงขอบเขตที่ทำการศึกษา </p>	

ตารางที่ 3.4 ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ปี พ.ศ. 2450 – 2511 พื้นที่ CW 2

(ที่มา : ผู้วิจัย)

(ก) ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ

- ลำน้ำสายหลัก

คลองบางลำภู ซึ่งทอดตัวตั้งแต่หน้าป้อมพระสุเมรุตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนานกับถนนพระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ คลองบางลำภูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุงซึ่งเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างบริเวณวัดสังเวชกับวัดจักรวรรดิ

- ลำน้ำสายรอง

ในปี พ.ศ. 2450 มีลำน้ำสายรองเชื่อมมาจากคลองบางลำภู 1 สาย ได้แก่ คลองวัดบวรนิเวศน์ ทอดตัวอยู่ระหว่างถนนสิบสามห้างและถนนบวรนิเวศน์ติดกับด้านทิศตะวันตกของวัดบวรนิเวศน์ตลอดใต้ถนนพระสุเมรุ เชื่อมกับคูรอบวัดบวรนิเวศน์ ภายหลังคลองเส้นนี้ถูกถมไปทำถนนเข้าไปยังริมน้ำในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2475 - 2511

(ข) ภาพรวมเครือข่ายทางบก

- การสัญจรทางบกสายหลัก

ถนนพระสุเมรุ เป็นถนนซึ่งทอดตัวในแนวตะวันออก-ตะวันตก เริ่มตั้งแต่ป้อมพระสุเมรุเลียบแนวกำแพงพระนครด้านในมาถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ และถนนสามเสนซึ่งวางตัวในแนวเหนือใต้ขนานกับแม่น้ำเจ้าพระยาเชื่อมกับถนนพระสุเมรุตั้งแต่บริเวณถนนจักรพงษ์ไปถึงพระราชวังดุสิต

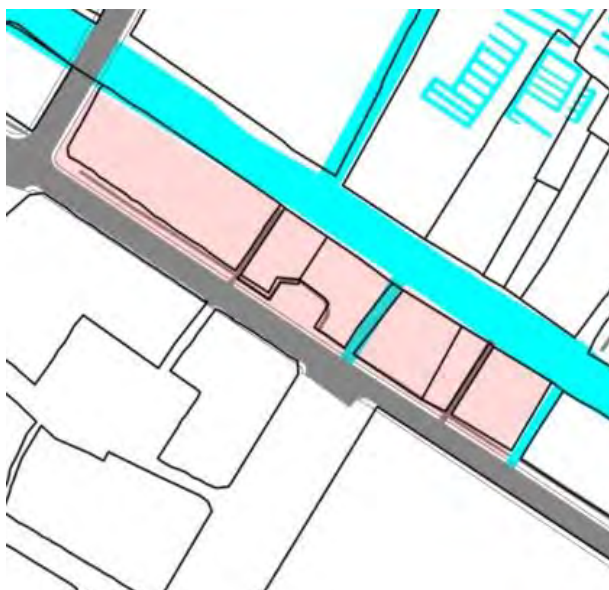
- การสัญจรทางบกสายรอง

พื้นที่บริเวณนี้มีทางเดินสาธารณะ 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่เป็นทางเดินเลียบกำแพงพระนครและส่วนที่เป็นทางเดินเพื่อลงไปยังทำนน้ำหน้าวัดบวรนิเวศน์เป็นทางเดินซึ่งเชื่อมกับถนนพระสุเมรุไปที่ทำนน้ำบริเวณหน้าวัดบวรนิเวศน์เนื่องจากวัดบวรนิเวศน์ไม่มีขอบเขตติดทางน้ำสาธารณะ จึงใช้ทำนน้ำนี้แทน ส่วนทางเดินในที่ดินส่วนบุคคลเป็นทางเดินที่เชื่อมระหว่างถนนพระสุเมรุไปถึงตลิ่งริมคลองบางลำภู มี 1 ทาง ได้แก่ ทางเดินส่วนที่ติดกับที่ดินของเจ้าจอมมารดาแสมหีบองแถวเรียงติดกันตลอดแนวทางเดินฟากหนึ่ง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2475 ทางเดินเลียบกำแพงได้หายไปเนื่องจากการรื้อกำแพงพระนครในสมัยรัชกาลที่ 6 นอกจากนี้ทางเดินข้างที่ดินเจ้าจอมมารดาแสมก็ถูกสร้างอาคารปิดไป ทำให้ไม่สามารถใช้ได้เช่นเดิม

ภายหลังในปี พ.ศ. 2511 มีการเพิ่มทางเดินจากถนนพระสุเมรุไปยังบริเวณริมน้ำแทน แต่ไม่ใช่เพื่อเชื่อมการสัญจรจากถนนพระสุเมรุไปยังคลองบางลำภูเหมือนในอดีต แต่เป็นการเชื่อมทางเดินเพื่อเข้าสู่ที่ดินของตนเอง

(ค) ลักษณะของแปลงที่ดิน

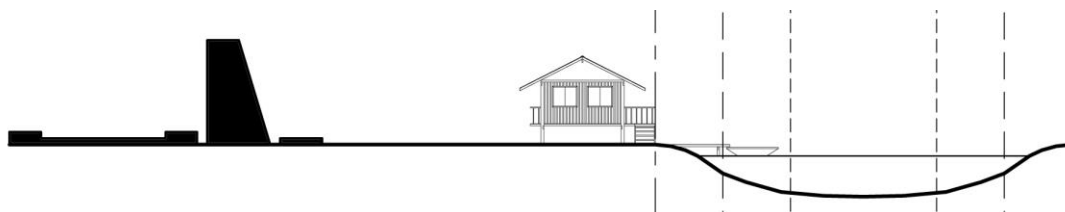

ภาพที่ 3.18 ภาพแสดงแปลงที่ดิน ปีพ.ศ. 2450 ในพื้นที่ CW 2 (ที่มา : ผู้วิจัย)

ที่ดินในบริเวณนี้มีลักษณะเป็นแปลงที่ดินขนาดใหญ่ทั้งหมด โดยที่ดินทุกแปลงสามารถเข้าออกได้ 2 ทาง กล่าวคือ แปลงที่ดินสามารถใช้ทางการสัญจรทางบกผ่านถนนพระสุเมรุ และทางการสัญจรทางน้ำหลักผ่านคลองบางลำภู ได้แก่ที่ดินบ้านเจ้าจอมมารดาแสด ที่ดินโรงเลื่อย และที่ดินขุนนาง

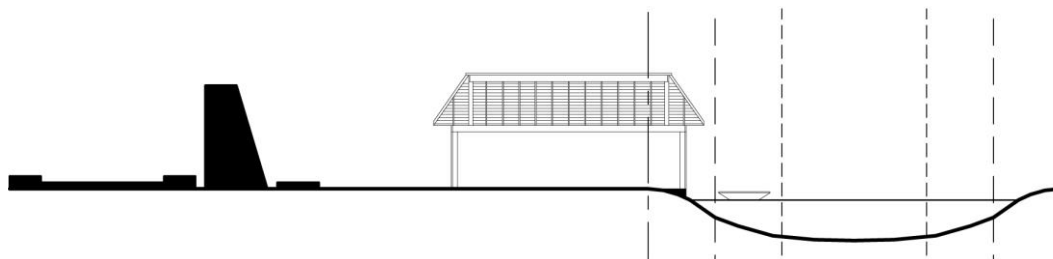
(ง) ลักษณะของพื้นที่ที่รืมน้ำ

พื้นที่ที่รืมน้ำในบริเวณนี้มี 2 รูปแบบ ได้แก่

ภาพที่ 3.19 ภาพแสดงพื้นที่ที่รืมน้ำในอดีต พื้นที่ CW 2 (ที่มา : ผู้วิจัย)

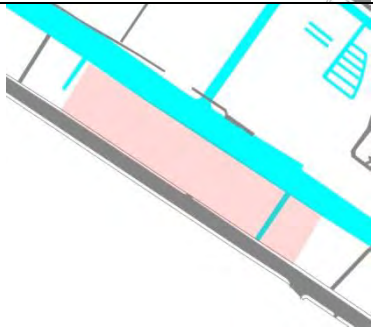
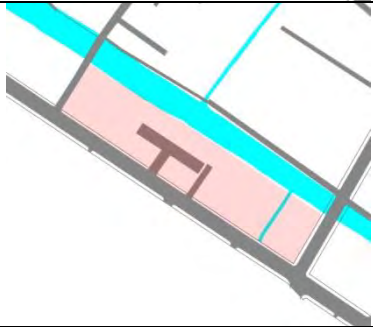
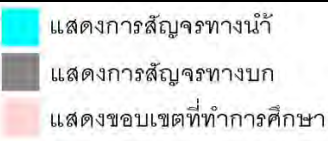
รูปแบบที่ 1 บ้านรืมน้ำด้านหน้ากำแพงพระนคร เป็นรูปแบบพื้นที่ที่รืมน้ำแบบเข้าออก โดยตรงผ่านท่อน้ำของบ้านแต่ละหลังและมีทางเดินส่วนบุคคลเข้าออกด้านหลังสิ่งปลูกสร้างด้านนอกกำแพงเมือง การใช้พื้นที่ที่รืมน้ำมีลักษณะเป็นส่วนตัวเฉพาะเจ้าของที่ดิน ได้แก่ พื้นที่ที่รืมน้ำในบริเวณบ้านขุนนางข้างป้อมมยุคนธรและพื้นที่ที่รืมน้ำบ้านราษฎรหน้าป้อมมยุคนธร

ภาพที่ 3.20 ภาพแสดงพื้นที่ที่รืมน้ำในอดีต พื้นที่ CW 2 (ที่มา : ผู้วิจัย)

รูปแบบที่ 2 โรงเลื่อยด้านหน้ากำแพงพระนคร เป็นรูปแบบพื้นที่ที่รืมน้ำที่มีโรงเลื่อยขนาดใหญ่ตั้งอยู่ติดกับพื้นที่ที่รืมน้ำ มีการทำตลิ่งให้เป็นตลิ่งถาวรเพื่อรองรับการใช้งาน สามารถเข้าออกโดยตรงผ่านท่อน้ำของโรงเลื่อยแต่ละหลังและมีทางเดินส่วนบุคคลเข้าออกด้านหลังสิ่งปลูกสร้างด้านนอกกำแพงเมือง การใช้พื้นที่ที่รืมน้ำมีลักษณะเป็นส่วนตัวเฉพาะเจ้าของที่ดิน ได้แก่ พื้นที่ที่รืมน้ำบริเวณโรงเลื่อยหน้าป้อมมยุคนธร

3.1.1.3 พื้นที่ CW 3 ตั้งแต่ตรอกบ้านพานถมถึงถนนประชาธิปไตย

แผนที่	รายละเอียด
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ CW 3</p> <p>ปี พ.ศ. 2450</p>
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ CW 3</p> <p>ปี พ.ศ. 2475</p>
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ CW 3</p> <p>ปี พ.ศ. 2511</p>
<p> </p> <p>แสดงการสัญจรทางน้ำ</p> <p>แสดงการสัญจรทางบก</p> <p>แสดงขอบเขตที่ทำการศึกษา</p>	

ตารางที่ 3.5 ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ปี พ.ศ. 2450 – 2511 พื้นที่ CW 3
(ที่มา : ผู้วิจัย)

(ก) ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ

- ลำน้ำสายหลัก

คลองบางลำภู ซึ่งทอดตัวตั้งแต่หน้าป้อมพระสุเมรุตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนานกับถนนพระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ คลองบางลำภูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุงซึ่งเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างบริเวณวัดสังเวชกับวัดจักรวรรดิ

- ลำน้ำสายรอง

มีลำน้ำสายรองเชื่อมมาจากคลองบางลำภู 2 สาย ได้แก่ คูน้ำวัดบวรนิเวศน์และคูน้ำวัดรังษี เป็นทางน้ำลอดใต้ถนนพระสุเมรุ เชื่อมกับคูรอบวัดบวรนิเวศน์และคูน้ำวัดรังษี และยังคงอยู่ถึงปี พ.ศ. 2511 แต่ไม่สามารถใช้สัญจรได้เหมือนเช่นในอดีต

(ข) ภาพรวมเครือข่ายทางบก

- การสัญจรทางบกสายหลัก

ถนนพระสุเมรุ เป็นถนนซึ่งทอดตัวในแนวตะวันออก-ตะวันตก เริ่มตั้งแต่ป้อมพระสุเมรุ เลียบแนวกำแพงพระนครด้านในมาถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ

- การสัญจรทางบกสายรอง

พื้นที่บริเวณนี้ ในปี พ.ศ. 2450 มีทางเดินสาธารณะเป็นทางเดินเลียบกำแพงพระนครเชื่อมตั้งแต่ถนนสามเสนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศถนนราชดำเนิน และทางเดินในที่ดินส่วนบุคคลเชื่อมระหว่างถนนพระสุเมรุไปถึงตลิ่งริมคลองคลองบางลำภู ได้แก่ ทางเดินข้างโรงเลื่อยของพระยาวงพงษ์

ต่อมาในปี พ.ศ. 2475 ทางเดินเลียบกำแพงได้หายไปเนื่องจากการรื้อกำแพงพระนครในสมัยรัชกาลที่ 6 นอกจากนี้ทางเดินอื่นๆในบริเวณนี้ก็ไม่ปรากฏบนแผนที่เนื่องจากไม่ได้ใช้งาน ได้แก่ทางเดินข้างโรงเลื่อยของพระยาวงพงษ์

ในปี พ.ศ.2511มีถนนสำหรับใช้เข้าสู่อาคารเกิดขึ้นใหม่ในบริเวณโรงเลื่อยเดิมของพระยาวงพงษ์เป็นถนนปลายตันใช้ในการส่วนตัวเท่านั้น

(ค) ลักษณะของแปลงที่ดิน

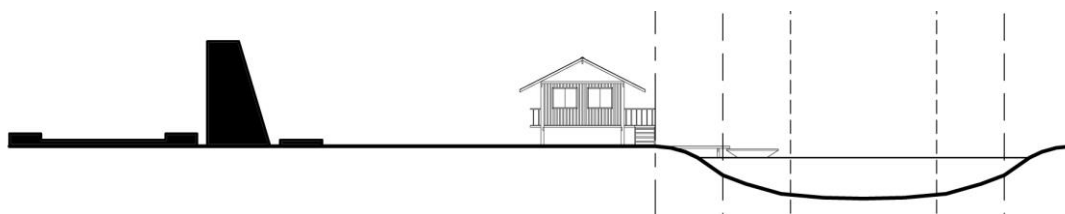

ภาพที่ 3.21 ภาพแสดงแปลงที่ดิน ปีพ.ศ. 2450 ในพื้นที่ CW 3 (ที่มา : ผู้วิจัย)

ที่ดินในบริเวณนี้มีลักษณะเป็นแปลงที่ดินขนาดใหญ่ทั้งหมด โดยที่ดินทุกแปลงสามารถเข้าออกได้ 2 ทาง กล่าวคือ แปลงที่ดินสามารถใช้ทางการสัญจรทางบกผ่านถนนพระสุเมรุ และทางการสัญจรทางน้ำหลักผ่านคลองบางลำภู ได้แก่ ที่ดินโรงเลื่อย และที่ดินบ้านพักอาศัย

(ง) ลักษณะของพื้นที่ริมน้ำ

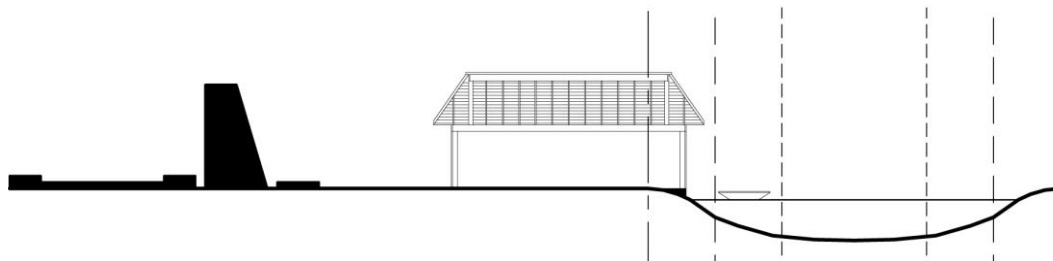
พื้นที่ริมน้ำในบริเวณนี้มี 2 รูปแบบ ได้แก่

ภาพที่ 3.22 ภาพแสดงพื้นที่ริมน้ำในอดีต พื้นที่ CW 3 (ที่มา : ผู้วิจัย)

รูปแบบที่ 1 บ้านริมน้ำด้านหน้ากำแพงพระนคร เป็นรูปแบบพื้นที่ริมน้ำแบบเข้าออกโดยตรงผ่านท่าหน้าของบ้านแต่ละหลังและมีทางเดินส่วนบุคคลเข้าออกด้านหลังสิ่งปลูกสร้างด้าน

นอกแพงเมือง การใช้พื้นที่ริมน้ำมีลักษณะเป็นส่วนเฉพาะเจ้าของที่ดิน ได้แก่ พื้นที่ริมน้ำบริเวณชุมชนบ้านริมน้ำข้างโรงเลื่อยของเจ้าพระยาวรพงษ์

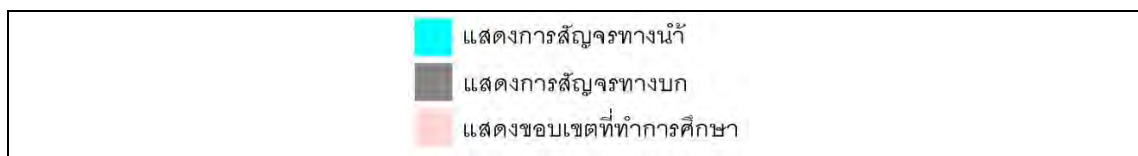

ภาพที่ 3.23 ภาพแสดงพื้นที่ริมน้ำในอดีต พื้นที่ CW 3 (ที่มา : ผู้วิจัย)

รูปแบบที่ 2 โรงเลื่อยด้านหน้ากำแพงพระนคร เป็นรูปแบบพื้นที่ริมน้ำที่มีโรงเลื่อยขนาดใหญ่ตั้งอยู่ติดกับพื้นที่ริมน้ำ มีการทำตลิ่งให้เป็นตลิ่งถาวรเพื่อรองรับการใช้งาน สามารถเข้าออกโดยตรงผ่านท่าหน้าของโรงเลื่อยแต่ละหลังและมีทางเดินส่วนบุคคลเข้าออกด้านหลังสิ่งปลูกสร้างด้านนอกแพงเมือง การใช้พื้นที่ริมน้ำมีลักษณะเป็นส่วนเฉพาะเจ้าของที่ดิน ได้แก่ พื้นที่ริมน้ำบริเวณโรงเลื่อยของเจ้าพระยาวรพงษ์ และพื้นที่ริมน้ำบริเวณด้านข้างคูน้ำรอบวัดรังษี

3.1.1.4 พื้นที่ CW 4 ตั้งแต่ถนนประชาธิปไตยถึงถนนราชดำเนิน

แผนที่	รายละเอียด
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ CW 4</p> <p>ปี พ.ศ. 2450</p>
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ CW 4</p> <p>ปี พ.ศ. 2475</p>
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ CW 4</p> <p>ปี พ.ศ. 2511</p>

ตารางที่ 3.6 ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ปี พ.ศ. 2450 – 2511 พื้นที่ CW 4

(ที่มา : ผู้วิจัย)

(ก) ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ

- ลำน้ำสายหลัก

คลองบางลำภู ซึ่งทอดตัวตั้งแต่หน้าป้อมพระสุเมรุตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนานกับถนนพระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ คลองบางลำภูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุงซึ่งเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างบริเวณวัดสังเวชกับวัดจักรวรรดิ

- ลำน้ำสายรอง

ไม่มีลำน้ำสายรองแยกมาจากคลองบางลำภู

(ข) ภาพรวมเครือข่ายทางบก

- การสัญจรทางบกสายหลัก

ถนนพระสุเมรุ เป็นถนนซึ่งทอดตัวในแนวตะวันออก-ตะวันตก เริ่มตั้งแต่ป้อมพระสุเมรุ เลียบแนวกำแพงพระนครด้านในมาถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ และถนนราชดำเนินกลาง ซึ่งทอดตัวในแนวเหนือ-ใต้ เชื่อมระหว่างถนนราชดำเนินในบริเวณด้านเหนือของสนามหลวงกับถนนพระสุเมรุ และสะพานผ่านฟ้าลีลาศ

- การสัญจรทางบกสายรอง

พื้นที่บริเวณนี้มีทางเดินสาธารณะ 2 ประเภทได้แก่ ทางเดินเลียบกำแพงพระนคร และทางเดินตรงข้ามกับวัดรังษีโยธินกับถนนดินสอ เป็นทางเดินที่เชื่อมต่อกับสะพานข้ามคลองบางลำภูไปยังฝั่งนอกกำแพงพระนคร มีห้องแถวตั้งอยู่ทั้ง 2 ด้าน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2475 ทางเดินที่มีอยู่เดิมลดลงไป จากการรื้อกำแพงพระนครทำให้ทางเดินหน้ากำแพงพระนครเดิมรวมกับทางเท้าริมถนนพระสุเมรุ แต่มีการตัดถนนเข้าไปยังที่ดินของตนเพิ่มเพียงเส้นเดียวเท่านั้น และไม่มีการเพิ่มเติมถนนหรือทางทำอื่นอีกเลยจนถึงปี พ.ศ. 2511

(ค) ลักษณะของแปลงที่ดิน

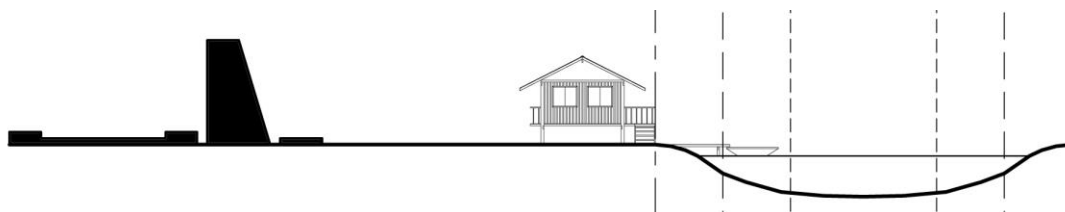
ภาพที่ 3.24 ภาพแสดงแปลงที่ดิน ปีพ.ศ. 2450 ในพื้นที่ CW 4 (ที่มา : ผู้วิจัย)

แปลงที่ดินขนาดใหญ่ สามารถเข้าออกได้ 2 ทาง กล่าวคือ แปลงที่ดินสามารถใช้ทางการสัญจรทางบกผ่านถนนพระสุเมรุ และทางการสัญจรทางน้ำหลักผ่านคลองบางลำภู ได้แก่ ที่ดินบ้านพักอาศัย และที่ดินโรงเลื่อยทุกแปลงในบริเวณนี้

แปลงที่ดินขนาดเล็ก สามารถเข้าออกได้ทางเดียว กล่าวคือ แปลงที่ดินทางการสัญจรทางบกผ่านถนนพระสุเมรุสำหรับแปลงที่ดินที่อยู่ติดถนน หรือ ทางการสัญจรทางน้ำหลักผ่านคลองบางลำภู สำหรับแปลงที่ดินที่อยู่ติดคลอง ได้แก่ ที่ดินบ้านริมน้ำบริเวณหน้าป้อมมหาปราบ

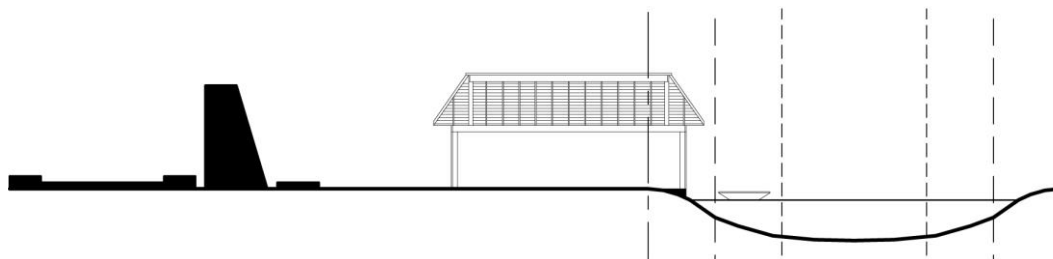
(ง) ลักษณะของพื้นที่ที่รึมน้ำ

พื้นที่ที่รึมน้ำในบริเวณนี้มี 2 รูปแบบ ได้แก่

ภาพที่ 3.25 ภาพแสดงพื้นที่ที่รึมน้ำในอดีต พื้นที่ CW 4 (ที่มา : ผู้วิจัย)

รูปแบบที่ 1 บ้านรึมน้ำด้านหน้ากำแพงพระนคร เป็นรูปแบบพื้นที่ที่รึมน้ำแบบเข้าออก โดยตรงผ่านท่อน้ำของบ้านแต่ละหลังและมีทางเดินส่วนบุคคลเข้าออกด้านหลังสิ่งปลูกสร้างด้านนอกกำแพงเมือง การใช้พื้นที่ที่รึมน้ำมีลักษณะเป็นส่วนตัวเฉพาะเจ้าของที่ดิน ได้แก่ พื้นที่ที่รึมน้ำบริเวณชุมชนบ้านรึมน้ำตั้งแต่หน้าป้อมมหาปราบจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ

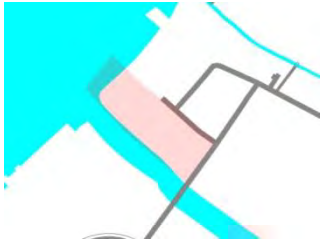
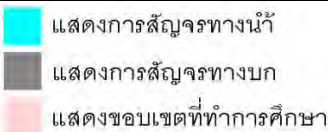

ภาพที่ 3.26 ภาพแสดงพื้นที่ที่รึมน้ำในอดีต พื้นที่ CW 4 (ที่มา : ผู้วิจัย)

รูปแบบที่ 2 โรงเลื่อยด้านหน้ากำแพงพระนคร เป็นรูปแบบพื้นที่ที่รึมน้ำที่มีโรงเลื่อยขนาดใหญ่ตั้งอยู่ติดกับพื้นที่ที่รึมน้ำ มีการทำตลิ่งให้เป็นตลิ่งถาวรเพื่อรองรับการใช้งาน สามารถเข้าออกโดยตรงผ่านท่อน้ำของโรงเลื่อยแต่ละหลังและมีทางเดินส่วนบุคคลเข้าออกด้านหลังสิ่งปลูกสร้างด้านนอกกำแพงเมือง การใช้พื้นที่ที่รึมน้ำมีลักษณะเป็นส่วนตัวเฉพาะเจ้าของที่ดิน ได้แก่ พื้นที่ที่รึมน้ำบริเวณโรงเลื่อยตั้งแต่หน้าป้อมมหาปราบไปถึงคูน้ำหน้าวัดรังษี

3.1.2 บริเวณพื้นที่ริมน้ำฝั่งนอกกำแพงเมือง ตั้งแต่ถนนสามเสนถึงถนนวิสุทธิกษัตริย์

3.1.2.1 พื้นที่ OCW 1 ตั้งแต่แม่น้ำเจ้าพระยาถึงสะพานงูทิศ

แผนที่	รายละเอียด
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 1</p> <p>ปี พ.ศ. 2450</p>
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 1</p> <p>ปี พ.ศ. 2475</p>
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 1</p> <p>ปี พ.ศ. 2511</p>
<p> </p> <ul style="list-style-type: none"> ■ แสดงการสัญจรทางน้ำ ■ แสดงการสัญจรทางบก ■ แสดงขอบเขตที่ทำการศึกษา 	

ตารางที่ 3.7 ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ปี พ.ศ. 2450 – 2511 พื้นที่ OCW 1

(ที่มา : ผู้วิจัย)

(ก) ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ

- ลำน้ำสายหลัก

แม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งทอดตัวในแนวเหนือใต้ และ คลองบางลำภู ซึ่งทอดตัวตั้งแต่น้ำป้อมพระสุเมรุตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนานกับถนนพระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ คลองบางลำภูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุงซึ่งเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างบริเวณวัดสังเวชกับวัดจักรวรรดิ

- ลำน้ำสายรอง

ไม่มีลำน้ำสายรองมาจากคลองบางลำภูและแม่น้ำเจ้าพระยา เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้เข้าออกอาคารโดยใช้คลองบางลำภูโดยตรง

(ข) ภาพรวมเครือข่ายทางบก

- การสัญจรทางบกสายหลัก

ไม่มีการสัญจรทางบกสายหลักในบริเวณนี้

- การสัญจรทางบกสายรอง

ในช่วงปี พ.ศ. 2450 – 2475 ไม่ปรากฏว่ามีทางเดินริมน้ำหรือถนนริมน้ำ เพราะพื้นที่บริเวณนี้เข้าออกอาคารโดยใช้คลองบางลำภูโดยตรง จึงไม่มีความจำเป็นต้องใช้ทางเดินหรือถนนริมน้ำ ภายหลังจากในช่วงปีพ.ศ. 2511 การสัญจรทางบกมีความสำคัญมากขึ้น พื้นที่บริเวณนี้ไม่มีทางเดินริมน้ำมาแต่เดิม แต่สามารถใช้ถนนรอบวัดสังเวชที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ในการสัญจรแทนได้ อีกทั้งยังมีสะพานฮงอุทิศ ทำให้สามารถข้ามไปมาระหว่างสองฝั่งแม่น้ำได้สะดวก

(ค) ลักษณะของแปลงที่ดิน

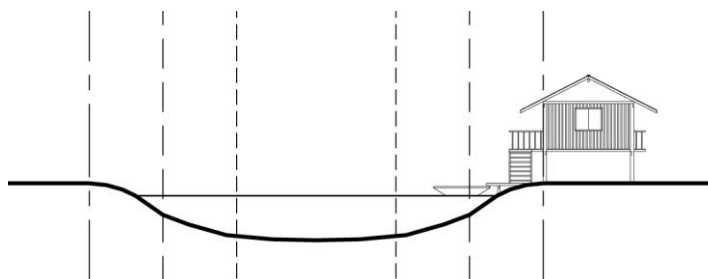

ภาพที่ 3.27 ภาพแสดงแปลงที่ดิน ปีพ.ศ. 2450 ในพื้นที่ OCW 1 (ที่มา : ผู้วิจัย)

แปลงที่ดินขนาดใหญ่ สามารถเข้าออกได้ 2 ทาง กล่าวคือ แปลงที่ดินขนาดใหญ่ที่สามารถเข้าออกได้จากทางการสัญจรทางน้ำหลักผ่านคลองบางลำภูและทางเดินด้านหลังที่ดิน ได้แก่ ที่ดินบ้านริมน้ำข้างวัดสังเวช และที่ดินวัดสังเวช

แปลงที่ดินขนาดเล็ก สามารถเข้าออกได้ทางเดียว กล่าวคือ แปลงที่ดินขนาดเล็กที่สามารถเข้าออกได้จากทางการสัญจรทางน้ำหลักผ่านคลองบางลำภูเท่านั้น ได้แก่ ที่ดินบ้านริมน้ำบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยาจนถึงบริเวณข้างสะพานฮงอุทิศก่อนถึงวัดสังเวช

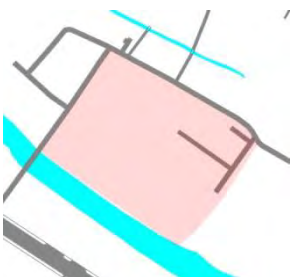
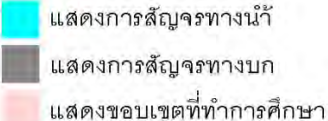

(ง) ลักษณะของพื้นที่ริมน้ำ

ภาพที่ 3.28 ภาพแสดงพื้นที่ริมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 1 (ที่มา : ผู้วิจัย)

ลักษณะพื้นที่รึมน้ำในบริเวณนี้มีเพียงรูปแบบเดียวคือ รูปแบบบ้านรึมน้ำด้านหน้า เป็นรูปแบบพื้นที่รึมน้ำแบบเข้าออกโดยตรงผ่านท่อน้ำของบ้านแต่ละหลัง ไม่สามารถเข้าออกทางอื่นได้ การใช้พื้นที่รึมน้ำมีลักษณะเป็นส่วนตัวเฉพาะเจ้าของที่ดิน ได้แก่ พื้นที่รึมน้ำบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยาจนถึงบริเวณข้างสะพานหงอกุศก่อนถึงวัดสังเวช

3.1.2.2 พื้นที่ OCW 2 ตั้งแต่สะพานหงอกทิศถึงทางเดินเดิมรอบวัดสังเวช

แผนที่	รายละเอียด
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 2</p> <p>ปี พ.ศ. 2450</p>
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 2</p> <p>ปี พ.ศ. 2475</p>
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 2</p> <p>ปี พ.ศ. 2511</p>
<p> </p> <ul style="list-style-type: none"> แสดงการสัญจรทางน้ำ แสดงการสัญจรทางบก แสดงขอบเขตที่ทำการศึกษา 	

ตารางที่ 3.8 ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ปี พ.ศ. 2450 – 2511 พื้นที่ OCW 2

(ที่มา : ผู้วิจัย)

(ก) ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ

- ลำน้ำสายหลัก

คลองบางลำภู ซึ่งทอดตัวตั้งแต่หน้าป้อมพระสุเมรุตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนานกับถนนพระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ คลองบางลำภูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุงซึ่งเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างบริเวณวัดสังเวชกับวัดจักรวรรดิ

- ลำน้ำสายรอง

ในปี พ.ศ. 2450 มีลำน้ำสายรองเชื่อมมาจากคลองบางลำภู 1 สาย ได้แก่ คูน้ำวัดสังเวช เดิม ซึ่งบางส่วนได้ถูกถมไปแล้วต่อมาในปี พ.ศ. 2475 คูน้ำนี้ก็ยังคงอยู่ แต่ถูกถมให้มีขนาดเล็กลงไปอีก และในปี พ.ศ. 2511 คูน้ำนี้ก็ถูกถมทั้งหมดไปสร้างอาคารโรงเรียนวัดสังเวช

(ข) ภาพรวมเครือข่ายทางบก

- การสัญจรทางบกสายหลัก

ถนนสายหลักในบริเวณนี้ได้แก่ ถนนสามเสน ซึ่งถูกสร้างขึ้นก่อนปี พ.ศ. 2450 เป็นถนนที่วางในแนวเหนือ-ใต้ สร้างขึ้นเพื่อเชื่อมเส้นทางจากพระบรมมหาราชวังในพระนครชั้นใน ออกมายังพระราชวังสวนดุสิต พระราชวังใหม่ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งถนนทั้งสองสายนี้เป็นถนนที่เปิดพื้นที่ด้านทิศเหนือของพระนคร ทำให้สามารถเข้าถึงได้ง่ายขึ้น

- การสัญจรทางบกสายรอง

พื้นที่บริเวณนี้ ในช่วงปี พ.ศ. 2450 – 2475 มีทางเดินที่ใช้ภายในวัด โดยมีทั้งทางเดินรอบวัด และทางเดินริมน้ำ แต่ระหว่างปี พ.ศ. 2475 – 2511 ทางวัดได้มีการตั้งโรงเรียนวัดสังเวชขึ้น ทำให้การใช้งานวัดเดิมเปลี่ยนจากวัดเป็นโรงเรียน พื้นที่ริมน้ำที่ยังคงว่างอยู่ไม่มีอาคารก่อสร้างอยู่เดิม มีเพียงทางเดินริมน้ำจึงถูกสร้างเป็นอาคารเรียนริมน้ำทับทางเดินริมน้ำเดิมไป ทำให้ทางเดินริมน้ำในพื้นที่นี้หายไปด้วย

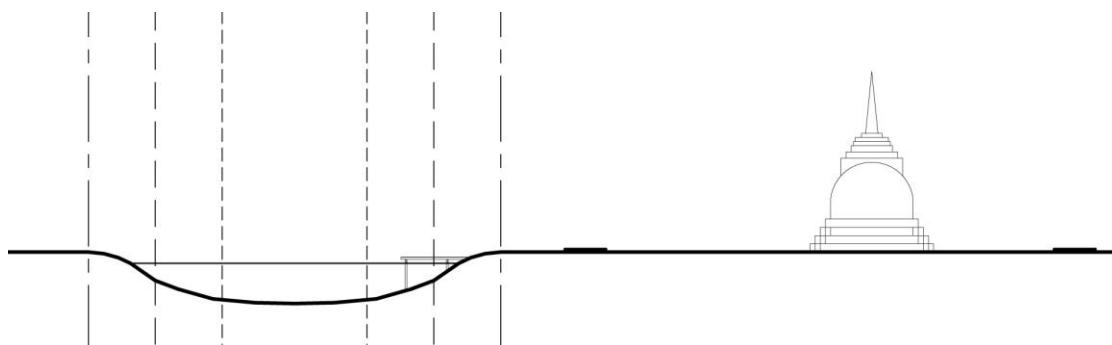
(ค) ลักษณะของแปลงที่ดิน

ภาพที่ 3.29 ภาพแสดงแปลงที่ดิน ปีพ.ศ. 2450 ในพื้นที่ OCW 2 (ที่มา : ผู้วิจัย)

แปลงที่ดินขนาดใหญ่ สามารถเข้าออกได้ 2 ทาง กล่าวคือ แปลงที่ดินขนาดใหญ่ที่สามารถเข้าออกได้จากทางการสัญจรทางน้ำหลักผ่านคลองบางลำภู โดยมีทางเดินริมน้ำเป็นเส้นทางที่ใช้เชื่อมท่าหน้ากับอาคารต่างๆในบริเวณวัด และมีทางด้านหลังวัดซึ่งเป็นถนนหลักที่ใช้เชื่อมจากวัดไปยังถนนสามเสน ได้แก่ ที่ดินวัดสังเวช

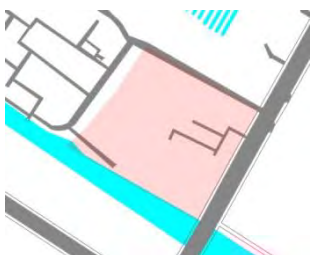
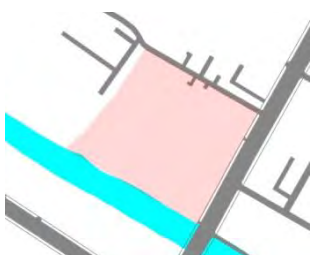
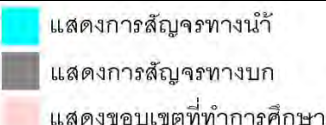

(ง) ลักษณะของพื้นที่ที่รืมน้ำ

ภาพที่ 3.30 ภาพแสดงพื้นที่ที่รืมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 2 (ที่มา : ผู้วิจัย)

ลักษณะพื้นที่ที่รืมน้ำในบริเวณนี้มีเพียงรูปแบบเดียวคือ รูปแบบวัดรืมน้ำ เป็นรูปแบบพื้นที่รืมน้ำแบบเข้าออกโดยตรงผ่านทำนบน้ำของวัดซึ่งเชื่อมกับทางเดินรอบวัด และสามารถเข้าออกทางบกได้ด้วยการใช้ทางเดินรอบวัดด้านหลังไปออกที่ถนนสามเสน การใช้พื้นที่ที่รืมน้ำมีลักษณะเป็นสาธารณะ ได้แก่พื้นที่วัดสังเวชทั้งหมด

3.1.2.3 พื้นที่ OCW 3 ตั้งแต่ทางเดินเดิมริมวัดสังเวชถึงถนนสามเสน

แผนที่	รายละเอียด
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 3</p> <p>ปี พ.ศ. 2450</p>
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 3</p> <p>ปี พ.ศ. 2475</p>
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 3</p> <p>ปี พ.ศ. 2511</p>
<p> </p> <p> แสดงการสัญจรทางน้ำ แสดงการสัญจรทางบก แสดงขอบเขตที่ทำการศึกษา </p>	

ตารางที่ 3.9 ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ปี พ.ศ. 2450 – 2511 พื้นที่ OCW 3

(ที่มา : ผู้วิจัย)

(ก) ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ

- ลำน้ำสายหลัก

คลองบางลำภู ซึ่งทอดตัวตั้งแต่น้ำป้อมพระสุเมรุตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนานกับถนนพระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ คลองบางลำภูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุงซึ่งเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างบริเวณวัดสังเวชกับวัดจักรวรรดิ

- ลำน้ำสายรอง

ในปี พ.ศ. 2450 มีลำน้ำสายรองเชื่อมมาจากคลองบางลำภู 1 สาย ได้แก่ คูน้ำวัดสังเวช เดิม ซึ่งบางส่วนได้ถูกถมไปแล้วต่อมาในปี พ.ศ. 2475 คูน้ำนี้ก็ยังคงอยู่ แต่ถูกถมให้มีขนาดเล็กลงไปอีก และในปี พ.ศ. 2511 คูน้ำนี้ก็ถูกถมทั้งหมดไป

(ข) ภาพรวมเครือข่ายทางบก

- การสัญจรทางบกสายหลัก

ถนนสายหลักในบริเวณนี้ได้แก่ ถนนสามเสน ซึ่งถูกสร้างขึ้นก่อนปี พ.ศ. 2450 เป็นถนนที่วางในแนวเหนือ-ใต้ สร้างขึ้นเพื่อเชื่อมเส้นทางจากพระบรมมหาราชวังในพระนครชั้นใน ออกมายังพระราชวังสวนดุสิต พระราชวังใหม่ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งถนนทั้งสองสายนี้เป็นถนนที่เปิดพื้นที่ด้านทิศเหนือของพระนคร ทำให้สามารถเข้าถึงได้ง่ายขึ้น

- การสัญจรทางบกสายรอง

พื้นที่บริเวณนี้ ในปี พ.ศ. 2450 พื้นที่บริเวณนี้ยังสามารถเข้าถึงได้ด้วยคูน้ำรอบวัดสังเวช แต่ในปีพ.ศ. 2475 – 2511 ปรากฏว่ามีทางเดินในชุมชนเกิดขึ้นแทนที่คูน้ำรอบวัดสังเวชที่ถูกถมไป เป็นทางเดินขนานกับคลองบางลำภู มีอาคารตลอดแนวทางเดินทั้งสองฝั่ง โดยฝั่งหนึ่งอยู่ติดกับคลองบางลำภู

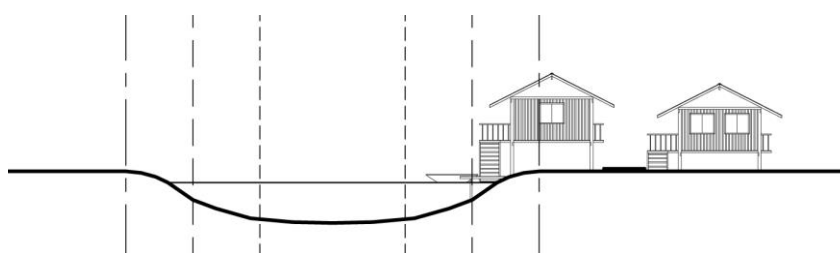
(ค) ลักษณะของแปลงที่ดิน

ภาพที่ 3.31 ภาพแสดงแปลงที่ดิน ปีพ.ศ. 2450 ในพื้นที่ OCW 3 (ที่มา : ผู้วิจัย)

แปลงที่ดินขนาดเล็ก สามารถเข้าออกได้ 2 ทาง กล่าวคือ แปลงที่ดินขนาดเล็กที่สามารถเข้าออกได้จากทางการสัญจรทางน้ำหลักผ่านคลองบางลำและการสัญจรทางบกผ่านทางเดินข้างวัดสังเวช ได้แก่ ที่ดินบ้านริมน้ำบริเวณชุมชนข้างวัดสังเวชจนถึงถนนสามเสน

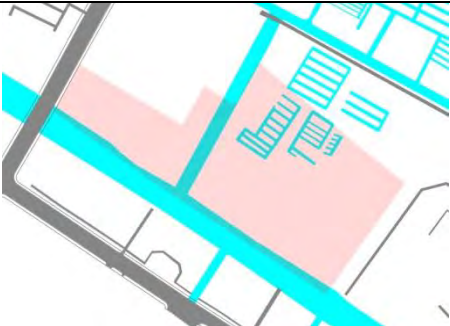
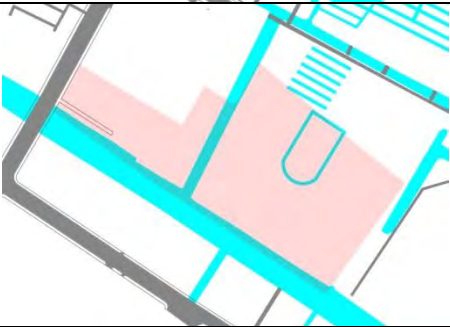
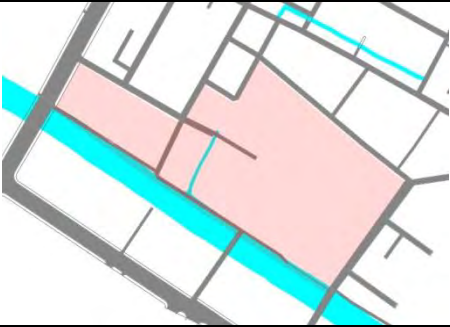

(ง) ลักษณะของพื้นที่ริมน้ำ

ภาพที่ 3.32 ภาพแสดงพื้นที่ริมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 3 (ที่มา : ผู้วิจัย)

ลักษณะพื้นที่ริมน้ำในบริเวณนี้มีเพียงรูปแบบเดียวคือ รูปแบบทางเดินด้านหลังบ้านริมน้ำ เป็นรูปแบบพื้นที่ริมน้ำแบบเข้าออกโดยตรงผ่านท่าหน้าของบ้านแต่ละหลัง และสามารถเข้าออกทางทางเดินด้านหลังบ้านได้ ส่วนบ้านที่อยู่ด้านหลังบ้านริมน้ำจะใช้ทางเดินด้านหลังในการเข้าออก เพราะไม่มีพื้นที่ติดน้ำในการลงมายังริมน้ำ การใช้พื้นที่ริมน้ำมีลักษณะเป็นส่วนตัวเฉพาะเจ้าของที่ดิน ได้แก่ พื้นที่ริมน้ำชุมชนข้างวัดสังเวชไปจนถึงถนนสามเสน

3.1.2.4 พื้นที่ OCW 4 ตั้งแต่ถนนสามเสนถึงตรอกบ้านพานถม

แผนที่	รายละเอียด
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 4</p> <p>ปี พ.ศ. 2450</p>
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 4</p> <p>ปี พ.ศ. 2475</p>
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 4</p> <p>ปี พ.ศ. 2511</p>
<p> แสดงการสัญจรทางน้ำ แสดงการสัญจรทางบก แสดงขอบเขตที่ทำการศึกษ </p>	

ตารางที่ 3.10 ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ปี พ.ศ. 2450 – 2511 พื้นที่ OCW 4

(ที่มา : ผู้วิจัย)

(ก) ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ

- ลำน้ำสายหลัก

คลองบางลำภู ซึ่งทอดตัวตั้งแต่น้ำป้อมพระสุเมรุตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนานกับถนนพระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ คลองบางลำภูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุงซึ่งเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างบริเวณวัดสังเวชกับวัดจักรวรรดิ

- ลำน้ำสายรอง

ในปีพ.ศ. 2450 มีลำน้ำสายรองเชื่อมมาจากคลองบางลำภู 1 สาย ได้แก่ คูน้ำข้างบ้านหม่อมเจ้าเจ๊ก ซึ่งเป็นทางน้ำไปออกด้านหลังบ้านหม่อมเจ้า มีทำน้ำลงจากถนนสามเสนและสามารถร่องเรือจากทำน้ำที่ถนนสามเสนไปวัดตรีศเทศได้ นอกจากนี้ยังเชื่อมกับเครือข่ายคลองบางขุนพรหมที่อยู่ด้านหลังอีกด้วย ลำน้ำสายรองนี้ยังคงอยู่ถึงปี พ.ศ. 2475 และระหว่างปี พ.ศ. 2475 – 2511 บางส่วนของลำน้ำสายนี้ได้ถูกถมไปทำเป็นถนน ทำให้กลายเป็นเพียงคูน้ำสายสั้นๆยาวประมาณ 80 เมตรเท่านั้น

(ข) ภาพรวมเครือข่ายทางบก

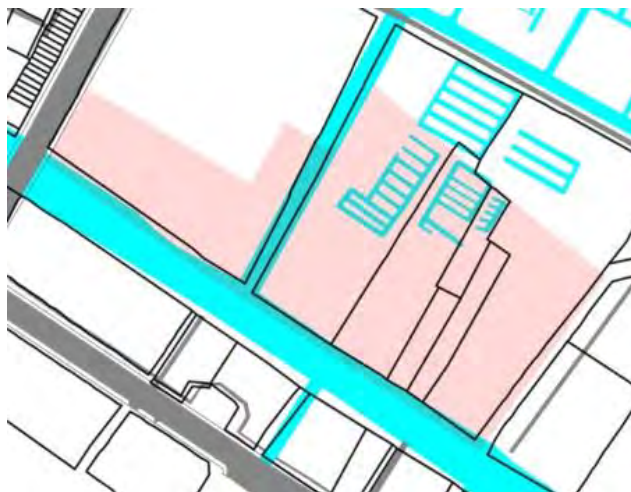
- การสัญจรทางบกสายหลัก

ไม่มีการสัญจรทางบกสายหลักในบริเวณนี้

- การสัญจรทางบกสายรอง

พื้นที่บริเวณนี้ ในช่วงปี พ.ศ. 2450 – 2475 พื้นที่บริเวณนี้มีทางเดินริมน้ำซึ่งเกิดมาจากการใช้งานในพื้นที่ คือ ตลาด และโรงเลื่อย ทำให้พื้นที่ในบริเวณนี้มีความเป็นสาธารณะ และมีการสร้างทางเดินริมน้ำเพื่อให้สามารถเข้าถึงอาคารได้ ภายหลังในปีพ.ศ. 2511 อาคารในบริเวณนี้ยังมีการใช้งานเป็นอาคารสาธารณะอยู่ ทำให้ทางเดินริมน้ำยังคงถูกใช้งานเรื่อยมา

(ค) ลักษณะของแปลงที่ดิน

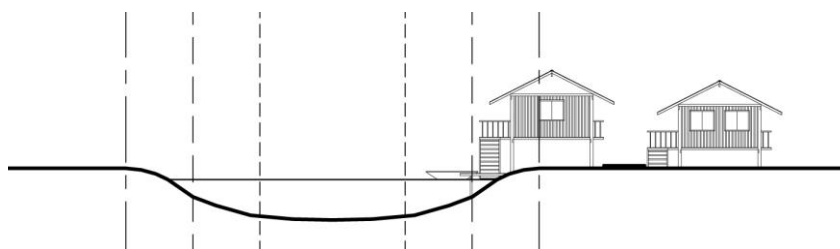

ภาพที่ 3.33 ภาพแสดงแปลงที่ดิน ปีพ.ศ. 2450 ในพื้นที่ OCW 4 (ที่มา : ผู้วิจัย)

แปลงที่ดินขนาดใหญ่ สามารถเข้าออกได้ 2 ทาง กล่าวคือ แปลงที่ดินสามารถใช้ทางการสัญจรทางบกผ่านทางเดินเลียบบคลองเชื่อมกับคูน้ำรอบวัดตรีทศเทพ และทางการสัญจรทางน้ำหลักผ่านคลองบางลำภู ได้แก่ ที่ดินบ้านของกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส และที่ดินโรงเลื่อยทุกแปลงในบริเวณนี้

(ง) ลักษณะของพื้นที่ริมน้ำ

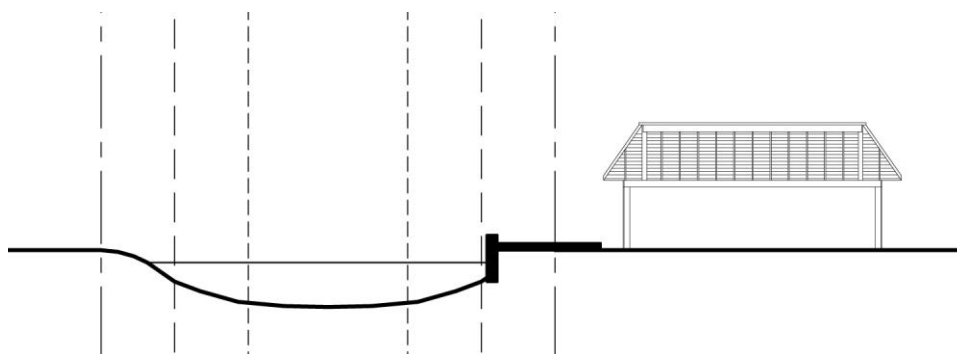
พื้นที่ริมน้ำในบริเวณนี้มี 2 รูปแบบ ได้แก่

ภาพที่ 3.34 ภาพแสดงพื้นที่ริมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 4 (ที่มา : ผู้วิจัย)

รูปแบบที่ 1 คือ รูปแบบทางเดินด้านหลังบ้านริมน้ำ เป็นรูปแบบพื้นที่ริมน้ำแบบเข้าออกโดยตรงผ่านท่าหน้าของบ้านแต่ละหลัง และสามารถเข้าออกทางทางเดินด้านหลังบ้านได้ ส่วนบ้านที่อยู่ด้านหลังบ้านริมน้ำจะใช้ทางเดินด้านหลังในการเข้าออก เพราะไม่มีพื้นที่ติดน้ำในการลงมายัง

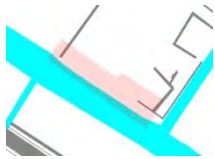

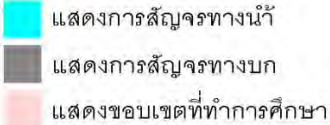

รึมน้ำ การใช้พื้นที่รึมน้ำมีลักษณะเป็นส่วนตัวเฉพาะเจ้าของที่ดิน ได้แก่ พื้นที่รึมน้ำตลาดรึมน้ำติดกับบ้านของกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส

ภาพที่ 3.35 ภาพแสดงพื้นที่รึมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 4 (ที่มา : ผู้วิจัย)

รูปแบบที่ 2 คือ รูปแบบโรงเลื่อยรึมน้ำ เป็นรูปแบบพื้นที่รึมน้ำแบบเข้าออกโดยตรงผ่านตลิ่งทางเดินด้านหน้าโรงเลื่อยแต่ละหลัง และสามารถเข้าออกทางทางเดินด้านหลังที่ดินได้ การใช้พื้นที่รึมน้ำมีลักษณะเป็นกิ่งสาธารณะ ได้แก่ พื้นที่รึมน้ำบ้านโรงเลื่อยและพื้นที่รึมน้ำบ้านบ้านของกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส

3.1.2.5 พื้นที่ OCW 5 ตั้งแต่ตรอกบ้านพานถมถึงซอยเกษมศรี

แผนที่	รายละเอียด
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 5</p> <p>ปี พ.ศ. 2450</p>
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 5</p> <p>ปี พ.ศ. 2475</p>
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 5</p> <p>ปี พ.ศ. 2511</p>
<p> </p> <p> แสดงการสัญจรทางน้ำ แสดงการสัญจรทางบก แสดงขอบเขตที่ทำการศึกษา </p>	

ตารางที่ 3.11 ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ปี พ.ศ. 2450 – 2511 พื้นที่ OCW 5

(ที่มา : ผู้วิจัย)

(ก) ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ

- ลำน้ำสายหลัก

คลองบางลำภู ซึ่งทอดตัวตั้งแต่หน้าป้อมพระสุเมรุตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนานกับถนนพระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ คลองบางลำภูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุงซึ่งเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างบริเวณวัดสังเวชกับวัดจักรวรรดิ

- ลำน้ำสายรอง

ในปี พ.ศ. 2450-2475 มีลำน้ำสายรองเชื่อมมาจากคลองบางลำภู 1 สาย ได้แก่ คลองวัดตรีทศเทพ เป็นคลองที่เชื่อมระหว่างคลองรอบวัดตรีทศเทพกับคลองบางลำภู แต่ระหว่างปี พ.ศ. 2475-2511 คูน้ำรอบวัดตรีทศเทพถูกถมไปเป็นถนน ลำน้ำสายจึงมีขนาดเล็กและแคบลงตามการใช้งานที่น้อยลง กลายเป็นลำน้ำปลายตันแยกออกจากคลองบางลำภู

(ข) ภาพรวมเครือข่ายทางบก

- การสัญจรทางบกสายหลัก

ในปี พ.ศ. 2450 ยังไม่มีถนนสายหลักในบริเวณนี้ ต่อมาถนนประชาธิปไตยเริ่มสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2471 จึงยังไม่มีบันทึกในแผนที่ปีพ.ศ. 2475 ซึ่งถนนสายนี้เป็นถนนที่เชื่อมระหว่างถนนพระสุเมรุและถนนวิสุทธิกษัตริย์ ผ่านหน้าวัดตรีทศเทพ

- การสัญจรทางบกสายรอง

พื้นที่บริเวณนี้ ในปี พ.ศ. 2450 พื้นที่บริเวณนี้เป็นของวัง ทำให้มีทางเดินริมน้ำ แต่ไม่ถูกใช้เส้นทางเดินสาธารณะ ต่อมาในปี พ.ศ. 2475 พื้นที่ริมน้ำบริเวณนี้ได้ถูกสร้างเป็นโรงเลื่อย แต่ไม่มีทางเดินริมน้ำ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2511 พื้นที่บริเวณนี้ถูกสร้างเป็นห้องแถว ทำให้มีการบริจาคที่ดินริมน้ำบางส่วนไปสร้างเป็นทางเดินสาธารณะริมน้ำ จึงเกิดทางเดินริมน้ำขึ้นในปี พ.ศ. 2511 นี้เอง

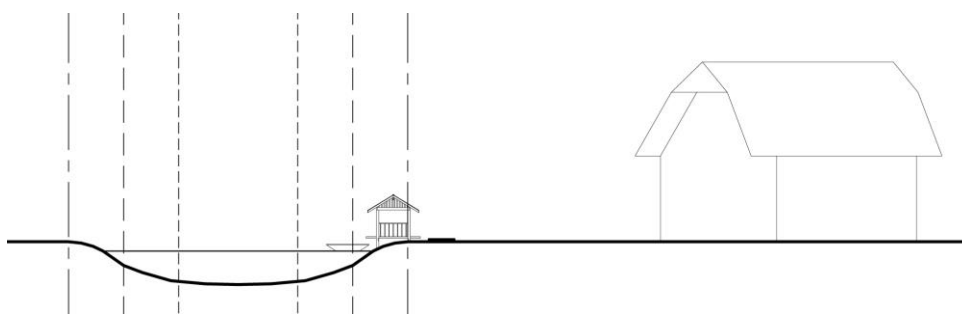
(ค) ลักษณะของแปลงที่ดิน

ภาพที่ 3.36 ภาพแสดงแปลงที่ดิน ปีพ.ศ. 2450 ในพื้นที่ OCW 5 (ที่มา : ผู้วิจัย)

แปลงที่ดินขนาดใหญ่ สามารถเข้าออกได้ 2 ทาง กล่าวคือ แปลงที่ดินสามารถใช้ทางการสัญจรทางบกผ่านตรอกบ้านพานถม และทางการสัญจรทางน้ำหลักผ่านคลองบางลำภู ได้แก่ ที่ดินบ้านของกรมหมื่นวิษณุนาถนิกัษร และที่ดินบ้านหม่อมเจ้าพิศเสถียร

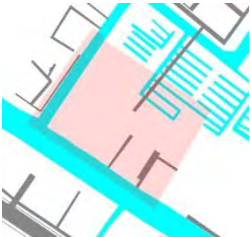

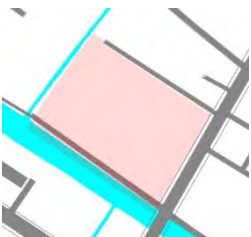
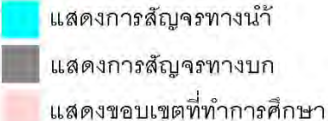

(ง) ลักษณะของพื้นที่ถมน้ำ

ภาพที่ 3.37 ภาพแสดงพื้นที่ถมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 5 (ที่มา : ผู้วิจัย)

ลักษณะพื้นที่ถมน้ำในบริเวณนี้มีเพียงรูปแบบเดียวคือ รูปแบบทางเดินหน้าวัง เป็นรูปแบบพื้นที่ถมน้ำแบบเข้าออกโดยตรงผ่านท่าหน้าของบ้านแต่ละหลังและผ่านทางเดินหน้าวังเพื่อเข้าวัง และสามารถเข้าออกทางทางเดินด้านหลังบ้านได้ โดยขึ้นลงคลองบางลำภูผ่านท่าหน้าของวัง การใช้พื้นที่ถมน้ำมีลักษณะเป็นส่วนตัวเฉพาะเจ้าของที่ดิน ได้แก่ พื้นที่ถมน้ำบ้านของกรมหมื่นวิษณุนาถนิกัษร และพื้นที่ถมน้ำบ้านหม่อมเจ้าพิศเสถียร

3.1.2.6 พื้นที่ OCW 6 ตั้งแต่ซอยเกษมศรีถึงถนนประชาธิปไตย

แผนที่	รายละเอียด
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 6</p> <p>ปี พ.ศ. 2450</p>
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 6</p> <p>ปี พ.ศ. 2475</p>
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 6</p> <p>ปี พ.ศ. 2511</p>
<p> </p> <p> แสดงการสัญจรทางน้ำ แสดงการสัญจรทางบก แสดงขอบเขตที่ทำการศึกษา </p>	

ตารางที่ 3.12 ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ปี พ.ศ. 2450 – 2511 พื้นที่ OCW 6

(ที่มา : ผู้วิจัย)

(ก) ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ

- ลำน้ำสายหลัก

คลองบางลำภู ซึ่งทอดตัวตั้งแต่หน้าป้อมพระสุเมรุตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนานกับถนนพระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ คลองบางลำภูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุงซึ่งเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างบริเวณวัดสังเวชกับวัดจักรวรรดิ

- ลำน้ำสายรอง

ในปี พ.ศ. 2450-2475 มีลำน้ำสายรองเชื่อมมาจากคลองบางลำภู 1 สาย ได้แก่ คลองวัดตรีทศเทพ เป็นคลองที่เชื่อมระหว่างคลองรอบวัดตรีทศเทพกับคลองบางลำภู แต่ระหว่างปี พ.ศ. 2475-2511 คูน้ำรอบวัดตรีทศเทพถูกถมไปเป็นถนน ลำน้ำสายจึงมีขนาดเล็กและแคบลงตามการใช้งานที่น้อยลง กลายเป็นลำน้ำปลายตันแยกออกจากคลองบางลำภู

(ข) ภาพรวมเครือข่ายทางบก

- การสัญจรทางบกสายหลัก

ในปี พ.ศ. 2450 ยังไม่มีถนนสายหลักในบริเวณนี้ ต่อมาถนนประชาธิปไตยเริ่มสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2471 จึงยังไม่มีบันทึกในแผนที่ปีพ.ศ. 2475 ซึ่งถนนสายนี้เป็นถนนที่เชื่อมระหว่างถนนพระสุเมรุและถนนวิสุทธิกษัตริย์ ผ่านหน้าวัดตรีทศเทพ

- การสัญจรทางบกสายรอง

พื้นที่บริเวณนี้ ในปี พ.ศ. 2450 ที่ดินบริเวณนี้เป็นที่ดินของขุนนาง เป็นที่ดินขนาดเล็กริมน้ำ ทำให้มีการสร้างห้องแถวริมน้ำและเปิดให้เช่า จึงมีการสร้างเป็นทางเดินริมน้ำเพื่อใช้ในการสัญจรสาธารณะ ต่อมาในปีพ.ศ. 2475 ทางเดินริมน้ำบางส่วนหายไปจากการทุบห้องแถวไปสร้างเป็นโรงเลื่อย และในปีพ.ศ. 2511 ทางเดินริมน้ำก็ถูกสร้างขึ้นใหม่อีกครั้งจากความต้องการในการเข้าถึงอาคารเดิมที่ตั้งอยู่ริมน้ำ

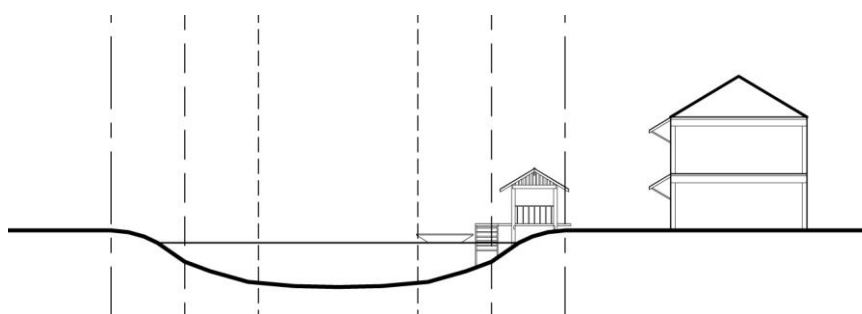
(ค) ลักษณะของแปลงที่ดิน

ภาพที่ 3.38 ภาพแสดงแปลงที่ดิน ปีพ.ศ. 2450 ในพื้นที่ OCW 6 (ที่มา : ผู้วิจัย)

แปลงที่ดินขนาดเล็ก สามารถเข้าออกได้ทางเดียว กล่าวคือ แปลงที่ดินขนาดเล็กที่สามารถเข้าออกได้จากทางการสัญจรทางน้ำหลักผ่านคลองบางลำภู ผ่านทางเดินริมน้ำเท่านั้น ได้แก่ ที่ดินชุดห้องแถวใต้วัดตรีทศเทพ และที่ดินขุนนาง

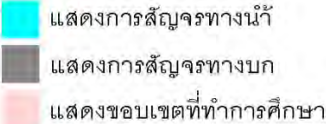
(ง) ลักษณะของพื้นที่ริมน้ำ

ภาพที่ 3.39 ภาพแสดงพื้นที่ริมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 6 (ที่มา : ผู้วิจัย)

ลักษณะพื้นที่ริมน้ำในบริเวณนี้มีเพียงรูปแบบเดียวคือ รูปแบบทางเดินริมน้ำหน้าห้องแถว เป็นรูปแบบพื้นที่ริมน้ำแบบเข้าออกโดยตรงผ่านท่าหน้าด้านหน้าทางเดินริมน้ำที่ใช้ร่วมกันในชุมชนนี้ การใช้พื้นที่ริมน้ำมีลักษณะเป็นกึ่งสาธารณะ ได้แก่ พื้นที่ริมน้ำชุดห้องแถวใต้วัดตรีทศเทพ และพื้นที่ริมน้ำบ้านขุนนาง

3.1.2.7 พื้นที่ OCW 7 ตั้งแต่ถนนประชาธิปไตยถึงถนนวัดปริณายก

แผนที่	รายละเอียด
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 7</p> <p>ปี พ.ศ. 2450</p>
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 7</p> <p>ปี พ.ศ. 2475</p>
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 7</p> <p>ปี พ.ศ. 2511</p>
<p> </p> <p> ■ แสดงการสัญจรทางน้ำ ■ แสดงการสัญจรทางบก ■ แสดงขอบเขตที่ทำการศึกษา </p>	

ตารางที่ 3.13 ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ปี พ.ศ. 2450 – 2511 พื้นที่ OCW 7

(ที่มา : ผู้วิจัย)

(ก) ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ

- ลำน้ำสายหลัก

คลองบางลำภู ซึ่งทอดตัวตั้งแต่น้ำป้อมพระสุเมรุตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนานกับถนนพระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ คลองบางลำภูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุงซึ่งเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างบริเวณวัดสังเวชกับวัดจักรวรรดิ

- ลำน้ำสายรอง

ลำน้ำสายรองในบริเวณนี้ได้แก่ คลองบ้านหล่อ เป็นคลองสายย่อยที่ใช้ในการสัญจรเข้าสู่ชุมชนบ้านหล่อและร่องสวนในบริเวณชุมชนนี้

(ข) ภาพรวมเครือข่ายทางบก

- การสัญจรทางบกสายหลัก

ไม่มีการสัญจรทางบกสายหลักในบริเวณนี้

- การสัญจรทางบกสายรอง

พื้นที่บริเวณนี้ ในปี พ.ศ. 2450 พื้นที่บริเวณนี้มีทางเดินริมน้ำสาธารณะของชุมชนโดยรอบอยู่แล้ว แต่ทางเดินดังกล่าวไม่เชื่อมต่อกัน ต่อมาในปีพ.ศ. 2475 ทางเดินริมน้ำดังกล่าวมีขนาดใหญ่ขึ้นและเชื่อมต่อกันมากขึ้น และในปีพ.ศ. 2511 ทางเดินริมน้ำบางส่วนถูกสร้างเป็นถนนและมีขนาดใหญ่มากขึ้นกว่าเดิม ซึ่งทางเดินริมน้ำนี้เชื่อมเข้ากับโครงข่ายทางเดินในชุมชนด้านหลังมาตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2450 ทำให้ทางเดินริมน้ำในบริเวณพื้นที่นี้สามารถเข้าถึงได้จากหลายทาง

(ค) ลักษณะของแปลงที่ดิน

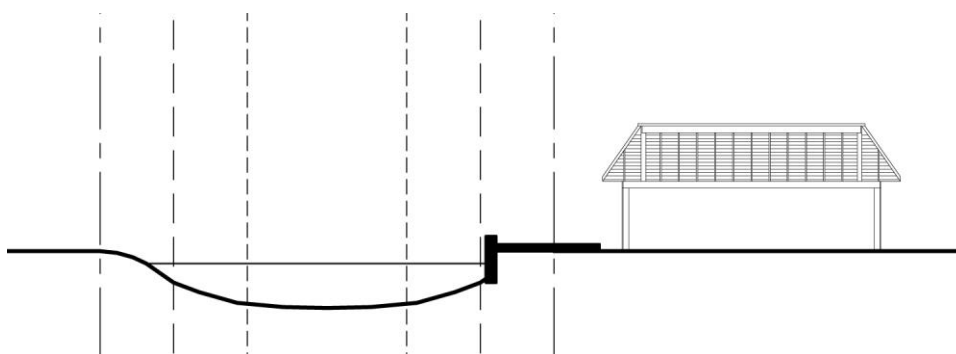

ภาพที่ 3.40 ภาพแสดงแปลงที่ดิน ปีพ.ศ. 2450 ในพื้นที่ OCW 7 (ที่มา : ผู้วิจัย)

แปลงที่ดินขนาดเล็ก สามารถเข้าออกได้ทางเดียว กล่าวคือ แปลงที่ดินขนาดเล็กที่สามารถเข้าออกได้จากทางการสัญจรทางน้ำหลักผ่านคลองบางลำภู ผ่านทางเดินริมน้ำเท่านั้น ได้แก่ ที่ดินทางเดินริมน้ำทั้งหมด

(ง) ลักษณะของพื้นที่ริมน้ำ

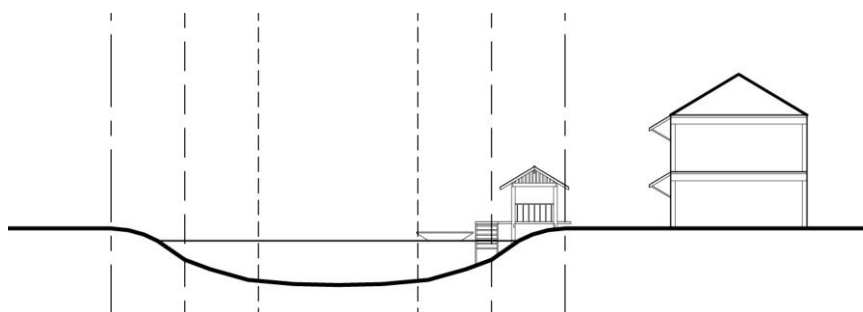
พื้นที่ริมน้ำในบริเวณนี้มี 3 รูปแบบ ได้แก่

ภาพที่ 3.41 ภาพแสดงพื้นที่ริมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 7 (ที่มา : ผู้วิจัย)

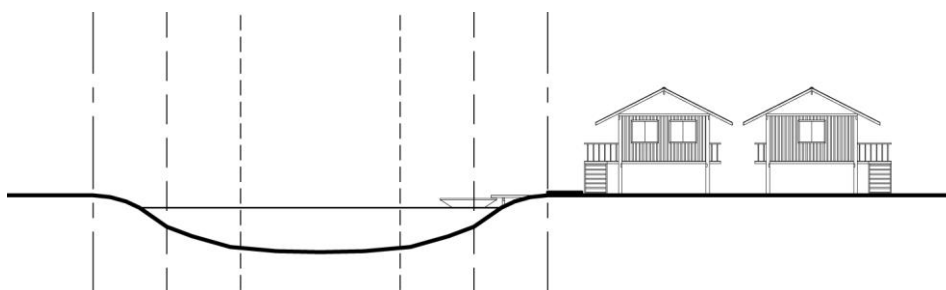
รูปแบบที่ 1 คือ รูปแบบโรงเลื่อยริมน้ำ เป็นรูปแบบพื้นที่ริมน้ำแบบเข้าออกโดยตรงผ่านตลิ่งทางเดินด้านหน้าโรงเลื่อยแต่ละหลัง และสามารถเข้าออกทางทางเดินด้านหลังที่ดินได้ การใช้

พื้นที่ริมน้ำมีลักษณะเป็นกิ่งสาธารณะ ได้แก่ พื้นที่ริมน้ำบ้านโรงเลื่อยและพื้นที่ริมน้ำบ้านบ้านของ
กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส

ภาพที่ 3.42 ภาพแสดงพื้นที่ริมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 7 (ที่มา : ผู้วิจัย)

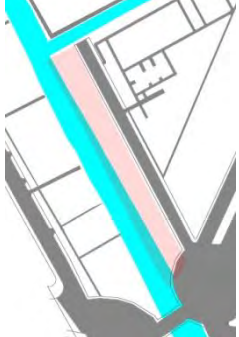
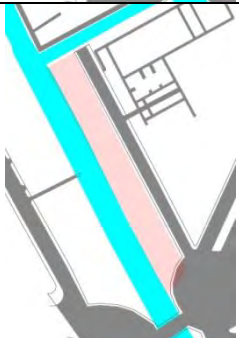

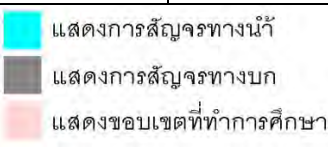
รูปแบบที่ 2 คือ รูปแบบทางเดินริมน้ำหน้าห้องแถว เป็นรูปแบบพื้นที่ริมน้ำแบบเข้าออก
โดยตรงผ่านท่าหน้าด้านหน้าทางเดินริมน้ำที่ใช้ร่วมกันในชุมชนนี้ การใช้พื้นที่ริมน้ำมีลักษณะเป็นกิ่ง
สาธารณะ ได้แก่ พื้นที่ริมน้ำชุดห้องแถวใต้วัดตรีทศเทพ และพื้นที่ริมน้ำชุมชนบ้านหล่อ

ภาพที่ 3.43 ภาพแสดงพื้นที่ริมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 7(ที่มา : ผู้วิจัย)

รูปแบบที่ 3 คือ รูปแบบทางเดินริมน้ำหน้าชุมชนหลังวัดปรีนายก เป็นรูปแบบพื้นที่ริมน้ำ
แบบเข้าออกโดยตรงผ่านทางเดินริมน้ำที่ใช้ร่วมกันในชุมชนนี้ การใช้พื้นที่ริมน้ำมีลักษณะเป็นกิ่ง
สาธารณะ ได้แก่ พื้นที่ริมน้ำชุมชนบ้านหล่อ

3.1.2.8 พื้นที่ OCW 8 ตั้งแต่ถนนวัดปริณายกถึงถนนราชดำเนิน

แผนที่	รายละเอียด
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 8</p> <p>ปี พ.ศ. 2450</p>
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 8</p> <p>ปี พ.ศ. 2475</p>
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 8</p> <p>ปี พ.ศ. 2511</p>
<p> </p> <ul style="list-style-type: none"> ■ แสดงการสัญจรทางน้ำ ■ แสดงการสัญจรทางบก ■ แสดงขอบเขตที่ทำการศึกษา 	

ตารางที่ 3.14 ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ปี พ.ศ. 2450 – 2511 พื้นที่ OCW 8

(ที่มา : ผู้วิจัย)

(ก) ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ

- ลำน้ำสายหลัก

คลองบางลำภู ซึ่งทอดตัวตั้งแต่หน้าป้อมพระสุเมรุตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนานกับถนนพระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ คลองบางลำภูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุงซึ่งเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างบริเวณวัดสังเวชกับวัดจักรวรรดิ

- ลำน้ำสายรอง

มีลำน้ำสายรองเชื่อมมาจากคลองบางลำภู 1 สาย ได้แก่ คลองวัดปรีนายน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคูน้ำรอบวัดปรีนายน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2450 เป็นต้นมาคูน้ำวัดปรีนายนบางส่วนได้ถูกถมจากการตัดถนนราชดำเนินนอก ทำให้ไม่สามารถเชื่อมไปออกที่อื่นได้นอกจากคลองบางลำภู

(ข) ภาพรวมเครือข่ายทางบก

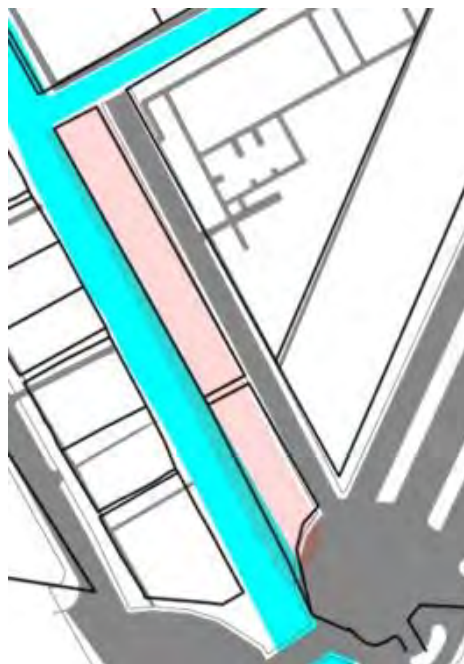
- การสัญจรทางบกสายหลัก

ถนนสายหลักในบริเวณนี้ได้แก่ ถนนราชดำเนินนอก ซึ่งถูกสร้างขึ้นก่อนปี พ.ศ. 2450 เป็นถนนที่วางในแนวเหนือ-ใต้ สร้างขึ้นเพื่อเชื่อมเส้นทางจากพระบรมมหาราชวังในพระนครชั้นใน ออกมายังพระราชวังสวงดุสิต พระราชวังใหม่ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งถนนทั้งสองสายนี้เป็นถนนที่เปิดพื้นที่ด้านทิศเหนือของพระนคร ทำให้สามารถเข้าถึงได้ง่ายขึ้น

- การสัญจรทางบกสายรอง

พื้นที่บริเวณนี้ ในช่วงปี พ.ศ. 2450 – 2511 พื้นที่บริเวณนี้ไม่มีทางเดินริมน้ำ มีแต่ถนนวัดปรีนายนซึ่งอยู่ด้านหลังอาคารตึกแถวริมน้ำ ห้องแถวริมน้ำนี้เข้าออกห้องแถวด้วยคลองบางลำภู ภายหลังจากการสัญจรเปลี่ยนมาเป็นการสัญจรทางบก ห้องแถวชุดนี้ก็เข้าออกด้วยถนนวัดปรีนายนด้านหลังแทน

(ค) ลักษณะของแปลงที่ดิน

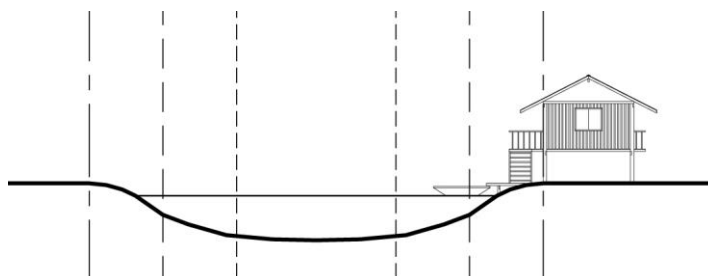

ภาพที่ 3.34 ภาพแสดงแปลงที่ดิน ปีพ.ศ. 2450 ในพื้นที่ OCW 8 (ที่มา : ผู้วิจัย)

แปลงที่ดินขนาดใหญ่ สามารถเข้าออกได้ 2 ทาง กล่าวคือ แปลงที่ดินสามารถเข้าออกโดยใช้ทางการสัญจรทางบกหลักผ่านถนนหน้าวัดปรีณายก และทางการสัญจรทางน้ำหลักผ่านคลองบางลำภู ได้แก่ ที่ดินห้องแถวริมแม่น้ำหน้าวัดปรีณายก และที่ดินบ้านริมแม่น้ำหน้าวัดปรีณายก

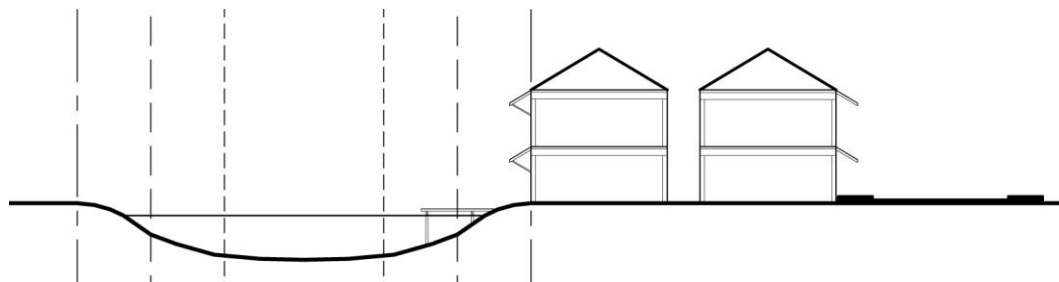
(ง) ลักษณะของพื้นที่ริมน้ำ

พื้นที่ริมน้ำในบริเวณนี้มี 2 รูปแบบ ได้แก่

ภาพที่ 3.45 ภาพแสดงพื้นที่ริมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 8 (ที่มา : ผู้วิจัย)

รูปแบบที่ 1 คือ รูปแบบบ้านริมน้ำ รูปแบบพื้นที่ริมน้ำแบบเข้าออกโดยตรงผ่านท่าน้ำของบ้านแต่ละหลัง และสามารถใช้นนหน้าวัดปรีนายกในการเข้าออกด้านหลังได้ การใช้พื้นที่ริมน้ำมีลักษณะเป็นส่วนตัวเฉพาะเจ้าของที่ดิน ได้แก่ พื้นที่ริมน้ำบ้านริมน้ำหน้าวัดปรีนายก

ภาพที่ 3.46 ภาพแสดงพื้นที่ริมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 8 (ที่มา : ผู้วิจัย)

รูปแบบที่ 2 คือ รูปแบบห้องแถวริมน้ำ เป็นรูปแบบพื้นที่ริมน้ำแบบเข้าออกโดยตรงผ่านท่าน้ำของห้องแถวแต่ละชุด และสามารถใช้นนหน้าวัดปรีนายกในการเข้าออกด้านหลังได้ การใช้พื้นที่ริมน้ำมีลักษณะเป็นส่วนตัวเฉพาะเจ้าของที่ดิน ได้แก่ พื้นที่ริมน้ำห้องแถวริมน้ำหน้าวัดปรีนายก

3.2 ลักษณะบางประการของพื้นที่ริมน้ำคลองบางลำภูในปัจจุบัน (2520-2555)

3.2.1 บริเวณพื้นที่ริมน้ำฝั่งกำแพงเมือง

3.1.1.1 พื้นที่ CW 1 ตั้งแต่แม่น้ำเจ้าพระยาถึงถนนสามเสน

แผนที่	รายละเอียด
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ CW 1</p> <p>ปี พ.ศ. 2550</p>
<p> ■ แสดงการสัญจรทางน้ำ ■ แสดงการสัญจรทางบก ■ แสดงขอบเขตที่ทำการศึกษ </p>	

ตารางที่ 3.15 ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ปี พ.ศ. 2550 พื้นที่ CW 1

(ที่มา : ผู้วิจัย)

(ก) ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ

- ลำน้ำสายหลัก

แม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งทอดตัวในแนวเหนือใต้ และ คลองบางลำภู ซึ่งทอดตัวตั้งแต่น้ำป้อมพระสุเมรุตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนานกับถนนพระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ คลองบางลำภูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุงซึ่งเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างบริเวณวัดสังเวชกับวัดจักรวรรดิ

- ลำน้ำสายรอง

ไม่มีลำน้ำสายรองที่แยกมาจากคลองบางลำภูในพื้นที่บริเวณนี้

(ข) ภาพรวมเครือข่ายทางบก

- การสัญจรทางบกสายหลัก

ถนนพระสุเมรุ เป็นถนนซึ่งทอดตัวในแนวตะวันออก-ตะวันตก เริ่มตั้งแต่ป้อมพระสุเมรุ เลียบแนวกำแพงพระนครด้านในมาถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ และถนนสามเสนซึ่งวางตัวในแนวเหนือใต้ขนานกับแม่น้ำเจ้าพระยาเชื่อมกับถนนพระสุเมรุตั้งแต่บริเวณถนนจักรพงษ์ไปถึงพระราชวังดุสิต

- การสัญจรทางบกสายรอง

ถนนสายรองในบริเวณนี้ได้แก่ ถนนไม่มีชื่อข้างโรงพยาบาล เป็นถนนสาธารณะ ซึ่งคงอยู่มาตั้งแต่ในอดีตเชื่อมระหว่างถนนพระสุเมรุกับสะพานฮงอุทิศข้ามคลองบางลำภูไปถึงถนนลำพู หรือซอยสามเสน 1 และทางเดิน แบบกึ่งสาธารณะ เข้าไปในชุมชนห้องแถวติดกับธนาคารไทยพาณิชย์

(ค) ลักษณะของแปลงที่ดิน

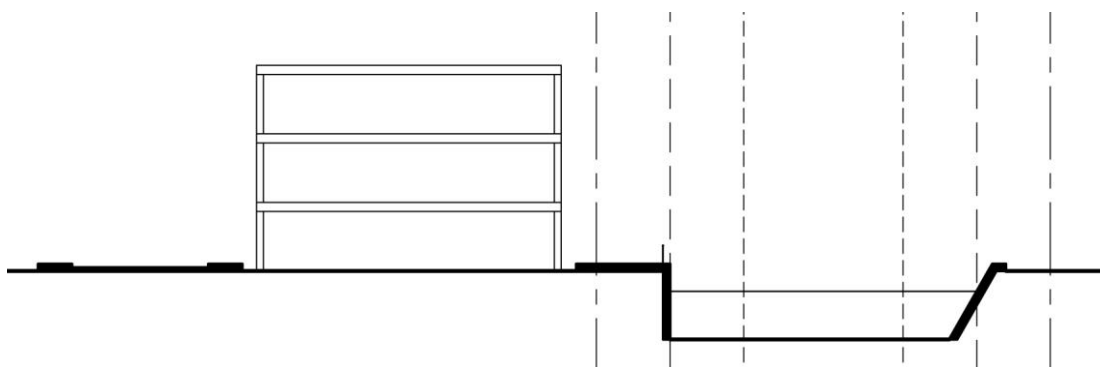
ภาพที่ 3.47 ภาพแสดงแปลงที่ดิน แปลงมาจากแผนที่ UTM ปีพ.ศ. 2535 ในพื้นที่ CW 1 (ที่มา : ผู้วิจัย)

แปลงที่ดินขนาดใหญ่ สามารถเข้าออกได้ทางเดียว กล่าวคือ แปลงที่ดินสามารถเข้าออก โดยใช้ทางการสัญจรทางบกหลักผ่านถนนพระสุเมรุเท่านั้น ได้แก่ ที่ดินสวนสันติชัยปราการ ที่ดินโรงพิมพ์คุรุสภา ที่ดินโรงแรม ที่ดินปั้มน้ำมัน และที่ดินธนาคารไทยพาณิชย์

แปลงที่ดินขนาดเล็ก สามารถเข้าออกได้ทางเดียว กล่าวคือ แปลงที่ดินสามารถเข้าออก โดยใช้ทางการสัญจรทางบกหลักผ่านทางเดินในชุมชนเพื่อออกสู่ถนนพระสุเมรุเท่านั้น ได้แก่ ที่ดินห้องแถวริมน้ำติดกับธนาคารไทยพาณิชย์

(ง) ลักษณะของพื้นที่ที่รื้อน้ำ

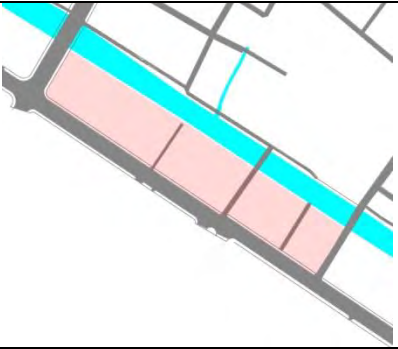
พื้นที่ที่รื้อน้ำในบริเวณนี้มี 2 รูปแบบ ได้แก่

ภาพที่ 3.48 ภาพแสดงพื้นที่ที่รื้อน้ำในอดีต พื้นที่ CW 1 (ที่มา : ผู้วิจัย)

ลักษณะพื้นที่ที่รื้อน้ำในบริเวณนี้มีเพียงรูปแบบเดียว คือ รูปแบบอาคารริมน้ำ รูปแบบพื้นที่ที่รื้อน้ำแบบเข้าออกใช้ถนนพระสุเมรุ หรือใช้ทางเดินที่แยกมาจากถนนพระสุเมรุ ไม่สามารถเข้าออกด้วยท่าหน้าได้เนื่องจากมีการสร้างตลิ่งถาวร สามารถออกไปยังพื้นที่ที่รื้อน้ำบริเวณตลิ่งได้ แต่ไม่มีทางลงไปยังริมน้ำ การใช้พื้นที่ที่รื้อน้ำมีลักษณะเป็นส่วนตัวเฉพาะเจ้าของที่ดิน ได้แก่ พื้นที่ที่รื้อน้ำโรงพิมพ์คุรุสภา พื้นที่ที่รื้อน้ำของโรงแรม พื้นที่ที่รื้อน้ำของปั้มน้ำมัน พื้นที่ที่รื้อน้ำของธนาคารไทยพาณิชย์ และพื้นที่ที่รื้อน้ำของห้องแถวริมน้ำติดกับธนาคารไทยพาณิชย์

3.2.1.2 พื้นที่ CW 2 ตั้งแต่ถนนสามเสนถึงตรอกบ้านพานถม

แผนที่	รายละเอียด
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ CW 2</p> <p>ปี พ.ศ. 2550</p>
<p> ■ แสดงการสัญจรทางน้ำ ■ แสดงการสัญจรทางบก ■ แสดงขอบเขตที่ทำการศึกษา </p>	

ตารางที่ 3.16 ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ปี พ.ศ. 2550 พื้นที่ CW 2

(ที่มา : ผู้วิจัย)

(ก) ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ

- ลำน้ำสายหลัก

คลองบางลำภู ซึ่งทอดตัวตั้งแต่หน้าป้อมพระสุเมรุตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนานกับถนนพระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ คลองบางลำภูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุงซึ่งเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างบริเวณวัดสังเวชกับวัดจักรวรรดิ

- ลำน้ำสายรอง

ปัจจุบันไม่มีลำน้ำสายรองที่แยกมาจากคลองบางลำภูในพื้นที่บริเวณนี้

(ข) ภาพรวมเครือข่ายทางบก

- การสัญจรทางบกสายหลัก

ถนนพระสุเมรุ เป็นถนนซึ่งทอดตัวในแนวตะวันออก-ตะวันตก เริ่มตั้งแต่ป้อมพระสุเมรุเลียบแนวกำแพงพระนครด้านในมาถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ และถนนสามเสนซึ่งวางตัวในแนว

เหนือได้ขนานกับแม่น้ำเจ้าพระยาเชื่อมกับถนนพระสุเมรุตั้งแต่บริเวณถนนจักรพงษ์ไปถึงพระราชวังดุสิต

- การสัญจรทางบกสายรอง

ถนนสาธารณะสายรอง ซึ่งอยู่บนรอยต่อของพื้นที่บริเวณนี้ และพื้นที่บริเวณอื่น ได้แก่ ตรอกบ้านพานถม เชื่อมระหว่างถนนพระสุเมรุกับสะพานไม่มีชื่อข้ามคลองบางลำภู

ทางเดินแบบสาธารณะในพื้นที่บริเวณนี้ ได้แก่ ทางเดินสาธารณะทั้งหมดในเขตตลาดตรงข้ามตลาดยอด ทางเดินเชื่อมกับสะพานข้ามคลองบางลำภูตรงข้ามกับโรงเรียนสมสงวน และทางเดินริมน้ำเชื่อมลงทำนน้ำของวัดบวรนิเวศน์

ทางเดินแบบส่วนตัวในพื้นที่บริเวณนี้ ได้แก่ ทางเดินเชื่อมในกลุ่มอาคารซึ่งเป็นสวนกุฎิสงฆ์ของวัดบวรนิเวศน์ เป็นผู้นอกไม่สามารถใช้สัญจรไปมาได้

(ค) ลักษณะของแปลงที่ดิน

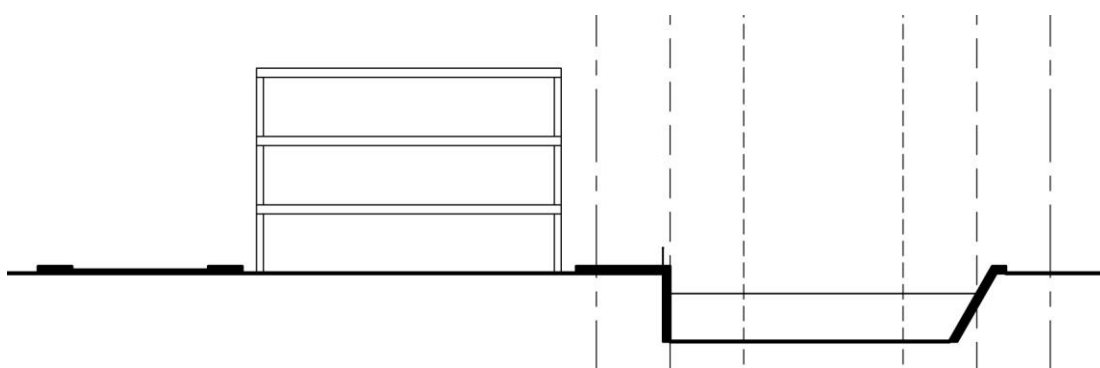
ภาพที่ 3.49 ภาพแสดงแปลงที่ดิน แปลงมาจากแผนที่ UTM ปีพ.ศ. 2535 ในพื้นที่ CW 2 (ที่มา : ผู้วิจัย)

แปลงที่ดินขนาดใหญ่ สามารถเข้าออกได้มากกว่า 1 ทาง ซึ่งสามารถเข้าออกที่ดินได้หลายทาง ทั้งจากทางถนนพระสุเมรุและถนนสามเสน ได้แก่ ที่ดินตลาดตรงข้ามตลาดยอดเดิม

ที่ดินขนาดใหญ่ สามารถเข้าออกได้ทางเดียว กล่าวคือ แปลงที่ดินสามารถเข้าออกโดยใช้
 ทางการสัญจรทางบกหลักผ่านถนนพระสุเมรุเท่านั้น ได้แก่ ที่ดินของกฎีกวัดบวรนิเวศน์ ที่ดินห้อง
 แแถวข้างกฎีกวัดบวรนิเวศน์

ที่ดินขนาดเล็ก สามารถเข้าออกได้ทางเดียว กล่าวคือ แปลงที่ดินสามารถเข้าออกโดยใช้
 ทางการสัญจรทางบกหลักผ่านถนนพระสุเมรุเท่านั้น ได้แก่ ที่ดินห้องแถวติดกับถนนพระสุเมรุช่วง
 หน้าถนนลิบสามห้าง

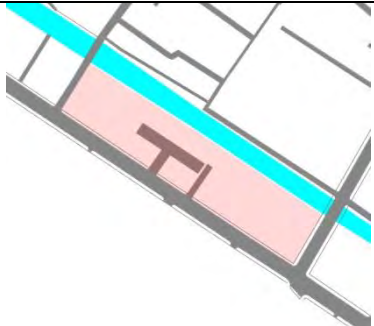
(ง) ลักษณะของพื้นที่ริมน้ำ

ภาพที่ 3.50 ภาพแสดงพื้นที่ริมน้ำในอดีต พื้นที่ CW 2 (ที่มา : ผู้วิจัย)

ลักษณะพื้นที่ริมน้ำในบริเวณนี้มีเพียงรูปแบบเดียว คือ รูปแบบอาคารริมน้ำ รูปแบบพื้นที่
 ริมน้ำแบบเข้าออกใช้ถนนพระสุเมรุ หรือใช้ทางเดินที่แยกมาจากถนนพระสุเมรุ ไม่สามารถเข้าออก
 ด้วยท่าหน้าได้เนื่องจากมีการสร้างตลิ่งถาวร สามารถออกไปยังพื้นที่ริมน้ำบริเวณตลิ่งได้ แต่ไม่มีทาง
 ลงไปยังริมน้ำ การใช้พื้นที่ริมน้ำมีลักษณะเป็นส่วนตัวเฉพาะเจ้าของที่ดิน เจ้าของที่ดินบางส่วนยังมี
 การต่อเติมอาคารลุ่มน้ำเข้ามาอีกด้วย ได้แก่ พื้นที่ริมน้ำบริเวณตลาดตรงข้ามตลาดยอดเดิม
 ที่ดินของกฎีกวัดบวรนิเวศน์ ที่ดินห้องแถวข้างกฎีกวัดบวรนิเวศน์

3.2.1.3 พื้นที่ CW 3 ตั้งแต่ตรอกบ้านพานถมถึงถนนประชาธิปไตย

แผนที่	รายละเอียด
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ CW 3</p> <p>ปี พ.ศ. 2550</p>
<p> ■ แสดงการสัญจรทางน้ำ ■ แสดงการสัญจรทางบก ■ แสดงขอบเขตที่ทำการศึกษ </p>	

ตารางที่ 3.17 ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ปี พ.ศ. 2550 พื้นที่ CW 3

(ที่มา : ผู้วิจัย)

(ก) ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ

- ลำน้ำสายหลัก

คลองบางลำภู ซึ่งทอดตัวตั้งแต่หน้าป้อมพระสุเมรุตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนานกับถนนพระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ คลองบางลำภูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุงซึ่งเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างบริเวณวัดสังเวชกับวัดจักรวรรดิ

- ลำน้ำสายรอง

ปัจจุบันไม่มีลำน้ำสายรองที่แยกมาจากคลองบางลำภูในพื้นที่บริเวณนี้

(ข) ภาพรวมเครือข่ายทางบก

- การสัญจรทางบกสายหลัก

ถนนพระสุเมรุ เป็นถนนซึ่งทอดตัวในแนวตะวันออก-ตะวันตก เริ่มตั้งแต่ป้อมพระสุเมรุ เลียบแนวกำแพงพระนครด้านในมาถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ และถนนประชาธิปไตย เป็นถนนซึ่งทอดตัวในแนวเหนือ-ใต้ เริ่มตั้งแต่พระสุเมรุบริเวณถนนดินสอเชื่อมกับถนนวิสุทธิกษัตริย์

- การสัญจรทางบกสายรอง

ถนนสาธารณะสายรอง ซึ่งอยู่บนรอยต่อของพื้นที่บริเวณนี้ และพื้นที่บริเวณอื่น ได้แก่ ตรอกบ้านพานถม เชื่อมระหว่างถนนพระสุเมรุกับสะพานไม่มีชื่อข้ามคลองบางลำภู

ถนนกิ่งสาธารณะในพื้นที่บริเวณนี้ เป็นถนนปลายตันที่ใช้เชื่อมเข้าไปในกลุ่มชุมชนต่างๆ ได้แก่ ถนนของชุมชนห้องแถวหน้าวัดรังษีทั้งสองชุมชน

ทางเดินกิ่งสาธารณะในพื้นที่บริเวณนี้ ได้แก่ ทางเดินริมน้ำหน้าชุดห้องแถวไม้ริมน้ำ และทางเดินในชุมชนห้องแถวติดกับตรอกบ้านพานถม

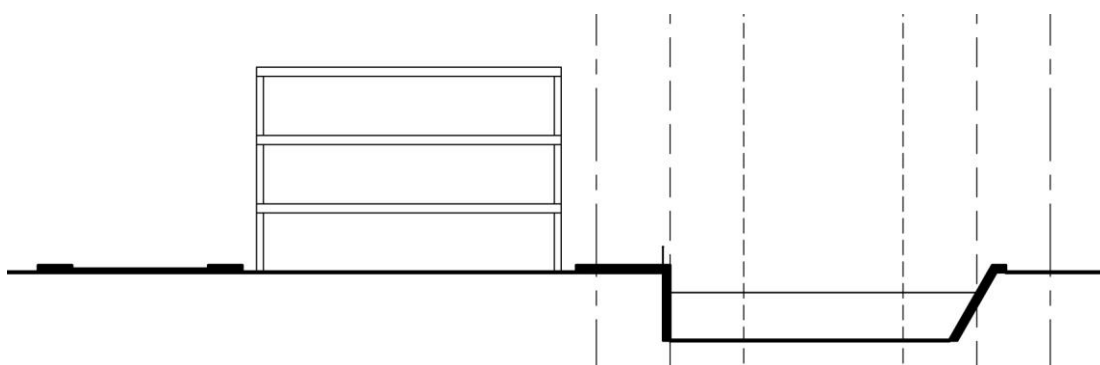
(ค) ลักษณะของแปลงที่ดิน

ภาพที่ 3.51 ภาพแสดงแปลงที่ดิน แปลงมาจากแผนที่ UTM ปีพ.ศ. 2535 ในพื้นที่ CW 3 (ที่มา : ผู้วิจัย)

ที่ดินขนาดเล็ก สามารถเข้าออกได้ทางเดียว กล่าวคือ แปลงที่ดินสามารถเข้าออกโดยใช้ทางการสัญจรทางบกหลักผ่านถนนพระสุเมรุหรือใช้ทางเดินที่แยกมาจากถนนพระสุเมรุเท่านั้น ได้แก่ ที่ดินชุมชนห้องแถวหน้าวัดรังษีทั้งสองชุมชน ที่ดินชุมชนห้องแถวข้างข้างตรอกบ้านพานถม และที่ดินห้องแถวไม้ริมน้ำ

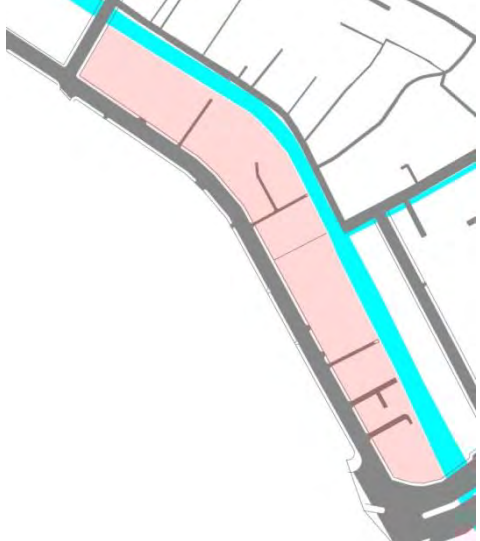
(ง) ลักษณะของพื้นที่ริมน้ำ

ภาพที่ 3.52 ภาพแสดงพื้นที่ริมน้ำในอดีต พื้นที่ CW 3 (ที่มา : ผู้วิจัย)

ลักษณะพื้นที่ริมน้ำในบริเวณนี้มีเพียงรูปแบบเดียว คือ รูปแบบอาคารริมน้ำ รูปแบบพื้นที่ริมน้ำแบบเข้าออกใช้ถนนพระสุเมรุ หรือใช้ทางเดินที่แยกมาจากถนนพระสุเมรุ ไม่สามารถเข้าออกด้วยท่าหน้าได้เนื่องจากมีการสร้างตลิ่งถาวร สามารถออกไปยังพื้นที่ริมน้ำบริเวณตลิ่งได้ แต่ไม่มีทางลงไปยังริมน้ำ การใช้พื้นที่ริมน้ำมีลักษณะเป็นส่วนตัวเฉพาะเจ้าของที่ดิน เจ้าของที่ดินบางส่วนยังมีการต่อเติมอาคารล้ำที่ริมน้ำเข้ามาอีกด้วย ได้แก่ พื้นที่ริมน้ำห้องชุมชนห้องแถวหน้าวัดรังษีทั้งสองชุมชน และที่ดินชุมชนห้องแถวข้างข้างตรอกบ้านพานถม ยกเว้นพื้นที่ริมน้ำหน้าห้องแถวไม้ริมน้ำซึ่งมีทางเดินถึงสาธารณะริมน้ำอยู่ จึงมีลักษณะการใช้งานแบบกึ่งสาธารณะ

3.2.1.4 พื้นที่ CW 4 ตั้งแต่ถนนประชาธิปไตยถึงถนนราชดำเนิน

แผนที่	รายละเอียด
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ CW 1</p> <p>ปี พ.ศ. 2550</p>
<p> ■ แสดงการสัญจรทางน้ำ ■ แสดงการสัญจรทางบก ■ แสดงขอบเขตที่ทำการศึกษ </p>	

ตารางที่ 3.18 ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ปี พ.ศ. 2550 พื้นที่ CW 4

(ที่มา : ผู้วิจัย)

(ก) ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ

- ลำน้ำสายหลัก

คลองบางลำภู ซึ่งทอดตัวตั้งแต่หน้าป้อมพระสุเมรุตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนานกับถนนพระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ คลองบางลำภูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุงซึ่งเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างบริเวณวัดสังเวชกับวัดจักรวรรดิ

- ลำน้ำสายรอง

ปัจจุบันไม่มีลำน้ำสายรองแยกมาจากคลองบางลำภู

(ข) ภาพรวมเครือข่ายทางบก

- การสำรวจทางบกสายหลัก

ถนนพระสุเมรุ เป็นถนนซึ่งทอดตัวในแนวตะวันออก-ตะวันตก เริ่มตั้งแต่ป้อมพระสุเมรุ เลียบแนวกำแพงพระนครด้านในมาถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ และถนนราชดำเนินกลาง ซึ่งทอดตัวในแนวเหนือ-ใต้ เชื่อมระหว่างถนนราชดำเนินในบริเวณด้านเหนือของสนามหลวงกับถนนพระสุเมรุ และสะพานผ่านฟ้าลีลาศ

- การสำรวจทางบกสายรอง

ทางเดินสาธารณะในพื้นที่บริเวณนี้ ได้แก่ ทางเดินที่เชื่อมจากถนนพระสุเมรุข้ามสะพานไปยังถนนวัดปริณายก บริเวณตลาดวันชาติ

ทางเดินกึ่งสาธารณะในพื้นที่บริเวณนี้ ได้แก่ ทางเดินในบริเวณชุมชนห้องแถวข้างถนนประชาธิปไตย ทางเดินหลังป้อมมหาปราบเดิมที่ยังคงอยู่ถึงปัจจุบัน และทางเดินชุมชนบ้านริมน้ำติดกับบริษัทวิทวัส อินเตอร์เนชันแนล จำกัด

(ค) ลักษณะของแปลงที่ดิน

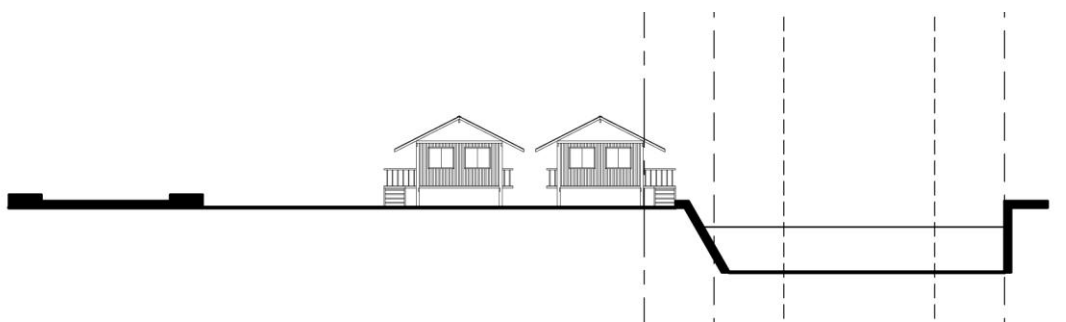
ภาพที่ 3.53 ภาพแสดงแปลงที่ดิน แปลงมาจากแผนที่ UTM ปีพ.ศ. 2535 ในพื้นที่ CW 4 (ที่มา : ผู้วิจัย)

ที่ดินขนาดใหญ่ สามารถเข้าออกได้ทางเดียว กล่าวคือ แปลงที่ดินสามารถเข้าออกโดยใช้
 ทางการสัญจรทางบกหลักผ่านถนนพระสุเมรุเท่านั้น ได้แก่ที่ดินหอศิลป์พระนางเจ้าสิริกิติ์
 พระบรมราชินีนาถ ที่ดินธนาคารกรุงเทพสาขาสะพานผ่านฟ้า ที่ดินบริษัทวิทวัส อินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล
 จำกัด ที่ดินป้อมมหาปราบเดิม และที่ดินโรงงาน

ที่ดินขนาดเล็ก สามารถเข้าออกได้ทางเดียว กล่าวคือ แปลงที่ดินสามารถเข้าออกโดยใช้
 ทางการสัญจรทางบกหลักผ่านถนนพระสุเมรุหรือใช้ทางเดินที่แยกมาจากถนนพระสุเมรุเท่านั้น
 ได้แก่ ที่ดินชุมชนห้องแถวหน้าวัดรังษีทั้งสองชุมชน ที่ดินชุมชนห้องแถวข้างถนนประชาธิปไตย
 ที่ดินห้องแถวด้านหลังป้อมมหาปราบเดิม ที่ดินห้องแถวข้างป้อมมหาปราบเดิม

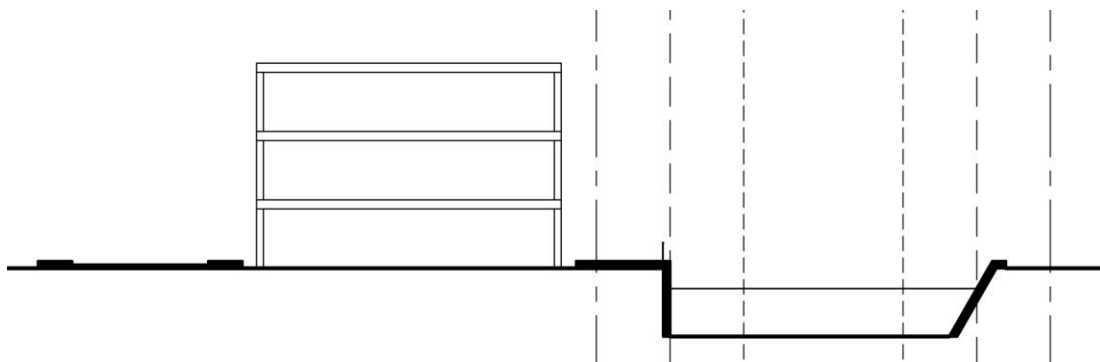
(ง) ลักษณะของพื้นที่ริมน้ำ

พื้นที่ริมน้ำในบริเวณนี้มี 2 รูปแบบ ได้แก่

ภาพที่ 3.54 ภาพแสดงพื้นที่ริมน้ำในอดีต พื้นที่ CW 4 (ที่มา : ผู้วิจัย)

รูปแบบที่ 1 คือ รูปแบบบ้านริมน้ำ รูปแบบพื้นที่ริมน้ำแบบเข้าออกโดยตรงผ่านถนนพระ
 สุเมรุหรือใช้ทางเดินที่แยกมาจากถนนพระสุเมรุ การใช้พื้นที่ริมน้ำมีลักษณะเป็นส่วนตัวเฉพาะ
 เจ้าของที่ดิน ได้แก่ พื้นที่ริมน้ำบ้านริมน้ำหน้าวัดปรีณายก

ภาพที่ 3.55 ภาพแสดงพื้นที่ร่อนน้ำในอดีต พื้นที่ CW 4 (ที่มา : ผู้วิจัย)

รูปแบบที่ 2 คือ รูปแบบอาคารริมน้ำ รูปแบบพื้นที่ร่อนน้ำแบบเข้าออกใช้ถนนพระสุเมรุ หรือใช้ทางเดินที่แยกมาจากถนนพระสุเมรุ ไม่สามารถเข้าออกด้วยท่าหน้าได้เนื่องจากการสร้างตลิ่งถาวร สามารถออกไปยังพื้นที่ร่อนน้ำบริเวณตลิ่งได้ แต่ไม่มีทางลงไปยังริมน้ำ การใช้พื้นที่ร่อนน้ำมีลักษณะเป็นส่วนเฉพาะเจ้าของที่ดิน เจ้าของที่ดินบางส่วนยังมีการต่อเติมอาคารลำที่ร่อนน้ำเข้ามาอีกด้วย ได้แก่ พื้นที่ร่อนน้ำหอศิลป์พระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พื้นที่ร่อนน้ำธนาคารกรุงเทพสาขาสะพานผ่านฟ้า พื้นที่ร่อนน้ำบริษัททิวทัศน์ อินเตอร์เนชันแนล จำกัด และพื้นที่ร่อนน้ำป้อมหาปราบเดิม และที่ดินโรงงาน

3.2.2 บริเวณพื้นที่ริมน้ำฝั่งนอกกำแพงเมือง ตั้งแต่ถนนสามเสนถึงถนนวิสุทธิกษัตริย์

3.2.2.1 พื้นที่ OCW 1 ตั้งแต่แม่น้ำเจ้าพระยาถึงสะพานงูทิศ

แผนที่	รายละเอียด
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 1</p> <p>ปี พ.ศ. 2550</p>
<p> ■ แสดงการสัญจรทางน้ำ ■ แสดงการสัญจรทางบก ■ แสดงขอบเขตที่ทำการศึกษ </p>	

ตารางที่ 3.19 ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ปี พ.ศ. 2550 พื้นที่ OCW 1

(ที่มา : ผู้วิจัย)

(ก) ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ

- ลำน้ำสายหลัก

แม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งทอดตัวในแนวเหนือใต้ และ คลองบางลำภู ซึ่งทอดตัวตั้งแต่น้ำป้อมพระสุเมรุตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนานกับถนนพระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ คลองบางลำภูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุงซึ่งเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างบริเวณวัดสังเวชกับวัดจักรวรรดิ

- ลำน้ำสายรอง

ไม่มีลำน้ำสายรองมาจากคลองบางลำภูและแม่น้ำเจ้าพระยา

(ข) ภาพรวมเครือข่ายทางบก

- การสัญจรทางบกสายหลัก

ไม่มีการสัญจรทางบกสายหลักในบริเวณนี้

- การสัญจรทางบกสายรอง

ถนนสาธารณะในพื้นที่บริเวณนี้ ได้แก่ ซอยลำพู (ซอยสามเสน 1) ซึ่งเชื่อมต่อตั้งแต่สะพานฮงอุทิศวนรอบวัดสังเวชไปออกถนนสามเสน โดยฝั่งที่มาจากสะพานฮงอุทิศถึงหน้าโรงเรียนวัดสังเวชเป็นทางเดินรถทางเดียว

ทางเดินกิ่งสาธารณะในพื้นที่บริเวณนี้ ได้แก่ ทางเดินริมน้ำตรงข้ามกับป้อมพระสุเมรุ และทางเดินเชื่อมจากซอยลำพูไปออกริมแม่น้ำเจ้าพระยา ทั้งสองทางเดินเป็นทางเดินสำหรับคนในชุมชนและผู้พักอาศัยในโรงแรมและเกสต์เฮาส์ที่มีอยู่ในบริเวณนี้

(ค) ลักษณะของแปลงที่ดิน

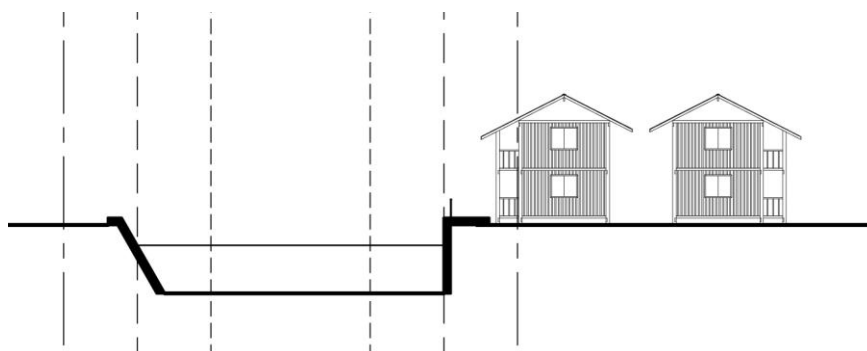

ภาพที่ 3.56 ภาพแสดงแปลงที่ดิน แปลงมาจากแผนที่ UTM ปีพ.ศ. 2535 ในพื้นที่ OCW 1 (ที่มา : ผู้วิจัย)

ที่ดินขนาดเล็ก สามารถเข้าออกได้ทางเดียว กล่าวคือ แปลงที่ดินสามารถเข้าออกโดยใช้ทางการสัญจรทางบกหลักผ่านถนนพระสุเมรุหรือใช้ทางเดินที่แยกมาจากถนนพระสุเมรุเท่านั้น ได้แก่ ที่ดินชุมชนห้องแถวริมน้ำ

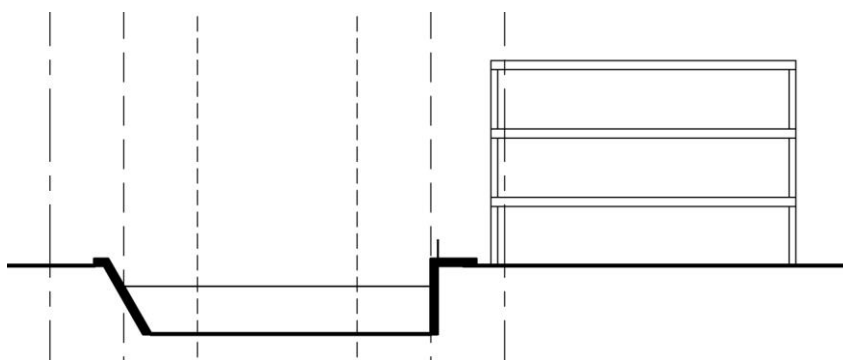
(ง) ลักษณะของพื้นที่ริมน้ำ

พื้นที่รื้อน้ำในบริเวณนี้มี 3 รูปแบบ ได้แก่

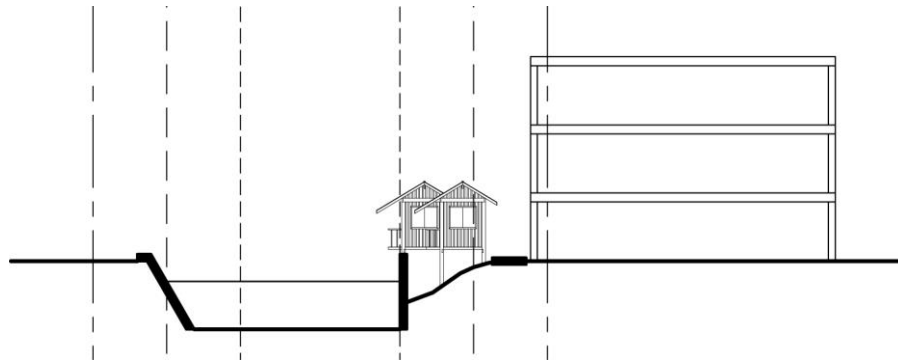
ภาพที่ 3.57 ภาพแสดงพื้นที่รื้อน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 1 (ที่มา : ผู้วิจัย)

รูปแบบที่ 1 คือ รูปแบบทางเดินหน้าบ้านรื้อน้ำ เป็นรูปแบบพื้นที่รื้อน้ำแบบเข้าออก โดยตรงผ่านทางเดินรื้อน้ำ และสามารถเข้าออกบ้านรื้อน้ำจากทางเดินด้านหลังได้ การใช้พื้นที่รื้อน้ำมีลักษณะเป็นกึ่งสาธารณะ ใช้เฉพาะคนในชุมชน ได้แก่ พื้นที่รื้อน้ำด้านหน้าบ้านรื้อน้ำตรงข้ามสวนสันติชัยปราการ

ภาพที่ 3.58 ภาพแสดงพื้นที่รื้อน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 1 (ที่มา : ผู้วิจัย)

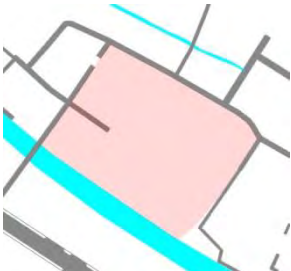
รูปแบบที่ 2 คือ รูปแบบทางเดินหน้าห้องแถวรื้อน้ำ เป็นรูปแบบพื้นที่รื้อน้ำแบบเข้าออก โดยตรงผ่านทางเดินรื้อน้ำ และสามารถเข้าออกบ้านรื้อน้ำจากทางเดินด้านหลังได้ การใช้พื้นที่รื้อน้ำมีลักษณะเป็นกึ่งสาธารณะ ใช้เฉพาะคนในชุมชน ได้แก่ พื้นที่รื้อน้ำด้านหน้าห้องแถวรื้อน้ำตรงข้ามสวนสันติชัยปราการ

ภาพที่ 3.59 ภาพแสดงพื้นที่กั้นน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 1 (ที่มา : ผู้วิจัย)

รูปแบบที่ 3 คือ รูปแบบบ้านบุกรุกพื้นที่กั้นน้ำ เป็นพื้นที่กั้นน้ำที่ถูกบุกรุกและสร้างเขื่อนชั่วคราวไว้กันคลื่นซัดบ้านพังเท่านั้น การเข้าออกบ้านทำได้โดยผ่านอาคารซึ่งอยู่ติดกันซึ่งเป็นเจ้าของเดียวกันเท่านั้น ไม่สามารถเข้าจากทางอื่นได้ การใช้พื้นที่กั้นน้ำมีลักษณะเป็นส่วนเฉพาะเจ้าของที่ดิน ได้แก่ พื้นที่กั้นน้ำโรงงานข้างโรงเรียนวัดสังเวช

3.2.2.2 พื้นที่ OCW 2 ตั้งแต่สะพานหงอุทกถึงทางเดินเดิมรอบวัดสังเวช

แผนที่	รายละเอียด
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 1</p> <p>ปี พ.ศ. 2550</p>
<p> ■ แสดงการสัญจรทางน้ำ ■ แสดงการสัญจรทางบก ■ แสดงขอบเขตที่ทำการศึกษา </p>	

ตารางที่ 3.20 ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ปี พ.ศ. 2550 พื้นที่ OCW 2

(ที่มา : ผู้วิจัย)

(ก) ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ

- ลำน้ำสายหลัก

คลองบางลำภู ซึ่งทอดตัวตั้งแต่หน้าป้อมพระสุเมรุตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนานกับถนนพระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ คลองบางลำภูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุงซึ่งเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างบริเวณวัดสังเวชกับวัดจักรวรรดิ

- ลำน้ำสายรอง

ปัจจุบันไม่มีลำน้ำสายรองแยกมาจากคลองบางลำภู

(ข) ภาพรวมเครือข่ายทางบก

- การสัญจรทางบกสายหลัก

ไม่มีการสัญจรทางบกสายหลักในบริเวณนี้

- การสัญจรทางบกสายรอง

ถนนสาธารณะในพื้นที่บริเวณนี้ ได้แก่ ซอยลำพู (ซอยสามเสน 1) ซึ่งเชื่อมตั้งแต่สะพานฮง อุทิศวนรอบวัดสังเวชไปออกถนนสามเสน

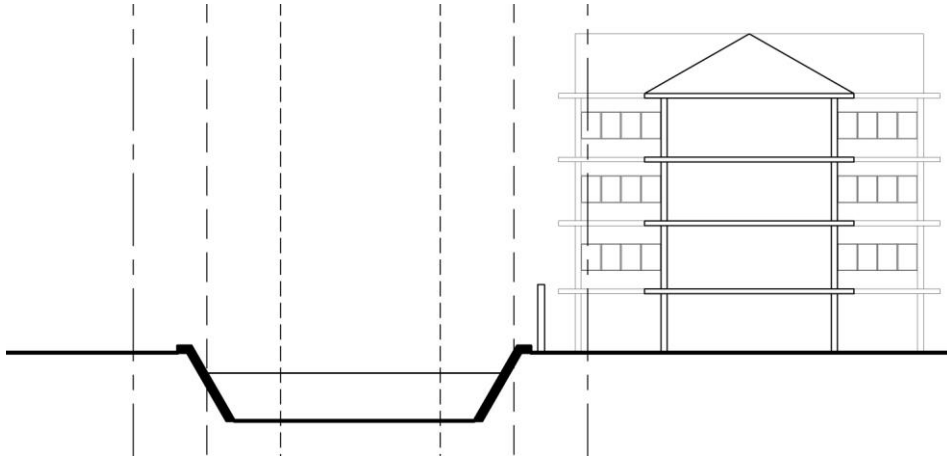
(ค) ลักษณะของแปลงที่ดิน

ภาพที่ 3.60 ภาพแสดงแปลงที่ดิน แปลงมาจากแผนที่ UTM ปีพ.ศ. 2535 ในพื้นที่ OCW 2 (ที่มา : ผู้วิจัย)

ที่ดินขนาดใหญ่ สามารถเข้าออกได้หลายทาง กล่าวคือ แปลงที่ดินสามารถเข้าออกโดยใช้ทางการสัญจรทางบกกรองผ่านซอยลำพู (ซอยสามเสน 1) ซึ่งมีทางเข้าออกที่ดินวัดสังเวชหลายทาง

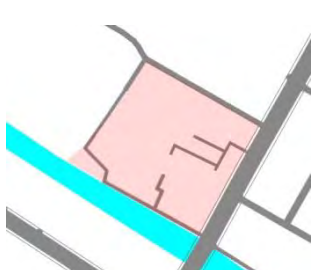
(ง) ลักษณะของพื้นที่ที่ถมน้ำ

ภาพที่ 3.61 ภาพแสดงพื้นที่ที่ถมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 2 (ที่มา : ผู้วิจัย)

ลักษณะพื้นที่ที่ถมน้ำในบริเวณนี้มีเพียงรูปแบบเดียว คือ รูปแบบที่สร้างอาคารชิดพื้นที่ที่ถมน้ำ รูปแบบพื้นที่ที่ถมน้ำไม่สามารถใช้สัญจรได้ เนื่องจากมีการสร้างอาคารชิดพื้นที่ที่ถมน้ำมาก มีการล้อมรั้วสูง และไม่มีทางขึ้นลงไปยังพื้นที่ที่ถมน้ำ การใช้พื้นที่ที่ถมน้ำมีลักษณะเป็นส่วนตัวเฉพาะเจ้าของที่ดิน ได้แก่ พื้นที่ที่ถมน้ำบริเวณวัดสังเวช

3.2.2.3 พื้นที่ OCW 3 ตั้งแต่ทางเดินเดิมรอบวัดสังเวชถึงถนนสามเสน

แผนที่	รายละเอียด
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 3</p> <p>ปี พ.ศ. 2550</p>
<p> ■ แสดงการสัญจรทางน้ำ ■ แสดงการสัญจรทางบก ■ แสดงขอบเขตที่ทำการศึกษา </p>	

ตารางที่ 3.21 ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ปี พ.ศ. 2550 พื้นที่ OCW 3

(ที่มา : ผู้วิจัย)

(ก) ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ

- ลำน้ำสายหลัก

คลองบางลำภู ซึ่งทอดตัวตั้งแต่หน้าป้อมพระสุเมรุตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนานกับถนนพระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ คลองบางลำภูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุงซึ่งเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างบริเวณวัดสังเวชกับวัดจักรวรรดิ

- ลำน้ำสายรอง

ปัจจุบันไม่มีลำน้ำสายรองแยกมาจากคลองบางลำภู

(ข) ภาพรวมเครือข่ายทางบก

- การสัญจรทางบกสายหลัก

ถนนสายหลักในบริเวณนี้ได้แก่ ถนนสามเสน เป็นถนนที่วางในแนวเหนือ-ใต้ สร้างขึ้นเพื่อเชื่อมจากถนนพระสุเมรุช่วงต่อกับถนนจักรพงษ์ไปถึงถนนวิสุทธิกษัตริย์

- การสัญจรทางบกสายรอง

ถนนสาธารณะในพื้นที่บริเวณนี้ได้แก่ ซอยลำพู (ซอยสามเสน 1) ซึ่งเชื่อมตั้งแต่สะพานฮงอุทิศวนรอบวัดสังเวชไปออกถนนสามเสน

ทางเดินกึ่งสาธารณะในบริเวณนี้ได้แก่ ทางเดินริมน้ำและทางเดินข้างวัดสังเวช

(ค) ลักษณะของแปลงที่ดิน

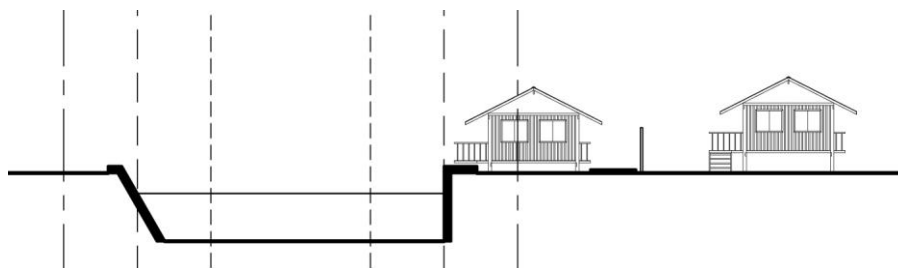

ภาพที่ 3.62 ภาพแสดงแปลงที่ดิน แปลงมาจากแผนที่ UTM ปีพ.ศ. 2535 ในพื้นที่ OCW 3 (ที่มา : ผู้วิจัย)

ที่ดินขนาดเล็ก สามารถเข้าออกได้ทางเดียว กล่าวคือ แปลงที่ดินสามารถเข้าออกโดยใช้ทางการสัญจรทางบกกรองผ่านทางเดินข้างวัดสังเวชซึ่งเชื่อมระหว่างซอยลำพู (ซอยสามเสน 1) กับถนนสามเสนเท่านั้น ได้แก่ที่ดินของบ้านและห้องแถวบริเวณทางเดินข้างวัดสังเวช

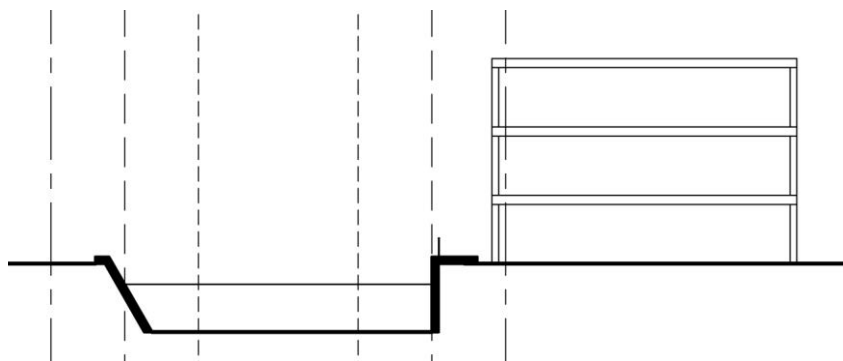
(ง) ลักษณะของพื้นที่ริมน้ำ

พื้นที่ริมน้ำในบริเวณนี้มี 2 รูปแบบ ได้แก่

ภาพที่ 3.63 ภาพแสดงพื้นที่กั้นน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 3 (ที่มา : ผู้วิจัย)

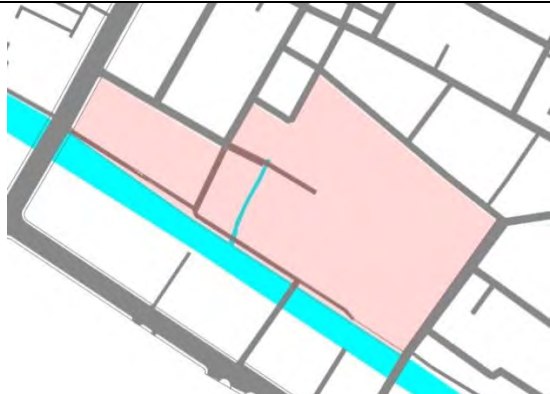
รูปแบบที่ 1 คือ รูปแบบบ้านริมน้ำที่มีทางเดินด้านหลัง เป็นรูปแบบพื้นที่กั้นน้ำแบบเข้าออก โดยตรงผ่านทางเดินด้านหลังบ้านริมน้ำเพียงทางเดียว การใช้พื้นที่กั้นน้ำมีลักษณะเป็นกิ่ง สาธารณะ ใช้เฉพาะคนในชุมชน ได้แก่ พื้นที่กั้นน้ำด้านหน้าบ้านริมน้ำข้างวัดสังเวช

ภาพที่ 3.64 ภาพแสดงพื้นที่กั้นน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 3 (ที่มา : ผู้วิจัย)

รูปแบบที่ 2 คือ รูปแบบทางเดินริมน้ำหน้าห้องแถว ด้านหลัง เป็นรูปแบบพื้นที่กั้นน้ำแบบ เข้าออกโดยตรงผ่านทางเดินริมน้ำเท่านั้น การใช้พื้นที่กั้นน้ำมีลักษณะเป็นกิ่งสาธารณะ ใช้เฉพาะ คนในชุมชน ได้แก่ พื้นที่กั้นน้ำ หน้าห้องแถวข้างถนนสามเสน

3.2.2.4 พื้นที่ OCW 4 ตั้งแต่ถนนสามเสนถึงตรอกบ้านพานถม

แผนที่	รายละเอียด
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 4</p> <p>ปี พ.ศ. 2550</p>
<p> ■ แสดงการสัญจรทางน้ำ ■ แสดงการสัญจรทางบก ■ แสดงขอบเขตที่ทำการศึกษา </p>	

ตารางที่ 3.22 ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ปี พ.ศ. 2550 พื้นที่ OCW 4

(ที่มา : ผู้วิจัย)

(ก) ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ

- ลำน้ำสายหลัก

คลองบางลำภู ซึ่งทอดตัวตั้งแต่หน้าป้อมพระสุเมรุตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนานกับถนนพระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ คลองบางลำภูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุงซึ่งเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างบริเวณวัดสังเวชกับวัดจักรวรรดิ

- ลำน้ำสายรอง

ในปัจจุบันมีลำน้ำสายรองเชื่อมมาจากคลองบางลำภู 1 สาย ได้แก่ คูน้ำข้างบ้านหม่อมเจ้าเจ๊ก ซึ่งปัจจุบันลำน้ำสายนี้ได้ถูกถมไปทำเป็นถนน ทำให้กลายเป็นเพียงคูน้ำสายสั้นๆยาวประมาณ 80 เมตรเท่านั้น

(ข) ภาพรวมเครือข่ายทางบก

- การสำรวจทางบกสายหลัก

ถนนสายหลักในบริเวณนี้ได้แก่ ถนนสามเสน เป็นถนนที่วางในแนวเหนือ-ใต้ สร้างขึ้นเพื่อเชื่อมจากถนนพระสุเมรุช่วงต่อกับถนนจักรพงษ์ไปถึงถนนวิสุทธิกษัตริย์

- การสำรวจทางบกสายรอง

ถนนสาธารณะในพื้นที่บริเวณนี้ได้แก่ ซอยสามเสน 2 ซึ่งแยกตัวออกมาจากถนนสามเสน เชื่อมระหว่างซอยข้างวัดตรีทศเทพและตรอกบ้านพานถม และ ตรอกบ้านพานถม ซึ่งเชื่อมระหว่างซอยข้างวัดตรีทศเทพและซอยสามเสน 2 ซึ่งซอยข้างวัดตรีทศเทพนี้สามารถทะลุไปออกที่ถนนประชาธิปไตยได้

ทางเดินกึ่งสาธารณะในพื้นที่บริเวณนี้ได้แก่ ทางเดินริมน้ำ ซึ่งเชื่อมตั้งแต่ถนนสามเสน ผ่านหน้าศาลเจ้า โรงแรมนิเวศน์ ตลาดิมน้ำ โรงเรียนสมสงวน หอพัก และโรงควบคุมคุณภาพน้ำรัตนโกสินทร์

(ค) ลักษณะของแปลงที่ดิน

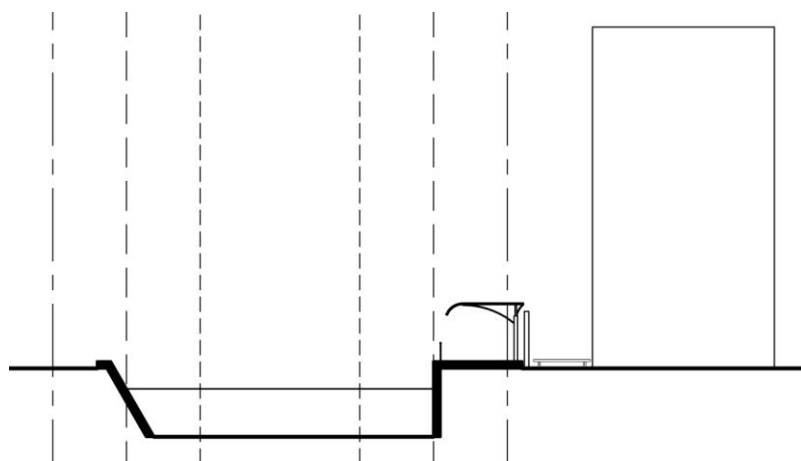
ภาพที่ 3.65 ภาพแสดงแปลงที่ดิน แปลงมาจากแผนที่ UTM ปีพ.ศ. 2535 ในพื้นที่ OCW 4 (ที่มา : ผู้วิจัย)

ที่ดินขนาดเล็ก สามารถเข้าออกได้ทางเดียว กล่าวคือ แปลงที่ดินสามารถเข้าออกโดยใช้ทางการสัญจรทางบกสายรองคือทางเดินริมน้ำ ได้แก่ ที่ดินของศาลเจ้าริมน้ำ ที่ดินโรงเรียนสมสงวน ที่ดินหอพักริมน้ำ และที่ดินตลาดริมน้ำ

ที่ดินขนาดใหญ่ สามารถเข้าออกได้หลายทาง กล่าวคือ แปลงที่ดินสามารถเข้าออกโดยใช้ทางการสัญจรทางบกสองผ่านซอยสามเส้น 2 หรือ ตรอกบ้านพานถม และทางเดินริมน้ำหลังโรงแรมนิเวลด์ ได้แก่ที่ดินของโรงแรมนิเวลด์ และที่ดินของโรงควบคุมคุณภาพน้ำรัตนโกสินทร์

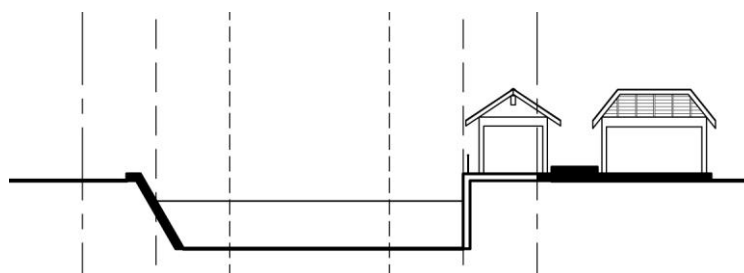
(ง) ลักษณะของพื้นที่ริมน้ำ

พื้นที่ริมน้ำในบริเวณนี้มี 2 รูปแบบ ได้แก่

ภาพที่ 3.66 ภาพแสดงพื้นที่ริมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 4 (ที่มา : ผู้วิจัย)

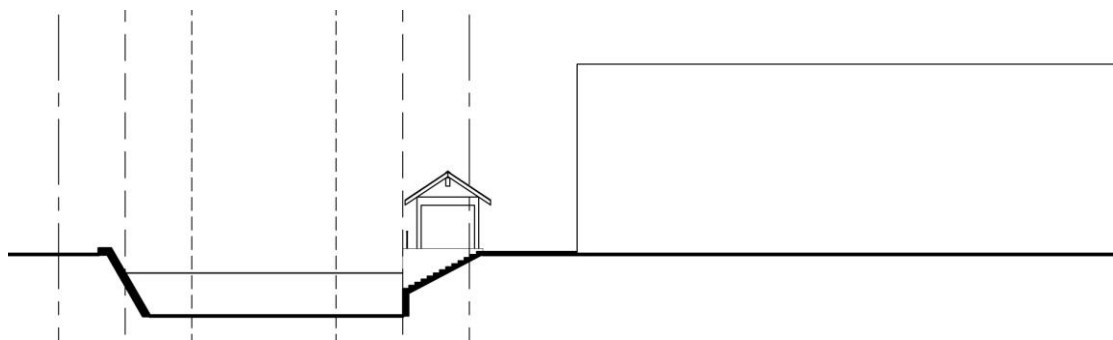
รูปแบบที่ 1 คือ รูปแบบทางเดินริมน้ำหน้าโรงแรมนิเวลด์ เป็นรูปแบบพื้นที่ริมน้ำแบบเข้าออกโดยตรงผ่านทางเดินริมน้ำเท่านั้น การใช้พื้นที่ริมน้ำมีลักษณะเป็นกิ่งสาธารณะ ใช้เฉพาะคนในชุมชน ได้แก่ พื้นที่ริมน้ำหน้าโรงแรมนิเวลด์

ภาพที่ 3.67 ภาพแสดงพื้นที่ริมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 4 (ที่มา : ผู้วิจัย)

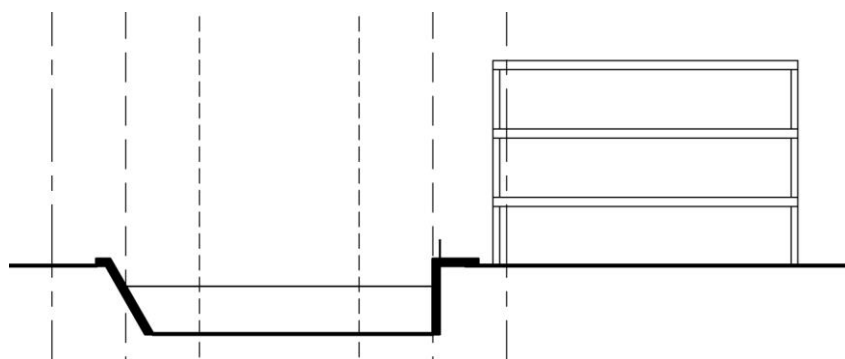
รูปแบบที่ 2 คือ รูปแบบทางเดินริมน้ำหน้าตลาด เป็นรูปแบบพื้นที่ริมน้ำแบบเข้าออก โดยตรงผ่านทางเดินริมน้ำเท่านั้น การใช้พื้นที่ริมน้ำมีลักษณะเป็นสาธารณะ มีโรงตลาดขนาด 2

ฝั่ง ได้แก่ พื้นที่ริมน้ำตลาด

ภาพที่ 3.68 ภาพแสดงพื้นที่ริมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 4 (ที่มา : ผู้วิจัย)

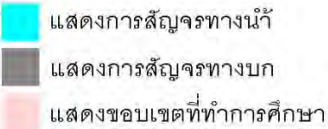
รูปแบบที่ 3 คือ รูปแบบทางเดินริมน้ำหน้าศาลเจ้า เป็นรูปแบบพื้นที่ริมน้ำแบบเข้าออก โดยตรงผ่านทางเดินริมน้ำเท่านั้น มีท่าเรือสำหรับลงไปยังน้ำได้ การใช้พื้นที่ริมน้ำมีลักษณะเป็นสาธารณะ ได้แก่ พื้นที่ริมน้ำหน้าโรงควบคุมคุณภาพน้ำรัตนโกสินทร์

ภาพที่ 3.69 ภาพแสดงพื้นที่ริมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 4 (ที่มา : ผู้วิจัย)

รูปแบบที่ 4 คือ รูปแบบทางเดินริมน้ำหน้าห้องแถว เป็นรูปแบบพื้นที่ริมน้ำแบบเข้าออก โดยตรงผ่านทางเดินริมน้ำเท่านั้น การใช้พื้นที่ริมน้ำมีลักษณะเป็นกึ่งสาธารณะ ใช้เฉพาะคนในชุมชน ได้แก่ พื้นที่ริมน้ำห้องแถวข้างโรงแรมนิวเวสต์

3.2.2.5 พื้นที่ OCW 5 ตั้งแต่ตรอกบ้านพานถมถึงซอยเกษมศรี

แผนที่	รายละเอียด
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 5</p> <p>ปี พ.ศ. 2550</p>
	<p></p> <p>แสดงการสัญจรทางน้ำ แสดงการสัญจรทางบก แสดงขอบเขตที่ทำการศึกษา</p>

ตารางที่ 3.23 ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ปี พ.ศ. 2550 พื้นที่ OCW 5

(ที่มา : ผู้วิจัย)

(ก) ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ

- ลำน้ำสายหลัก

คลองบางลำภู ซึ่งทอดตัวตั้งแต่หน้าป้อมพระสุเมรุตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนานกับถนนพระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ คลองบางลำภูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุงซึ่งเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างบริเวณวัดสังเวชกับวัดจักรวรรดิ

- ลำน้ำสายรอง

ปัจจุบันไม่มีลำน้ำสายรองแยกมาจากคลองบางลำภู

(ข) ภาพรวมเครือข่ายทางบก

- การสัญจรทางบกสายหลัก

ไม่มีการสัญจรทางบกสายหลักในบริเวณนี้

- การสัญจรทางบกสายรอง

ถนนสาธารณะในพื้นที่บริเวณนี้ ได้แก่ ตรอกบ้านพานถม ซึ่งเชื่อมระหว่างซอยข้างวัดตรีทศเทพและซอยสามเสน 2 ซึ่งซอยข้างวัดตรีทศเทพนี้สามารถทะลุไปออกที่ถนนประชาธิปไตยได้ และ ซอยเกษมศรีซึ่งเชื่อมจากซอยข้างวัดตรีทศเทพไปถึงพื้นที่ริมน้ำคลองบางลำภู

ทางเดินกึ่งสาธารณะในพื้นที่บริเวณนี้ ได้แก่ ทางเดินริมน้ำเป็นทางเดินคอนกรีตเสริมเหล็กหน้าชุดห้องแถวตรงข้ามโรงควบคุมคุณภาพน้ำรัตนโกสินทร์ และทางเดินริมน้ำทำจากไม้ของชาวชุมชนพานถมซึ่งบุกรุกพื้นที่ริมน้ำ

(ค) ลักษณะของแปลงที่ดิน

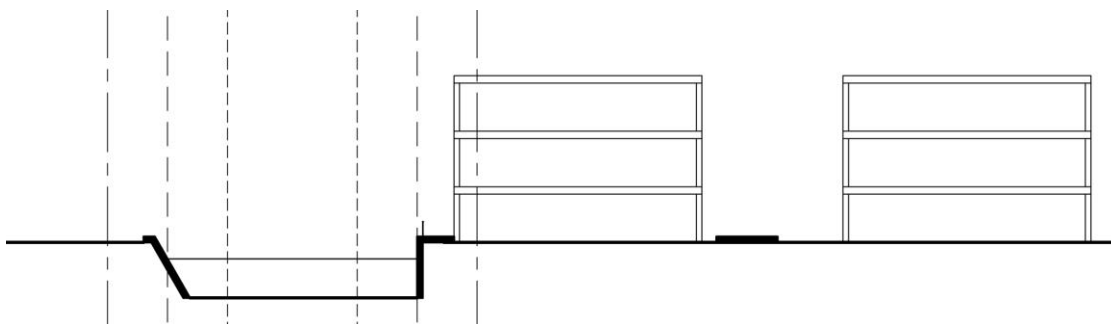
ภาพที่ 3.70 ภาพแสดงแปลงที่ดิน แปลงมาจากแผนที่ UTM ปีพ.ศ. 2535 ในพื้นที่ OCW 5 (ที่มา : ผู้วิจัย)

ที่ดินขนาดเล็ก สามารถเข้าออกได้ 2 ทาง กล่าวคือ แปลงที่ดินสามารถเข้าออกโดยใช้ทางการสัญจรทางบกสายรองคือทางเดินริมน้ำและถนนด้านหลังซึ่งแยกมาจากตรอกบ้านพานถม ได้แก่ ที่ดินของห้องแถวริมน้ำตรงข้ามโรงควบคุมคุณภาพน้ำรัตนโกสินทร์

ที่ดินขนาดเล็ก สามารถเข้าออกได้ทางเดียว กล่าวคือ แปลงที่ดินสามารถเข้าออกโดยใช้ทางการสัญจรทางบกสายรองโดยเข้าออกทางเดียวผ่านทางถนนสายรองแยกมาจากซอยเกษมศรี ได้แก่ ที่ดินห้องแถวด้านหลังชุมชนบุกรุกที่ดินริมน้ำ

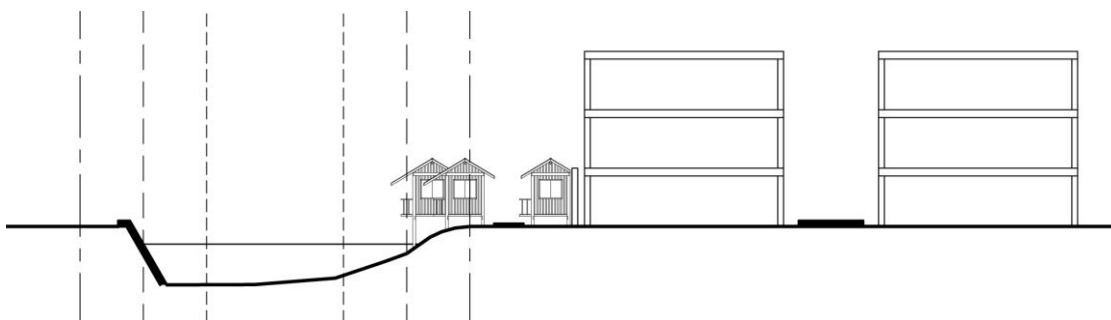
(ง) ลักษณะของพื้นที่ริมน้ำ

พื้นที่ริมน้ำในบริเวณนี้มี 2 รูปแบบ ได้แก่

ภาพที่ 3.71 ภาพแสดงพื้นที่รีมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 5 (ที่มา : ผู้วิจัย)

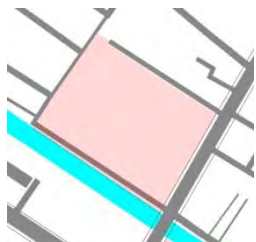
รูปแบบที่ 1 คือ รูปแบบทางเดินรีมน้ำหน้าห้องแถวตรงข้ามโรงควบคุมคุณภาพน้ำรัตนโกสินทร์ เป็นรูปแบบพื้นที่รีมน้ำแบบเข้าออกโดยตรงผ่านทางเดินรีมน้ำและถนนด้านหลังซึ่งแยกมาจากตรอกบ้านพานถม การใช้พื้นที่รีมน้ำมีลักษณะเป็นกึ่งสาธารณะ ใช้เฉพาะคนในชุมชน ได้แก่ พื้นที่รีมน้ำหน้าห้องแถวตรงข้ามโรงควบคุมคุณภาพน้ำ

ภาพที่ 3.72 ภาพแสดงพื้นที่รีมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 5 (ที่มา : ผู้วิจัย)

รูปแบบที่ 2 คือ รูปแบบทางเดินรีมน้ำหน้าชุมชนบุกรุกพื้นที่รีมน้ำ เป็นรูปแบบพื้นที่รีมน้ำแบบเข้าออกโดยตรงผ่านทางเดินรีมน้ำเท่านั้น การใช้พื้นที่รีมน้ำมีลักษณะเป็นกึ่งสาธารณะ ใช้เฉพาะคนในชุมชน ได้แก่ พื้นที่รีมน้ำหน้าชุมชนบุกรุกพื้นที่รีมน้ำ

3.2.2.6 พื้นที่ OCW 6 ตั้งแต่ซอยเกษมศรีถึงถนนประชาธิปไตย

แผนที่	รายละเอียด
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 6</p> <p>ปี พ.ศ. 2550</p>
<p> ■ แสดงการสัญจรทางน้ำ ■ แสดงการสัญจรทางบก ■ แสดงขอบเขตที่ทำการศึกษา </p>	

ตารางที่ 3.24 ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ปี พ.ศ. 2550 พื้นที่ OCW 6

(ที่มา : ผู้วิจัย)

(ก) ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ

- ลำน้ำสายหลัก

คลองบางลำภู ซึ่งทอดตัวตั้งแต่หน้าป้อมพระสุเมรุตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนานกับถนนพระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ คลองบางลำภูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุงซึ่งเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างบริเวณวัดสังเวชกับวัดจักรวรรดิ

- ลำน้ำสายรอง

ปัจจุบันไม่มีลำน้ำสายรองแยกมาจากคลองบางลำภู

(ข) ภาพรวมเครือข่ายทางบก

- การสัญจรทางบกสายหลัก

ถนนสายหลักในบริเวณนี้ได้แก่ ถนนประชาธิปไตย เชื่อมระหว่างถนนพระสุเมรุและถนนวิสุทธิกษัตริย์ ผ่านหน้าวัดตรีทศเทพ

- การสัญจรทางบกสายรอง

ทางเดินกึ่งสาธารณะริมน้ำในบริเวณนี้ ได้แก่ ทางเดินริมน้ำหน้าชุดห้องแถวและบ้านในชุมชนริมน้ำบริเวณนี้ โดยเชื่อมตั้งแต่ซอยเกษมศรีบริเวณริมน้ำไปยังถนนประชาธิปไตย

(ค) ลักษณะของแปลงที่ดิน

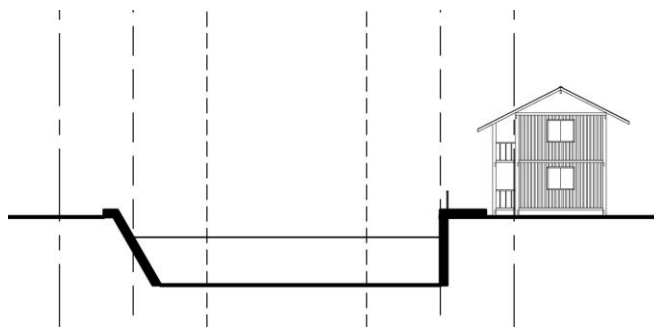

ภาพที่ 3.73 ภาพแสดงแปลงที่ดิน แปลงมาจากแผนที่ UTM ปีพ.ศ. 2535 ในพื้นที่ OCW 6 (ที่มา : ผู้วิจัย)

ที่ดินขนาดเล็ก สามารถเข้าออกได้ทางเดียว กล่าวคือ แปลงที่ดินสามารถเข้าออกโดยใช้ทางการสัญจรทางบกสายรองโดยเข้าออกทางเดียวผ่านทางเดินริมน้ำ ได้แก่ ที่ดินห้องแถวและบ้านริมน้ำทั้งหมดในบริเวณนี้

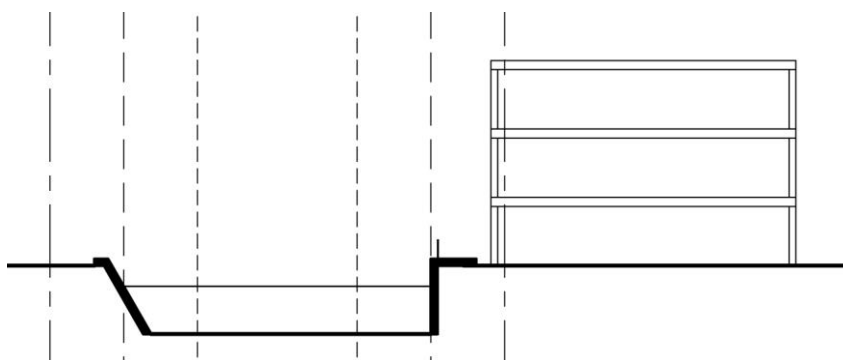
(ง) ลักษณะของพื้นที่ที่ถมน้ำ

พื้นที่ที่ถมน้ำในบริเวณนี้มี 2 รูปแบบ ได้แก่

ภาพที่ 3.74 ภาพแสดงพื้นที่ที่ถมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 6 (ที่มา : ผู้วิจัย)

รูปแบบที่ 1 คือ รูปแบบทางเดินริมน้ำหน้าบ้านริมน้ำ เป็นรูปแบบพื้นที่ที่ถมน้ำแบบเข้าออก โดยตรงผ่านทางเดินริมน้ำเท่านั้น การใช้พื้นที่ที่ถมน้ำมีลักษณะเป็นกิ่งสาธารณะ ใช้เฉพาะคนในชุมชน ได้แก่ พื้นที่ที่ถมน้ำบ้านริมน้ำทั้งหมดในบริเวณนี้

ภาพที่ 3.75 ภาพแสดงพื้นที่ที่ถมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 6 (ที่มา : ผู้วิจัย)

รูปแบบที่ 2 คือ รูปแบบทางเดินริมน้ำหน้าห้องแถว เป็นรูปแบบพื้นที่ที่ถมน้ำแบบเข้าออก โดยตรงผ่านทางเดินริมน้ำเท่านั้น การใช้พื้นที่ที่ถมน้ำมีลักษณะเป็นกิ่งสาธารณะ ใช้เฉพาะคนในชุมชน ได้แก่ พื้นที่ที่ถมน้ำห้องแถวทั้งหมดในบริเวณนี้

3.2.2.7 พื้นที่ OCW 7 ตั้งแต่ถนนประชาธิปไตยถึงถนนวัดปริณายก

แผนที่	รายละเอียด
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 7</p> <p>ปี พ.ศ. 2550</p>
<p> ■ แสดงการสัญจรทางน้ำ ■ แสดงการสัญจรทางบก ■ แสดงขอบเขตที่ทำการศึกษ </p>	

ตารางที่ 3.25 ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ปี พ.ศ. 2550 พื้นที่ OCW 7

(ที่มา : ผู้วิจัย)

(ก) ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ

- ลำน้ำสายหลัก

คลองบางลำภู ซึ่งทอดตัวตั้งแต่หน้าป้อมพระสุเมรุตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนานกับถนนพระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ คลองบางลำภูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุงซึ่งเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างบริเวณวัดสังเวชกับวัดจักรวรรดิ

- ลำน้ำสายรอง

ปัจจุบันไม่มีลำน้ำสายรองแยกมาจากคลองบางลำภู

(ข) ภาพรวมเครือข่ายทางบก

- การสัญจรทางบกสายหลัก

ถนนสายหลักในบริเวณนี้ ได้แก่ ถนนประชาธิปไตย ระหว่างถนนพระสุเมรุและถนนวิสุทธิกษัตริย์ ผ่านหน้าวัดตรีทศเทพ

- การสัญจรทางบกสายรอง

ถนนสายรองสาธารณะในบริเวณนี้ ได้แก่ ถนนวัดปรีณายกวิ่งเลียบบคลองบางลำภูตั้งแต่ช่วงคอสะพานเฉลิมวันชาติ ผ่านหน้าตลาดวันชาติ ชุมชนวัดปรีณายก ข้ามคูน้ำรอบวัดปรีณายกไปออกหน้าวัดปรีณายก เชื่อมกับถนนราชดำเนินนอก

ทางเดินกึ่งสาธารณะในบริเวณนี้ ได้แก่ ทางเดินชอยวัดปรีณายก 1 2 3 5 6 7 ซึ่งเป็นทางเดินที่เชื่อมระหว่างถนนวัดปรีณายกกับชุมชนวัดปรีณายกซึ่งอยู่ลึกจากถนนริมน้ำเข้าไปด้านใน

(ค) ลักษณะของแปลงที่ดิน

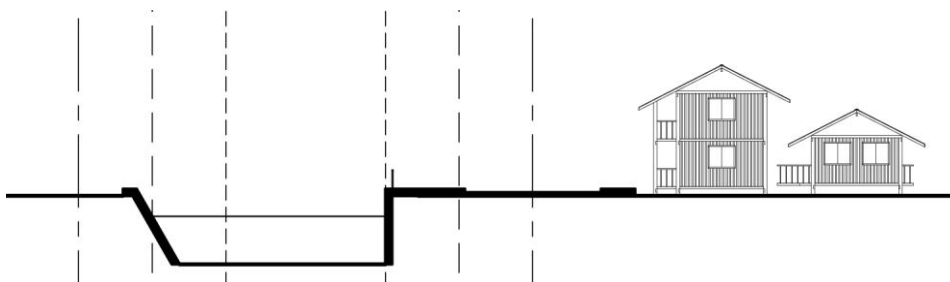
ภาพที่ 3.76 ภาพแสดงแปลงที่ดิน แปลงมาจากแผนที่ UTM ปีพ.ศ. 2535 ในพื้นที่ OCW 7 (ที่มา : ผู้วิจัย)

ที่ดินขนาดใหญ่ สามารถเข้าออกได้ทางเดียว กล่าวคือ แปลงที่ดินสามารถเข้าออกโดยใช้ทางการสัญจรทางบกกรองผ่านถนนวัดปรีณายก ได้แก่ที่ดินหัวมุมถนนวัดปรีณายก และที่ดินตั้งแต่บริเวณหัวมุมไปจนถึงชอยวัดปรีณายก 2

ที่ดินขนาดเล็ก สามารถเข้าออกได้ทางเดียว กล่าวคือ แปลงที่ดินสามารถเข้าออกโดยใช้
 ทางการสัญจรทางบกสายรองโดยเข้าออกทางเดียวผ่านทางเดินริมน้ำ ได้แก่ ที่ดินห้องแถวทั้งหมด
 ตั้งแต่ช่วงถนนประชาธิปไตยไปถึงซอยวัดปริณายก 4

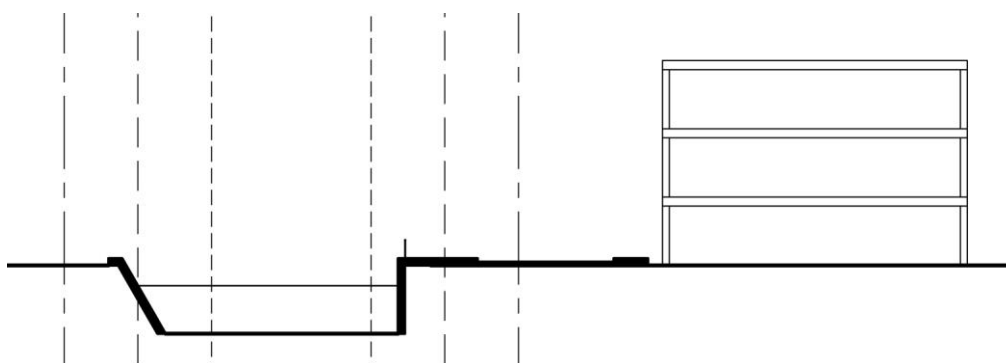
(ง) ลักษณะของพื้นที่ริมน้ำ

พื้นที่ริมน้ำในบริเวณนี้มี 2 รูปแบบ ได้แก่

ภาพที่ 3.77 ภาพแสดงพื้นที่ริมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 7 (ที่มา : ผู้วิจัย)

รูปแบบที่ 1 คือ รูปแบบถนนหน้าบ้านริมน้ำ เป็นรูปแบบพื้นที่ริมน้ำแบบเข้าออกโดยตรง
 ผ่านถนนน้ำเท่านั้น การใช้พื้นที่ริมน้ำมีลักษณะเป็นสาธารณะ ได้แก่ พื้นที่ริมน้ำบ้านริมน้ำทั้งหมด
 ในบริเวณนี้

ภาพที่ 3.78 ภาพแสดงพื้นที่ริมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 7 (ที่มา : ผู้วิจัย)

รูปแบบที่ 2 คือ รูปแบบถนนหน้าห้องแถวริมน้ำ เป็นรูปแบบพื้นที่ริมน้ำแบบเข้าออก
 โดยตรงผ่านถนนน้ำเท่านั้น การใช้พื้นที่ริมน้ำมีลักษณะเป็นสาธารณะ ได้แก่ พื้นที่ริมน้ำห้องแถว
 ริมน้ำทั้งหมดในบริเวณนี้

3.2.2.8 พื้นที่ OCW 8 ตั้งแต่ถนนวัดปริณายกถึงถนนราชดำเนิน

แผนที่	รายละเอียด
	<p>แผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางน้ำ และการสัญจรทางบก</p> <p>พื้นที่ OCW 8</p> <p>ปี พ.ศ. 2550</p>
<p> ■ แสดงการสัญจรทางน้ำ ■ แสดงการสัญจรทางบก ■ แสดงขอบเขตที่ทำการศึกษา </p>	

ตารางที่ 3.26 ตารางแสดงแผนที่แยกชั้นองค์ประกอบการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ปี พ.ศ. 2550 พื้นที่ OCW 8

(ที่มา : ผู้วิจัย)

(ก) ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ

- ลำน้ำสายหลัก

คลองบางลำภู ซึ่งทอดตัวตั้งแต่หน้าป้อมพระสุเมรุตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนานกับถนนพระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ คลองบางลำภูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุงซึ่งเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างบริเวณวัดสังเวชกับวัดจักรวรรดิ

- ลำน้ำสายรอง

มีลำน้ำสายรองเชื่อมมาจากคลองบางลำภู 1 สาย ได้แก่ คลองวัดปริณายก ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคูน้ำรอบวัดปริณายก

(ข) ภาพรวมเครือข่ายทางบก

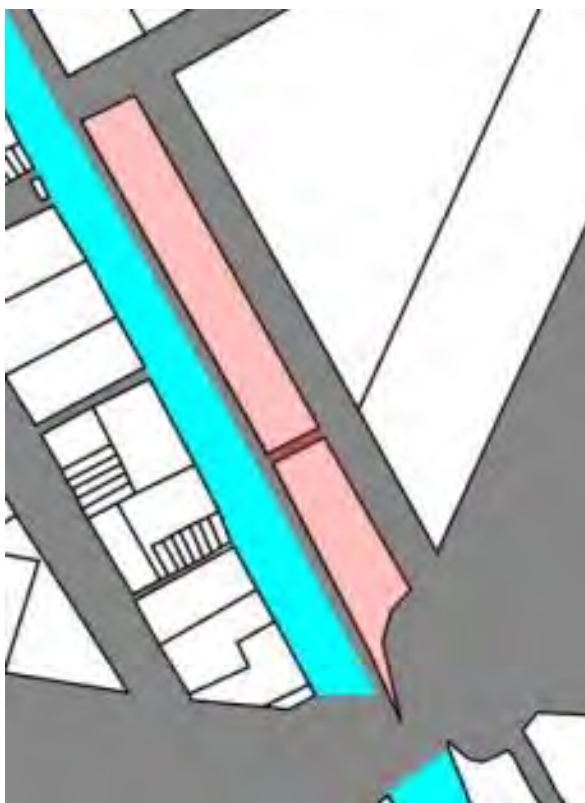
- การสัญจรทางบกสายหลัก

ถนนสายหลักในบริเวณนี้ ได้แก่ ถนนราชดำเนินนอก ซึ่งทอดตัวในแนวเหนือ-ใต้ เชื่อมระหว่างถนนราชดำเนินในบริเวณด้านเหนือของสนามหลวงกับถนนพระสุเมรุและสะพานผ่านฟ้าลีลาศ

- การสัญจรทางบกสายรอง

ทางเดินสาธารณะในบริเวณนี้ ได้แก่ ทางเดินริมน้ำบริเวณห้องแถวหน้าวัดปรินายก เชื่อมถนนวัดปรินายกบริเวณคลองวัดปรินายกกับถนนราชดำเนินนอก

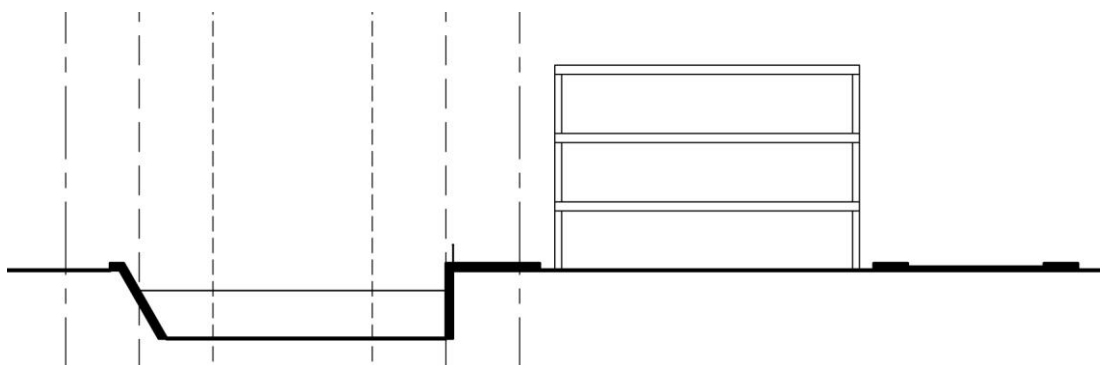
(ค) ลักษณะของแปลงที่ดิน

ภาพที่ 3.79 ภาพแสดงแปลงที่ดิน แปลงมาจากแผนที่ UTM ปีพ.ศ. 2535 ในพื้นที่ OCW 8 (ที่มา : ผู้วิจัย)

ที่ดินขนาดใหญ่ สามารถเข้าออกได้หลายทาง กล่าวคือ แปลงที่ดินสามารถเข้าออกโดยใช้ทางการสัญจรทางบกทั้งสองสายได้แก่ ถนนวัดปรินายกและทางเดินริมน้ำบริเวณห้องแถวหน้าวัดปรินายก

(ง) ลักษณะของพื้นที่ที่ถมน้ำ

ภาพที่ 3.80 ภาพแสดงพื้นที่ที่ถมน้ำในอดีต พื้นที่ OCW 8 (ที่มา : ผู้วิจัย)

ลักษณะพื้นที่ที่ถมน้ำในบริเวณนี้มีเพียงรูปแบบเดียว คือ รูปแบบห้องแถวหน้าวัดปรินายก เป็นพื้นที่ที่ถมน้ำแบบมีทางเดินริมน้ำ มีการทำตลิ่งให้เป็นตลิ่งถาวรเพื่อรองรับการใช้งาน สามารถเข้าออกโดยตรงผ่านทางเดินริมน้ำและถนนด้านหลัง การใช้พื้นที่ที่ถมน้ำมีลักษณะเป็นกิ่งสาธารณะ ใช้เฉพาะคนในชุมชน ได้แก่พื้นที่ที่ถมน้ำห้องแถวหน้าวัดปรินายก

3.3 ข้อมูลประกอบอื่นๆ

3.3.1 ลักษณะของตลิ่งริมคลองบางลำภู

ลักษณะตลิ่งริมน้ำคลองบางลำภูมีลักษณะแตกต่างกันตามช่วงเวลาและการใช้งานดังนี้

3.3.1.1 ตลิ่งตามธรรมชาติ

ตลิ่งตามธรรมชาติ คือ ตลิ่งดินที่เกิดขึ้นมาตามธรรมชาติ มีลักษณะเป็นตลิ่งดิน มีความลาดเอียงไม่มากนัก โดยส่วนใหญ่ตลิ่งนี้จะพบได้ทั่วไปในอดีต โดยสันนิษฐานว่า ตลิ่งดินนี้มีอยู่แพร่หลายในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ถึงช่วงปี พ.ศ. 2500 ดังที่เห็นได้จากภาพถ่ายเก่าดังต่อไปนี้

ภาพที่ 3.81 ภาพถ่ายเก่าบริเวณคลองบางลำภู (ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ภาพที่ 3.82 ภาพถ่ายเก่าบริเวณคลองบางลำภู

(ที่มา : เอนก นาวิกมูล, ถนนสายอดีต เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: สายธาร, 2547), หน้า 48.)

3.3.1.2 ตลิ่งถาวรที่สร้างโดยมนุษย์

ก) ตลิ่งไม้

เป็นตลิ่งที่สร้างขึ้นโดยผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนในช่วงก่อนที่จะมีการใช้คอนกรีตเสริมเหล็ก สร้างโดยผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินในเวลานั้นเพื่อใช้ในการป้องกันตลิ่งพังเสียหาย หรือกันตลิ่งให้เป็นทางเดินสัญจรริมน้ำ โดยสันนิษฐานว่า ตลิ่งก่อสร้างจากไม้นี้มีการใช้งานในช่วงประมาณ ปีพ.ศ. 2500 - 2520 ดังที่เห็นได้จากภาพถ่ายเก่าดังต่อไปนี้

ภาพที่ 3.83 ภาพคลองบางลำภู สะพานด้านล่างในภาพคือสะพานรัตนสถาน ฝั่งซ้ายคือตลาดทุเรียน ฝั่งขวาคือตลาดนานา

(ที่มา : มุลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์. "วันวานที่ย่านบางลำพู". [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.lek-prapai.org/watch.php?id=7422555>. สืบค้น 22 สิงหาคม 2555.)

ภาพที่ 3.84 ภาพถ่ายเก่าบริเวณคลองรอบกรุง (ที่มา : น. ณ ปากน้ำ, แบบแผนบ้านเรือนไทยในสยาม, พิมพ์ครั้งที่ 5(กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2548.) หน้าที่ 311.)

ข) ตลิ่งอิฐ

เป็นตลิ่งที่สร้างขึ้นโดยผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนในช่วงก่อนที่จะมีการใช้คอนกรีตเสริมเหล็ก สร้างโดยผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินในเวลานั้นเพื่อใช้ในการป้องกันตลิ่งพังเสียหาย หรือกันตลิ่งให้เป็นทางเดินสัญจรริมน้ำ โดยสันนิษฐานว่า ตลิ่งก่อสร้างจากไม้เนื้อแข็งมีการใช้งานในช่วงประมาณ ปีพ.ศ.

2500 – 2520

ภาพที่ 3.85 ภาพถ่ายเก่าบริเวณคลองหลอดวัดราชบพิธ

(ที่มา : สุจิตต์ วงษ์เทศ, กรุงเทพฯ มาจากไหน?, พิมพ์ครั้งที่ 1(กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ตรีม แคชเชอร์, 2555) หน้าที่ 80.)

ค) ตลิ่งคอนกรีตเสริมเหล็ก

ตลิ่งคอนกรีตเสริมเหล็กนี้มี 2 รูปแบบได้แก่ รูปแบบที่ 1 ตลิ่งที่ก่อสร้างขึ้นโดยเจ้าของที่ดินซึ่งมีรูปแบบในการก่อสร้างหลากหลายดังภาพ

ภาพที่ 3.86 ภาพถ่ายตลิ่งบริเวณโรงพิมพ์คุรุสภา คลองบางลำภู (ที่มา : ผู้วิจัย 30 มกราคม 2556)

ภาพที่ 3.87 ภาพถ่ายตลิ่งบริเวณธนาคารไทยพาณิชย์ ถนนสามเสน คลองบางลำภู (ที่มา : ผู้วิจัย 30 มกราคม 2556)

รูปแบบที่ 2 ตึ๊งที่ทางกรุงเทพมหานครเป็นผู้ก่อสร้างในช่วงปี พ.ศ. 2523 เป็นตึ๊งที่สร้างขึ้นมาโดยขยายทางเดินริมคลองที่มีอยู่เดิม และทำเป็นตึ๊งคอนกรีตเสริมเหล็กตามมาตรฐานกรุงเทพมหานคร โดยขยายทางเดินเข้าไปในคลองแทนการเวนคืนที่ดิน ดังภาพ

ภาพที่ 3.88 ภาพถ่ายตึ๊งบริเวณคลองบางลำภู (ที่มา : ผู้วิจัย 30 มกราคม 2556)

และนอกจากนี้ พื้นที่ในบริเวณอื่นที่มีการก่อสร้างตึ๊งโดยเจ้าของที่ดิน ทางกรุงเทพมหานครก็ได้ทำการสร้างตึ๊งแบบเดียวกันปิดทับลงไป เพื่อให้ตึ๊งบางส่วนในบริเวณนี้มีลักษณะเหมือนกันและสามารถใช้สัญจรได้

ภาพที่ 3.89 ภาพถ่ายตึ๊งบริเวณคลองบางลำภู ซึ่งทางกรุงเทพมหานครได้ก่อสร้างทับตึ๊งเดิม (ที่มา : ผู้วิจัย 30 มกราคม 2556)

บทที่ 4

บทวิเคราะห์

4.1 บทวิเคราะห์ลักษณะบางประการของพื้นที่ริมน้ำคลองบางลำภูในอดีต (ปี พ.ศ. 2450-2520)

4.1.1 ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ

4.1.1.1 บริเวณพื้นที่ริมน้ำฝั่งกำแพงเมือง

ก) ลำน้ำสายหลัก

1. แม่น้ำ แม่น้ำเจ้าพระยา ทอดตัวในแนวเหนือ-ใต้ เป็นทางสัญจรทางน้ำสายหลัก สำหรับใช้ทั้งคมนาคมขนส่งในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และนอกพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์

2. คลองสายหลัก ได้แก่ คลองบางลำภู ซึ่งทอดตัวตั้งแต่หน้าป้อมพระสุเมรุตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนานกับถนนพระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ คลองบางลำภูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุง ซึ่งเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างบริเวณวัดสังเวชกับวัดจักรวรรดิ ซึ่งรองรับการสัญจรชุมชนในพื้นที่รอบคลองบางลำภูและยังรองรับการสัญจรอื่นๆด้วย

ข) ลำน้ำสายรอง

1. ลำน้ำสายรองประเภทคลองรองซึ่งเชื่อมคลองบางลำภูกับลำน้ำสายรองอื่นๆ ได้แก่ คลองวัดบวรนิเวศน์ ทอดตัวอยู่ระหว่างถนนสิบสามห้างและถนนบวรนิเวศน์ติดกับด้านทิศตะวันตกของวัดบวรนิเวศน์ ลอดใต้ถนนพระสุเมรุ เชื่อมกับคลองวัดชนะสงคราม และสามารถให้สัญจรไปที่คลองคูเมืองเดิมได้

2. ลำน้ำสายรองประเภทคลองรองปิดล้อมพื้นที่วัด ซึ่งเชื่อมคลองบางลำภูกับคูน้ำรอบวัด ได้แก่ คลองเชื่อมกับคูน้ำรอบวัดบวรนิเวศน์และวัดรังษี โดยเป็นทางน้ำลอดใต้ถนนพระสุเมรุไปเชื่อมกับคูน้ำ

ค) ลักษณะของเครือข่ายการสัญจร

ผังในกำแพงพระนครนี้มีลักษณะเครือข่ายที่เกิดมาจากการเชื่อมกันของคูคลองวัดต่างๆ จนกลายเป็นทางสัญจรทางน้ำที่เชื่อมกันระหว่างสถานที่สำคัญต่างๆ เช่น วัดรังษี วัดบวรนิเวศน์ วัดชนะสงคราม โดยคูน้ำรอบวัดต่างๆ เหล่านี้ สามารถเชื่อมถึงกันได้ทั้งหมดและสามารถใช้สัญจรไปถึงคลองคูเมืองเดิมและถนนราชดำเนิน ลักษณะเครือข่ายในบริเวณนี้จึงเกิดจากคลองรูปแบบเดียวคือเครือข่ายคลองรอบพื้นที่วัด ซึ่งเชื่อมต่อกันจนสามารถเข้าถึงสถานที่สำคัญต่างๆ ในพื้นที่ได้โดยการไ้คลอง

4.1.1.2 บริเวณพื้นที่ริมน้ำฝั่งนอกกำแพงเมือง ตั้งแต่ถนนสามเสนถึงถนนวิสุทธิกษัตริย์

ก) ลำน้ำสายหลัก

1. แม่น้ำ ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา ทอดตัวในแนวเหนือ-ใต้ เป็นทางสัญจรทางน้ำสายหลัก สำหรับใช้ทั้งคมนาคมขนส่งในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และนอกพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์

2. คลองสายหลัก ได้แก่ คลองบางลำภู ซึ่งทอดตัวตั้งแต่หน้าป้อมพระสุเมรุตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนานกับถนนพระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ คลองบางลำภูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุง ซึ่งเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างบริเวณวัดสังเวชกับวัดจักรวรรดิ ซึ่งรองรับการสัญจรชุมชนในพื้นที่รอบคลองบางลำภูและยังรองรับการสัญจรอื่นๆ ด้วย

ข) ลำน้ำสายรอง

1. ลำน้ำสายรองซึ่งเชื่อมคลองบางลำภูกับลำน้ำสายรองอื่นๆ ได้แก่ คลองข้างบ้านหม่อมเจ้าเจ๊ก ซึ่งเชื่อมระหว่างคลองเชื่อมถนนสามเสนและวัดตรีทศเทพ และคลองบ้านหล่อ ซึ่งเป็นคลองหลักที่ใช้เข้าไปยังชุมชนบ้านหล่อ โดยคลองทั้งสองสามารถใช้สัญจรไปยังลำประโดงคลองสวน และลำประโดงสำหรับใช้น้ำในการสัญจรและการทำสวน

2. ลำน้ำสายรองซึ่งเชื่อมคลองบางลำภูกับคลองรอบวัด ได้แก่ คลองวัดตรีทศเทพ โดยเชื่อมคลองบางลำภูกับคลองรอบวัดตรีทศเทพ

3. ลำน้ำสายรองประเภทคลองปลายตันแยกมาจากคลองบางลำภู ได้แก่ คลองวัดปรีณายก ซึ่งเดิมก่อนที่จะเป็นคลองปลายตันเคยเป็นคลองรอบวัดปรีณายกมาก่อน แต่ภายหลังการตัดถนนราชดำเนินในปี พ.ศ. 2444 แล้วคลองวัดปรีณายกจึงถูกถมจนกลายเป็นคลองปลายตัน

4. ลำคลองสวน ได้แก่ คลองเชื่อมระหว่างคลองรอบวัดตรีทศเทพกับคลองบ้านหล่อ

5. ลำประโดง ได้แก่ ลำประโดงชุมชนบ้านพานถมและชุมชนบ้านหล่อ ซึ่งมีจำนวนมากด้านทิศเหนือของวัดตรีทศเทพ และตั้งแต่แนวคลองสายรองขึ้นไปทางทิศเหนือ

ค) ลักษณะของเครือข่าย

ลักษณะเครือข่ายในบริเวณนี้เกิดจากคลองสายรองเชื่อมกับคลองสายหลักแล้วค่อยๆกระจายระบบการสัญจรเข้าสู่ที่ดินสวนที่อยู่ไกลออกไป บริเวณริมคลองบางลำภูนั้นไม่มีที่ดินสวนเลย ที่ดินสวนด้านในต้องใช้น้ำที่ส่งมาจากคลองคลองสายรองต่างๆ เช่น คลองข้างบ้านหม่อมเจ้าเจ๊ก คลองบ้านหล่อ และคลองรอบวัดตรีทศเทพ เพื่อส่งต่อไปยังสวน ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า เครือข่ายคลองที่เกิดขึ้นในบริเวณนี้ เกิดจากการผสมผสานกันของลำน้ำ 5 หน่วยได้แก่ ลำน้ำสายรองซึ่งเชื่อมคลองบางลำภูกับลำน้ำสายรองอื่นๆ ลำน้ำสายรองซึ่งเชื่อมคลองบางลำภูกับคลองรอบวัด ลำน้ำสายรองซึ่งเชื่อมจากคลองบางลำภูแต่เป็นปลายตัน ลำคลองสวน และลำประโดง

4.1.2 ภาพรวมเครือข่ายทางบก

4.1.2.1 บริเวณพื้นที่ริมน้ำฝั่งกำแพงเมือง

ก) ทางสัญจรทางบกสายหลัก

1. ถนนที่ขนานไปตามแนวคลองบางลำภู ได้แก่ ถนนพระสุเมรุ เป็นถนนซึ่งทอดตัวในแนวตะวันออก-ตะวันตก เริ่มตั้งแต่ป้อมพระสุเมรุ เลียบแนวกำแพงพระนครด้านในมาถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ เชื่อมถนน พระอาทิตย์ ถนนจักรพงษ์ ถนนสิบลำห้าง ถนนบวรนิเวศน์ ถนนดินสอ และถนนราชดำเนิน เป็นทางสัญจรขนาดใหญ่ที่เชื่อมถนนหลายเส้นเข้าด้วยกัน

2. ถนนที่ตั้งฉากกับคลองบางลำภู ได้แก่ ถนนพระอาทิตย์และ ถนนจักรพงษ์ เชื่อมระหว่างถนนพระสุเมรุกับถนนเจ้าฟ้า ถนนสิบลำห้างและถนนบวรนิเวศน์เชื่อมระหว่างถนนพระสุเมรุกับถนนบ้านแขก ถนนดินสอเชื่อมระหว่างถนนพระสุเมรุกับถนนราชดำเนิน

ข) ทางสัญจรทางบกสายรอง

1. ทางสัญจรทางบกสายรอง แบบทางเดินตั้งฉากกับแนวคลอง บางลำภู เชื่อมต่อกับเครือข่ายทางสัญจรทางบกสายรองอื่นๆ ได้แก่ กลุ่ม บ้านข้างป้อมพระสุเมรุ ห้องแถวตรงข้ามตลาดยอด ทำน้าวัดบวรนิเวศน์ ห้องแถวหน้าวัดรังษี และกลุ่มบ้านติดกับสะพานผ่านฟ้าลีลาศ เป็น ทางเดินเชื่อมระหว่างถนนพระสุเมรุไปถึงริมคลองบางลำภู เพื่อเชื่อมต่อกับการสัญจรทางน้ำ นับเป็นเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างทางสัญจรทางบก และทางสัญจรทางน้ำในอดีต

2. ทางสัญจรทางบกสายรอง แบบทางเดินขนานคลองด้านหลัง ที่อยู่อาศัยริมน้ำ ได้แก่ ทางเดินเลียบกำแพงพระนคร เชื่อมตั้งแต่ป้อม พระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ โดยทางเดินเลียบกำแพงพระนคร นี้ทำให้สามารถสัญจรไปมาระหว่างสิ่งปลูกสร้างด้านหน้ากำแพงพระ นครเป็นไปอย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น ทำให้ผู้คนที่อยู่อาศัยอยู่ด้านหน้ากำแพง พระนครไม่ต้องเดินออกไปที่ถนนพระสุเมรุ เพื่อไปยังสิ่งปลูกสร้างอีกหลัง แต่สามารถสัญจรด้วยทางเดินด้านหลังแทนได้ แต่ถ้าจะออกไปยังถนน พระสุเมรุก็ทำได้เพราะมีทางเชื่อมต่อกับถนนพระสุเมรุเป็นระยะๆ

ค) ลักษณะของเครือข่าย

ลักษณะเครือข่ายในบริเวณนี้เกิดจากทางสัญจรทางบกสายรอง คือ ทางเดินเลียบกำแพงเมือง เป็นเส้นทางที่ใช้กระจายการสัญจรไปทุกพื้นที่ให้เข้าถึงสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ได้โดยตรง โดยเชื่อมระหว่างถนนพระสุเมรุและทางเดินเชื่อมไปยังพื้นที่ริมน้ำต่างๆ ซึ่งเป็นทางเดินส่วนที่เชื่อมต่อการสัญจรทางน้ำ ทำให้การสัญจรทางน้ำหลักคือคลองบางลำภูและการสัญจรทางบกหลักคือถนนพระสุเมรุเชื่อมเข้าหากันผ่านเครือข่ายทางเดินเลียบกำแพงเหล่านี้

4.1.2.2 บริเวณพื้นที่ริมน้ำฝั่งนอกกำแพงเมือง ตั้งแต่ถนนสามเสนถึงถนนวิสุทธิกษัตริย์

ก) ทางสัญจรทางบกสายหลัก

ถนนที่ตั้งฉากกับคลองบางลำภู ได้แก่ ถนนสามเสนและถนนราชดำเนินนอก ซึ่งถูกสร้างขึ้นก่อนปี พ.ศ. 2450 เป็นถนนที่วางในแนวเหนือ-ใต้ สร้างขึ้นเพื่อเชื่อมเส้นทางจากพระบรมมหาราชวังในพระนครชั้นใน ออกมายังพระราชวังสวนดุสิต พระราชวังใหม่ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งถนนทั้งสองสายนี้เป็นถนนที่เปิดพื้นที่ด้านทิศเหนือของพระนคร ทำให้สามารถเข้าถึงพื้นที่ได้ง่ายขึ้น

ข) ทางสัญจรทางบกสายรอง

1. ทางสัญจรทางบกสายรอง แบบทางเดินริมน้ำ เชื่อมต่อกับเครือข่ายทางสัญจรทางบกสายรองอื่นๆ ได้แก่ ทางเดินหน้าโรงเลื่อย ทางเดินหน้าห้องแถวหน้าบ้านขุนนางใต้วัดตรีทศเทพ และทางเดินริมน้ำหน้าชุมชนบ้านหล่อ เป็นทางเดินสะพานริมน้ำเพื่อใช้สัญจรในชุมชน เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ

2. ทางสัญจรทางบกสายรอง แบบทางเดินตั้งฉากกับแนวคลองบางลำภู เชื่อมต่อกับเครือข่ายทางสัญจรทางบกสายรองอื่นๆ ได้แก่

ตรอกบ้านพานถมและทางเดินเข้าชุมชนบ้านหลอเป็นทางเดินสะพาน
เพื่อใช้สัญจรในชุมชน เป็นจุดเชื่อมต่อการสัญจรทางน้ำไปสู่การ
สัญจรทางบก

3. ทางสัญจรทางบกสายรอง แบบทางเดินรอบวัด ได้แก่ ทางเดิน
รอบวัดสังเวช ซึ่งเป็นทางเดินที่ใช้เพื่อสัญจรระหว่างสิ่งปลูกสร้างต่างๆ
ภายในวัด และใช้สัญจรไปยังชุมชนโดยรอบอีกด้วย

4. ทางสัญจรทางบกสายรอง แบบทางเดินขนานคลองด้านหลัง
ที่อยู่อาศัยริมน้ำ ได้แก่ ทางเดินเชื่อมวัดสังเวชกับถนนสามเสน ทางเดิน
เชื่อมถนนสามเสนกับวัดตรีทศเทพ และทางเดินเชื่อมวัดตรีทศเทพไปยัง
ชุมชนบ้านหลอ

5. ทางสัญจรทางบกสายรอง แบบทางเดินปลายตัน ได้แก่
บริเวณทางเชื่อมจากห้องแถวใต้วัดตรีทศเทพ เป็นทางเชื่อมจากทางเดิน
ริมน้ำเพื่อเข้าไปในที่ดินของตนเองแล้วไม่ได้เชื่อมออกไปยังทางเดินอื่นๆ

ค) ลักษณะของเครือข่าย

ลักษณะเครือข่ายในบริเวณนี้เกิดการผสมผสานกันของทาง
สัญจรทางบกสายรอง 5 รูปแบบได้แก่แบบทางเดินริมน้ำ แบบทางเดินตั้ง
ฉากกับแนวคลองบางลำภู แบบทางเดินรอบวัด แบบทางเดินขนานคลอง
ด้านหลังที่อยู่อาศัยริมน้ำ รอง และแบบทางเดินปลายตัน โดยทางสัญจร
ทางบกสายรองที่เชื่อมต่อกับทางเดินอื่นๆกับทางสัญจรทางน้ำหลัก คือ
แบบทางเดินริมน้ำ ซึ่งเป็นตัวกระจายการเข้าถึงจากบริเวณริมน้ำไปสู่ทาง
สัญจรทางบกสายรองอื่นๆที่อยู่ลึกเข้าไป แต่ทางเดินริมน้ำดังกล่าวมี
ลักษณะไม่ต่อเนื่องกันเป็นทางเดินเส้นเดียว เกิดมาจากการต้องการ
ของผู้อยู่อาศัยในแต่ละบริเวณ บริเวณใดมีความจำเป็นต้องใช้ทางเดิน
ริมน้ำ ก็จะมีการทำสะพานทางเดินริมน้ำขึ้นเพื่อใช้ในชุมชนหรือในกลุ่มที่
อยู่อาศัยของตน

4.1.3 ลักษณะของแปลงที่ดินและการเข้าถึง

4.1.3.1 บริเวณพื้นที่ริมน้ำฝั่งกำแพงเมือง

ก) ลักษณะที่ดินและการใช้งาน

1. ที่ดินขนาดใหญ่ ส่วนที่มีการใช้งานสาธารณะ ได้แก่ ที่ดินโรงเลื่อย ส่วนที่มีการใช้งานเป็นส่วนตัว ได้แก่ ที่ดินบ้านเจ้านาย ที่ดินห้องแถวให้เช่า และบ้านพักอาศัย
2. ที่ดินขนาดเล็ก ส่วนที่มีการใช้งานเป็นส่วนตัว ได้แก่ บ้านพักอาศัย

ข) การเข้าถึง

1. ที่ดินขนาดใหญ่ เข้าถึงที่ดินได้จากทางสัญจรหลัก 2 ทาง ได้แก่ ที่ดินที่สามารถเข้าถึงด้วยการสัญจรทางน้ำสายหลัก คือ คลองบางลำภูและการสัญจรทางบกสายหลัก คือ ถนนพระสุเมรุ
2. ที่ดินขนาดเล็ก เข้าถึงที่ดินได้จากทางสัญจรทางเดียว ได้แก่ ที่ดินที่สามารถเข้าถึงด้วยการสัญจรทางน้ำสายหลัก คือ คลองบางลำภู หรือที่ดินที่สามารถเข้าถึงด้วยการสัญจรทางบกสายหลัก คือ ถนนพระสุเมรุ

4.1.3.2 บริเวณพื้นที่ริมน้ำฝั่งนอกกำแพงเมือง ตั้งแต่ถนนสามเสนถึงถนนวิสุทธิกษัตริย์

ก) ลักษณะที่ดินและการใช้งาน

1. ที่ดินขนาดใหญ่ ส่วนที่มีการใช้งานสาธารณะ ได้แก่ ที่ดินวัดสังเวช ที่ดินโรงเลื่อย ที่ดินตลาด ส่วนที่มีการใช้งานเป็นส่วนตัว ได้แก่ ที่ดินบ้านเจ้านาย ที่ดินวัง และบ้านพักอาศัย
2. ที่ดินขนาดกลาง ส่วนที่มีการใช้งานเป็นส่วนตัว ได้แก่ ที่ดินบ้านเจ้านาย และ ที่ดินโรงเลื่อย

3. ที่ดินขนาดเล็ก ส่วนที่มีการใช้งานเป็นส่วนตัว ได้แก่ ที่ดิน
บ้านพักอาศัย

ข) การเข้าถึง

1. ที่ดินขนาดใหญ่ เข้าถึงที่ดินได้จากทางสัญจรหลัก 2 ทาง
ได้แก่ ที่ดินที่สามารถเข้าถึงด้วยสัญจรทางน้ำสายหลัก คือ คลอง
บางลำภูและคลองสายรองเชื่อมระหว่างถนนสามเสนกับคลองรอบวัด
ตรีทศเทพ และสามารถเข้าถึงด้วยสัญจรทางบกสายรอง คือ ทางเดิน
สะพานไม้

2. ที่ดินขนาดกลาง ส่วนที่เข้าถึงที่ดินได้จากทางสัญจรหลัก 2
ทาง ได้แก่ ที่ดินที่สามารถเข้าถึงด้วยสัญจรทางน้ำสายหลัก คือ คลอง
บางลำภูและทางสัญจรทางบกสายรองคือสะพานทางเดินเข้าชุมชนบ้าน
พานถม

3. ที่ดินขนาดกลาง ส่วนที่เข้าถึงที่ดินได้จากทางสัญจรหลักทาง
เดียว ได้แก่ ที่ดินที่สามารถเข้าถึงด้วยการสัญจรทางน้ำสายหลัก คือ
คลองบางลำภู

4. ที่ดินขนาดเล็ก เข้าถึงที่ดินได้จากทางสัญจรทางเดียว ได้แก่
ที่ดินที่สามารถเข้าถึงด้วยการสัญจรทางน้ำสายหลัก คือ คลองบางลำภู
หรือที่ดินที่เข้าถึงด้วยการสัญจรทางน้ำสายรอง คือ คลองข้างบ้านหม่อม
เจ้าเจ๊ก คลองสายรองเชื่อมระหว่างถนนสามเสนกับคลองรอบวัดตรีทศ
เทพ และ คลองสายรองชุมชนบ้านหล่อ หรือที่ดินที่สามารถเข้าถึงด้วยการ
สัญจรทางบกสายหลัก คือ ถนนวัดปริณายก หรือ ทางสัญจรทางบกสาย
รอง คือ ทางเดินสะพานชุมชนบ้านหล่อ ทางเดินสะพานชุมชนบ้านพาน
ถม

4.1.4 ลักษณะของพื้นที่ริมน้ำ

4.1.4.1 บริเวณพื้นที่ริมน้ำฝั่งกำแพงเมือง

ก) รูปแบบตลิ่งแบบเดิมที่มีอยู่ในธรรมชาติ

ตลิ่งดิน ตลิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตส่วนใหญ่เป็นตลิ่งดินตามธรรมชาติ ซึ่งมีความลาดเอียงน้อยและถูกกัดเซาะเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีความลาดชันน้อย พื้นที่ที่ยังมีสภาพเป็นตลิ่งดิน ได้แก่พื้นที่ส่วนใหญ่ของพื้นที่ริมคลองบางลำภู โดยเฉพาะช่วงตั้งแต่ปากคลองบางลำภูติดกับแม่น้ำเจ้าพระยาจนถึงโรงเลื่อย

ข) รูปแบบตลิ่งถาวรที่สร้างขึ้นโดยผู้อยู่อาศัยในชุมชน

1. เขื่อนไม้ คือตลิ่งที่เกิดขึ้นจากการก่อสร้างกันเองโดยชาวบ้านหรือเจ้าของที่ดินเพื่อป้องกันการพังทลายของตลิ่ง เป็นการก่อสร้างด้วยไม้ ทำมุมตั้งฉากกับพื้นดิน กันไม่ให้ดินพังทลายลงมา ได้แก่ บริเวณ ตลิ่งหน้าโรงเลื่อย

2. เขื่อนอิฐคือตลิ่งที่เกิดขึ้นจากการก่อสร้างกันเองโดยชาวบ้านหรือเจ้าของที่ดินเพื่อป้องกันการพังทลายของตลิ่งเป็นการก่อสร้างด้วยอิฐเผา ปิดหน้าดินไว้ทำมุมเฉียงกับหน้าดิน ไม่ให้ดินทลายลงมาได้แก่ บริเวณตลิ่งหน้าป้อมมหาปราบไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลลาด

4.1.4.2 บริเวณพื้นที่ริมน้ำฝั่งนอกกำแพงเมือง ตั้งแต่ถนนสามเสนถึงถนนวิสุทธิกษัตริย์

ก) รูปแบบตลิ่งแบบเดิมที่มีอยู่ในธรรมชาติ

ตลิ่งดิน ตลิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตส่วนใหญ่เป็นตลิ่งดินตามธรรมชาติ ซึ่งมีความลาดเอียงน้อยและถูกกัดเซาะเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีความลาดชันน้อย พื้นที่ที่ยังมีสภาพเป็นตลิ่งดิน ได้แก่พื้นที่ส่วนใหญ่ของพื้นที่ริมคลองบางลำภู

ข) รูปแบบตลิ่งถาวรที่สร้างขึ้นโดยผู้อยู่อาศัยในชุมชน

1. ตลิ่งทำจากไม้ คือตลิ่งที่เกิดขึ้นจากการก่อสร้างกันเองโดยชาวบ้านหรือเจ้าของที่ดินเพื่อป้องกันการพังทลายของตลิ่ง เป็นการก่อสร้างด้วยไม้ ทำมุมตั้งฉากกับพื้นดิน กันไม่ให้ดินพังทลายลงมา ได้แก่ บริเวณตลิ่งหน้าตลาดข้างสะพานนรรัตนสถาน และตลิ่งหน้าโรงเลื่อย

2. ตลิ่งทำจากอิฐคือตลิ่งที่เกิดขึ้นจากการก่อสร้างกันเองโดยชาวบ้านหรือเจ้าของที่ดินเพื่อป้องกันการพังทลายของตลิ่งเป็นการก่อสร้างด้วยอิฐ ปิดหน้าดินไว้ทำมุมเดียวกับหน้าดิน ไม่ให้ดินทลายลงมาได้แก่ บริเวณตลิ่งหน้าชุมชนบ้านหล่อ และตลิ่งหน้าห้องแถววัดปริณายก

4.1.5 ประมวลลักษณะพื้นที่ริมน้ำ

4.1.5.1 บริเวณพื้นที่ริมน้ำฝั่งกำแพงเมือง

บริเวณพื้นที่ริมน้ำฝั่งกำแพงเมือง มีพื้นที่ริมน้ำ 2 รูปแบบ ได้แก่

รูปแบบที่ 1 W _ B _ r) _ R คือ พื้นที่ริมน้ำที่รองรับการใช้งานเฉพาะเจ้าของที่ดิน ได้แก่ พื้นที่ที่เป็น ว่าง ห้องแถว บ้าน หรือบ้านเจ้านาย ซึ่งมีที่ดินขนาดใหญ่ จึงสามารถเข้าออกที่ดินได้ 2 ทาง ได้แก่ ทางน้ำและทางบก

รูปแบบที่ 2 W _ b _ r) _ R คือ พื้นที่ริมน้ำที่รองรับการใช้งานเฉพาะเจ้าของที่ดิน ได้แก่ พื้นที่ที่เป็น ห้องแถว บ้าน ซึ่งมีที่ดินขนาดเล็ก จึงสามารถเข้าออกที่ดินได้ 2 ทาง ได้แก่ ทางน้ำและทางบก

4.1.5.2 บริเวณพื้นที่ริมน้ำฝั่งนอกกำแพงเมือง ตั้งแต่ถนนสามเสนถึงถนนวิสุทธิกษัตริย์

รูปแบบที่ 1 W _ b คือ พื้นที่ริมน้ำที่รองรับการใช้งานเฉพาะเจ้าของที่ดิน ได้แก่ พื้นที่ที่เป็นบ้าน ซึ่งมีที่ดินขนาดเล็ก จึงสามารถเข้าออกที่ดินได้ทางเดียว ได้แก่ ทางน้ำเท่านั้น

รูปแบบที่ 2 W _ B _ r คือ พื้นที่ริมน้ำที่รองรับการใช้งานเฉพาะเจ้าของที่ดิน ได้แก่ พื้นที่ที่เป็นบ้าน ซึ่งมีที่ดินขนาดใหญ่ แต่มีระยะเว้นเป็นทางเดินด้านหลังซึ่งเกิดมาจากการถมแนวคูน้ำรอบวัดสังเวชเดิม จึงสามารถเข้าออกที่ดินได้ 2 ทาง ได้แก่ ทางน้ำและทางบก

รูปแบบที่ 3 W _ B _ R คือ พื้นที่ริมน้ำที่รองรับการใช้งานเป็นส่วนตัว ได้แก่ พื้นที่ที่เป็นที่ดินบ้านและห้องแถว ซึ่งมีที่ดินขนาดใหญ่ จึงสามารถเข้าออกที่ดินได้ 2 ทาง ได้แก่ ทางน้ำและทางบก

รูปแบบที่ 4 W_r_B_r คือ พื้นที่ที่รับน้ำที่รองรับการใช้งานสาธารณะ ได้แก่ พื้นที่ที่เป็นวัดสังเวช ซึ่งมีที่ดินขนาดใหญ่ จึงสามารถเข้าออกที่ดินได้ 2 ทาง ได้แก่ ทางน้ำและทางบก โดยการสัญจรทางบกดังกล่าวเป็นทางสัญจรภายในของวัดเอง และพื้นที่ที่เป็นบ้าน ซึ่งมีที่ดินขนาดเล็ก และอยู่กระจุกรวมกันเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงโดยตรงจากคลองจากคลองบางลำภูได้ทุกหลัง ดังนั้นจึงต้องมีการทำทางเดินสาธารณะริมคลองขึ้นเพื่อใช้ในการกระจายการสัญจรออกไปยังที่อยู่อาศัยที่ไม่ได้อยู่ริมคลอง จึงเกิดเป็นทางเดินริมน้ำเชื่อมกับคลองบางลำภู ทำให้ที่ดินในบริเวณนี้ สามารถสัญจรผ่านทางสัญจรรองได้เท่านั้น นอกจากนี้พื้นที่รับน้ำในรูปแบบนี้สามารถพบได้ในพื้นที่ของวัง บ้านขุนนาง และบ้านราษฎรทั่วไปซึ่งมีที่ดินขนาดใหญ่ได้ด้วย

รูปแบบที่ 5 W_b_r คือ พื้นที่ที่รับน้ำที่รองรับการใช้งานเป็นส่วนตัว ได้แก่ พื้นที่ที่เป็นบ้านขนาดเล็ก และห้องแถวริมน้ำ ซึ่งมีที่ดินขนาดเล็ก และสามารถเข้าออกที่ดินได้ 2 ทาง ได้แก่ ทางน้ำและทางบก

รูปแบบที่ 6 W_r_b คือ พื้นที่ที่รับน้ำที่รองรับการใช้งานกึ่งสาธารณะ ได้แก่ พื้นที่ที่เป็นบ้านขนาดเล็ก และห้องแถวริมน้ำ ซึ่งมีที่ดินขนาดเล็ก และสามารถเข้าออกที่ดินได้ทางเดียวคือ ทางเดินริมน้ำติดกับคลองบางลำภู ซึ่งหมายความว่า การเข้าออกที่ดินสำหรับพื้นที่รับน้ำรูปแบบนี้จะต้องเข้าออกผ่านทางเดินริมน้ำเท่านั้นจึงจะสามารถสัญจรเชื่อมผ่านไปยังทางอื่น ๆ ได้

4.2 บทวิเคราะห์ลักษณะบางประการของพื้นที่รับน้ำคลองบางลำภูในปัจจุบัน (2520-2550)

4.2.1 ภาพรวมเครือข่ายทางน้ำ

4.2.1.1 บริเวณพื้นที่รับน้ำฝั่งกำแพงเมือง

ก) ลำน้ำสายหลัก

1. แม่น้ำ แม่น้ำเจ้าพระยา ทอดตัวในแนวเหนือ-ใต้ เป็นทางสัญจรทางน้ำสายหลัก สำหรับใช้ทั้งคมนาคมขนส่งในพื้นที่กรุงเทพฯ และนอกพื้นที่กรุงเทพฯ

2. คลองสายหลัก ได้แก่ คลองบางลำภู ซึ่งทอดตัวตั้งแต่น้ำ

ป้อมพระสุเมรุตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนานกับถนนพระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ คลองบางลำภูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุง ซึ่งเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างบริเวณวัดสังเวชกับวัดจักรวรรดิ ปัจจุบันมีการสร้างประตูน้ำกันเป็นช่วงๆ ทำให้ไม่สามารถสัญจรออกสู่น้ำเจ้าพระยาได้ตามเดิม ในปัจจุบันคลองบางลำภูไม่ได้ถูกใช้เพื่อการสัญจรอีกต่อไป

ข) ลำน้ำสายรอง

ไม่มีลำน้ำสายรองสำหรับใช้ในการสัญจรหลงเหลือมาจนถึงปัจจุบัน มีเพียงคูน้ำรอบวัดบวรนิเวศที่ยังคงเหลืออยู่ แต่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ในการสัญจรอีกต่อไป

ค) ลักษณะของเครือข่ายการสัญจร

ในปัจจุบันเครือข่ายทางสัญจรทางน้ำลดลงไปมากเหลือเพียงคลองบางลำภู แต่ไม่สามารถใช้สัญจรออกไปยังแม่น้ำเจ้าพระยาได้ดังเดิม เนื่องจากมีการสร้างประตูน้ำกันระหว่างคลองบางลำภูและแม่น้ำเจ้าพระยา

4.2.1.2 บริเวณพื้นที่ริมน้ำฝั่งนอกกำแพงเมือง ตั้งแต่ถนนสามเสนถึงถนนวิสุทธิกษัตริย์

ก) ลำน้ำสายหลัก

1. แม่น้ำ แม่น้ำเจ้าพระยา ทอดตัวในแนวเหนือ-ใต้ เป็นทางสัญจรทางน้ำสายหลัก สำหรับใช้ทั้งคมนาคมขนส่งในพื้นที่กรุงเทพฯ และนอกพื้นที่กรุงเทพฯ

2. คลองสายหลัก ได้แก่ คลองบางลำภู ซึ่งทอดตัวตั้งแต่น้ำป้อมพระสุเมรุตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนานกับถนนพระสุเมรุไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ คลองบางลำภูเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุง ซึ่งเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างบริเวณวัดสังเวชกับวัดจักรวรรดิ ปัจจุบัน

มีการสร้างประตูน้ำกันเป็นช่วงๆ ทำให้ไม่สามารถสัญจรออกสู่แม่น้ำเจ้าพระยาได้ตามเดิม ในปัจจุบันคลองบางลำภูไม่ได้ถูกใช้เพื่อการสัญจรอีกต่อไป

ข) ลำน้ำสายรอง

1. ลำน้ำสายรองประเภทคลองปลายต้นแยกมาจากคลองบางลำภู ได้แก่ คลองข้างบ้านหม่อมเจ้าเจ๊กเดิม ซึ่งปัจจุบันถูกถมจนเหลือเป็นคลองสายสั้นๆ แยกออกจากคลองบางลำภูไปประมาณ 100 เมตร ใช้ในการระบายน้ำ

ค) ลักษณะของเครือข่ายการสัญจร

ในปัจจุบันคลองสายรองในพื้นที่บริเวณนี้ลดลงไปมาก เหลือเพียงสายเดียว และไม่สามารถใช้สัญจรได้เพราะมีตะแกงดักขยะกั้นเอาไว้ระหว่างคลองบางลำภูและคลองสายรองดังกล่าว นอกจากนี้คลองสายหลักคือ คลองบางลำภูที่ยังคงอยู่มาตั้งแต่อดีต ก็ไม่สามารถใช้สัญจรออกไปยังแม่น้ำเจ้าพระยาได้ตามเดิม เนื่องจากการสร้างประตูน้ำกั้นระหว่างคลองบางลำภูและแม่น้ำเจ้าพระยา

4.2.2 ภาพรวมเครือข่ายทางบก

4.2.2.1 บริเวณพื้นที่ริมน้ำฝั่งกำแพงเมือง

ก) ทางสัญจรทางบกสายหลัก

1. ถนนที่ขนานไปตามแนวคลองบางลำภู ได้แก่ ถนนพระสุเมรุ เป็นถนนซึ่งทอดตัวในแนวตะวันออก-ตะวันตก เริ่มตั้งแต่ป้อมพระสุเมรุ เลียบแนวกำแพงพระนครด้านในมาถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ เชื่อมถนนพระอาทิตย์ ถนนจักรพงษ์ ถนนสิบลำน้ำ ถนนบวรนิเวศน์ ถนนดินสอ และถนนราชดำเนิน เป็นทางสัญจรขนาดใหญ่ที่เชื่อมถนนหลายเส้นเข้าด้วยกัน

2. ถนนที่ตั้งฉากกับคลองบางลำภู ได้แก่ ถนนพระอาทิตย์และ ถนนจักรพงษ์ เชื่อมระหว่างถนนพระสุเมรุกับถนนเจ้าฟ้า ถนนสืบสาม ห้างและถนนบวรนิเวศน์เชื่อมระหว่างถนนพระสุเมรุกับถนนบ้านแขก ถนนดินสอเชื่อมระหว่างถนนพระสุเมรุกับถนนราชดำเนิน

ข) ทางสัญจรทางบกสายรอง

1. ทางสัญจรทางบกสายรอง ประเภทถนนตั้งฉากกับแนวคลอง บางลำภู เชื่อมต่อกับเครือข่ายทางสัญจรทางบกสายรองอื่นๆ ได้แก่ ถนน เชื่อมกับสะพานหงอกทิศ และตรอกบ้านพานถม ถนนเหล่านี้เป็นถนน สำหรับใช้เชื่อมกับสะพานเพื่อข้ามคลองบางลำภู

2. ทางสัญจรทางบกสายรอง ประเภททางเดินตั้งฉากกับแนว คลองบางลำภู เชื่อมต่อกับเครือข่ายทางสัญจรทางบกสายรองอื่นๆ ได้แก่ ทางเดินในตลาดตรงข้ามกับตลาดยอดเดิม ทางเดินเชื่อมไปสะพานข้าม โรงเรียนสุขสงวน ทางเดินรอบป้อมมหาปราบเดิม และทางเดินเชื่อม สะพานข้ามไปถนนวัดปริณายก ทางเดินเชื่อมเหล่านี้ เป็นทางเดินที่แยก มาจากถนนพระสุเมรุทั้งหมด

3. ทางสัญจรทางบกสายรอง ประเภททางเดินริมน้ำ ได้แก่ บริเวณห้องแถวร้างหน้าติดกับตลาด เป็นทางเดินริมน้ำสั้นๆ ใช้สำหรับ สัญจรไปห้องแถว 5 คูหาริมน้ำ และทางเดินหน้าห้องแถวไม่ตรงข้ามวัด บวรนิเวศน์ เป็นทางเดินริมน้ำสั้นๆ ใช้สำหรับสัญจรไปห้องแถว 17 คูหา ริมน้ำ

4. ทางสัญจรทางบกสายรอง ประเภททางเดินขนานคลอง ด้านหลังที่อยู่อาศัยริมน้ำ ได้แก่ ทางเดินในตลาดตรงข้ามกับตลาดยอด เดิม เป็นทางเดินขนานกับคลองเชื่อมทางเดินต่างๆในตลาด

5. ทางสัญจรทางบกสายรอง ประเภทถนนปลายตัน ได้แก่ถนน ในมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ถนนในหอศิลป์ พระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ถนนข้างบริษัทผ่านฟ้า อิมพอร์ต

เอ็กซ์พอร์ต และถนนเข้าร้านอาหารอร่อยเด็ด เป็นถนนที่ใช้เพื่อเข้าสู่ที่ดินของตนเอง ไม่ได้เชื่อมต่อไปที่อื่นๆ

6. ทางสัญจรทางบกสายรอง ประเภททางเดินปลายตัน ได้แก่ ทางเดินในชุมชนข้างธนาคารไทยพาณิชย์ ทางเดินในสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง ทางเดินในชุมชนหน้าห้องแถวตรงข้ามวัดบวรนิเวศน์ ชุมชนห้องแถวติดตรอกบ้านพานถม ชุมชนติดถนนประชาธิปไตย ชุมชนตรงข้ามซอยเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ และชุมชนข้างป้อมมหาปราบเดิม เป็นทางเดินเชื่อมจากถนนพระสุเมรุเข้าสู่อาคารที่อยู่ใกล้เคียงน้ำ

ค) ลักษณะของเครือข่ายการสัญจร

ลักษณะทางเดินในบริเวณนี้มีถนนพระสุเมรุเป็นทางสัญจรหลัก และกระจายการสัญจรไปสู่สิ่งปลูกสร้างต่างๆในพื้นที่ด้วยทางเดินและถนนสายรองต่างๆ

4.2.2.2 บริเวณพื้นที่ริมน้ำฝั่งนอกกำแพงเมือง ตั้งแต่ถนนสามเสนถึงถนนวิสุทธิกษัตริย์

ก) ทางสัญจรทางบกสายหลัก

ถนนที่ตั้งฉากกับคลองบางลำภู ได้แก่ ถนนสามเสน ถนนประชาธิปไตย และถนนราชดำเนินนอก โดยถนนทั้งสามสายเชื่อมระหว่างถนนพระสุเมรุไปจนถึงถนนวิสุทธิกษัตริย์

ข) ทางสัญจรทางบกสายรอง

1. ทางสัญจรทางบกสายรอง แบบถนนตั้งฉากกับแนวคลองบางลำภู เชื่อมต่อกับเครือข่ายทางสัญจรทางบกสายรองอื่นๆ ได้แก่ ถนนลำพูเชื่อมซอยสามเสน 1 กับสะพานฮงอุทิศ ซอยสามเสน 2 เชื่อมระหว่างถนนสามเสนกับซอยสามเสน 4 ซอยสามเสน 4 เชื่อมระหว่างถนนสามเสนกับซอยข้างวัดตรีทศเทพ ตรอกบ้านพานถม เชื่อมระหว่างซอยสามเสน 2 กับสะพานอุษา สวัสดิ์ ชุมชนหน้าวัดตรีทศเทพเชื่อมระหว่างตรอกบ้านพานถมกับซอยเกษมศรีใช้สำหรับสัญจรในชุมชน

2. ทางสัญจรทางบกสายรอง แบบทางเดินตั้งฉากกับแนวคลอง บางลำภู เชื่อมต่อกับเครือข่ายทางสัญจรทางบกสายรองอื่นๆ ได้แก่ ซอย ทางเดินแยกจากถนนวัดปริณายก เชื่อมถนนวิสุทธิกษัตริย์ ถนนสามเสน กับถนนวัดปริณายก

3. ทางสัญจรทางบกสายรอง แบบถนนริมน้ำ ได้แก่ ถนนวัดปริณายก แยกมาจากถนนราชดำเนิน แต่ไม่สามารถเชื่อมไปออกที่อื่นได้ด้วย รถ

4. ทางสัญจรทางบกสายรอง แบบทางเดินริมน้ำ ได้แก่ ทางเดินริมน้ำข้างประตูน้ำคลองบางลำภูเชื่อมกับทางเดินในสวนสันติชัยปราการ ทางเดินริมน้ำหน้าโรงแรมนิวเวิลด์เชื่อมถนนสามเสนกับตรอกบ้านพานถม ทางเดินริมน้ำห้องแถวหน้าวัดตรีทศเทพเป็นทางเดินที่แยกออกมาจากตรอกบ้านพานถม ทางเดินริมน้ำชุมชนหน้าวัดตรีทศเทพเป็นทางเดินที่แยกออกมาจากถนนประชาธิปไตย และทางเดินริมน้ำหน้าห้องแถววัดปริณายกเชื่อมถนนวัดปริณายกกับถนนราชดำเนิน

5. ทางสัญจรทางบกสายรอง แบบทางเดินขนานคลองด้านหลังที่อยู่อาศัยริมน้ำ ได้แก่ ทางเดินข้างวัดสังเวช เชื่อมจากซอยสามเสน 1 ไปทางเดินริมน้ำติดถนนสามเสน และทางเดินไม้หลังที่อยู่อาศัยบุกรุกที่ริมน้ำ เชื่อมระหว่างตรอกบ้านพานถมกับซอยเกษมศรี

6. ทางสัญจรทางบกสายรอง แบบทางเดินปลายตัน ได้แก่ ซอย ทางเดินแยกจากถนนวัดปริณายกให้สัญจรจากถนนวัดปริณายกเข้าสู่ชุมชนต่างๆ

7. ทางสัญจรทางบกสายรอง แบบถนนรอบวัด ได้แก่ ซอยสามเสน 1 เป็นถนนที่เกิดมาจากทางเดินรอบวัดสังเวชเดิม เชื่อมระหว่างสะพานสงอุทิศกับถนนสามเสน

8. ทางสัญจรทางบกสายรอง แบบทางเดินรอบวัด ได้แก่ ทางเดินแยกมาจากซอยสามเสน 1 เป็นทางเดินเชื่อมซอยสามเสน 1 กับทางเดินริมน้ำติดถนนสามเสน

ค) ลักษณะของเครือข่ายการสัญจร

ลักษณะการสัญจรทางบกในพื้นที่บริเวณนี้เกิดจากการผสมผสานของทางเดินและถนนสายรองแบบต่างๆ เพื่อใช้เชื่อมเข้าสู่ที่ดินของตน โดยถนนและทางเดินบางส่วนเกิดจากทางเดินเดิมและแนวคลองเดิม แต่ถนนและทางเดินบางส่วนสร้างขึ้นใหม่เพื่อใช้สัญจรบนที่ดินเดิมซึ่งทำการแบ่งขายหรือแบ่งเช่าไปเป็นที่ดินแปลงเล็กๆที่ไม่สามารถเชื่อมไปออกถนนอื่นๆได้

4.2.3 ลักษณะของแปลงที่ดินและการเข้าถึง

4.2.3.1 บริเวณพื้นที่ริมน้ำฝั่งกำแพงเมือง

ก) ลักษณะที่ดินและการใช้งาน

1. ที่ดินขนาดใหญ่ ส่วนที่มีการใช้งานสาธารณะ ได้แก่ บิมน้ำมัน ธนาคารต่างๆ ตลาด และหอศิลป์พระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
2. ที่ดินขนาดใหญ่ ส่วนที่มีการใช้งานกึ่งสาธารณะ ได้แก่ โรงแรม สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง ร้านค้าห้องแถวริมถนน สำนักงาน และโรงงานต่างๆ
3. ที่ดินขนาดเล็ก ส่วนที่มีการใช้งานกึ่งสาธารณะ ได้แก่ ร้านค้าห้องแถวริมถนน
4. ที่ดินขนาดเล็ก ส่วนที่มีการใช้งานเป็นส่วนตัว ได้แก่ บ้านและห้องแถวสำหรับอยู่อาศัย

ข) การเข้าถึง

1. ที่ดินขนาดใหญ่ เข้าถึงที่ดินได้จากทางสัญจรหลักทางเดียว ได้แก่ ทางสัญจรทางบกสายหลัก คือ ทางถนนพระสุเมรุ
2. ที่ดินขนาดเล็ก เข้าถึงที่ดินได้จากทางสัญจรทางเดียว ได้แก่ ทางเดินหรือถนนสายรองที่แยกมาจากถนนพระสุเมรุ

4.2.3.2 บริเวณพื้นที่ริมน้ำฝั่งนอกกำแพงเมือง ตั้งแต่ถนนสามเสนถึงถนนวิสุทธิกษัตริย์

ก) ลักษณะที่ดินและการใช้งาน

1. ที่ดินขนาดใหญ่ ส่วนที่มีการใช้งานสาธารณะ ได้แก่ ตลาด
2. ที่ดินขนาดใหญ่ ส่วนที่มีการใช้งานกึ่งสาธารณะ ได้แก่ โรงแรม โรงเรียน หอพัก และโรงบำบัดน้ำเสีย
3. ที่ดินขนาดใหญ่ ส่วนที่มีการใช้งานเป็นส่วนตัว ได้แก่ บ้าน และห้องแถวสำหรับอยู่อาศัย
4. ที่ดินขนาดกลาง ส่วนที่มีการใช้งานกึ่งสาธารณะ ได้แก่ ร้านอาหารและบ้านสำหรับอยู่อาศัย
5. ที่ดินขนาดเล็ก ส่วนที่มีการใช้งานเป็นส่วนตัว ได้แก่ บ้านและห้องแถวสำหรับอยู่อาศัย

ข) การเข้าถึง

1. ที่ดินขนาดใหญ่ เข้าถึงที่ดินได้จากทางสัญจรหลักทางเดียว ได้แก่ ที่ดินขนาดใหญ่ที่อยู่ติดกับทางสัญจรทางบกสายรอง เช่น ซอยสามเสน 1 และ ถนนวัดปรินายก
2. ที่ดินขนาดกลาง เข้าถึงที่ดินได้จากทางสัญจรทางเดียว ได้แก่ ที่ดินขนาดกลางที่อยู่ติดกับทางสัญจรทางบกสายรอง คือ ถนนวัดปรินายก
3. ที่ดินขนาดเล็ก เข้าถึงที่ดินได้จากทางสัญจรทางเดียว ได้แก่ ทางเดินหรือถนนสายรองต่างๆที่แยกมาจากถนนสามเสน ถนนประชาธิปไตย และถนนราชดำเนิน

4.2.4 ลักษณะของพื้นที่ริมน้ำ

4.2.4.1 บริเวณพื้นที่ริมน้ำฝั่งกำแพงเมือง

ก) รูปแบบตลิ่งถาวรที่สร้างขึ้นโดยเจ้าของที่ดิน

ตลิ่งคอนกรีตเสริมเหล็กเป็นตลิ่งถาวรที่สร้างขึ้นโดยตลิ่งที่เกิดขึ้นจากการก่อสร้างกันเองโดยเจ้าของที่ดิน เป็นการสร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก อาจจะมีทั้งตั้งฉากกับผิวน้ำ และแบบทำมุมเอียงกับผิวน้ำ และบดถมด้วยด้วยอิฐ เพื่อไม่ให้ดินทลายลงมา ได้แก่ ตลิ่งตลอดแนวคลอง บางลำภูฝั่งกำแพงพระนคร

4.2.4.2 บริเวณพื้นที่ริมน้ำฝั่งนอกกำแพงเมือง ตั้งแต่ถนนสามเสนถึงถนนวิสุทธิกษัตริย์

ก) รูปแบบตลิ่งแบบเดิมที่มีอยู่ในธรรมชาติ

ตลิ่งดิน เป็นตลิ่งธรรมชาติที่ยังคงเหลืออยู่จากอดีตเนื่องมาจากการบุกรุกที่ดินริมน้ำทำให้ไม่สามารถสร้างตลิ่งถาวรขึ้นได้ ได้แก่ ตลิ่งดินบริเวณที่อยู่อาศัยบุกรุกที่ริมน้ำได้วัดตรีทศเทพ

ข) รูปแบบตลิ่งถาวรที่สร้างขึ้นโดยกรุงเทพมหานคร

ตลิ่งคอนกรีตเสริมเหล็กเป็นตลิ่งถาวรที่สร้างขึ้นโดยกรุงเทพมหานคร ในช่วงปี พ.ศ. 2523 โดยสร้างอ้างอิงจากแนวตลิ่งเดิมเพื่อให้คนในชุมชนสามารถใช้สัญจรไปมาได้ ได้แก่ ตลิ่งคอนกรีตเสริมเหล็กบริเวณชุมชนริมน้ำได้วัดตรีทศเทพ และนอกจากนี้ภายหลังจากช่วงปี พ.ศ. 2523 ทางกรุงเทพมหานครยังมีการทำทางเดินริมน้ำให้มีความปลอดภัยยิ่งขึ้นด้วยการทำทางเดินและรั้วกั้นระหว่างทางเดินและคลอง บางลำภูเพื่อกันไม่ให้ผู้สัญจรไปมาพลัดตกลงไปในคลองตลอดแนวคลอง บางลำภูที่มีทางเดินริมน้ำคอนกรีตแล้ว ได้แก่ ตลิ่งตลอดแนวคลอง บางลำภูฝั่งนอกกำแพงเมือง ตั้งแต่ถนนสามเสนถึงถนนวิสุทธิกษัตริย์ ยกเว้นพื้นที่ที่มีการบุกรุกที่ดินริมน้ำ

4.2.5 ประมวลลักษณะพื้นที่ริมน้ำในปัจจุบัน

4.2.5.1 บริเวณพื้นที่ริมน้ำฝั่งกำแพงเมือง

รูปแบบที่ 1 W ... B _ R คือ รูปแบบพื้นที่ริมน้ำภายในขอบเขตที่ดินแปลงใหญ่ ซึ่งไม่สามารถเข้าถึงได้ทางคลอง แต่เข้าถึงได้ทางถนนหลัก ได้แก่

พื้นที่ปั้มน้ำมัน ธนาคาร ตลาด โรงแรม สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง สำนักงาน โรงงาน และหอศิลป์ ซึ่งมีที่ดินขนาดใหญ่ ทั้งนี้ พื้นที่ที่รืมน้ำจะถูกแยกออกจากคลองด้วย ระดับความชันของตลิ่งคอนกรีต และ กำแพง

รูปแบบที่ 2 W ... b _ R คือ พื้นที่ที่รืมน้ำที่รองรับการใช้งานเฉพาะเจ้าของที่ดิน ได้แก่ พื้นที่ที่เป็นบ้านและร้านค้าห้องแถวซึ่งมีที่ดินขนาดเล็ก สามารถเข้าออกที่ดินได้ทางเดียวด้วยถนนด้านหลังอาคาร

รูปแบบที่ 3 W ... b _ r _ R คือ พื้นที่ที่รืมน้ำที่รองรับการใช้งานเฉพาะเจ้าของที่ดิน ได้แก่ พื้นที่ที่เป็นอาคารพักอาศัยหรือห้องแถว ซึ่งมีที่ดินขนาดเล็ก สามารถเข้าออกที่ดินได้ทางเดียว ด้วยการเข้าถึงทางถนนรองด้านหลังที่เชื่อมต่อมาจากถนนหลัก

รูปแบบที่ 4 W ... r _ B คือ รูปแบบพื้นที่ที่รืมน้ำภายในขอบเขตที่ดินแปลงใหญ่ ซึ่งไม่สามารถเข้าถึงได้ทางถนนหลัก แต่เข้าถึงได้ทางถนนรองเรียงฝั่งคลอง ได้แก่ โรงงานใกล้เคียงกับป้อมหาปราบเดิม

รูปแบบที่ 5 W ... r _ b คือ รูปแบบพื้นที่ที่รืมน้ำภายในขอบเขตที่ดินแปลงเล็ก ซึ่งไม่สามารถเข้าถึงได้ทางถนนหลัก แต่เข้าถึงได้ทางถนนรองเรียงฝั่งคลอง ได้แก่ ห้องแถวไม้ริมน้ำตรงข้ามกับโรงควบคุมคุณภาพน้ำรัตนโกสินทร์

4.1.5.2 บริเวณพื้นที่รืมน้ำฝั่งนอกกำแพงเมือง ตั้งแต่ถนนสามเสนถึงถนนวิสุทธิกษัตริย์

รูปแบบที่ 1 W ... B _ R คือ รูปแบบพื้นที่ที่รืมน้ำภายในขอบเขตที่ดินแปลงใหญ่ ซึ่งไม่สามารถเข้าถึงได้ทางคลองแต่เข้าถึงได้ด้วยถนนหลักด้านหลัง พื้นที่ที่รืมน้ำที่รองรับการใช้งานเฉพาะเจ้าของที่ดิน ได้แก่ พื้นที่ของโรงเรียนวัดสังเวชและบ้านพักอาศัยริมคลองบางลำภูใกล้ปากแม่น้ำเจ้าพระยา

รูปแบบที่ 2 W ... b _ r คือ พื้นที่ที่รืมน้ำที่รองรับการใช้งานเฉพาะเจ้าของที่ดิน ได้แก่ พื้นที่ที่เป็นบ้านและห้องแถวซึ่งมีที่ดินขนาดเล็ก สามารถเข้าออกที่ดินได้ทางเดียว ได้แก่ ทางเดินด้านหลังที่ดิน

รูปแบบที่ 3 W ... r _ b _ R พื้นที่ริมน้ำที่รองรับการใช้งานสาธารณะ ได้แก่ พื้นที่ที่เป็นบ้าน ตึกแถวสำหรับอยู่อาศัย ซึ่งมีที่ดินขนาดเล็ก แต่สามารถเข้าออกที่ดินได้ 2 ทาง คือทางเดินริมน้ำ และถนนด้านหลัง

รูปแบบที่ 4 W ... R _ B _ r คือ พื้นที่ริมน้ำที่รองรับการใช้งานสาธารณะ ได้แก่ พื้นที่ที่เป็นบ้าน ตึกแถว ตลาด ซึ่งมีที่ดินขนาดใหญ่ จึงสามารถเข้าออกที่ดินได้ทางเดียว ได้แก่ ถนนริมน้ำ เท่านั้น

รูปแบบที่ 5 W ... R _ r _ b พื้นที่ริมน้ำที่รองรับการใช้งานสาธารณะ ได้แก่ พื้นที่ที่เป็นบ้าน และตึกแถวสำหรับอยู่อาศัยซึ่งมีที่ดินขนาดเล็ก จึงสามารถเข้าออกที่ดินได้ทางเดียว ได้แก่ ทางเดินที่เชื่อมมาจากถนนริมน้ำ เท่านั้น

รูปแบบที่ 6 W ... R _ b พื้นที่ริมน้ำที่รองรับการใช้งานกึ่งสาธารณะ ได้แก่ พื้นที่ที่เป็นบ้านและห้องแถว สามารถเข้าออกได้ทางเดียวคือถนน

รูปแบบที่ 7 W _ b _ r พื้นที่ริมน้ำที่รองรับการใช้งานกึ่งสาธารณะ มีตึกลงดินและบ้านริมน้ำ ด้านหลังบ้านริมน้ำมีทางเดินริมน้ำ ได้แก่ พื้นที่บุกรุกที่ดินริมน้ำริมคลองบางลำภูหน้าโรงควบคุมคุณภาพน้ำรัตนโกสินทร์

รูปแบบที่ 8 W ... r _ b พื้นที่ริมน้ำที่รองรับการใช้งานเฉพาะเจ้าของที่ดิน ได้แก่ พื้นที่ที่เป็นบ้านและห้องแถวซึ่งมีที่ดินขนาดเล็ก สามารถเข้าออกที่ดินได้ทางเดียว ได้แก่ ทางเดินริมน้ำ

4.3 บทวิเคราะห์เปรียบเทียบลักษณะบางประการของพื้นที่ริมน้ำคลองบางลำภูในอดีตและปัจจุบัน

4.3.1 ความเปลี่ยนแปลงลักษณะเครือข่ายการสัญจรทางน้ำและทางบก

ในอดีต ช่วง ปี พ.ศ. 2450-2475 ผู้ที่อยู่อาศัยในบริเวณพื้นที่รอบคลองบางลำภูใช้การสัญจรทางน้ำเป็นหลัก เห็นได้จากการที่มีคลอง คลองสวน และลำประโดงจำนวนมากในพื้นที่

ภาพที่ 4.1 ภาพเปรียบเทียบปริมาณของการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ของปีพ.ศ. 2450 และปี พ.ศ.2475 (ที่มา : ผู้วิจัย)

แต่ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในปี พ.ศ. 2480 รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้มีนโยบายให้สร้างถนนจำนวนมากอีกทั้งมีการออกกฎหมายจับเรือแพลอยน้ำที่ไม่ได้รับการลงทะเบียน และในปีพ.ศ. 2520 ช่วงที่นายชวลิต ธรรมศิริเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครก็ได้มีการสั่งให้ย้ายเรือที่จอดในคลองบริเวณกรุงเทพมหานครออกไปจนหมด เป็นผลให้การสัญจรทางน้ำสิ้นสุดลงในเวลานี้ การสัญจรทางบกค่อยๆ มีความสำคัญขึ้นเป็นลำดับ จึงเริ่มมีการถมคลองต่างที่มาแต่เดิมให้เป็นถนน ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2475 – 2511

ภาพที่ 4.2 ภาพเปรียบเทียบปริมาณของการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ ของปีพ.ศ. 2511 และปี พ.ศ.2550 (ที่มา : ผู้วิจัย)

แต่คลองบางสายก็ไม่ถูกถมทำเป็นถนน แต่ถูกถมไปเพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัยอย่างเดียว เช่น คลองข้างบ้านหม่อมเจ้าแจ็กเดิม จะเห็นได้ว่าทางสัญจรทางน้ำสายหลักและ

สายรองซึ่งเชื่อมระหว่างสถานที่สำคัญต่างๆจะถูกลมและกลายมาเป็นถนนต่อมาในปัจจุบัน

หมายเลข	ชื่อ		ลักษณะทางกายภาพ				เชื่อม		หมายเหตุ
	ทางสัญจรทางน้ำ	ทางสัญจรทางบก	2450	2475	2511	2550			
A	คลองบางขุนพรหม	ถนนวิสุทธิกษัตริย์	น 2	น 2	บ 1	บ 1	ถนนสามเสน	ถนนราชดำเนินนอก	
B	คลองบางขุนพรหม	ถนนพญาไท	น 2	น 2	บ 1	บ 1	ท่าเรือเทเวศน์	ถนนสามเสน	
C	คลองบ้านหล่อ		น 3	น 3	บ 2	บ 2	คลองรอบวัดศรีทศเทพ	คลองรอบกรุง	
D	คลองบ้านหล่อ	ตรอกบ้านหล่อ	น 3	บ 3	บ 2	บ 2	คลองรอบวัดศรีทศเทพ	คลองรอบกรุง	
E	คลองรอบวัดศรีทศเทพ	ถนนประชาธิปไตย	น 2	น 2	บ 1	บ 1	ถนนพระสุเมรุ	ถนนวิสุทธิกษัตริย์	
F	คลองรอบวัดศรีทศเทพ	ซอยหลังวัดศรีทศเทพ	น 2	น 2	บ 2	บ 2	ตรอกบ้านพานถม	ถนนประชาธิปไตย	
G		ตรอกบ้านพานถม	บ 3	บ 3	บ 2	บ 2	คลองรอบวัดศรีทศเทพ	คลองรอบกรุง	
H		ซอยลำพู	บ 3	บ 3	บ 2	บ 2	ถนนสามเสน	ป่าช้าหลังวัดสังเวช	ตอนแรกไม่เชื่อมถนน
I		ซอยเกษมศรี	น 2	น 2	น 3	บ 2	คลองรอบกรุง	คลองรอบวัดศรีทศเทพ	ทางเดินข้างวัด
J		ซอยพระสวัสดิ์	น 2	น 2	น 3 บ 2	บ 2	คลองรอบวัดศรีทศเทพ	ถนนสามเสน	2511 ยังมีน้ำ
K		ซอยสามเสน 6	น 3	น 3	บ 2	บ 2	ถนนสามเสน		
L		ซอยสามเสน 6	น 3	น 3	บ 2	บ 2	คลองรอบวัดศรีทศเทพ	ซอยวรพงษ์	
M		ซอยสามพระยา	น 2 บ 3	น 2 บ 3	บ 2	บ 2	ถนนสามเสน	วัดสามพระยา	
N	คลองรอบวัดสามพระยา		น 2	น 2	บ 2	บ 2	คลองบางขุนพรหม	วัดสามพระยา	
O	คลองรอบวัดสามพระยา		น 3	น 3	บ 2	บ 2	แม่น้ำเจ้าพระยา	วัดสามพระยา	
P	คลองรอบวัดสามพระยา		น 3	น 3	น 3	-	แม่น้ำเจ้าพระยา		
Q		ซอยวรพงษ์	น 3	น 3	บ 2	บ 2	คลองรอบวัดศรีทศเทพ	ถนนวิสุทธิกษัตริย์	
R		ตรอกบ้านหล่อ	น 3	น 3	น 3 บ 2	บ 2	คลองรอบวัดศรีทศเทพ	คลองรอบกรุง	2511 ไม่ไปถึงถนนใหญ่
S		ถนนริมคลอง	บ 3	บ 3	บ 2	บ 2	คลองรอบกรุง	วัดปิ่นายก	

ตารางที่ 4.1 ตารางแสดงจุดเชื่อมต่อระหว่างเส้นทางต่างๆด้วยการสัญจรทางน้ำ (ที่มา : ผู้วิจัย)

จากตารางแสดงว่ามีเพียงทางสัญจรที่เชื่อมระหว่างสถานที่สำคัญเท่านั้นที่ยังคงเหลืออยู่ ทางสัญจรที่ใช้เข้าสู่ที่ดินของตนเอง เช่น คลองสวน และลำประโดงจำนวนมาก ถูกถมไปโดยไม่ได้สร้างเป็นทางสัญจรทางบก ส่งผลให้ปริมาณเครือข่ายทางสัญจรทางบกในปัจจุบันและทางน้ำที่มีในอดีตไม่เท่ากัน ทำให้เกิดปัญหาเรื่องการเข้าถึงที่ดินขึ้น

4.3.2 ความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ริมตลิ่ง

พื้นที่ริมน้ำเดิมในอดีต(ปีพ.ศ. 2450 – 2500) มีลักษณะเป็นตลิ่งดินตามธรรมชาติ มีความชันไม่มากนัก สามารถใช้สัญจรจากทางคลองบางลำภูเข้าถึงที่ดินของตนเองได้โดยตรง หากที่ดินของใครไม่อยู่ติดพื้นที่ริมน้ำ ก็จะใช้ทางเดินสะพานไม้ริมน้ำเข้าไปสู่ที่ดินของตนได้ จนกระทั่งในช่วงปี พ.ศ. 2500 – 2520 ผู้ที่อยู่อาศัยในบริเวณชุมชนริมคลองจึงเริ่มมีการออกมาสร้างตลิ่งถาวรริมน้ำของตนเอง เพื่อกันการกัดเซาะพังทลายของตลิ่งที่หน้าที่อยู่อาศัยของตนเอง แต่การก่อสร้างตลิ่งถาวรนี้ มีปะปนกันทั้งระยะสั้น และวัสดุ เนื่องจากเป็นของที่เจ้าของที่ดินหรือคนในชุมชนสร้างกันเอง ไม่มีกำหนดเกณฑ์ จึงมีรูปแบบตลิ่งจึงมีความหลากหลายมาก ต่อมาในช่วงปีพ.ศ. 2523 กรุงเทพมหานครได้มีการก่อสร้างตลิ่งถาวรส่วนที่เหลือที่ยังไม่ทำการสร้างให้เป็นตลิ่งคอนกรีตเสริมเหล็ก

ทั้งหมด ซึ่งตลิ่งแบบใหม่ที่ผู้อยู่อาศัยและกรุงเทพมหานครเป็นผู้สร้างขึ้นนี้ไม่มีทางเดินลงไปยังริมน้ำเหมือนตลิ่งดินในอดีต ทำให้การเข้าออกระหว่างที่ดินและคลองบางลำภูถูกตัดขาดไปในเวลานี้

4.3.3 ความเปลี่ยนแปลงลักษณะการเข้าถึง

จากหัวข้อ 4.3.1 และ 4.3.2 จะเห็นได้ว่าปริมาณเครือข่ายทางสัญจรทางบกที่ลดจำนวนลงอย่างมาก ทำให้การเข้าถึงที่ดินมีไม่เพียงพอตามความต้องการ อีกทั้งคลองบางลำภูที่ในอดีตสามารถใช้สัญจรเข้าออกที่ดินได้ ยังไม่สามารถใช้ได้ในปัจจุบัน เนื่องมาจากการก่อสร้างตลิ่งแบบถาวร ดังนั้นการเข้าถึงจากพื้นที่ริมน้ำจึงมีความสำคัญมากกับสิ่งปลูกสร้างที่อยู่ติดริมน้ำ การเข้าถึงด้วยทางเดินริมน้ำและถนนริมน้ำจึงมีความสำคัญมากขึ้นในกรณีของชุมชนบ้านหล่อ เนื่องจากเครือข่ายลำประโดงเดิมที่สามารถใช้สัญจรได้ ได้ถูกถมไปจนหมด และมีเพียงแค่ตรอกบ้านหล่อเดิมนั้นที่ถูกถมเป็นถนน ทำให้ไม่สามารถสัญจรเข้าออกจากทางสัญจรทางบกหลักสายอื่นได้เลย จึงมีความจำเป็นต้องสร้างถนนริมน้ำขึ้นเพื่อรองรับความต้องการการสัญจรทางบก ทำให้พื้นที่ริมน้ำในบริเวณนี้เป็นพื้นที่ริมน้ำขนาดใหญ่และมีความเป็นสาธารณะสูงกว่าในบริเวณอื่นๆ

4.3.4 ประมวลลักษณะการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ริมน้ำจากอดีตสู่ปัจจุบัน

4.3.4.1 การเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบ W _ B _ r) _ R สู่รูปแบบ W ... B _ R

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ริมน้ำจากเดิมที่สามารถเข้าถึงได้ทางคลองหลัก และถนนสายรองที่เชื่อมต่อกับถนนหลักเดิมถูกรวมกับทางสัญจรหลัก เนื่องจากกำแพงเมืองถูกรื้อทำให้ทางเดินที่ขนานอยู่กับถนนหลักรวมเข้าเป็นทางสัญจรเส้นเดียวกัน พื้นที่ริมน้ำภายในขอบเขตที่ดินแปลงขนาดเดิม แต่ไม่สามารถเข้าถึงได้ด้วยคลองหลัก แต่เข้าถึงได้ทางถนนหลัก เนื่องจากการเปลี่ยนการสัญจรทางน้ำเป็นทางบก และการเข้าถึงขอบเขตที่ดินมาจากถนนหลักโดยตรง ทั้งนี้พื้นที่ริมน้ำก็มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมที่เป็น ตลิ่งดิน หรือ ตลิ่งก่ออิฐที่มีบันไดทางเดินริมตลิ่ง ก็กลายมาเป็น ตลิ่งคอนกรีตที่มีความชันมาก

4.3.4.2 การเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบ W _ B _ r) _ R สู่รูปแบบ W ... b _ R

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่รึมน้ำจากเดิมที่สามารถเข้าถึงได้ทางคลองหลัก และถนนสายรองที่เชื่อมต่อกับถนนหลักเดิมถูกรวมกับทางสัญจรหลัก เนื่องจากกำแพงเมืองถูกรื้อหรือทำให้ทางเดินที่ขนานอยู่กับถนนหลักรวมเข้าเป็นทางสัญจรเส้นเดียวกัน พื้นที่รึมน้ำภายในขอบเขตที่ดินซึ่งถูกแบ่งให้มีขนาดเล็กลง แต่ยังมีขอบเขตบางส่วนติดกับถนนสายหลัก และการเปลี่ยนแปลงการสัญจรหลักจากทางน้ำไปสู่ทางบกทำให้การสัญจรด้วยน้ำถูกยกเลิกไป ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงได้จากทางคลองหลักเช่นเดิม แต่สัญจรด้วยถนนสายหลักแทน ทั้งนี้พื้นที่รึมน้ำก็มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมที่เป็น ตลิ่งดินหรือตลิ่งก่ออิฐที่มีบันไดทางเดินริมตลิ่ง ก็กลายมาเป็นตลิ่งคอนกรีตที่มีความชันมาก

4.3.4.3 การเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบ W _ B _ r) _ R สู่อรูปแบบ W ... b _ r _ R

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่รึมน้ำจากเดิมที่สามารถเข้าถึงได้ทางคลองหลัก และถนนสายรองที่เชื่อมต่อกับถนนหลักเดิมถูกรวมกับทางสัญจรหลัก เนื่องจากกำแพงเมืองถูกรื้อหรือทำให้ทางเดินที่ขนานอยู่กับถนนหลักรวมเข้าเป็นทางสัญจรเส้นเดียวกัน พื้นที่รึมน้ำภายในขอบเขตที่ดินซึ่งถูกแบ่งให้มีขนาดเล็กลง แต่ไม่มีขอบเขตที่ดินส่วนไหนเลยที่มีพื้นที่ติดกับถนนสายหลัก ทำให้ไม่สามารถเข้าออกได้โดยตรงจากถนนสายหลัก ดังนั้นจึงต้องใช้ทางเดินตามแนวแปลงที่ดินเพื่อเข้าออกที่ดินของตน ในส่วนของพื้นที่รึมน้ำมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมที่เป็น ตลิ่งดิน หรือตลิ่งก่ออิฐที่มีบันไดทางเดินริมตลิ่งก็กลายมาเป็น ตลิ่งคอนกรีตที่มีความชันมาก

4.3.4.4 การเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบ W _ B _ r) _ R สู่อรูปแบบ W ... r _ b

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่รึมน้ำจากเดิมที่สามารถเข้าถึงได้ทางคลองหลัก และถนนสายรองที่เชื่อมต่อกับถนนหลักเดิมถูกรวมกับทางสัญจรหลัก เนื่องจากกำแพงเมืองถูกรื้อหรือทำให้ทางเดินที่ขนานอยู่กับถนนหลักรวมเข้าเป็นทางสัญจรเส้นเดียวกัน พื้นที่รึมน้ำภายในขอบเขตที่ดินซึ่งถูกแบ่งให้มีขนาดเล็กลง แต่ไม่มีขอบเขตที่ดินส่วนที่มีพื้นที่ติดกับถนนสายหลัก และไม่สามารถสร้างทางเดินเข้ามาตามแนวแปลงที่ดินได้ ดังนั้นจึงสร้างทางเดินริมน้ำขึ้นโดยการทำทางเดินจากตลิ่งคอนกรีตเสริมเหล็กริมน้ำริมน้ำ ซึ่งเปลี่ยนจากพื้นที่รึมน้ำเดิมที่เป็นตลิ่ง

ดินหรือ ดิ่งก่ออิฐที่มีบันไดทางเดินริมตลิ่ง ก็กลายมาเป็นตลิ่งคอนกรีตที่มีความชันมาก

4.3.4.5 การเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบ $W_B_r)__R$ สู่รูปแบบ $W \dots b_R$

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่รึมน้ำจากเดิมที่สามารถเข้าถึงได้ทางคลองหลักและถนนสายรอง เปลี่ยนแปลงมาเป็นพื้นที่ที่รึมน้ำภายในขอบเขตที่ดินมีขนาดเล็กลง แต่ยังสามารถเข้าออกด้วยการสัญจรทางบกหลักเนื่องจากที่ดินที่ถูกแบ่งอยู่ติดกับการสัญจรทางบกซึ่งพัฒนามาจากทางเดินเดิม แต่ไม่สามารถเข้าออกด้วยคลองหลักเหมือนในอดีตเนื่องจากการสร้างตลิ่งคอนกรีตที่มีความชันมาก ทำให้ไม่สามารถลงไปใช้พื้นที่ที่รึมน้ำและเข้าถึงจากคลองบางลำพูได้

4.3.4.6 การเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบ $W_b_r)__R$ สู่รูปแบบ $W \dots b_R$

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่รึมน้ำจากเดิมที่สามารถเข้าถึงได้ทางคลองหลักและถนนสายรอง เปลี่ยนแปลงมาเป็นพื้นที่ที่รึมน้ำภายในขอบเขตที่ดินมีขนาดเล็กลง แต่ยังสามารถเข้าออกด้วยการสัญจรทางบกหลักเนื่องจากที่ดินที่ถูกแบ่งอยู่ติดกับการสัญจรทางบกซึ่งพัฒนามาจากทางเดินเดิม แต่ไม่สามารถเข้าออกด้วยคลองหลักเหมือนในอดีตเนื่องจากการสร้างตลิ่งคอนกรีตที่มีความชันมาก ทำให้ไม่สามารถลงไปใช้พื้นที่ที่รึมน้ำและเข้าถึงจากคลองบางลำพูได้

4.3.4.7 การเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบ $W_b_r)__R$ สู่รูปแบบ $W \dots b_r_R$

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่รึมน้ำจากเดิมที่สามารถเข้าถึงได้ทางคลองหลักและถนนสายรอง เปลี่ยนแปลงมาเป็นพื้นที่ที่รึมน้ำภายในขอบเขตที่ดินมีขนาดเล็กลง สามารถเข้าออกด้วยการสัญจรทางบกสายรองเนื่องจากที่ดินที่ถูกแบ่งไม่อยู่ติดกับการสัญจรทางบกซึ่งพัฒนามาจากทางเดินเดิม หรือใช้ทางเดินรองที่มีอยู่ในอดีตในการเข้าออกที่ดินที่ถูกแบ่งให้มีขนาดเล็กลง แต่ไม่สามารถเข้าออกด้วยคลองหลักเหมือนในอดีตเนื่องจากการสร้างตลิ่งคอนกรีตที่มีความชันมาก ทำให้ไม่สามารถลงไปใช้พื้นที่ที่รึมน้ำและเข้าถึงจากคลองบางลำพูได้

4.3.4.8 การเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบ W_B_r สู่รูปแบบ $W \dots B_r$

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่รึมน้ำจากเดิมที่สามารถเข้าถึงได้ทางคลองหลักและทางเดินด้านหลังสิ่งปลูกสร้าง เปลี่ยนแปลงมาเป็น พื้นที่ที่รึมน้ำที่สามารถเข้าถึงได้จากทางเดินด้านหลังที่ดินเท่านั้น ไม่สามารถเข้าออกด้วยคลองหลักเหมือนในอดีตเนื่องจากการก่อสร้างตลิ่งถาวร ซึ่งมีความชันมาก ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงได้จากพื้นที่ที่รึมน้ำเช่นเดิม

4.3.4.9 การเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบ W _ b สู่อรูปแบบ W ... R _ b _ r

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่รึมน้ำจากเดิมที่สามารถเข้าถึงได้ทางคลองหลักโดยตรงเท่านั้น ไปสู่พื้นที่ที่รึมน้ำแบบมีถนนรึมน้ำและมีทางเดินด้านหลัง โดยที่ดินมีขอบเขตเท่าเดิม แต่ไม่สามารถเข้าออกด้วยคลองหลักเหมือนในอดีต เนื่องจากการเปลี่ยนการสัญจรทางน้ำเป็นทางบกและสามารถเข้าออกได้จากทางเดินรึมน้ำและทางเดินด้านหลัง จึงมีการสร้างถนนรึมน้ำขึ้นในบริเวณนี้เพื่อใช้ในการเข้าออกที่ดินในพื้นที่ และทางเดินด้านหลังซึ่งใช้ในการเข้าที่ดินของอาคารอื่น ทำให้สามารถเข้าออกได้ 2 ทาง โดยพื้นที่ที่รึมน้ำในบริเวณนี้เดิมมีลักษณะเป็นตลิ่งดินมีความลาดชันน้อย และถูกสร้างเป็นตลิ่งคอนกรีตที่มีความชันมาก

4.3.4.10 การเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบ W _ b สู่อรูปแบบ W ... b _ r

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่รึมน้ำจากเดิมที่สามารถเข้าถึงได้ทางคลองหลักโดยตรงเท่านั้น ไปสู่พื้นที่ที่รึมน้ำแบบมีทางเดินด้านหลังที่ดินที่ดินถูกแบ่งย่อยลง ทำให้ที่ดินที่ถูกแบ่งออกมาใหม่ไม่อยู่ติดกับคลองและไม่สามารถเข้าออกด้วยคลองหลักเหมือนในอดีตเนื่องจากการเปลี่ยนการสัญจรทางน้ำเป็นทางบกสามารถเข้าออกได้จากทางเดินด้านหลังที่ดินเท่านั้น โดยทางเดินด้านหลังเกิดขึ้นมาจากแนวที่ดิน และไม่สามารถขยายทางเดินให้เป็นถนนได้เนื่องจากสิ่งปลูกสร้างในบริเวณโดยรอบสร้างอยู่ชิดกันมาก ทำให้ไม่สามารถขยายทางเดินด้านหลังสิ่งปลูกสร้างได้

4.3.4.11 การเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบ W _ b สู่อรูปแบบ W ... r _ b

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่รึมน้ำจากเดิมที่สามารถเข้าถึงได้ทางคลองหลักโดยตรงเท่านั้น ไปสู่พื้นที่ที่รึมน้ำแบบมีทางเดินรึมน้ำและที่ดินถูกแบ่งย่อยลง แต่ไม่สามารถเข้าออกด้วยคลองหลักเหมือนในอดีตเนื่องจากการเปลี่ยนการ

สัญจรทางน้ำเป็นทางบกและการสร้างตลิ่งแบบถาวรที่ทำให้ไม่สามารถขึ้นลงได้จากคลองบางลำพูอีก ที่ดินที่ถูกแบ่งย่อยลงนี้ไม่อยู่ติดกับทางเดินซึ่งถูกสร้างขึ้นมาใหม่เพื่อใช้สัญจร ดังนั้นจึงมีการสร้างทางเดินริมน้ำขึ้นเพื่อใช้เข้าออกที่ดินในพื้นที่ริมน้ำรูปแบบนี้

4.3.4.12 การเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบ W _ b สู่อุปแบบ W ... R _ b

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ริมน้ำจากเดิมที่สามารถเข้าถึงได้ทางคลองหลักโดยตรงเท่านั้น ไปสู่อุปแบบพื้นที่ริมน้ำที่มีถนนริมน้ำด้านหน้าที่ดินเพื่อใช้ในการสัญจรเข้าออกที่ดินโดยตรง โดยไม่สามารถใช้ถนนริมน้ำเพื่อลงไปยังคลองบางลำพูได้จากการสร้างตลิ่งแบบถาวรซึ่งมีความชันมาก

4.3.4.13 การเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบ W _ b _ r สู่อุปแบบ W ... b _ r

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ริมน้ำจากเดิมที่สามารถเข้าถึงได้ทางคลองและทางเดินด้านหลังที่ดิน ไปสู่พื้นที่ริมน้ำแบบพื้นที่ริมน้ำที่มีทางเดินด้านหลังที่ดิน สามารถเข้าออกที่ดินผ่านทางเดินด้านหลังได้ แต่ไม่สามารถสัญจรผ่านคลองบางลำพูได้เหมือนในอดีต เนื่องจากภายหลังการเปลี่ยนการสัญจรจากทางน้ำมาเป็นทางบกทำให้มีการสร้างตลิ่งถาวรซึ่งมีความชันมาก ทำให้ไม่สามารถลงไปยังพื้นที่ริมน้ำได้เช่นเดิม โดยที่ดินในพื้นที่ริมน้ำรูปแบบนี้มีขนาดเล็กซึ่งมีขอบเขตเท่าเดิม หรือพื้นที่ริมน้ำที่มีที่ดินขนาดเล็กแต่ถูกแบ่งย่อยที่ดินให้มีขนาดเล็กลงไปอีกแต่ที่ดินอยู่ติดกับทางเดินเดิม ทำให้ยังสัญจรเข้าออกที่ดินได้

4.3.4.14 การเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบ W _ b _ r สู่อุปแบบ W ... r _ b

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ริมน้ำจากเดิมที่สามารถเข้าถึงได้ทางคลองและทางเดินด้านหลังที่ดิน ไปสู่พื้นที่ริมน้ำแบบพื้นที่ริมน้ำที่มีทางเดินริมน้ำด้านหน้าที่ดินขนาดเล็ก ซึ่งถูกแบ่งย่อยให้มีขนาดเล็กลงทำให้ไม่สามารถใช้ทางเดินเดิมเพื่อเข้าสู่ที่ดินได้ จึงต้องสร้างทางเดินริมน้ำขึ้นใหม่เพื่อรองรับการเข้าถึงที่ดินในบริเวณนี้ โดยทางเดินริมน้ำสร้างขึ้นมาจากตลิ่งแบบถาวรซึ่งมีความชันมากและไม่สามารถลงไปใช้พื้นที่ริมน้ำได้

4.3.4.15 การเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบ W _ r _ b สู่อุปแบบ W ... r _ b

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่ริมน้ำจากเดิมที่สามารถเข้าถึงได้จากคลองผ่านทางเดินริมน้ำที่ดิน ไปสู่พื้นที่ที่ริมน้ำแบบพื้นที่ที่ริมน้ำที่มีทางเดินริมน้ำแต่ไม่สามารถผ่านลงไปยังคลองด้านล่างได้ เนื่องจากภายหลังการเปลี่ยนการสัญจรจากทางน้ำมาเป็นทางบกทำให้มีการสร้างตลิ่งถาวรซึ่งมีความชันมาก ทำให้ไม่สามารถลงไปยังพื้นที่ที่ริมน้ำได้เช่นเดิม

4.3.4.16 การเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบ W_r_b สู่รูปแบบ W...R_b_r

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่ริมน้ำจากเดิมที่สามารถเข้าถึงได้จากคลองผ่านทางเดินริมน้ำที่ดิน ไปสู่พื้นที่ที่ริมน้ำแบบพื้นที่ที่ริมน้ำที่มีถนนริมน้ำ โดยที่ดินดังกล่าวเป็นที่ดินที่สามารถเข้าออกได้หลายทางเนื่องจากมีทางเดินอื่นด้านหลังที่ดิน ที่ดินเป็นที่ดินขนาดเล็กซึ่งอยู่ติดกับทางเดินหลักในอดีต ทำให้ทางเดินดังกล่าวถูกพัฒนามาเป็นถนนริมน้ำในปัจจุบันและมีการทำทางเดินอื่นด้านหลังเพิ่มเพื่อใช้สัญจรไปยังที่ดินอื่นๆในบริเวณ เนื่องจากภายหลังการเปลี่ยนการสัญจรจากทางน้ำมาเป็นทางบกทำให้มีการสร้างตลิ่งถาวรซึ่งมีความชันมาก ทำให้ไม่สามารถลงไปยังพื้นที่ที่ริมน้ำได้เช่นเดิม

4.3.4.17 การเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบ W_r_b สู่รูปแบบ W...R_r_b

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่ริมน้ำจากเดิมที่สามารถเข้าถึงได้จากคลองผ่านทางเดินริมน้ำที่ดิน ไปสู่พื้นที่ที่ริมน้ำแบบพื้นที่ที่ริมน้ำที่มีถนนริมน้ำและเข้าออกที่ดินได้ทางเดียวโดยผ่านทางเดินซึ่งเชื่อมกับถนนริมน้ำเท่านั้น โดยที่ดินดังกล่าวเป็นที่ดินที่ถูกแบ่งย่อยให้มีขนาดเล็กและไม่มีขอบเขตส่วนใดติดกับถนนจึงต้องสร้างทางเดินขนาดเล็กตามแนวที่ดินเข้าไปเพื่อใช้สัญจรเข้าออกที่ดินของตน เนื่องจากภายหลังการเปลี่ยนการสัญจรจากทางน้ำมาเป็นทางบกทำให้มีการสร้างตลิ่งถาวรซึ่งมีความชันมาก ทำให้ไม่สามารถลงไปยังพื้นที่ที่ริมน้ำได้เช่นเดิม

4.3.4.18 การเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบ W_r_B_r สู่รูปแบบ W...B_R

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่ริมน้ำซึ่งสามารถเข้าถึงคลองหลักได้โดยผ่านทางเดินริมน้ำและมีทางเดินด้านหลังที่ดินแต่เดิม ถูกเปลี่ยนไปเป็นพื้นที่ที่ริมน้ำแบบอาคารติดริมน้ำและมีขอบเขตที่ดินเท่าเดิม แต่เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ทำให้การใช้งานพื้นที่ที่ริมน้ำเปลี่ยนจากพื้นที่ที่ริมน้ำสาธารณะ

ไปเป็นพื้นที่ริมน้ำส่วนตัวใช้เฉพาะเจ้าของที่ดิน แต่ไม่สามารถเข้าออกด้วยคลองหลักเหมือนในอดีตเนื่องจากการเปลี่ยนการสัญจรทางน้ำเป็นทางบก จึงเข้าออกด้วยถนนด้านหลังที่ดินซึ่งพัฒนามาจากทางเดินเดิมเพียงทางเดียวและไม่สามารถเข้าออกด้วยคลองหลักเหมือนในอดีตเนื่องจากการเปลี่ยนการสัญจรทางน้ำเป็นทางบกพื้นที่ริมน้ำเดิมที่เป็นตลิ่งดินตามธรรมชาติก็กลายมาเป็นตลิ่งคอนกรีตที่มีความชันมาก และไม่สามารถใช้สัญจรได้

4.3.4.19 การเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบ $W_r_B_r$ สู่รูปแบบ W_b_r

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ริมน้ำจากเดิมที่สามารถเข้าถึงได้ทางคลองหลักและถนนสายรอง ไปสู่พื้นที่ริมน้ำแบบที่ดินริมน้ำถูกแบ่งให้มีขนาดเล็กลงและถูกบุกรุก ทำให้มีการสร้างสิ่งปลูกสร้างล้ำเข้าไปในบริเวณคลองบางลำภู และมีการสร้างทางเดินไม้ด้านหลังสิ่งปลูกสร้างริมน้ำขึ้น พื้นที่บริเวณนี้ไม่มีการสร้างตลิ่งถาวร ทำให้ยังสามารถลงไปใช้พื้นที่ริมคลองได้เช่นในอดีต แต่การสัญจรใช้การสัญจรด้วยทางเดินไม้ด้านหลังเป็นหลัก พื้นที่ริมน้ำยังคงสภาพเป็นตลิ่งดินตามธรรมชาติที่มีความลาดชันจำเหมือนในอดีต

4.3.4.20 การเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบ $W_r_B_r$ สู่รูปแบบ $W \dots R_b$

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ริมน้ำจากเดิมที่สามารถเข้าถึงได้ทางคลองหลักและถนนสายรอง ไปสู่พื้นที่ริมน้ำแบบที่ดินริมน้ำถูกแบ่งให้มีขนาดเล็กลง โดยที่ดินที่ถูกแบ่งให้มีขนาดเล็กลงมีขอบเขตอยู่ติดกับทางเดินริมน้ำเดิมแต่ไม่มีขอบเขตติดกับทางเดินด้านหลังที่ดิน ซึ่งทางเดินริมน้ำดังกล่าวเป็นทางเดินริมน้ำสายหลัก จึงมีการขยายทางเดินให้กลายเป็นถนนริมน้ำในเวลาต่อมา

4.3.4.21 การเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบ $W_r_B_r$ สู่รูปแบบ $W \dots r_b$

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ริมน้ำซึ่งสามารถเข้าถึงคลองหลักได้โดยผ่านทางเดินริมน้ำและมีทางเดินด้านหลังที่ดินแต่เดิม เปลี่ยนไปเป็นพื้นที่ริมน้ำแบบมีทางเดินริมน้ำด้านหน้าของที่ดินซึ่งถูกแบ่งย่อยให้มีขนาดเล็กลง ทำให้ไม่สามารถเข้าออกได้ด้วยทางเดินด้านหลังเหมือนในอดีต จึงเข้าออกด้วยทางเดินริมน้ำเท่านั้น และไม่สามารถเข้าออกด้วยคลองหลักเหมือนในอดีตเนื่องจากการเปลี่ยนการสัญจรทางน้ำเป็นทางบก พื้นที่ริมน้ำเดิมที่มีลักษณะเป็นตลิ่งไม้ หรือ

ตลิ่งดินที่มีสะพานไม้เป็นทางเดินริมน้ำ จึงถูกเปลี่ยนไปเป็นตลิ่งถาวรทำจากคอนกรีตที่มีความชันมากและมีทางเดินริมน้ำเป็นส่วนหนึ่งของตลิ่ง

4.3.4.22 การเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบ $W_r_B_r$ สู่รูปแบบ $W \dots r_b_R$

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ริมน้ำซึ่งสามารถเข้าถึงคลองหลักได้โดยผ่านทางเดินริมน้ำและมีทางเดินด้านหลังที่ดินแต่เดิม เปลี่ยนไปเป็นพื้นที่ริมน้ำแบบมีทางเดินริมน้ำด้านหน้าของที่ดินซึ่งถูกแบ่งย่อยให้มีขนาดเล็กลง ซึ่งไม่สามารถเข้าออกด้วยคลองหลักเหมือนในอดีตเนื่องจากการเปลี่ยนการสัญจรทางน้ำเป็นทางบก แต่ยังสามารถเข้าออกด้วยทางเดินริมน้ำเดิมซึ่งมีอยู่ตั้งแต่อดีตแบบทางเดินด้านหลังที่ดินซึ่งถูกพัฒนาให้มีกลายเป็นถนนเพื่อรองรับเครือข่ายการสัญจรทางบก พื้นที่ริมน้ำเดิมที่มีลักษณะเป็นตลิ่งไม้ หรือตลิ่งดินที่มีสะพานไม้เป็นทางเดินริมน้ำ จึงถูกเปลี่ยนไปเป็นตลิ่งถาวรทำจากคอนกรีตที่มีความชันมากและมีทางเดินริมน้ำเป็นส่วนหนึ่งของตลิ่ง

4.3.4.23 การเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบ $W_r_B_r$ สู่รูปแบบ $W \dots R_B_r$

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ริมน้ำซึ่งสามารถเข้าถึงคลองหลักได้โดยผ่านทางเดินริมน้ำและมีทางเดินด้านหลังที่ดินแต่เดิม เปลี่ยนไปเป็นพื้นที่ริมน้ำแบบมีทางเดินริมน้ำด้านหน้าของที่ดินซึ่งมีขอบเขตเท่าเดิม ไม่ถูกแบ่งย่อยลงไป ซึ่งไม่สามารถเข้าออกด้วยคลองหลักเหมือนในอดีตเนื่องจากการเปลี่ยนการสัญจรทางน้ำเป็นทางบก แต่ยังสามารถเข้าออกได้ด้วยถนนริมน้ำซึ่งพัฒนามาจากทางเดินริมน้ำในอดีตเพื่อรองรับเครือข่ายการสัญจรทางบกที่เกิดขึ้น และมีทางเดินด้านหลังที่ดินที่เข้าออกไปยังทางสัญจรทางบกหลักสายอื่นด้วย พื้นที่ริมน้ำเดิมที่มีลักษณะเป็นตลิ่งไม้ หรือตลิ่งดินที่มีสะพานไม้เป็นทางเดินริมน้ำ จึงถูกเปลี่ยนไปเป็นตลิ่งถาวรทำจากคอนกรีตที่มีความชันมากและมีทางเดินริมน้ำเป็นส่วนหนึ่งของตลิ่ง

4.3.4.24 การเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบ $W_r_B_r$ สู่รูปแบบ $W \dots R_r_b$

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ริมน้ำซึ่งสามารถเข้าถึงคลองหลักได้โดยผ่านทางเดินริมน้ำและมีทางเดินด้านหลังที่ดินแต่เดิม เปลี่ยนไปเป็นพื้นที่ริมน้ำแบบมีทางเดินริมน้ำด้านหน้าของที่ดินซึ่งถูกแบ่งย่อยให้มีขนาดเล็กลง ซึ่งไม่

สามารถเข้าออกด้วยคลองหลักเหมือนในอดีตเนื่องจากการเปลี่ยนการสัญจรทางน้ำเป็นทางบก แต่ยังสามารถเข้าออกได้ด้วยถนนริมน้ำซึ่งพัฒนามาจากทางเดินริมน้ำในอดีตเพื่อรองรับเครือข่ายการสัญจรทางบกที่เกิดขึ้น แต่เนื่องจากที่ดินถูกแบ่งย่อยให้มีขนาดเล็กลง และขอบเขตที่ดินไม่อยู่ติดกับถนนริมน้ำซึ่งถูกพัฒนาขึ้นมาใหม่ ทำให้ต้องทำทางเดินตามแนวแปลงที่ดินเข้าไปเพื่อสร้างทางเข้าออกที่ดินของตนกับถนนริมน้ำ ซึ่งเป็นการสัญจรหลักที่ถูกพัฒนาขึ้นมาใหม่ในพื้นที่บริเวณนี้ พื้นที่ริมน้ำเดิมที่มีลักษณะเป็นตลิ่งไม้ หรือตลิ่งดินที่มีสะพานไม้เป็นทางเดินริมน้ำ จึงถูกเปลี่ยนไปเป็นตลิ่งถาวรทำจากคอนกรีตที่มีความชันมาก และมีทางเดินริมน้ำเป็นส่วนหนึ่งของตลิ่ง

4.3.4.25 การเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบ W _ B _ R สู่รูปแบบ W ... r _ B _ R

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ริมน้ำซึ่งสามารถเข้าถึงคลองหลักและถนนด้านหลังที่ดินได้ เปลี่ยนไปเป็นพื้นที่ริมน้ำแบบที่มีทางเดินริมน้ำและถนนด้านหลังที่ดิน ขนาดที่ดินไม่ถูกแบ่งย่อยลง และเนื่องจากสิ่งปลูกสร้างในที่ดินเดิมบางส่วนยังคงใช้ทางเข้าออกทางคลองบางลำพู แต่การก่อสร้างตลิ่งแบบใหม่ทำให้ไม่สามารถลงไปใช้พื้นที่บริเวณตลิ่งได้ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องสร้างทางเดินริมน้ำขึ้นเพื่อใช้สัญจรเข้าออกสิ่งปลูกสร้างริมน้ำส่วนที่หันเข้าหาคลอง ส่วนถนนด้านหลังที่ดินเป็นถนนที่มีอยู่เดิมมาตั้งแต่อดีต

บทที่ 5

บทสรุป

5.1 ประเด็นข้อสังเกตจากบทวิเคราะห์

5.1.1 การแบ่งช่วงสมัยจากพัฒนาการของลักษณะพื้นที่ริมตลิ่ง

5.1.1.1 ช่วงตลิ่งดินตามธรรมชาติ (ปีพ.ศ. 2450 – 2500)

เป็นสภาพพื้นที่ในต้นสมัยรัตนโกสินทร์ ที่สภาพตลิ่งยังคงรูปแบบดั้งเดิม คือตลิ่งดิน รูปแบบเดียวกับที่เห็นตามเครือข่ายคลองสวน และยังพบเห็นสะพานไม้ทางเดินสาธารณะหลักที่มีไว้เพื่อเชื่อมต่อบ้านเรือนที่อยู่ติดกัน หรือเพื่อเชื่อมต่อไปสู่วัด เนื่องจากยังอยู่ในช่วงการสถาปนารัตนโกสินทร์

ช่วงปีพ.ศ. 2450 – 2500 ตลิ่งบริเวณคลองบางลำภูยังมีลักษณะเป็นตลิ่งดินริมน้ำ และมีทางเดินเป็นสะพานไม้เลียบคลอง โดยพบว่าที่ดินทางเดินสะพานไม้ดังกล่าวบางส่วนมีโฉนดระบุเป็นที่ดินเพื่อการสัญจรมาตั้งแต่ตั้งสมัยรัชกาลที่ 5

5.1.1.2 ช่วงตลิ่งถาวรที่เกิดจากผู้อยู่อาศัยในพื้นที่เป็นผู้ก่อสร้าง (ปีพ.ศ. 2500 – 2520)

เป็นช่วงยุคสมัยที่เริ่มมีการพัฒนาสู่ความเป็นเมืองในกรุงรัตนโกสินทร์มากขึ้น จึงเริ่มมีการทำตลิ่งถาวรด้วยตนเอง จากวัสดุที่หลากหลาย เช่น ตลิ่งก่ออิฐถือปูน ตลิ่งไม้ เริ่มมีให้เห็นมากขึ้น โดยเฉพาะในส่วนของโรงไม้ และตลาด ในบริเวณคลองบางลำภู ภายใต้วัตถุประสงค์หลัก ได้แก่

ก. เพื่อรองรับการใช้งานในการสัญจรและการขนส่งสินค้าทางเรือ ในกรณีของโรงไม้หรือตลาดร้านค้า ซึ่งมีพื้นที่ติดริมคลองบางลำภู

ข. เพื่อรองรับการวางระบบสาธารณูปโภค ได้แก่ เสไฟฟ้า

ค. เพื่อความแข็งแรง และสามารถรองรับวัตถุประสงค์ข้างต้นได้

5.1.1.3 ช่วงตลิ่งถาวรที่เกิดจากรับบาลเป็นผู้ก่อสร้าง (ปีพ.ศ. 2520 – 2550)

ในช่วงปีพ.ศ. 2523 ทางกรุงเทพมหานครได้เข้ามาก่อสร้างตลิ่งคอนกรีตเสริมเหล็กในส่วนตลิ่งต่างๆริมคลองบางลำภู โดยยกเว้นการก่อสร้างในส่วนที่มีการบุกรุกที่ดินริมคลองถึงปัจจุบัน ทำให้ตลิ่งทางเดินริมคลองบางลำภูมีลักษณะเป็นตลิ่งทางเดินคอนกรีตเสริมเหล็กตามมาตรฐานกรุงเทพมหานครแบบปัจจุบัน และภายหลังมีการก่อสร้างทับตลิ่งเดิมที่ก่อสร้างโดยชาวบ้านทำให้ตลิ่งมีความเป็นสาธารณะมากขึ้น

ภาพที่ 5.1 ภาพถ่ายเก่าบริเวณคลองบางลำภู ซึ่งทางกรุงเทพมหานครได้ก่อสร้างทับตลิ่งเดิม (ที่มา : ผู้วิจัย 30 มกราคม 2556)

ส่งผลให้พื้นที่ริมคลองบางลำภูมีลักษณะเป็นพื้นที่สาธารณะที่ชัดเจนมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็ส่งผลให้คลองบางลำภูแคบลงเนื่องจากพื้นที่คลองบางส่วนถูกถมไปทำทางเดินสาธารณะริมน้ำนั่นเอง

5.1.2 ลักษณะของพื้นที่ริมน้ำสัมพันธ์กับรูปแบบการเปลี่ยนแปลงเครือข่ายทางน้ำสู่เครือข่ายทางบก

เนื่องจากการเครือข่ายการสัญจรทางน้ำมีจำนวนลดลง และเครือข่ายทางสัญจรทางบกที่มาแทนในภายหลังมีประมาณไม่มากเท่าเดิม และไม่สามารถสร้างทางสัญจรทางบกเพิ่มขึ้นได้เพราะพื้นที่บริเวณคลองบางลำภูเป็นที่ที่มีการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างหนาแน่น ดังนั้นจึงแก้ปัญหาการสัญจรทางน้ำที่ขาดหายไปด้วยการใช้พื้นที่คลองซึ่งเป็นที่

สาธารณะที่ไม่ถูกใช้ประโยชน์ในการถมเป็นทางเดินและถนนริมน้ำเพื่อแก้ปัญหาเรื่องกรน้ำเข้าถึง

5.1.3 ลักษณะของพื้นที่ริมน้ำสัมพันธ์กับรูปแบบการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาที่ดิน

ในรัชกาลที่ 8 ถึงรัชกาลที่ 9 ที่ดินมีราคาสูงขึ้นมาก ทำให้มีการแบ่งขายที่ดินจำนวนมาก เจ้าของที่ดินที่มีขนาดใหญ่จะทำการแบ่งขายที่ดินของตนให้เป็นหลายๆแปลงเพื่อขายออกไปในรูปแบบของกลุ่มบ้านหรือห้องแถว โดยส่วนใหญ่มักแบ่งขายเป็นอาคารห้องแถว เพราะสามารถแบ่งขายได้เป็นจำนวนมาก ดังที่เห็นได้จากภาพด้านล่าง

ภาพที่ 5.2 รูปแผนที่ UTM 2535 แสดงแปลงที่ดินที่มีการแบ่งย่อยให้มีขนาดเล็กลง

เมื่อเปรียบเทียบกับแผนที่ระวางที่ดิน ปีพ.ศ. 2450 (ที่มา : ผู้วิจัย)

การแบ่งขายที่ดินเป็นอาคารชุดจำเป็นต้องทำทางสัญจรทางบกภายในที่ดินของตนด้วย ดังนั้นเจ้าของที่ดินแต่ละแห่งจึงมีการแบ่งที่ดินบางส่วนไปใช้ในการสัญจรสาธารณะ และเจ้าของที่ดินบางส่วนก็แบ่งพื้นที่ริมน้ำเดิมไปเป็นทางสัญจรสำหรับอาคารชุดที่ก่อสร้างขึ้น ดังนั้นพื้นที่ริมน้ำบางส่วนจึงเกิดมาจากการพัฒนาที่ดินในพื้นที่ของตนเอง

ยกตัวอย่างเช่น ที่ดินห้องแถวบริเวณใต้วัดตรีศรเทพที่ภายหลังมีการแบ่งขายที่ดินเป็นห้องแถวจำนวนมาก และได้ทำการแบ่งที่ดินรื้อน้ำไปเพื่อการสัญจรเข้าสู่ที่พักอาศัยของตน

ภาพที่ 5.3 รูปแผนที่ UTM 2535 แสดงแปลงที่ดินนำมาทำการวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลง (ที่มา : ผู้วิจัย)

	2450	2535	2550
ที่ดินและทางสัญจร			
อาคาร			

ตารางที่ 5.1 แสดงสภาพการเปลี่ยนแปลงของที่ดิน อาคาร และทางสัญจร (ที่มา : ผู้วิจัย)

5.1.4 ปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อลักษณะพื้นที่ริมน้ำในปัจจุบัน

ปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อลักษณะพื้นที่ริมน้ำในปัจจุบัน ได้แก่

- ก. กำแพงพระนครถูกรื้อในสมัยรัชกาลที่ 6 ในบริเวณ CW 1 - 4 ทำให้ทางเดินริมกำแพงพระนครที่ใช้เข้าถึงพื้นที่ริมน้ำในอดีตถูกรวมเข้ากับเส้นทางสัญจรทางบกสายหลัก คือ ถนนพระสุเมรุ
- ข. ที่ดินถูกแบ่งย่อยลง ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงการสัญจรทางบกหลักได้เช่นเดิม จึงต้องทำทางเดินตามแนวเขตแปลงที่ดินเพื่อใช้เป็นเส้นทางสัญจรเข้าสู่สิ่งปลูกสร้างที่อยู่ลึกเข้าไปด้านใน
- ค. ทางเดินที่มีอยู่เดิมมีการใช้งานมากขึ้นจึงถูกขยายเป็นถนน เพราะที่ดินเดิมที่มีอยู่ในบริเวณชุมชนบางลำภูถูกแบ่งออกเป็นที่ดินแปลงเล็กจำนวนมาก ซึ่งที่ดินแต่ละผืนก็ถูกจับจอง ทำให้ความต้องการในการเข้าถึงเพิ่มขึ้น จึงต้องทำการขยายทางสัญจรที่มีอยู่ให้กว้างขึ้นและรองรับการจราจร
- ง. เนื่องจากการสัญจรทางน้ำถูกแทนที่ด้วยการสัญจรทางบก ทำให้ที่ดินริมน้ำเดิมซึ่งไม่มีส่วนเชื่อมต่อการสัญจรทางบกหลักจำเป็นต้องทำทางเดินริมน้ำเพื่อแก้ปัญหาการสัญจร โดยการถมคลองบางลำภูบางส่วน หรือการบริจาคที่ดินเพื่อทำเป็นทางเดินริมน้ำ
- จ. การทำตลิ่งริมคลองบางลำภูใหม่ในช่วงหลังปี พ.ศ. 2520 เป็นการปิดทางขึ้นลงจากคลองบางลำภูสู่ที่ดินริมคลอง หลังปี พ.ศ. 2520 จึงไม่สามารถใช้การสัญจรผ่านทางคลองบางลำภูได้เช่นเดิม
- ฉ. ชุมชนริมน้ำบางส่วนบุกรุกพื้นที่ริมน้ำ ทำให้ในช่วงปี พ.ศ. 2520 บริเวณนั้นไม่ถูกก่อสร้างเป็นตลิ่งริมน้ำถาวรเช่นในบริเวณอื่นๆ ดังนั้นพื้นที่ริมน้ำในบริเวณดังกล่าวจึงมีลักษณะเป็นตลิ่งดินเช่นในอดีต
- ช. ทางเดินริมน้ำหายไปจากการเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ที่ดิน ทำให้ความเป็นส่วนตัวของการใช้พื้นที่ริมน้ำเปลี่ยนไป ส่งผลให้ทางเดินริมน้ำที่มีอยู่เดิมในอดีตไม่ได้ใช้งาน
- ซ. ที่ดินที่ถูกแบ่งย่อยให้มีขนาดเล็กลงแต่ไม่มีความจำเป็นต้องสร้างทางเดินใหม่ขึ้นเพื่อใช้สัญจรเข้าสู่ที่ดินของตนเนื่องจากที่ดินที่ถูกแบ่งย่อยมีขอบเขตติดกับทางสัญจรทางบกเดิมอยู่

จากปัจจัยต่างๆข้างต้นสามารถแบ่งลงไปตามพื้นที่ริมน้ำในบริเวณต่างๆได้ดังนี้

พื้นที่ ที่พบ	รูปแบบ		สาเหตุของ การ เปลี่ยนแปลง	
	อดีต	ปัจจุบัน		
CW 1	W_B_r)_R	W...B_R	1 3	
		W...b_R	1 3 8	
			W_b_r)_R	1 3 7
		W...b_r)_R		1 3 7
	W_B_r)_r_R		W...r_B 3 4	
			W...b_r_R	1 3 7
				W...b_R
		W...B_R	1 3	
CW 2	W_B_r)_r_R		W...r_b 3 4	
		W...b_r_R	1 3 7	
			W...b_R	1 3 8
		W...B_R		1 3
	CW 3		W_B_r)_r_R	W...r_b 3 4
		W...b_r_R		1 3 7
				W_b_r)_R
		W_B_r)_r_R		
W...b_R			1 3 7	
			W...B_R	1 3
OCW 1				W_B_r
		W_b	W...b_r 3 7	
	W...r_b		3 4 7	
		W_r_B_r	W...B_R 2 3 5	
	OCW 2		W_r_B_r	W...B_R 2 3 5
		W_b_r		3 8
			W...r_b	3 4 8
		OCW 3		W_b_r
W...r_b	3 4 8			

OCW 4	W_r_B_r	W...r_b_R	2 3 4 8		
			W...r_b	3 8	
		OCW 5		W_r_B_r	W...r_b_R
			W_b_r		
OCW 6	W_r_b				W...r_b
			OCW 7		
W...R_B_r	2 3				
	W...R_r_b	2 3 7			
W_r_b		W...R_b_r		2 3	
	W...R_r_b			2 3 7	
		W_b		W...R_b	3 7
	W...R_r_b				3 4 7
OCW 8				W_B_R	W...r_B_R

หมายเลข	ปัจจัย
1	กำแพงพระนครถูกรื้อ ทำให้ทางเดินริมกำแพงพระนคร[r] รวมกับถนนซึ่ง เป็นทางสัญจรหลัก[R]
2	ถนนด้านหลังมีการใช้งานมากขึ้นทำให้มีการขยายจากทางเดินแคบๆไป เป็นถนน
3	การเข้าถึงที่ดินด้วยการสัญจรทางน้ำที่มีอยู่เดิมไม่สามารถใช้ได้เนื่องจาก การทำตลิ่งริมน้ำถาวรใหม่
4	เนื่องจากการเข้าถึงด้วยการสัญจรทางน้ำหมดไปจึงต้องสร้างทางเดิน ริมน้ำขึ้นเพื่อใช้สัญจรแทน
5	ทางเดินริมน้ำหายไปจากการเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ที่ดิน ทำให้ความเป็น ส่วนตัวเปลี่ยนไปจึงยกเลิกการใช้ทางเดินริมน้ำ
6	ผู้อยู่อาศัยบุกรุกพื้นที่ริมน้ำ ทำให้ไม่มีการสร้างตลิ่งริมน้ำถาวรในบริเวณนี้ ทำให้ยังคงไปใช้พื้นที่ริมน้ำได้เช่นเดิม
7	ที่ดินถูกแบ่งย่อยลง ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงได้จากการสัญจรทางบกหลัก จึงต้องทำทางสัญจรทางบกทรงเข้าสู่ที่ดินของตน
8	ที่ดินถูกแบ่งย่อยลง ที่ดินมีขนาดเล็กลง แต่ยังสามารถสัญจรเข้าออกได้ เช่นเดิม เนื่องจากที่ดินที่ถูกแบ่งอยู่ใกล้กับทางสัญจร

ตารางที่ 5.2 ตารางแสดงปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่ริมน้ำแยกตามพื้นที่

(ที่มาผู้วิจัย)

5.2 ลักษณะพื้นที่ริมน้ำคลองบางลำภูในอดีต

พื้นที่ริมน้ำในอดีตจนถึงพ.ศ. 2500 มีลักษณะเป็นตลิ่งดิน โดยเจ้าของที่ดินสามารถให้การสัญจรทางน้ำเข้าถึงที่ดินได้โดยตรง โดยที่ดินส่วนใหญ่หากอยู่ติดริมน้ำ จะใช้พื้นที่ริมน้ำในลักษณะเป็นส่วนตัว ยกเว้นพื้นที่ริมน้ำของวัด ตลาด และชุมชนริมน้ำบางส่วนจะมีการใช้งานพื้นที่ริมน้ำเป็นสาธารณะ โดยมีทางเดินริมน้ำเป็นตัวเชื่อมการสัญจรจากพื้นที่ริมน้ำไปสู่สิ่งปลูกสร้างในบริเวณ หรือการสัญจรทางบกสายหลักอื่นๆ ต่อมาในช่วงปีพ.ศ. 2500 – 2520 ผู้อยู่อาศัยในบริเวณพื้นที่ริมคลองบางลำภูมีการทำตลิ่งถาวรด้วยตนเองเพื่อกันคลื่นซัดตลิ่งพัง ด้วยการก่อสร้างตลิ่งไม้และตลิ่งอิฐแผ่นตลิ่งดินที่มีอยู่เดิมในอดีต สำหรับพื้นที่บริเวณใดที่ไม่มีผู้ก่อสร้างตลิ่งถาวร กรุงเทพมหานครจะเป็นผู้ดำเนินการก่อสร้างตลิ่งถาวรแทน โดยตลิ่งที่ทางกรุงเทพมหานครเป็นผู้สร้าง จะเป็นตลิ่งคอนกรีตเสริมเหล็กตามมาตราฐานของกรุงเทพมหานคร

5.3 ลักษณะพื้นที่ริมน้ำคลองบางลำภูในปัจจุบัน

ในปัจจุบันพื้นที่ริมน้ำคลองบางลำภู ฝั่งกำแพงพระนครมีลักษณะเป็นพื้นที่ริมน้ำแบบเป็นส่วนตัวใช้งานเฉพาะเจ้าของที่ดิน และไม่มี การสร้างทางเดินริมน้ำสาธารณะ ยกเว้นพื้นที่ห้องแถวริมน้ำบางส่วนซึ่งไม่สามารถสัญจรเข้าออกได้หากไม่ใช้ทางเดินริมน้ำ ซึ่งแตกต่างกับฝั่งนอกกำแพงพระนครมีลักษณะเป็นทางเดินริมน้ำตั้งแต่สะพานนรรัตนสถานถึงตรอกบ้านพานถมหน้าโรงควบคุมคุณภาพน้ำรัตนโกสินทร์ และถนนริมน้ำช่วงหน้าชุมชนวัดปริณายกจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ ซึ่งทางเดินริมน้ำและถนนริมน้ำดังกล่าวเกิดมาจากความต้องการในการเข้าถึงที่ดินที่เพิ่มขึ้น

5.4 สรุปปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อลักษณะพื้นที่ที่พื้นที่ริมน้ำในปัจจุบัน

รูปแบบ	พื้นที่ริมน้ำในอดีต	W_B_r)_R			W_b_r)_R		W_B_R	W_B_r	W_b_r			W_b				W_r_b			W_r_B_r						
	พื้นที่ริมน้ำในปัจจุบัน	W...B_R	W...b_r	W...r_B	W...b_R	W...b_r_R	W...r_B_R	W...b_r	W...b_r	W...r_b	W...b_r	W...r_b	W...R_b	W...R_r_b	W...r_b	W...R_b_r	W...R_r_b	W...r_b_R	W...r_b	W_b_r	W...R_b	W...R_b_r	W...B_R	W...R_r_b	
ปัจจัย	กำแพงพระนครถูกรื้อ ทำให้ทางเดินริมกำแพงพระนคร[r] รวมกับถนนซึ่งเป็นทางสัญจรหลัก[R]	/	/	/																					
	ถนนด้านหลังมีการใช้งานมากขึ้นทำให้มีการขยายจากทางเดินแคบๆไปเป็นถนน															/	/	/			/	/	/	/	
	การเข้าถึงที่ดินด้วยการสัญจรทางน้ำที่มีอยู่เดิมไม่สามารถใช้ได้เนื่องจากการทำตลิ่งริมน้ำถาวรใหม่	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/			/	/	/	/
	เนื่องจากการเข้าถึงด้วยการสัญจรทางน้ำหมดไป จึงต้องสร้างทางเดินริมน้ำขึ้นเพื่อใช้สัญจรแทน			/			/			/	/	/	/	/				/							
	ทางเดินริมน้ำหายไปจากการเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ที่ดิน ทำให้ความเป็นส่วนตัวเปลี่ยนไปจึงยกเลิกการใช้ทางเดินริมน้ำ																						/		
	ผู้อยู่อาศัยบุกรุกพื้นที่ริมน้ำ ทำให้ไม่มีการสร้างตลิ่งริมน้ำถาวรในบริเวณนี้ ทำให้ยังลงไปใช้พื้นที่ริมน้ำได้เช่นเดิม																				/				
	ที่ดินถูกแบ่งย่อยลง ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงได้จากการสัญจรทางบกหลัก จึงต้องทำทางสัญจรทางบกรองเข้าสู่ที่ดินของตน					/						/	/		/		/								/
	ที่ดินถูกแบ่งย่อยลง ที่ดินมีขนาดเล็กลง แต่ยังสามารถสัญจรเข้าออกได้เช่นเดิม เนื่องจากที่ดินที่ถูกแบ่งอยู่ใกล้กับทางสัญจร	/							/	/	/					/	/		/						

ตารางที่ 5.3 ตารางสรุปปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อพื้นที่ริมน้ำ (ที่มา : ผู้วิจัย)

5.5 สรุป

5.5.1 พื้นที่ริมน้ำคลองบางลำภูในอดีต มี 8 รูปแบบ

5.5.2 พื้นที่ริมน้ำคลองบางลำภูในอดีต มี 11 รูปแบบ

5.5.3 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ริมน้ำจากอดีตมาสู่ปัจจุบันมีทั้งหมด 25 รูปแบบ

5.4.4 ปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลง ได้แก่

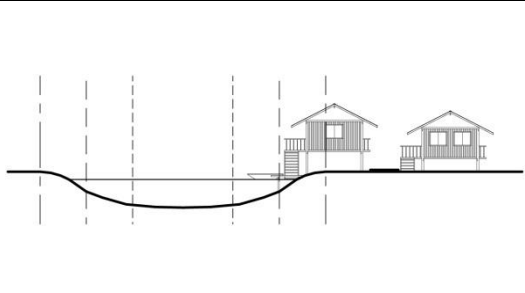
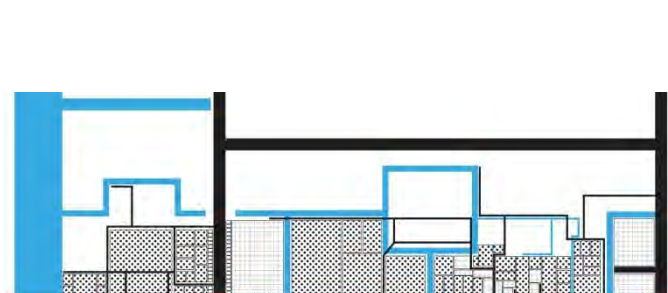

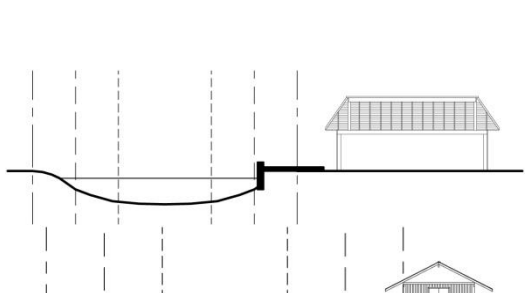
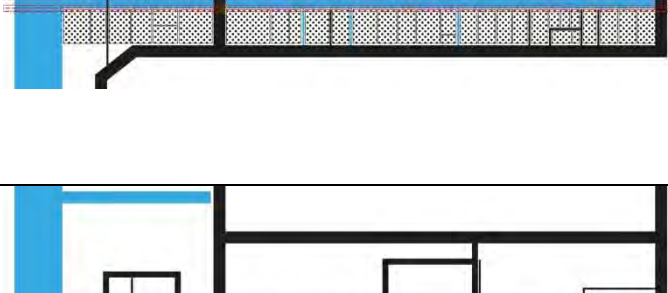
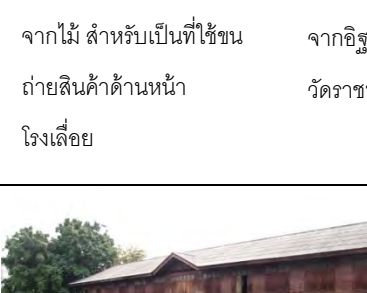
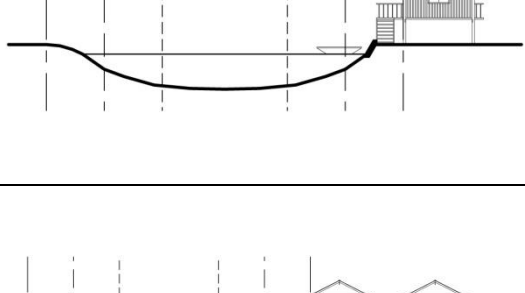
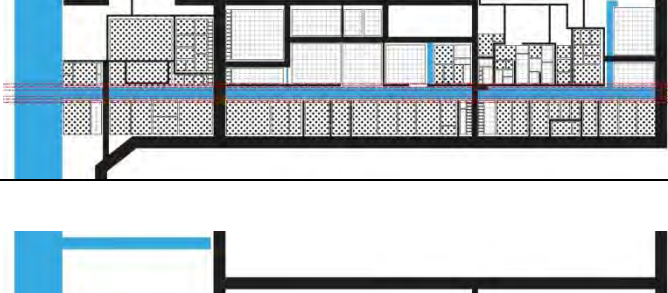

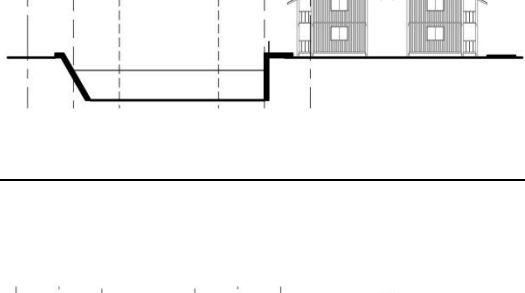
ก. การเปลี่ยนแปลงการสัญจรทางน้ำไปเป็นการสัญจรทางบก ทำให้การเข้าถึงที่ดินเปลี่ยนไป เพราะไม่ใช้การเข้าถึงจากคลองสายหลักตามเดิม แต่ใช้การเข้าถึงด้วยถนนหรือทางเดินแทนซึ่งทางเดินเดิมที่มีอยู่ ก็ถูกพัฒนาให้มีขนาดใหญ่ขึ้นเพื่อรองรับการใช้งาน เครือข่ายการสัญจรทางบก ส่งผลให้การใช้งานพื้นที่ริมน้ำเกิดการเปลี่ยนแปลง

ข. ที่ดินซึ่งถูกแบ่งย่อยลงไป ทำให้การสัญจรเดิมที่มีอยู่ไม่สามารถเข้าถึงได้ เพราะขอบเขตของที่ดินไม่เชื่อมกับทางสัญจรเดิม จึงต้องมีการสร้างการสัญจรขึ้นมาใหม่ด้วยวิธีการต่างๆ เช่นการสร้างทางเดินตามแนวแปลงที่ดินเพื่อเข้าถึงที่ดินของตน แต่ในกรณีที่ไม่สามารถสร้างทางเดินหรือถนนตามแนวแปลงที่ดินได้ เนื่องจากสิ่งปลูกสร้างเดิมในพื้นที่สร้างขีดแนวขอบเขตที่ดิน จึงมีการนำตลิ่งริมน้ำมาสร้างเป็นทางเดิน และสร้างทางเดินหรือริมน้ำขึ้นจากการถมคลองบางลำภูบางส่วน ส่งผลให้คลองบางลำภูในปัจจุบันแคบกว่าในอดีต

ค. มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ทำให้ความเป็นส่วนตัวของพื้นที่ริมน้ำเปลี่ยนแปลงไป จึงเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนลักษณะพื้นที่ริมน้ำ

5.5.5 พื้นที่ริมน้ำคลองบางลำภูในปัจจุบันเกิดจาก

พื้นที่ริมน้ำบริเวณคลองบางลำภูในแต่ละพื้นที่มีลักษณะทางกายภาพแตกต่างกัน เนื่องจากพื้นที่ริมน้ำที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เป็นไปเพื่อการพัฒนาาระบบสาธารณูปโภคเพียงอย่างเดียว โดยไม่ได้มีการพัฒนาด้วยการวางแผนเพื่อใช้งานในลักษณะพื้นที่ริมน้ำ สาธารณะอนึ่งประสงค์จากหน่วยงานของรัฐ ทำให้พื้นที่บางส่วนเกิดพื้นที่สาธารณะริมน้ำจากความต้องการในการเข้าถึง ด้วยการถมคลองบางลำภูบางส่วน ทำให้คลองบางลำภูแคบลงกว่าในอดีต

ช่วง	แบบจำลอง	ภาพถ่ายแสดงลักษณะทางกายภาพพื้นที่ริมน้ำ	ลักษณะรูปตัดแสดงพื้นที่ริมน้ำ	ข้อสังเกตและประเด็น
ช่วงที่ 1		 ภาพแสดงตลิ่งริมน้ำตามธรรมชาติ ก่อนที่บางลำภูจะพัฒนาความเป็นเมือง		<p>ช่วงเวลาดังกล่าวตั้งกรุงรัตนโกสินทร์จนถึงช่วงก่อนจะมีการก่อสร้างโรงเลื่อยริมน้ำ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ตลิ่งที่พบในช่วงเวลานี้ทั้งหมดเป็นตลิ่งดินที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ - ตลิ่งที่พบในช่วงเวลานี้จะมีคล้ายคลึงเนื่องจากเป็นตลิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ - ทางเดินริมน้ำมีลักษณะเป็นทางเดินสะพานไม้ - การสัญจรในช่วงเวลานี้ใช้การสัญจรทางน้ำเป็นหลัก - แปลงที่ดินมีขนาดค่อนข้างใหญ่
ช่วงที่ 2		 ภาพแสดงตลิ่งริมน้ำ สร้างจากไม้ สำหรับเป็นที่ใช้ขนถ่ายสินค้าด้านหน้าโรงเลื่อย ภาพแสดงตลิ่งริมน้ำ สร้างจากอิฐ บริเวณคลองหลอด วัดราชบพิธ		<p>ช่วงเวลาที่กรุงเทพฯ เริ่มพัฒนาความเป็นเมืองมากขึ้น เป็นช่วงเวลาที่ผู้ที่อยู่อาศัยในบริเวณเริ่มทำการก่อสร้างตลิ่งริมน้ำถาวรด้วยตนเอง</p> <ul style="list-style-type: none"> - ตลิ่งถาวรที่สร้างขึ้นโดยมนุษย์ สร้างจากไม้หรือก่ออิฐฉาบปูน ในบริเวณที่เป็นโรงเลื่อย และตลาดริมน้ำ โดยเจ้าของที่ดิน - ตลิ่งที่พบในช่วงเวลานี้จะมีความหลากหลายตามความต้องการและงบประมาณของเจ้าของพื้นที่ - ทางเดินริมน้ำสาธารณะ เป็นส่วนหนึ่งของตลิ่งทางเดินริมน้ำ สร้างขึ้นเพื่อใช้ขนถ่ายสินค้าเข้าสู่เรือริมน้ำต่างๆ - การสัญจรในช่วงเวลานี้ใช้การสัญจรทางน้ำเป็นหลัก - แปลงที่ดินมีขนาดค่อนข้างใหญ่ยกเว้นที่ดินริมถนนสามเสนซึ่งถูกแบ่งเป็นห้องแถวจึงมีขนาดเล็ก
ช่วงที่ 3		 ภาพแสดงตลิ่งริมน้ำสร้างจากคอนกรีตเสริมเหล็ก โดยเจ้าของที่ดิน		<p>ช่วงเวลาที่เริ่มมีการพัฒนาสู่ความเป็นเมืองในมากขึ้นจนใกล้เคียงกับปัจจุบัน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ตลิ่งถาวรที่สร้างขึ้นโดยมนุษย์ สร้างจากคอนกรีตเสริมเหล็ก โดยผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชน - ตลิ่งที่พบในช่วงเวลานี้จะมีความหลากหลายตามความต้องการและงบประมาณของเจ้าของพื้นที่ - การสัญจรในช่วงเวลานี้ใช้การสัญจรทางบกเป็นหลัก - แปลงที่ดินมีขนาดเล็กลง จากการถูกแบ่งขาย
ช่วงที่ 4		 ภาพแสดงตลิ่งริมน้ำสร้างจากคอนกรีตเสริมเหล็ก โดยกรุงเทพมหานคร		<p>ช่วงเวลาดังแต่ปี พ.ศ. 2520 ทางกรุงเทพมหานครได้เข้ามาก่อสร้างตลิ่งคอนกรีตเสริมเหล็กในส่วนต่างๆริมคลอง โดยสร้างเพิ่มเติมในบริเวณที่ไม่ได้สร้างตลิ่งถาวร และสร้างปิดตลิ่งถาวรเดิมที่ผู้อยู่อาศัยในบริเวณได้สร้างเอาไว้แล้ว</p> <ul style="list-style-type: none"> - ตลิ่งถาวรที่สร้างขึ้นโดยมนุษย์ สร้างจากคอนกรีตเสริมเหล็ก มีราวกันตก และมีลักษณะเป็นมาตรฐานเดียวกันดังที่เห็นได้ในปัจจุบัน - ตลิ่งที่พบในช่วงเวลานี้จะมีความเหมือนกันในเฉพาะส่วนที่กรุงเทพมหานครเป็นผู้ก่อสร้างในบริเวณอื่นๆความหลากหลายตามเดิม - การสัญจรในช่วงเวลานี้ใช้การสัญจรทางบกเป็นหลัก - แปลงที่ดินมีขนาดเล็กลงจากการถูกแบ่งขาย และทำให้ที่ดินบางส่วนกลายเป็นที่ดินตาบอด

ตารางที่ 5.4 ตารางสรุปการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ริมน้ำบริเวณคลองบางลำพู (ที่มา : ผู้วิจัย)

5.6 ข้อเสนอแนะ

คลองบางลำภูนั้นมีความสำคัญในฐานะคลองสายประวัติศาสตร์ของกรุงรัตนโกสินทร์และได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานโดยกรมศิลปากร แต่จากการศึกษาพบว่า การจัดการพื้นที่ริมน้ำบริเวณคลองบางลำภูเป็นไปอย่างไม่มีแบบแผน ส่งผลให้การใช้งานไม่มีประสิทธิภาพ การเปลี่ยนการสัญจรหลักจากการสัญจรทางน้ำไปเป็นการสัญจรทางบก ทำให้เครือข่ายการสัญจรทางน้ำเดิมลดลงเพราะถูกถมไปทำถนน อีกทั้งคลองที่ยังคงอยู่ถึงปัจจุบันก็ไม่ได้ถูกใช้งาน ทำให้การสัญจรเดิมที่มีลักษณะเป็นเครือข่ายเข้าถึงได้ทุกพื้นที่ ไม่สามารถเข้าถึงพื้นที่บางส่วนได้เช่นเดิม เมื่อนำมาวิเคราะห์จะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ริมน้ำเกิดจากความต้องการทางด้านการเข้าถึงและสาธารณูปโภค ซึ่งภายหลังปี พ.ศ. 2523 ที่ทางกรุงเทพมหานครได้เข้ามาสร้างตลิ่งบางส่วนให้เป็นตลิ่งถาวรที่มีลักษณะเป็นทางเดินสาธารณะริมน้ำ ทำให้ลักษณะความเป็นพื้นที่สาธารณะริมคลองบางลำภูมีความชัดเจนขึ้น และการสร้างตลิ่งถาวรที่มีขอบเขตชัดเจนรวมถึงไม่สามารถลงไปยังริมคลองบางลำภูได้เป็นการทำลายวิถีชีวิตแบบเดิมระหว่างคนกับน้ำที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ริมน้ำคลองบางลำภูที่มีมาแต่อดีต ดังนั้นการพัฒนาพื้นที่ริมน้ำคลองบางลำภูต่อไปควรมีการวางแผนพัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยให้ความสำคัญกับลักษณะการใช้งานและวิถีชีวิตของชุมชนโดยรอบพื้นที่ริมน้ำด้วย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- ชัชวาลย์ อินทุสมิต. การศึกษาเปรียบเทียบอาคารและพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา พ.ศ. 2475 และ พ.ศ. 2551 บริเวณปากคลองบางซื่อ จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2552.
- ชัยยศ อิชฎิวรพันธุ์และคณะ. Liquid Perception in Thai Urbanism and Architecture. กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์และบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน), 2555.
- ที่ดิน, กรม. วัฒนนาการการถือครองที่ดิน. ใน 92 ปี กรมที่ดิน, 19. กรุงเทพฯ: ม.ท.ท, 2536.
- เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร. งานศึกษาการเปลี่ยนแปลงและแนวโน้มของการพัฒนาสภาพสังคมชุมชน ริมน้ำบริเวณเครือข่ายลำน้ำคลองบางกอกน้อย:สภาพแวดล้อมกลุ่มที่อยู่อาศัยริมน้ำใน เครือข่ายลำน้ำคลองบางกอกน้อยตอนบน:รายงานโครงการวิจัย. กรุงเทพฯ: คณะ สถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- น. ณ ปากน้ำ. แบบแผนบ้านเรือนไทยในสยาม. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2548.
- นิจ วิทยุธีระนันท์ และคณะ. บทคัดย่องานวิจัยเรื่อง ถนน : วัฒนนาการในรอบ 200 ปี. ในเอกสารการสัมมนาทางวิชาการในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบรอบ 200 ปี “การเปลี่ยนแปลงของกรุงเทพฯในรอบ 200 ปี, 21 – 22 มิถุนายน 2525 ณ เสนอที่จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย. 2525.
- นิธิ ลิศนันท์. การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินในกรุงเทพฯ :กรณีศึกษาบริเวณถนนบำรุงเมือง สำรวจราษฎร์ เสาชิงช้า. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะ สถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2552.
- แน่น้อย ศักดิ์ศรี, ม.ร.ว.และคณะ. พระราชวังและวังในกรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.
- แน่น้อย ศักดิ์ศรี, ม.ร.ว.และคณะ. องค์ประกอบทางกายภาพกรุงรัตนโกสินทร์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- บัณฑิต จุลาลัย. เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร และวิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ. 2546. สามแพรง สามรูปแบบการแปรร่างเมืองในสาละวินศาสตร์ ฉบับที่ 6. หน้า 34-52. กรุงเทพฯ: บ.ศูนย์ถ่าย อินเตอร์ จำกัด. 2546.

- บัณฑิต จุลาสัย และคณะ. 2550. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการแผนที่บริเวณกรุงเทพฯ พ.ศ.2450-พ.ศ.2475: การรวบรวมและการจัดระบบฐานข้อมูลเพื่อการศึกษาสถาปัตยกรรมและเมืองกรุงเทพฯ สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(ส.ก.ว.). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2550
- ศิริวรรณ ศิลาพัชรนันท์. สารานุกรมในกรุงเทพมหานคร : เขตพระนคร, พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- สัมฤทธิ์ มีวงศ์อุโฆษ. ปฏิทิน ข้าวและเหตุการณ์ในประเทศรอบ 10 ปี พ.ศ.2519 ถึง พ.ศ.2528, พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สยามบรรณ, 2533.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. กรุงเทพฯ มาจากไหน?. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ดรีม แคชเชอร์, 2555.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กทม 4.14.3/5 “การสร้างเขื่อน ค.ศ.ล. ที่คลองบางลำพู”
- อนันต์ พิบูลสงคราม. จอมพล ป. พิบูลสงคราม เล่ม 3. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มนตรี, 2518.
- อนันต์ พิบูลสงคราม. จอมพล ป. พิบูลสงคราม เล่ม 4. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์ กรุงเทพฯ, 2517.
- เอนก นาวิกมูล. ถนนสายอดีต เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สายธาร, 2547.

ภาษาอังกฤษ

- TerdsakTechakitkachorn. 2007. "Reinterpreting Bangkok Morphology through Historical Map – From orchard settlement to the palace city."In, Journal of Southeast Asian Architecture Department of Architecture National University of Singapore. Journal of Southeast Asian Architecture and Contributing writers, 1.Singapore: Goh brothers.

การสัมภาษณ์

- กนกวรรณ ศรีด้วง. สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2556.
- ขรรค์ชัย นพแก้ว. อดีตเจ้าพนักงานกรุงเทพมหานคร. สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2556.
- วัฒน์พร พุทธิ. สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2556.
- อมรา อรชุน. สัมภาษณ์, 28 พฤศจิกายน 2555.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

กทม 4.14.3/5 การสร้างเขื่อน ค.ส.ล. ที่คลองบางลำพู

ททท4.14.3/5

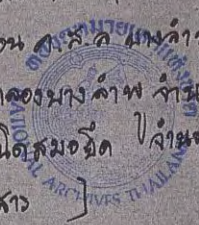
[33 แผ่น]

การสร้างเงื่อนไข ค.ส.ล. ที่คลองบางลำพู

[21 ม.ค. - 11 ก.ค. 2523]

[หมายเหตุ]

1. มีแบบแปลนอาคารและโครงสร้าง จำนวน 1 แผ่น
 2. แบบผังสิ่งปลูกสร้างบริเวณที่จะสร้างเงื่อนไข ค.ส.ล. บางลำพู จำนวน 1
 3. แบบผังสิ่งปลูกสร้างบริเวณที่ก่อสร้างให้มีอาคารบางลำพู จำนวน 1 แผ่น
 4. แบบ PLAN มาตรฐานเงื่อนไขที่ดินชั้นที่ 1 จำนวน : 3 แผ่น
- เห็นเอกสาร ที่ดินที่ 01/นอ.ก.ล.คลองบางลำพู

ภาพที่ ก.1 ภาพแสดงเอกสารการสร้างเงื่อนไข ค.ส.ล. ที่คลองบางลำพู (ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ภาพที่ ก.2 ภาพแสดงเอกสารการสร้างเขื่อน ค.ต.ต. ที่คลองบางลำพู (ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

[25]

ที่.....๑...../.....๒๕๓๓.....

(สำเนา)
หนังสือสัญญาจ้างเหมา
สำหรับ

.....งานสร้างเขื่อน ค.ส.ล. ของบงล้าพ.....

สัญญาฉบับนี้ทำขึ้น ณ **ที่ว่าการเขตพระนคร**.....

เมื่อวันที่ **๑๑**.....เดือน **มกราคม**.....พ.ศ. **๒๕๓๓**.....ระหว่างกรุงเทพมหานคร

โดย **นายสมภรณ์ วุฒิมิธีชา**.....ตำแหน่ง **หัวหน้าเขตพระนคร**

ทำการโดยได้รับมอบอำนาจจากผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ซึ่งต่อไปในสัญญาจะเรียกว่า "ผู้จ้าง"

ฝ่ายหนึ่ง กับ **ท.จ.บ.สง่าภานุ**.....โดย **นายสง่า เอกภานุ**

เป็น **ผู้รับจ้าง**.....ตั้งสำนักงานอยู่เลขที่ **๒๑/๒๒** ถนน **ลาดพร้าว**

แขวง **วังทองหลาง**.....เขต **บางกะปิ**.....กรุงเทพมหานคร

ซึ่งต่อไปในสัญญาจะเรียกว่า "ผู้รับจ้าง" อีกฝ่ายหนึ่ง ทั้งสองฝ่ายตกลงทำสัญญากันมีข้อความดังต่อไปนี้

ข้อ ๑. ผู้รับจ้างสัญญาว่าจะจัดหาสิ่งของและสัมภาระที่ที และช่างฝีมือที่ เพื่อประกอบการ
สร้างเขื่อน ค.ส.ล. ของบงล้าพ โดยทำการ

๑.๑ สร้างเขื่อน ค.ส.ล. ตามแบบมาตรฐานของกรุงเทพมหานคร แบบเลขที่ บ.๒/๑๑
จำนวน ๑ แบน และแบบเลขที่ บ.๒ จำนวน ๑ แบน ความยาว ๑๐๐ ม.

๑.๒ สร้างคันทางเขื่อนกั้นน้ำด้วยแอสฟัลต์คอนกรีต ความหนา ๕ ซม. ตามแบบเลขที่ ดอ.๒๐/๓๓
จำนวน ๑ แบน ส่วนฐานใต้ดำเนินการตามแบบเลขที่ ดอ.๒๐/๓๓ จำนวน ๓๕๐ ม.

๑.๓ สร้างกระถางต้นไม้ ขนาด ๑.๒๐ x ๑.๒๐ ม. ทรายนกไม้สูง ไม่น่ากว่า ๑.๓๐ ม. ตาม
แบบเลขที่ บ. ๒/๑๑ จำนวน ๑ แบน จำนวน ๔ กระถาง

ภาพที่ ก.3 ภาพแสดงเอกสารการสร้างเขื่อน ค.ส.ล. ที่คลองบางลำพู (ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ข้อ ๓. ผู้ว่าจ้างจะคืนเงินประกันหรือหนังสือค้ำประกันของธนาคารให้แก่ผู้รับจ้าง ก็ต่อเมื่อผู้ว่าจ้างได้รับมอบงาน วัสดุทาสีซึ่งเสร็จเรียบร้อยแล้วจนครบกำหนด ๓๐ วัน / ๓๐ วัน ตามสัญญาข้อ ๔ และจะต้องไม่ปรากฏควยวาล้าง ก่อสร้างนั้น เกิดชำรุดเสียหาย เพราะความผิดของผู้รับจ้าง

ข้อ ๔. เนื่องจากพันธะซึ่งจะมีต่อกันตามสัญญานี้ ผู้รับจ้างยินยอมให้บรรดาส่งก่อสร้างที่ผู้รับจ้างได้กระทำขึ้น รวมทั้งวัสดุก่อสร้างที่ได้นำมาไว้ ณ สถานที่ที่ทำการก่อสร้าง โดยเฉพาะเพื่อการก่อสร้างดังกล่าว ในข้อ ๑ ให้กรรมสิทธิ์ตกเป็นของผู้ว่าจ้างทั้งสิ้น แต่ถากความเป็นอันตรายเสียหายใด ๆ เกิดขึ้นแก่สิ่งเหล่านั้น แม้จะเกิดขึ้นเพราะเหตุสุดวิสัยประการใดก็ตาม ผู้รับจ้าง จะต้อง เป็นผู้รับผิดชอบในความเสียหายเหล่านั้น และจักหาเวลาใหม่หรือแก้ไขให้คืนดี ทั้งนี้ ภายในพันธะที่มีอยู่ในสัญญาอันนี้ ไม่ถึงที่สุด เว้นแต่ภายหลัง เวลาส่งมอบซึ่งผู้รับจ้างจำต้องรับผิดชอบเพียงความบกพร่องและเพียงในความเสียหายที่มีขึ้นภายในระยะเวลาตามที่กล่าวในข้อ ๔

ข้อ ๕. ผู้รับจ้างสัญญาว่าจะทำงานจ้างรายนี้ให้แล้วเสร็จบริบูรณ์ภายใน ๓๐ วัน ซึ่งจะครบกำหนดในวันที่ ๔ เดือน พ.พ. พ.ศ. ๒๕๐๐ และจะเริ่มลงมือทำงาน ณ สถานที่ที่กำหนด ภายใน ๗ วัน (รวมทั้งกำหนดขึ้นสัญญา) ถ้าผู้รับจ้างมิได้ลงมือทำงานภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ก็คือ หรือในขณะทำงานไปนั้นมีการกระทำใด ๆ ทำให้ผู้ว่าจ้าง เห็นว่าจะ เป็นเหตุให้ผู้รับจ้าง ไม่สามารถจะทำงานให้แล้วเสร็จบริบูรณ์ภายในกำหนดเวลาก็ หรือผู้รับจ้างทำการไม่แล้วเสร็จบริบูรณ์ภายในกำหนดเวลา หรือล่วงกำหนดเวลาแล้วเสร็จบริบูรณ์ไปแล้วก็ หรือผู้รับจ้างทำผิดสัญญาข้อหนึ่งข้อใดก็ตาม ผู้ว่าจ้างมีสิทธิจะบอกเลิกสัญญานี้ได้ การที่ผู้ว่าจ้างยินยอมให้ผู้รับจ้างทำการล่วงกำหนดเวลาแล้วเสร็จไปนั้น ไม่หมายความว่าผู้ว่าจ้างยอมเวลาแล้วเสร็จให้แก่ผู้รับจ้าง อันจะไม่ต้องรับผิดชอบตามสัญญานี้ (การ ก่อสร้าง โรงงานนี้ ได้หมายความว่า เป็นการลงมือก่อสร้างตามสัญญา)

ไม่ได้รับ

ในกรณีที่มีการผิดสัญญาตามความในวรรคก่อน กรณีจะเป็นเรื่องของผู้ว่าจ้างบอกเลิกสัญญา หรือให้ผู้รับจ้างทำงานล่วงเวลาไป ผู้รับจ้างยินยอมรับผิดชอบผู้ว่าจ้างดังต่อไปนี้คือ

- ก. ให้ปรับเป็นรายวัน วันละ ๒,๒๒๒ บาท (หลักประกันรายวันสี่หมื่นบาทถ้วน) จนกว่างานก่อสร้างรายนี้จะแล้วเสร็จ
- ข. เรียกค่าเสียหายที่ต้องเสียไป เนื่องจากการที่ผู้รับจ้าง ผิดสัญญา รวมทั้งผลโดยตรงและเกี่ยวเนื่องจากเหตุที่ผู้รับจ้างทำผิดสัญญานั้น
- ค. เรียกค่าใช้จ่ายในการควบคุมงาน ในเมื่อผู้ว่าจ้างต้องจ้างผู้ควบคุมงานนั้นอีกต่อหนึ่ง นับแต่วันที่ล่วงเลยกำหนดวันแล้วเสร็จตามสัญญา จนถึงวันที่ผู้รับจ้างส่งมอบงาน โดยคิดเป็นรายวัน วันละ บาท (.....)

ไม่ได้รับ

ในระหว่างที่มีการปรับนั้น ถ้าผู้ว่าจ้าง เห็นว่าผู้รับจ้าง ไม่อาจปฏิบัติตามสัญญาต่อไปได้ ผู้ว่าจ้างมีสิทธิบอกเลิกสัญญาและใช้สิทธิตามสัญญาข้อ ๖ นอกเหนือจากการปรับจนถึงวันบอกเลิกสัญญาด้วย

- ข้อ ๖. ถ้าผู้ว่าจ้างบอกเลิกสัญญาแล้ว ผู้รับจ้างยอมให้ผู้ว่าจ้างดำเนินการดังต่อไปนี้
 - (๑) รับผิดชอบประกันสัญญาดังกล่าวในสัญญาข้อ ๑
 - (๒) ยินยอมให้ผู้ว่าจ้าง เรียกเอาค่าจ้างที่เพิ่มขึ้น เพราะจ้างบุคคลอื่นมาทำการนี้ไป

งานแล้วเสร็จบริบูรณ์

ภาพที่ ก.5 ภาพแสดงเอกสารการสร้างเขียน ค.ศ.ล. ที่คลองบางลำพู (ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

(๓) เรียกเอาค่าใช้จ่ายในการควบคุมงาน ในเมื่อผู้ว่าจ้างต้องจ้างผู้ควบคุมงานนั้นอีกต่อหนึ่งจนงานแล้วเสร็จบริบูรณ์

(๔) เรียกค่าเสียหายอันพึงมีจากผู้รับจ้าง

ข้อ ๗. ในระหว่างที่ผู้รับจ้างปฏิบัติงานอยู่ หากมีอุปสรรคข้อขัดข้องต่าง ๆ ในการดำเนินการก่อสร้าง เป็นหน้าที่ของผู้รับจ้างต้องแก้ไขอุปสรรคข้อขัดข้องต่าง ๆ นั้น รวมทั้งจะต้องออกค่าใช้จ่ายในการดำเนินการดังกล่าว และจะนำมาเป็นข้อเรียกร้องขอชดเชยค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ และหรือยึดกำหนดเวลาแล้วเสร็จไม่ได้

แก้ไขแล้ว

บริเวณพื้นที่ที่ครอบคลุมงานก่อสร้างทั้งหมด เป็นหน้าที่ของผู้รับจ้างต้องหมั่นตรวจสอบระมัดระวังมิให้เกิดข้อบกพร่องซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการจราจร ในกรณีเกิดการชำรุดเสียหาย จะมาหรือไม่นอกก็ตาม ซึ่งก่อให้เกิดความไม่สะดวก หรือเป็นที่กีดขวางต่อการสัญจรของประชาชนและยานยนต์ ผู้รับจ้างจะต้องแก้ไขให้หมดไปโดยเร็ว และหมั่นบำรุงรักษาให้อยู่ในสภาพปกติตลอดเวลา หากผู้รับจ้างไม่ปฏิบัติตามให้เป็นไปตามสัญญาข้อนี้ ผู้ว่าจ้างมีสิทธิเลิกสัญญาได้ทันทีโดยผู้ว่าจ้างไม่ต้องชดเชยค่าใช้จ่ายใด ๆ แก่ผู้รับจ้าง

แก้ไขแล้ว

ถ้าปรากฏว่าผู้รับจ้างทำการก่อสร้าง ไม่ถูกต้องตามสัญญาประการหนึ่งประการใด หรือเมื่อใด เช่นสัญญาเรียบร้อยแล้ว ผู้รับจ้างหยุดงานโดยมิเหตุสมควร หรือทำพอเป็นพิธี เมื่อผู้ว่าจ้างได้เตือนเป็นหนังสือ และผู้รับจ้างได้รับทราบหนังสือเตือนดังกล่าวแล้ว หากผู้รับจ้างยังไม่ลงมือปฏิบัติงานต่อในภายใต้อำนาจกำหนดเวลา ๗ วัน หลังจากที่ได้รับทราบแล้ว ผู้ว่าจ้างมีสิทธิเลิกสัญญานี้ได้ทันที โดยไม่ต้องชดเชยค่าเสียหายใด ๆ แก่ผู้รับจ้าง วัสดุก่อสร้าง และสิ่งก่อสร้างที่ดำเนินการไปแล้ว ผู้รับจ้างยอมให้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ว่าจ้าง หักยอมให้รับเงินค่าประกันตามสัญญาข้อ ๑๑ นี้ ความเสียหายและเสียประโยชน์ใด ๆ ซึ่งผู้ว่าจ้างได้รับหรือจะได้รับในภายหน้า เนื่องจากผู้รับจ้างผิดสัญญานี้ ผู้ว่าจ้างมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายและเสียประโยชน์นั้น ๆ จากผู้รับจ้าง ได้อีกด้วย

ข้อ ๘. เมื่องานแล้วเสร็จเรียบร้อยและภายในกำหนด ๑๒๕ วัน (ส่วนร้อยหกสิบห้าวัน)

.....นับแต่วันที่ผู้ว่าจ้างได้มอบงานจากผู้รับจ้าง ถ้ามีเหตุชำรุดเสียหายเกิดขึ้นแก่งานจ้างนี้ ซึ่งเกิดจากความบกพร่องของผู้รับจ้าง จะเป็นโดยตั้งใจหรือไม่เรียบร้อย หรือใช้สัมภาระที่ไม่ดีก็ตาม ผู้รับจ้างต้องรับทำการแก้ไขให้เป็นที่ยอมรับโดยไม่คิดเอาค่าสิ่งของสัมภาระและค่าแรงงานจากผู้ว่าจ้างอีก ถ้าผู้รับจ้างไม่รีบทำการแก้ไขหรือซ่อมแซมให้เป็นที่ยอมรับภายในกำหนด ๑๕ วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งเป็นหนังสือจากผู้ว่าจ้าง มีอำนาจจ้างผู้อื่นทำการแทนได้โดยผู้รับจ้างจะต้องรับผิดชอบจ่ายเงินค่าจ้างและค่าสิ่งของตามจำนวนที่ผู้ว่าจ้างต้องเสียไปโดยสิ้นเชิง

ข้อ ๙. ก่อนหรือระหว่างทำการอยู่ ถ้าปรากฏว่ารูปแบบหรือรายการละเอียดคดหายสัญญา

คลาดเคลื่อนผิดไปอย่างหนึ่งอย่างใด ผู้รับจ้างสัญญาว่าจะปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของกรรมการตรวจการจ้างหรือผู้แทนผู้ว่าจ้าง และถ้าคำวินิจฉัยดังกล่าวมีรายการอันใดอันหนึ่งปรากฏในรูปแบบแล้ว ผู้รับจ้างจะต้องถือว่าเป็นอันเด็ดขาด ถ้าอันหนึ่งอันใดมีใ้กระทำไว้ในรายการละเอียด แต่เป็นการจำเป็นต้องทำเพื่อให้งานแล้วเสร็จบริบูรณ์ถูกต้องตามรูปแบบหรือรายการข้างที่ขีด หรือที่เหมาะสมกับสภาพของงาน ผู้รับจ้างสัญญาว่าจะปฏิบัติตามนั้น โดยไม่ต้องเอาเงินเพิ่มเติมชดเชยอย่างหนึ่งอย่างใด

ภาพที่ ก.6 ภาพแสดงเอกสารการก่อสร้างเขียน ค.ส.ล. ที่คลองบางลำพู (ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ข้อ ๑๐. ผู้รับจ้างกับผู้ว่าจ้าง ได้ตกลงกันว่า รายการและรูปแบบซึ่งแนบติดกับสัญญาฉบับนี้ จึงจัดถือว่าเป็นสัญญาอันมีรูปรับ อันค้ำของรายการและรูปแบบมีดังต่อไปนี้

- ๑. รายการ.....ฉบับ มี.....หน้า
- ๒. แผนผังหมายเลขที่.....ฉบับ/๑๑ แผนที่ ๑ จำนวน ๑ แผนที่.....
- ๓. รูปแบบหมายเลขที่.....ฉบับ/๑๑, C ๒ แผนที่ ๑ ถึงแผนที่ ๓ และ ฉบับ/๑๑ รวม.....จำนวน ๕ แผนที่.....

ข้อ ๑๑. ผู้ว่าจ้างส่งมอบไว้ซึ่งอำนาจที่จะให้กรรมการตรวจการจ้างหรือผู้แทนผู้ว่าจ้างส่งรายการละเอียดเพิ่มเติมให้ผู้รับจ้างภายในเวลาอันสมควรถ้าจำเป็น เพื่อให้งานจ้างนี้ดำเนินไปโดยถูกต้องตามสัญญาหรือรูปแบบ หรือรายละเอียดที่กล่าวแล้ว โดยถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของสัญญาซึ่งผู้รับจ้างไม่คิดเอาเงินเพิ่มพิเศษจากผู้ว่าจ้างอีก และผู้รับจ้างจะไม่ทำงานจ้างนี้โดยยังไม่มีแบบและรายละเอียดที่ถูกต้องเป็นอันขาด ทั้งจะรักษาแบบและรายการจ้างไว้ ณ สถานที่ทำการก่อสร้างให้เรียบร้อยสำหรับผู้ว่าจ้าง หรือกรรมการตรวจการจ้าง หรือผู้แทนผู้ว่าจ้าง เรียกได้ทุกเวลา

ข้อ ๑๒. ผู้รับจ้างจะต้องควบคุมงานนี้ตลอดเวลาที่รับทำการอยู่ และผู้รับจ้างจะต้องตั้งผู้แทนหรือผู้ช่วยสำหรับตรวจงานไว้ประจำ ณ ที่ทำงานจ้างนี้ ซึ่งผู้แทนหรือผู้ช่วยผู้แทนผู้รับจ้างจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบแทนผู้รับจ้างได้ในเวลาที่ผู้รับจ้างไม่อยู่ คำสั่งต่าง ๆ ซึ่งใดแจ้งแก่ผู้แทนของผู้รับจ้างแล้ว ถือว่าใดแจ้งแก่ผู้รับจ้างเช่นเดียวกัน ผู้แทนหรือผู้ช่วยผู้แทนผู้รับจ้างนี้จักต้องเป็นบุคคลที่ผู้ว่าจ้าง เห็นสมควร และผู้รับจ้างจะไม่เปลี่ยนผู้แทนผู้รับจ้าง กอแก่จะใคร่ขออนุญาตจากผู้ว่าจ้าง

ข้อ ๑๓. ผู้ว่าจ้างจะตั้งกรรมการตรวจการจ้างหรือผู้แทนผู้ว่าจ้างไว้ประจำ ณ ที่ทำการก่อสร้าง และในเวลาที่มีผู้รับจ้างเตรียมการหรือกำลังทำงานอยู่ก็ดี กรรมการตรวจการจ้างหรือผู้แทนผู้ว่าจ้างมีสิทธิที่จะเข้าไปตรวจการงานได้ทุกเวลา ผู้รับจ้างหรือผู้แทนผู้รับจ้างจะต้องให้ความสะดวกหรือช่วยเหลือตามสมควร ถ้ากรรมการตรวจการจ้างหรือผู้แทนผู้ว่าจ้าง เห็นงานอันหนึ่งอันใดที่ทำไปนั้นไม่ถูกต้องตามรายการละเอียด หรืออาจก่อให้เกิดปัญหาขึ้นได้แล้ว กรรมการตรวจการจ้างหรือผู้แทนผู้ว่าจ้างส่งมอบไว้ซึ่งอำนาจที่จะสั่งให้หยุดงานนั้น หรือดำเนินการอันใดเพื่อเป็นการป้องกันมิให้เกิดอันตรายจะเกิดขึ้นได้ และการล่าช้าอันเนื่องจากเหตุเช่นนี้ ผู้รับจ้างจะคิดเสียเวลาเขาก็กับผู้ว่าจ้างไม่ได้

การที่ผิดคณะกรรมการตรวจการจ้างหรือผู้แทนผู้ว่าจ้าง สำหรับควบคุมการก่อสร้างงานอีกคนหนึ่งนั้นหาได้ทำให้ผู้รับจ้างพ้นความรับผิดชอบตามสัญญาฉบับนี้แต่ขอหนึ่งข้อใดไม่ ผู้รับจ้างสัญญาว่าจะดำเนินการตามคำสั่งกรรมการตรวจการจ้างหรือผู้แทนผู้ว่าจ้างตามวรรคก่อนโดยทันที และจะเปลี่ยนแปลง (ถ้า) ไซและจุดต่างข้างใดตรวจพบว่าเป็นไปโดยไม่ถูกต้องหรือขาดความซื่อสัตย์สุจริตหรือปรากฏว่าไม่ปราณีต่อรับหรือยื่นให้ หรือจึงยอมปล่อยภายใน ๗ วัน นับแต่วันที่ได้รับทราบคำสั่ง หรือตามกำหนดเวลาที่กรรมการตรวจการจ้างหรือผู้แทนผู้ว่าจ้างกำหนดให้ความปริมาณงานที่ต้องแก้ไข

ภาพที่ ก.7 ภาพแสดงเอกสารการก่อสร้างเขียน ค.ส.ล. ที่คลองบางลำพู (ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ข้อ ๑๔. กรรมการตรวจการจ้างหรือผู้แทนผู้ว่าจ้าง ทวงไว้ซึ่งอำนาจที่จะสั่งให้ผู้รับจ้าง เปลี่ยน
นางงานคนหนึ่งคนใดของผู้รับจ้างได้ ในเมื่อปรากฏว่าหย่อนความสามารถหรือไม่ชำนาญ คับมีภูษาคณาน
และผู้รับจ้างสัญญาว่าจะจัดหาคนอื่นมาทำงานแทนต่อไปโดยทันที กับไม่มีสิทธิที่จะเรียกร้องค่าเสียหายหรือขยาย
กำหนดเวลาทำการให้แล้วเสร็จออกไปอีก

อุปสรรคและข้อขัดข้องใด ๆ ที่มีอยู่เดิมหรือมีขึ้นในระหว่างดำเนินการก่อสร้างตามสัญญา ซึ่งมิ
ใช่เกิดจากฝ่ายผู้ว่าจ้าง ผู้รับจ้างจะนำมาเป็นเหตุในการขยายกำหนดเวลาทำการให้แล้วเสร็จไม่ได้

ข้อ ๑๕. ผู้รับจ้างสัญญาว่าจะไม่เอางานส่วนใดส่วนหนึ่งแห่งสัญญานี้ไปให้ผู้รับจ้างช่วง ไปอีก
ทอดหนึ่ง โดยไม่ได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากผู้ว่าจ้าง

ข้อ ๑๖. ผู้ว่าจ้างมีสิทธิที่จะทำการแก้ไขหรือเพิ่มเติม หรือลดงานจากแบบและรายการเดิมได้
ทุกอย่าง โดยไม่ต้องเลิกสัญญานี้ การเพิ่มหรือลดงานดังกล่าวจะคิดและตกลงราคากันใหม่ และถ้าจกต้องเพิ่มหรือลด
เงินลง หรือยืดเวลาออกไปอีก ก็จกได้ตกลงกัน ณ บัดนั้น

ข้อ ๑๗. การยื่นใบเบิกเงินค่างางจะต้องยื่นต่อกรรมการตรวจการจ้าง หรือผู้แทนผู้ว่าจ้างเพื่อ
ลงชื่อรับรองว่าได้ทำถูกต้องตามสัญญาแล้ว ผู้ว่าจ้างจึงจะจ่ายเงินให้ภายใน ๓๐ วัน นับแต่กรรมการตรวจการจ้าง
ได้ตรวจรับงานเป็นที่ถูกต้องตามสัญญาแล้ว

ข้อ ๑๘. ผู้รับจ้างจะต้องสร้างโรงงานและโรงเก็บของของตนเอง จะต้องระวังรักษาความสะอาด
เก็บขยะมูลฝอยและเศษอาหารซึ่งคนงานของผู้รับจ้างได้ทำไว้จงทุกวัน และผู้รับจ้างจะต้องปฏิบัติตามระเบียบการ
ของกรุงเทพมหานครที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับควย

ข้อ ๑๙. ผู้รับจ้างจะต้องกลบเกลี่ยพื้นที่ซึ่งได้ทำการก่อสร้างงานรายนี้ให้เรียบร้อยดังเดิม
เศษอิฐ ไม้ ปูน หินทราย โรงงานและส้วม จะต้องขนไปให้พ้นบริเวณภายใน ๗ วัน นับแต่วันที่ผู้ว่าจ้างได้รับมอบ
งานจากผู้รับจ้าง เป็นต้นไป

สัญญานี้ทำขึ้นสองฉบับ มีข้อความเป็นอย่างเดียวกัน คู่สัญญาได้อ่านเข้าใจข้อความโดยละเอียด
ตลอดแล้ว จึงโคลงลายมือชื่อพร้อมทั้งประทับตรา (ถ้ามี) ไว้เป็นสำคัญต่อหน้าพยานและเก็บไว้ฝ่ายละฉบับ.

ลงชื่อ.....ผู้ว่าจ้าง
(นายสมศักดิ์ ทุทธิพิริวา)

ลงชื่อ.....ผู้รับจ้าง
(นายสง่า เขียวธาดา)

ลงชื่อ.....พยาน
(นายวิเชียร ชัยวานิช)

ลงชื่อ.....พยาน
(นายสมศักดิ์ คุ้มเจริญ)

ลงชื่อ.....พยานและผู้พิมพ์
(นางนงนภพรณี บุญสุระนันท)

ต้นแบบสัญญาฉบับที่ ๑,๒๕๕๑- ๒/๗๓

ภาพที่ ก.8 ภาพแสดงเอกสารการสร้างเขียน ค.ส.ล. ที่คลองบางลำพู (ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

รายการ สร้างเขื่อน ค.ส.ล.คลองบางลำภู
 วัตถุประสงค์ กรุงเทพมหานครมีความประสงค์จะทำการก่อสร้างเขื่อน ค.ส.ล. คลองบาง-
 ลำภู ตามรายละเอียดดังในแบบเลขที่ บ ๒/๑๑ จำนวน ๒ แฉก แบบ ๘ ๖
 จำนวน ๓ แฉก และแบบเลขที่ ถอ.๒๐/๑๗ จำนวน ๑ แฉก และตามรายการ
 อนุมัติพร้อมรายละเอียดมาตรฐานการก่อสร้างของกทผ. หากมีรายการขัดแย้ง
 กันให้ถือตามรายการอนุมัติ และหากมีการขัดแย้งต้องวินิจฉัยให้ถือตามคำวินิจฉัย
 ของวิศวกรผู้ออกแบบ

- ปริมาณงาน
๑. สร้างเขื่อนค.ส.ล.ตามมาตรฐานของกรุงเทพมหานคร แบบเลขที่ บ ๒/๑๑
 จำนวน ๑ แฉก และแบบเลขที่ ๘ ๖ จำนวน ๓ แฉก ความยาว ๑๓๐ เมตร
 ๒. สร้างพื้นทางเท้าปูด้วยแอสฟัลต์คอนกรีต ความหนา ๕ ซม. ตามแบบเลขที่
 ถอ.๒๐/๑๗ จำนวน ๑ แฉก ส่วนฐานให้ดำเนินการแบบเลขที่ ถอ.๒๐/๑๗
 จำนวน ๓๕๐ ม^๒
 ๓. สร้างกระดางต้นไม้ ขนาด ๑.๒๐ x ๑.๒๐ ม. พร้อมต้นไม้สูงไม้ต่ำกว่า
 ๑ เมตร ตามแบบเลขที่ บ ๒/๑๑ จำนวน ๑ แฉก จำนวน ๑๔ กระดาง

ข้อกำหนดเฉพาะงาน

๑. ให้ผู้รับจ้างหรือเขื่อนของเดิมออก และสร้างเขื่อน ค.ส.ล.ตามแบบ ๘ ๖
 แนวเขื่อนที่สร้างใหม่ให้อยู่ในแนวเขื่อนเดิม
๒. แนวและระดับที่แน่นอน จะกำหนดให้เมื่อเริ่มงานก่อสร้าง โดยเจ้าหน้าที่กอง-
 บำรุงรักษาและคลอง
๓. ให้ผู้รับจ้างตบแต่ง เขื่อนและทางเท้าที่ข้ามเชื่อมกับของเดิมให้กลมกลืนกัน
๔. กำหนดแล้วเสร็จภายใน ๑๒๐ วัน นับจากวันเซ็นสัญญา

การทั่วไป

๑. ให้ผู้รับจ้างทำป้ายของบริษัท ห้าง ร้าน และป้ายประกาศต่าง ๆ ตามที่
 เจ้าหน้าที่กำหนดคิดไว้ ณ บริเวณที่ก่อสร้างตามจำนวนที่ผู้ควบคุมการก่อสร้างกำหนดให้
๒. ให้ผู้รับจ้างจัดสถานที่ทำการของเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมงาน ตรวจงาน หรือผู้แทน
 ของผู้ว่าจ้างพร้อมจัดหาสิ่งจำเป็น เช่น ห้องทำงาน ห้องน้ำ ห้องส้วม โต๊ะ
 เก้าอี้ทำงาน เป็นต้น
- * ๓. สิ่งที่เกิดขวางต่อการก่อสร้าง เช่น สมบัติของการไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์
 ให้ผู้รับจ้างแจ้งให้ผู้ว่าจ้างทราบเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อผู้ว่าจ้างจะได้
 พิจารณาช่วยเหลือติดต่อขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจนย้ายให้
๔. ความเสียหายและอุบัติเหตุอันตรายใด ๆ อันเกิดแก่บุคคลหรือทรัพย์สิน อัน
 เนื่องมาจากการละเลยหรือการกระทำของผู้รับจ้างเอง หรือวิบัติของผู้รับ
 จ้าง ผู้รับจ้างจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบแต่ฝ่ายเดียว จะถึงเวลาจนจำเป็นใด ๆ
 มาเป็นข้ออ้างมิได้

ภาพที่ ก.๑ ภาพแสดงเอกสารการก่อสร้างเขื่อน ค.ส.ล. ที่คลองบางลำภู (ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

๒๒

๑ ๑

(ลงชื่อ)ผู้ว่าจ้าง

(ลงชื่อ)ผู้รับจ้าง

(ลงชื่อ)พยาน

(ลงชื่อ)พยาน

(ลงชื่อ)พยานและผู้พิมพ์

ภาพที่ ก.11 ภาพแสดงเอกสารการสร้างเงื่อนไข ค.ส.ล. ที่คลองบางลำพู (ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวศันสนีย์ ชูโชติถาวร เกิดเมื่อวันที่ 11 มีนาคม ปี พ.ศ. 2532 ที่จังหวัดกรุงเทพฯ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับสอง จาก ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2554 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2555 และทำงานเป็นผู้ช่วยวิจัย และผู้ช่วยสอน ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2552 - 2555